

О. М. Бокій

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ РЕЖИМ
ОБІГУ ЗБРОЇ В УКРАЇНІ**

Монографія

Одеса
ОДУВС
2012

УДК 351.753 (477)
ББК 765.55
Б 55

Рецензенти:

С. О. Кузнiченко - доктор юридичних наук, професор;
О. В. Копан - доктор юридичних наук, професор.

Бокій О.М.

Б 55 Адміністративно-правовий режим обігу зброї в Україні :
моногр. — Одеса : ОДУВС, 2012 р. — 244 с.

Монографія присвячена дослідженню адміністративно-правового режиму обігу зброї, розглянуто його методологічні засади. Проаналізовано поняття «зброя» в українському та зарубіжному законодавстві, а також у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі, визначено основні ознаки, згідно з якими певні вироби можуть вважатися зброєю, запропоновано класифікацію зброї за різними ознаками. Визначено поняття «обіг зброї», виділені його елементи. Здійснено аналіз правовідносин, що виникають у досліджуваній сфері.

УДК 351.753 (477)
ББК 765.55

ЗМІСТ

Перелік умовних скорочень.....	4
Вступ.....	5
Розділ 1. Методологічні засади дослідження	
адміністративно-правового режиму обігу зброї в Україні.....	8
1.1. Поняття адміністративно-правового режиму.....	8
1.2. Поняття зброї та її класифікація	
у національному законодавстві.....	20
1.3. Обіг зброї та його елементи.....	46
Висновки до розділу 1.....	75
Розділ 2. Адміністративно-правова характеристика	
обігу зброї в Україні	77
2.1. Визначення адміністративно-правового режиму обігу зброї.....	77
2.2. Зміст та структура	
адміністративно-правового режиму обігу зброї.....	91
Висновки до розділу 2.....	114
Розділ 3. Організаційні засади	
адміністративно-правового режиму обігу зброї.....	115
3.1. Суб'єкти забезпечення	
адміністративно-правового режиму обігу зброї.....	115
3.2. Засоби забезпечення	
адміністративно-правового режиму обігу зброї.....	130
3.3. Шляхи удосконалення	
адміністративно-правового режиму обігу зброї.....	152
Висновки до розділу 3.....	165
Висновки	167
Додатки.....	176
Список використаних джерел.....	222

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АІС – автоматизована інформаційна система
АР Крим – Автономна Республіка Крим
ВОХОР – воєнізована охорона
ВР – Верховна Рада
ГВЗСП – гладкоствольна вогнепальна зброя спеціального призначення
ГОСТ – Державний стандарт
ГУМВС – Головне управління Міністерства внутрішніх справ
ДСТУ – Державні стандарти України
КАС – Кодекс адміністративного судочинства
КМ – Кабінет Міністрів
КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення
МВС – Міністерство внутрішніх справ
МОЗ – Міністерство охорони здоров'я
МПК – морфолід пералгонова кислота
ОВС – органи внутрішніх справ
ООН – Організація Об'єднаних Націй
ПЦН – пульт централізованого нагляду
РФ – Російська Федерація
США – Сполучені Штати Америки
УМВС – Управління Міністерства внутрішніх справ
ЦК – Цивільний кодекс

ВСТУП

Сучасний етап становлення України характеризується проведенням радикальних реформ у всіх галузях держави і суспільства. Зміни, що відбуваються в економічному, політичному та суспільному житті країни, неминуче призводять до необхідності вдосконалення правового регулювання суспільних відносин, зокрема тих, що виникають у сфері обігу зброї. На сьогодні серед суспільно-небезпечних дій значну кількість становлять правопорушення, скоєні з використанням зброї. Незаконний обіг зброї є одним із факторів, які негативно впливають на стан безпеки у країні.

Статистичні дані останніх років показують, що обіг зброї в Україні має доволі значний обсяг. Кількість власників зброї серед цивільних осіб становить 1 180 506, серед юридичних – 192 068 осіб. При цьому за період 2004–2008 років було виявлено 220 619 осіб, які скоїли адміністративні правопорушення, та зареєстровано 57 010 злочинів у сфері обігу зброї.

Державне регулювання обігу зброї, вибухових речовин є досить важливим, оскільки їх корисні властивості, при певних обставинах, можуть заподіяти шкоду інтересам, що охороняються законом. Виходячи з цього, існує об'єктивна необхідність в особливих умовах та правилах поводження зі зброєю, створення чіткої системи режимного регулювання з метою встановлення правопорядку в цій сфері правовідносин. Водночас, чинне законодавство, яке регулює обіг зброї в Україні, не відповідає потребам часу, не завжди відповідає їм і діяльність органів внутрішніх справ.

Теоретичні, правові та прикладні проблеми здійснення адміністративно-правових режимів у сфері обігу зброї віддзеркалюють потреби сучасного суспільства, потребують наукового осмислення і глибокого вивчення їх теоретичних та організаційно-правових основ.

Вагомою джерельною базою дослідження стали праці таких вітчизняних та зарубіжних правознавців як: В.Б.Авер'янова, С.С. Алексєєва, О.Ф. Андрійко, О.М. Бандурки, Д.Н. Бахраха, Ю.П. Битяка, В.В.

Богущького, І.П. Голосніченка, О.М. Джузи, Ю.В. Дубка, О.В. Дяченко, В.В. Зуй, Р.А. Калюжного, А.А. Кармолицького, С.В. Ківалова, А.П. Ключніченко, В.К. Колпакова, А.Т. Комзюка, В.В. Конопльова, С.Ф. Константінова, О.В. Копана, С.О. Кузніченка, О.В. Кузьменко, С.С. Маїляна, А.В. Малько, Н.І. Матузова, Є.М. Моїсєєва, В.І. Олефіра, В.В. Посметного, А.С. Спаського, В.Д. Суценка, Ю.О. Тихомирова, Е.Ф. Шамсумової та інших. Крім того, у дослідженні були використані праці авторів, які розглядали правові засади регулювання зброї як в Україні, так і за її межами: П.Д. Біленчука, А.Д. Благова, В.А. Гуменюка, А.А. Долгополова, Д.А. Корецького, А.В. Корнієць, А.В. Кофанова, І.А. Кузнєцової, О.М. Піджаренко, О.Ф. Суляви, М.П. Федорова, О.С. Фролова, Е.Д. Шелковникової та інших.

Однак, незважаючи на наявність ряду досліджень щодо регулювання суспільних відносин у визначеній сфері, поза науковим обігом залишилася проблема встановлення адміністративно-правового режиму обігу зброї в Україні. До сьогодні комплексно не вивчені теоретичні та правові засади реалізації цього режиму. Водночас, розробка зазначеної проблеми має для держави важливе практичне значення, адже максимально можливий рівень безпеки обігу зброї в країні – запорука громадського спокою.

Актуальність обраної теми дослідження зумовлена саме відсутністю адекватного розуміння та наукового опрацювання зазначених питань адміністративно-правової науки.

Мета представленої монографічної роботи полягає у тому, щоб на основі досягнень юридичної науки, узагальнення правозастосовної діяльності органів влади, аналізу вітчизняного та зарубіжного законодавства розробити та надати науково обґрунтовані пропозиції щодо встановлення і забезпечення адміністративно-правового режиму обігу зброї в Україні. В роботі розглянуто такі питання як: визначення поняття адміністративно-правового режиму; аналіз поняття «зброя» в українському та зарубіжному законодавстві, у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі; дослідження системи класифікації зброї; визначення елементів обігу зброї; визначити поняття адміністративно-правового режиму обігу зброї та характеристика його особливостей; характеристика змісту та структури адміністративно-правового режиму обігу зброї; визначення ролі та компетенції суб'єк-

тів забезпечення адміністративно-правового режиму обігу зброї в Україні. Також надані конкретні пропозиції з удосконалення нормативної бази, що становить основу адміністративно-правового режиму обігу зброї.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дана робота є одним із перших у вітчизняній правовій науці комплексним монографічним дослідженням, яке присвячене проблемі реалізації адміністративно-правового режиму обігу зброї, удосконаленню правової бази, поліпшенню функціонування та взаємодії органів влади, які є суб'єктами забезпечення зазначеного режиму.

РОЗДІЛ 1 | МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ОБІГУ ЗБРОЇ В УКРАЇНІ

1.1. Поняття адміністративно-правового режиму

Свою роботу вважаємо за доцільне розпочати із дослідження природи адміністративно-правового режиму обігу зброї із загальнотеоретичних позицій, розкривши діалектичний зв'язок загального, особливого та одиничного. Аналіз таких понять як «правовий режим» та «адміністративно-правовий режим» дозволить у подальшому дати визначення безпосередньо поняття «адміністративно-правовий режим обігу зброї».

Останнім часом поняття «правовий режим» дедалі активніше використовується в юридичній літературі. Крім того, у багатьох законодавчих актах є такі словосполучення, як «режим надзвичайного стану», «митний режим», «валютний режим», «режим таємності» та багато інших. Слід зауважити, що законодавець практично не дає чіткого визначення цих понять. Отже, правові режими, незважаючи на свою розповсюдженість, залишаються найменш дослідженими.

Одним із перших, ще за радянських часів, дослідником природи «правових режимів» був С.С. Алексєєв. На його думку, правовий режим – це свого роду величезний блок у загальному арсеналі правового інструментарію, що єднає в єдину конструкцію певний комплекс правових засобів [11, с. 243]. Крім того, він дає визначення правового режиму як порядку регулювання, вираженого комплексом правових засобів, що становлять сукупність взаємодіючих між собою дозволів, заборон, позитивних зобов'язань і створюють особливу спрямованість у регулюванні.

У рамках кожного правового режиму, за певним винятком, діють усі способи правового регулювання (дозволи, заборони, позитивні зобов'язання). Проте кожен окремий режим має свою специфіку, яку

визначає один із засобів правового регулювання, що є домінантою такого режиму. Саме це лежить в основі класифікації юридичних режимів.

Деякі автори, розкриваючи поняття правового режиму, визнають його як різновид соціального режиму. Його відміна від інших полягає у тому, що він, за визначенням, утворюється, закріплюється, регулюється правом, заснований на праві. Зовні правової сфери діють інші режими, які не опосередковані юридичними нормами [117, с. 16].

Виокремлюючи правовий режим серед інших форм правового регулювання, вони підкреслюють його особливий порядок, що виражається у певному поєднанні юридичних засобів і створює бажаний соціальний стан для задоволення інтересів суб'єктів права.

Д.М. Бахрах вирізняє особливу значимість суспільних відносин як одну із причин виникнення правового режиму. Він визначає його як комплекс суспільних відносин певного виду діяльності, закріплений юридичними нормами, причому забезпечується режим сукупністю юридично-організаційних засобів. Крім того, правовий режим відрізняється специфічними цілями та завданнями, він заснований на використанні особливих принципів, форм і методів діяльності, що відображаються у системі прав і обов'язків суб'єктів [20, с. 201]. У найзагальнішій формі поняття «правовий режим» визначається як порядок регулювання, комплекс правових засобів, що характеризують особливе поєднання взаємодіючих дозволів, заборон, а також позитивних зобов'язань, який створює особливу спрямованість регулювання [64, с. 11].

На нашу думку, саме слово «режим» має певне смислове навантаження. У загальному розумінні найрозповсюдженішими є такі значення (від фр. *Régime*, від лат. – *Regimen* – управління): 1) державний устрій, метод правління; 2) установлений порядок життя (праці, харчування, відпочинку, сну); 3) сукупність правил, заходів, норм для досягнення певної мети [202, с. 1109].

Отже, правила і норми є незмінними, їх дотримання має обов'язковий характер, що є неодмінною умовою досягнення поставленої мети. Правовий режим відрізняється від інших форм правового регулювання ступенем свого впливу, обов'язковим виконанням уста-

новлених норм та правил для всіх суб'єктів правовідносин, які він регулює.

Одне із найрозгорнутіших визначень «правового режиму» міститься у дослідженні Е.Ф. Шамсумової, де він є «особливим порядком законодавчого врегулювання діяльності, дій або поведінки фізичних та юридичних осіб у різних сферах суспільних відносин або певних об'єктів, який включає у себе встановлення механізму забезпечення фактичної реалізації системи стимулів, нормативів, гарантій, заборон, зобов'язань, обмежень, а також їх компетентне виконання, застосування заходів примусу та притягнення винних до відповідальності» [231, с. 72].

Ці визначення, цілком доведені авторами, безперечно, заслуговують на увагу, проте для повного розуміння такого правового явища як правовий режим необхідно враховувати як його внутрішню будову (устрій), так і сукупність станів та процесів, які в ньому відбуваються, тобто розглянути правовий режим як функціонування певного особливого механізму.

Заслугує на увагу розуміння правового режиму, приведеного Н.І. Матузовим та А.В. Малько. Автори доходять висновку, що правовий режим реалізується через механізм правового регулювання, тобто через загальний порядок і процес дії права. Отже, правовий режим не можна відокремлювати від «механізму правового регулювання», однак і цілковите отождолювання цих понять теж є помилковим. Механізм правового регулювання показує порядок його здійснення, а правовий режим є змістовною характеристикою конкретних юридичних засобів, що забезпечують певну ділянку життєдіяльності суспільства. Зі слів цих авторів, правовий режим є «специфічним механізмом правового регулювання, його особливим порядком, що направлений на конкретні види суб'єктів і об'єктів, встановлює рамки, в яких вони взаємодіють» [117, с. 18].

А.С. Спаський у своїй праці запропонував охарактеризувати правовий режим, використовуючи категорію «правова форма», що, на його думку, допоможе виявити онтологічний взаємозв'язок елементів права між собою та з іншими явищами суспільного життя, сприятиме більш глибокому дослідженню такого правового явища як правовий режим. За його визначенням, правовий режим становить «правову фо-

рму правовідносин у певній сфері суспільного життя, що має комплекс правових засобів, якими забезпечується відповідний порядок динаміки цих відносин у часі й просторі та визначаються напрями правового регулювання» [205, с. 167].

Крім того, він звернув увагу на розбіжності у розумінні правового режиму, яке стосується відмежування чи ототожнення типів правового регулювання та правових режимів. Автор визначає, що юридичною засадою формування правових режимів можуть виступати і типи правового регулювання, які визначають порядок юридичного впливу, його побудову та спрямованість, проте їх не слід ототожнювати з юридичними режимами, та доводить, що поняття «правовий режим» значно змістовніша юридична категорія ніж «тип правового регулювання» [205, с. 150].

Отже, правовий режим можна віднести до форми правового регулювання, що охоплює систему правових засобів, за допомогою яких здійснюється правове регулювання, що використовується залежно від встановлених юридичних цілей та від суспільних факторів, які впливають на правовідносини [64, с. 11].

Повертаючись до питання класифікації правових режимів, слід зауважити, що С.С. Алексєєв вирізняє загальні та похідні (вторинні) режими. Першими є такі комплекси правових засобів, які виражають загальні та початкові співвіднесення засобів правового регулювання на даній ділянці суспільного життя, другі являють собою відомі модифікації загальних режимів, які привносять або особливі пільги та переваги, що становлять додаткові права або особливі обмеження, які проявляються у додаткових заборонах чи позитивних зв'язуваннях. До перших відносять режими галузей права [10, с. 162–163].

Д.М. Бахрах серед галузевих режимів відокремлює міжгалузеві, тобто ті, що врегульовані декількома галузями права. Згідно з його визначенням, режим галузі права – це сукупність юридичних засобів регулювання – галузевий юридичний інструментарій. Він опосередкований галузевим методом правової дії і базується на принципах, специфічних для даної галузі [20, с. 202].

Саме галузеві правові режими є основою для створення спеціальних режимів вторинного рівня – режими соціальних процесів, видів

діяльності, спеціальних об'єктів (предметів), територій [21, с. 279–280].

Отже, правовий режим служить не тільки для досягнення будь-якого ефекту, а насамперед він повинен забезпечити необхідний стан соціальних правовідносин. Саме його постійний характер дії відрізняє від існуючих типів правового регулювання. Правові норми, які регулюють правовідносини і не регулюються існуючими режимами, вступають у силу при виникненні певних обставин, водночас режимне регулювання діє постійно у певному часі та просторі, забезпечуючи таким чином необхідний соціальний стан.

Аналізуючи вищесказане визначення, слід зазначити, що правовий режим, як цілісна система, об'єднує в собі елементи правового регулювання (принципи, інструментарії та їх використання у певних соціальних відносинах), розповсюджується не тільки до якого-небудь кола, а й до певного типу соціальної діяльності та до змісту визначеної дії, а також на суб'єкти та об'єкти (предмети), які із-за свого особливого статусу або наявності певних властивостей підлягають під особливе регулювання і контроль з боку держави.

Юридичні норми є основою певного правового режиму. Вони мають особливу цілеспрямованість, при цьому сукупність норм, які регулюють певні правовідносини, не містяться в одному нормативно-правовому акті. Більш того, ефективна реалізація того чи іншого правового режиму забезпечується нормами різних галузей права. Наприклад, у митному режимі, окрім встановлення конкретних правил поведінки суб'єктів правовідносин, на законодавчому рівні повинні бути встановлені відповідні санкції за порушення цих правил і відповідальність може бути адміністративною чи кримінальною. У даному разі визначений режим підтримується, як мінімум нормами трьох галузей права. Однією з головних ознак правового режиму є його комплексність. Не є винятком і регулювання суспільних відносин у сфері обігу зброї [120, с. 11].

Правові режими мають широкі розповсюдження та вирізняються своєю неоднорідністю. Треба сказати, що характер правового режиму залежить саме від специфіки суспільних відносин, тобто від конкретних видів діяльності, і саме тому правовий режим має конкретну, яскраво виражену цільову спрямованість.

Наступним кроком нашого дослідження є визначення специфіки адміністративно-правових режимів у цілому.

Як зазначено вище, характер і специфіка правового режиму залежать від суспільних відносин. Певна річ, адміністративне право має свої специфічні ознаки, які торкаються й адміністративно-правових режимів.

Адміністративне право, як і будь-яка інша галузь правової науки, має свої особливості, роль, функції та завдання. Саме вони визначають характерні, специфічні режими регулювання правовідносин.

Не можна говорити про єдність позицій з приводу визначення адміністративно-правових режимів у науковій літературі, однак, не зважаючи на певні розбіжності в їх розумінні, досвідчені вітчизняні та зарубіжні автори (В.Б. Авер'янов, Д.Н. Бахрах, Ю.П. Битяк, В.К. Колпаков, С.В. Ківалова, В.Б. Рушайло, Ю.О. Тихомиров та ін.) визнають невід'ємний зв'язок цих режимів із специфічними для адміністративного права засобами регулювання суспільних відносин. Крім того, вони звертають увагу на особливу роль окремих суспільних відносин для безпеки функціонування держави і пов'язану з цим необхідність їх особливого, тобто режимного регулювання.

У дослідженні специфіки адміністративно-правового режиму важливим є виокремлення його елементів, серед яких: мета встановлення відповідного режиму – забезпечення загальної безпеки у державі; регулювання суспільних відносин правовими засобами, які засновані переважно на імперативному методі; чітко зазначені у законодавстві та нормативних актах правила поведінки або «режимні правила», що мають обов'язковий характер для всіх суб'єктів відносин; існування спеціальних державних органів (служб), які забезпечують цей режим, здійснюють контроль за додержанням встановлених «режимних правил» [6, с. 270–272].

Найрозповсюдженішим є визначення адміністративно-правового режиму, як певного поєднання адміністративно-правових засобів регулювання, опосередкованого імперативним методом юридичного впливу, який виявляється у централізованому порядку, імперативному методі правового впливу та юридичній нерівності суб'єктів правовідносин. На цьому сходяться ряд авторів [4, с. 258; 6, с. 269; 20, с. 202],

деякі доповнюють особливості адміністративно-правових режимів переважанням заборон, приписів, зобов'язань [199, с. 19].

Здійснюючи регулятивну функцію, адміністративне право використовує специфічні методи, які засновані в основному на імперативних принципах. Ці принципи лежать в основі адміністративно-правових режимів, а тому в них використовуються переважно такі способи регулювання, як: заборона, припис та зобов'язання. Однак, слід зауважити, що цими засобами регулювання не обмежується адміністративно-правовий режим, у ньому не виключається використання таких правових засобів, як надання можливості вибору одного з варіантів поведінки та надання можливості діяти (або не діяти) на свій розсуд.

А.А. Долгополов визнає ці режими як форму адміністративно-правового регулювання. Правовий режим галузі права, на його думку, є сукупністю юридичних засобів регулювання – галузевий юридичний інструментарій, що опосередкований галузевим методом правового впливу та базується на принципах, що специфічні для даної галузі [64 с. 11]. Отже, адміністративно-правовий режим, як форма адміністративно-правового регулювання, базується на системі норм адміністративного права і містить дозволи, заборони та приписи, які належать обов'язковому виконанню, а нарівні з тим, можливе надання суб'єкту правовідносин права вибору.

Дійсно, адміністративне право, як самостійну галузь, характеризують предмет, метод та принципи. Предмет адміністративного права включає у себе групу однорідних суспільних відносин, що перебувають у сфері управління. Однак, як справедливо зазначив В.Б. Авер'янов, до багатоманітної діяльності органів виконавчої влади треба відносити дії, які не можна вважати державно-управлінськими (розгляд і вирішення індивідуальних адміністративних справ за зверненнями громадян, надання адміністративних послуг, захисту порушення прав і свобод громадян, застосування до осіб заходів адміністративного примусу тощо). Саме у зв'язку з їх поширеністю автор вказує на те, що управлінські відносини не домінують у змісті предмета адміністративного права [6, с. 72].

Щодо методу як сукупності способів для забезпечення регулюючої дії норм адміністративного права, то саме він є основою для виокремлення специфіки правових режимів відповідної галузі права. Широко

використовуваний адміністративним правом імперативний метод дістає відображення у певних специфічних засобах регулювання. Треба сказати, що на даному етапі, як зазначають деякі автори, розглядається трансформація методу адміністративного права, коли традиційний для нього імперативний метод регулювання істотно доповнюється елементами диспозитивного методу. Зокрема, дедалі більшого значення набуває використання загальних дозволів [6, с. 77]. Це ще раз засвідчує змішану природу, тобто органічне поєднання в адміністративному праві типових ознак як імперативного, так і диспозитивного методів правового регулювання.

Ми погоджуємося з думкою авторів, які підтримують позицію про те, що всі галузі права використовують у регуляторних цілях єдині правові засоби. Вони закладені у самій природі права. А різницю між галузями права можливо провести за ступенем практичного використання того чи іншого засобу [12, с. 19].

Крім зазначених предмета і методу адміністративного права, питання про визначення поняття адміністративно-правового режиму має вирішуватися у зв'язку з характеристикою принципів відповідної галузі також, адже саме принципи визначають напрями правового регулювання суспільних відносин.

При характеристиці адміністративно-правових режимів традиційно основний пріоритет надається регламентації дій фізичних та юридичних осіб, чіткому визначенню їх прав і обов'язків, проте основною метою діяльності цих режимів вважається охорона громадського порядку та забезпечення державної безпеки. Однак адміністративно-правовий режим, на нашу думку, рівнозначно встановлюється як для регламентації прав і обов'язків підвладних суб'єктів, так і для регулювання діяльності органів державного управління, визначаючи порядок взаємодії перших та других між собою.

Предмет адміністративного права не обмежується лише сферою забезпечення державної безпеки та охорони громадського порядку, підтримки суверенітету й оборони держави. Тому правильним буде не обмежувати зазначеними рамками й адміністративно-правові режими.

З цього приводу О.Д. Благов визначає адміністративно-правовий режим як цілісну систему регулятивної дії на тих ділянках соціальної діяльності, де необхідне забезпечення публічних інтересів у рамках

предмета адміністративного права [31, с. 20], спираючись при цьому на позицію Ю.О. Тихомирова, який визначає публічний інтерес, що відображає в конкретній формі увесь спектр інтересів у суспільстві [212, с. 71].

Важливу роль у формуванні правової основи адміністративно-правових режимів відіграють різні правові акти, при цьому велике значення мають не тільки закони, а й акти органів виконавчої влади. Їх вирізняють за юридичною природою як нормативні, що містять режимні та правозастосовні норми [6, с. 279; 199, с. 22].

Нині засади правових режимів встановлюють такі Закони України: «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 27.02.1991 [190], «Про державний кордон України» від 04.11.1991 [157], «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» від 13.10.1992 [163], «Про виключну (морську) економічну зону України» від 16.05.1995 [151], «Про правовий режим надзвичайного стану» від 16.03.2000 [189] й інші закони та підзаконні правові акти, наприклад постанова Кабінету Міністрів України «Про прикордонний режим» від 27.07.1998 [191] тощо.

Правовстановлюючі правові режими поєднують у собі первинні «режимні» норми та правозастосовні акти. Наприклад, на підставі ст. 106 Конституції та Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану» Президент України може прийняти рішення про оголошення режиму надзвичайного стану, в свою чергу місцеві органи виконавчої влади, керуючись цим актом, безпосередньо вживають певних заходів (вводиться комендантська година тощо).

На думку багатьох провідних науковців, у створенні, здійсненні адміністративно-правових режимів, крім нормативно-правової, велике значення мають організаційна й матеріально-технічна підсистеми [3, с. 271; 20, с. 203; 199, с. 22]. При цьому організаційна інфраструктура забезпечує дотримання суб'єктами правовідносин відповідних режимних правил. Утворюються спеціальні режимні органи з урахуванням змісту і правил, особливостей того чи іншого адміністративно-правового режиму і комплектується спеціально підготовленим особовим складом. Саме організаційна підсистема обслуговує діяльність органів виконавчої влади, які повинні забезпечити додержання вста-

новлених заборон та обмеження і виконання обов'язків, покладених на громадян і юридичних осіб [3, с. 271].

Вирішення економічних та матеріально-технічних питань забезпечує відповідна підсистема, до якої відносять створення фондів фінансування, виділення спеціальних приміщень, закупівлю технічних засобів, підготовку відповідних фахівців тощо.

У питанні забезпечення адміністративно-правових режимів найголовнішим, на нашу думку, є обов'язкове виконання всіх правил поведінки суб'єктами правовідносин. Сфера, що регулюється відповідним режимом, вирізняється особливою важливістю для суспільства, саме тому правові акти, які становлять правову основу режиму, повинні мати чіткий механізм їх неодмінної реалізації. Тобто мати чітку регламентацію порядку застосування норм, систему контролю і моніторингу, роз'яснювальні заходи, відповідні санкції за порушення встановлених норм. На думку В.Б. Рушайло, сукупність цих правових та організаційних заходів становить комплексний юридично-адміністративний режим [199, с. 23].

З цього приводу С.С. Алексєєв зазначив, що саме системою контролю і нагляду за виконанням режимних вимог забезпечується адміністративно-правовий режим. Крім того, у разі необхідності може бути застосована система заходів адміністративно-правового примусу, як допоміжних засобів регулювання [11, с. 235]. Особливість його полягає не в обов'язковості, а в можливості застосування, що має забезпечити належне виконання приписів суб'єктами правовідносин.

Говорячи про юридичні засоби, треба визначити ще одну особливість адміністративно-правових режимів, яка вирізняє їх від інших. Ці режими функціонують відносно самостійно щодо держави (держава тільки формує їх корпоративну основу та при необхідності гарантує їх реалізацію), діють при безпосередній участі держави в особі органів державного правління [31, с. 22]. Дійсно, більшість адміністративно-правових норм, що належать до тих чи інших режимів, реалізуються через правозастосовну діяльність суб'єктів управління. Отже, державна влада прямо включається у правову сферу засобом видання правозастосовних актів – рішень з конкретних питань, що звернені й до певних осіб [21, с. 143]. У даному разі слід говорити про індивідуальне

регулювання, яке доповнює правове регулювання певної сфери правовідносин.

Якщо йдеться про індивідуальне регулювання, то слід звернути увагу на проблемі дискреції. Поняття «дискреція» неодноразово підлягало аналізу й обговоренню. Загальна ідея дискреції – це момент думки, сфера повноважень, в якій особі, що приймає рішення, надається певне право вибору [47, с. 101].

У правовій системі практично будь-якої країни посадовим особам органів виконавчої влади надається певна межа свободи при прийнятті рішень, це пов'язано зі складністю та творчим характером управлінської діяльності, неоднозначністю управлінських ситуацій.

На нашу думку, межі свободи можуть бути різними, залежно від особистого судження, що необхідне для інтерпретації та застосування загальних стандартів до вільного прийняття рішення посадовою особою, яке вона вважає найкращим у даному випадку. Дискреція набуває негативного характеру коли офіційній особі надані певні повноваження, але не має стандартів, які направляють їх здійснення, або коли офіційній особі може бути дозволено відступити від обов'язкових загальних стандартів.

На практиці в Україні доволі часто мають місце ситуації, коли при відсутності норм закону та підзаконних актів, що регулюють певну сферу діяльності, органи виконавчої влади намагаються заповнити правові недоліки за рахунок індивідуального регулювання.

Управління є специфічною сферою діяльності органів виконавчої влади і визначення виключної компетенції адміністрації повинне мати саме дозвільний порядок. Застосування адміністративного розсуду можливе за принципом «дозволено тільки те, що прямо дозволено законом» [118, с. 45–48]. Суб'єкти управління не повинні виходити за межі, встановлені законодавством. Дискреція повинна мати правовий характер.

Повертаючись до предмета дослідження цього підрозділу, варто зосередити увагу на класифікації адміністративно-правових режимів. За територіальним критерієм вони поділяються на: загальнодержавні (таємності та ін.); регіональні (закритого адміністративно-територіального утворення та ін.). За часом дії існують режими: постійні, тимчасові, ситуаційні (надзвичайного стану). Залежно від по-

рядку введення: централізовані та децентралізовані. Крім того, режими вирізняються за об'єктами, засобами діяльності: валюти, отрути, зброї, заповідників та ін. [20, с. 202].

Ю.О. Тихомиров досить вдало, на нашу думку, запропонував класифікувати адміністративно-правові режими за метою їх застосування на три великі групи: 1) режими для певних державних станів (надзвичайного та воєнного, державного кордону, зовнішньоторговельної діяльності та ін.); 2) функціональні адміністративно-правові режими, які забезпечують функції управління та сфери діяльності (податкову, екологічну, санітарну та ін.); 3) легалізуючі режими, що стосуються регламентації нормативних потреб до видів діяльності, а також офіційної реєстрації суб'єктів певних правовідносин [211, с. 334].

В.Б. Авер'янов окремо вирізнив адміністративно-правові режими для громадян за такими ознаками: дозвільний режим, питання громадянства, паспортна система та режим прописки, реєстрація громадських об'єднань тощо [6, с. 274].

Ми підтримуємо тих авторів, які серед вищезазначених ознак вирізняють також вид адміністративно-правових режимів за глибиною змін у конституційному статусі громадян та організацій [3, с. 270]. Дійсно, перші з них звичайні, що діють в основному постійно для забезпечення і підтримки нормального функціонування суспільного життя, не змінюють конституційного статусу громадян та організацій, а другі – надзвичайні, які виконують ті самі функції, але за умов надзвичайного стану (ситуації) та суттєво обмежують суб'єктивні права, вводять особливий порядок здійснення окремих видів конституційних прав і свобод.

Проведене дослідження дозволяє охарактеризувати адміністративно-правовий режим у загальному контексті. По-перше, він встановлюється державою з метою регулювання правовідносин у найважливіших для суспільства сферах. По-друге, регламентує взаємодію органів влади з підвладними суб'єктами на основі імперативного методу, який притаманний адміністративному праву. Проте слід зазначити, що на сьогодні режимне регулювання істотно доповнюється елементами диспозитивного методу. По-третє, реалізація адміністративно-правового режиму характеризується нормативним визначенням чітких та обов'язкових для виконання правил як для керованих, так і для вла-

дних суб'єктів. В останньому випадку це необхідно для обмеження рівня дискреції. По-четверте, певний режим забезпечується встановленням санкцій за невиконання або недотримання зазначених правил.

Отже, адміністративно-правовий режим є цілісною системою регулювання важливих для безпеки держави суспільних відносин, що є предметом адміністративного права і в основу якої покладені імперативні принципи.

1.2. Поняття зброї та її класифікація у національному законодавстві

На даному етапі розвитку Української держави, як демократичної правової країни, досить гостро постало питання правового регулювання обігу зброї, вирізнення окремого адміністративно-правового режиму в цій сфері правовідносин [36, с. 203–204]. Недоліки, які нині існують у законодавстві щодо обігу зброї, потребують якнайскорішого усунення.

В українському законодавстві та науковій літературі на сьогодні є відсутнім чітке та однозначне визначення поняття «зброя», відсутня й вичерпна класифікація цих виробів, яка б охоплювала ряд предметів, на які має розповсюджуватися відповідний адміністративно-правовий режим. Вирішення цих проблем дозволить визначити об'єм і зміст, а також обов'язки учасників правовідносин, поліпшити адміністративно-правовий режим обігу. Варто визначити конкретні види виробів, на які має розповсюджуватися чи не розповсюджуватися дія відповідних правових норм. Без чіткої регламентації у законодавстві зазначеного питання неможливо визначити: за носіння, зберігання, придбання, виготовлення, реалізацію яких видів зброї наступає кримінальна чи адміністративна відповідальність, не можливо з достатньою впевненістю віднести ті чи інші вироби до зброї взагалі [35, с. 42].

Поняття «зброя» та її юридична класифікація в юридичній літературі неоднозначна. Цього питання у своїх працях торкалися такі вчені-правознавці як: П.Д. Біленчук, А.В. Кофанов, О.Ф. Сулява, О.М. Під-

жаренко, М.П. Федоров, В.А. Гуменюк, О.С. Фролов, О.Д. Благов, А.А. Долгополов та ін.

У багатьох науковців своє ставлення до поняття і класифікації зброї. Не можна не погодитися з точкою зору О.С. Фролова, який при визначенні цього поняття керується розумінням зброї як речі матеріального світу та як чинника соціальної системи. В останньому випадку поняття «зброя взагалі» залежить від «галузевої характеристики» [218, с. 123; 220, с. 142]. У цьому підрозділі вважаємо за необхідне навести основні ознаки зброї, як предметів матеріального світу й таких, що виступають об'єктами правовідносин у досліджуваній сфері.

Аналізуючи різні дослідження цього питання, треба зробити висновки, що вчені у загальному вигляді визначають зброю як пристрій, прилад і предмет, спеціально виготовлений та конструктивно призначений для ураження живої й іншої цілі, яка не має іншого виробничого чи побутового призначення, а також як засіб, що використовується для знищення живої сили супротивника, його техніки і споруд [29, 31, 131, 133]. Деякі автори до зброї відносять також основні частини, що визначають її функціональне призначення [30, с. 27].

Категорія «зброя» охоплює безліч предметів, починаючи з ручної стрілецької чи холодної зброї, закінчуючи важкою артилерією та зброєю масового ураження. Варто відразу зазначити, що обіг останніх двох видів не підпадає під дію адміністративно-правового режиму, що нами досліджується, адже їх обіг у суспільстві є вкрай обмеженим та специфічним і повинен регулюватися окремо. Отже, дослідження розкриватиме проблему режимного регулювання обігу зброї, яка використовується у цивільній, службово-штатній чи правоохоронній сферах. До такої слід віднести ручну стрілецьку зброю та боеприпаси до неї, спеціальні засоби активної оборони та боеприпаси до них, а також холодну зброю.

На сьогодні у нормативно-правових актах України існують визначення лише окремих видів зброї та спеціальних засобів (пристроїв). Серед них такі як: вогнепальна зброя, бойова нарізна вогнепальна зброя, мисливська вогнепальна зброя, спортивна вогнепальна зброя, несучасна стрілецька, вихолощена, навчальна, пневматична, холодна зброя та інші. Крім того, зазначаються пристрої для відстрілу патро-

нів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії [72].

Статистичні дані останніх років (додатки А.1 – Д) показують, що загальна кількість зброї, яка знаходиться в обігу на законних підставах, є досить великою. У приведеній нижче таблиці зазначена кількість основних видів зброї, що зареєстрована у базі даних «Арсенал». Одразу зазначимо, що перелік видів зброї тут не є вичерпним. Загальну кількість зброї, що знаходиться в обігу, є можливим привести лише з урахуванням усіх її видів, про що буде йтися в цьому підрозділі. Тим не менше, приведені дані вистачає, щоб визначити значний масштаб обігу зброї у суспільстві (додаток А.1).

Наступні дані свідчать про те, що за часів існування України як незалежної держави існує тенденція зростання загальної кількості зареєстрованої зброї (додаток А.2).

Нині обіг зброї на території України регулюється лише відомчими нормативними актами. Закон України «Про зброю» до сьогодні не прийнятий. На розгляд Верховної Ради України було винесено декілька проєктів цього закону. Окремо можна відзначити проєкти: № 1032-Д від 05.03.2002, № 1171 від 21.11.2002 (внесений народними депутатами України Ю. Кармазіним, Л. Черновецьким, В. Нечипоруком та ін.), № 1171-2 від 02.10.2003 (Й. Вінський, В. Развадовський, С. Бульба, В. Король та ін.), № 1171-Д від 29.10.2003 (В. Мойсик, О. Бандурка, М. Маркуш, В. Нечипорук, С. Сінченко та ін.) [176, 177, 178, 179]. Одним з останніх у 2010 році розглядався проєкт Закону України «Про обіг зброї невійськового призначення»

У цих проєктах під зброєю розуміється сукупність пристроїв, приладів, предметів, спеціально виготовлених, конструктивно призначених і технічно придатних для ураження живої або іншої цілі, а також подачі звукового чи світлового сигналу, які не мають іншого виробничого чи господарсько-побутового призначення. Аналогічним є визначення цих виробів у Законі Російської Федерації, де окрім ураження цілі до ознак зброї відноситься можливість подання сигналів [125].

Виходячи з наведеного, до зброї можна віднести вироби, які призначені тільки для подачі сигналів (звукових, світлових, димових). На нашу думку, таке розширення цього поняття зайве, адже воно дозво-

ляє відносити до зброї практично необмежене коло об'єктів (наприклад, той самий міліцейський свисток).

Дійсно, ракетницею чи сигнальним пістолетом можливо завдати шкоди, однак це не дозволяє автоматично віднести ці вироби до зброї. Вони мають зовсім інше конструктивне призначення. Якщо притримуватися даної логіки, то до категорії зброї варто було б віднести інші предмети, які здатні уразити живу ціль: будівельні пістолети, побутові ножі, сокири, молотки і навіть бейсбольні біти. Дослідження науковців доводять протилежність такої позиції з методологічними положеннями криміналістики, техніки, медицини, історії, воєнної справи та інших галузей знань, а крім того, судової практики та норм міжнародного законодавства [44, с. 57–58].

Варто звернути увагу на Європейську Конвенцію «Про контроль за придбанням та зберіганням вогнепальної зброї приватною особою». У додатку 1 цього документа конкретно сказано, що до зброї не належать предмети, призначені для підняття тривоги та подання сигналів [181].

Отже, на нашу думку, основними ознаками зброї є не просто можливість, а саме конструктивне призначення даних виробів для ураження живої чи іншої цілі, тобто нанесення тілесних ушкоджень, знищення супротивника, тимчасове позбавлення можливості чинити опір, вивід з ладу техніки, руйнування споруд.

У рамках цього підрозділу варто зосередити увагу на проблемні питання щодо визначення видів зброї, обіг яких має місце у суспільстві.

Одним із важливих питань є регулювання несучасної колекційної, музейної, антикварної, історичної зброї, тобто предметів, які не стоять на озброєнні військових формувань України, не використовуються як службово-штатна зброя. Такі предмети мають для суспільства історичний, художній та науковий інтерес. За призначенням ці вироби є, насамперед, предметами дослідження, колекціонування та експонування. Деякі вироби також входять до Музейного фонду країни [102, с. 89].

Актуальність проблеми законодавчого регулювання обігу зброї, що має культурну цінність, не викликає сумнівів. Незаконний обіг предметів, що є важливим пластом культурної спадщини, має місце не тільки у музейних, а й у приватних колекціях. Реалізація, придбання, зберігання, колекціонування часто здійснюються без належного конт-

ролю. Такий стан речей нерідко призводить до втрати виробів, що мають особливу цінність.

Дослідники, які у своїх працях досліджували проблеми правового регулювання зброї, що має культурну цінність, схожі своєю думкою у тому, що вона поділяється на антикварну, історичну, авторську та художню. До антикварної зброї вони відносять зброю певного історичного періоду, яка призначена для використання громадянами і юридичними особами тільки з метою колекціонування, експонування, а також у спортивних, навчальних і показових заходах [79, с. 59; 102, с. 90; 233, с. 14].

У дослідженні Е.Д. Шелковникової дається характеристика антикварної вогнепальної зброї: до неї належить вогнепальна гладкоствольна, нарізна дульнозарядна і казнозарядна зброя із гнотовою та іншими системами займання заряду, яке вироблене до 1891 р. До антикварної металеві, пневматичної, холодної клинкової й ударної зброї належить та, що виготовлена понад 50 років тому, а також виготовлені до 1947 р. багнети для вогнепальної зброї [233, с. 15].

При цьому, до зброї, що має культурну цінність, також можна віднести копії антикварної зброї (виготовлені за оригіналом або кресленнями конкретного зразка антикварної зброї за умови повторення використаних матеріалів, точного відтворення його конструкції й художнього оздоблення) і репліки антикварної зброї (вільні повторення антикварного зразка за оригіналами або кресленнями, виготовлені із застосуванням використаних матеріалів, авторськими змінами зовнішнього вигляду або художньої обробки) [233, с. 15].

У загальних положеннях Інструкції, затвердженої наказом МВС України № 622 від 21.08.1998 визначаються види зброї, обіг якої контролюється органами внутрішніх справ за допомогою дозвільної системи, зокрема й несучасна стрілецька та холодна зброя (арбалети, мисливські ножі, катани, шаблі, шашки, мечі, палаші, ятагани, фінські ножі, кортики, кинджали, шпики, штик-ножі), які не знаходяться на озброєнні військових формувань, що належать підприємствам, установам, організаціям, господарським об'єднанням та громадянам. Крім того, у п. 8.4 наказу дається перелік та визначення несучасної стрілецької зброї, до якої належить вогнепальна та холодна зброя, яка знята з озброєння сучасної армії та виробництва, або та, що існує в одинич-

них примирниках та малих партіях, а також зброя зазначеного типу, що виготовлена у сучасних умовах спеціально для виставок (експонування) [72].

Законопроект № 1171-2 від 02.10.2003 пропонує не розповсюджувати норми Закону України «Про зброю» на вогнепальну та металеву зброю, яка виготовлена до 01.01.1891. До речі, така практика розповсюдження поширена у законодавстві багатьох країн світу [178].

Проект Закону України «Про зброю» № 1171-Д від 29.10.2003 дає визначення антикварної (історичної) зброї як зброї попередніх епох, або зброї, що знята з виробництва й озброєння Збройних Сил України та інших військових формувань, до якої не виготовляються бойові припаси, її сучасні репліки (новороби), які використовуються для колекціонування та експонування [179].

Позитивним є, на нашу думку, включення в класифікацію зброї такого виду, як музейна, антикварна (історична). Крім того, проектом врегульовані деякі питання з регулювання обігу такої зброї, зокрема: порядок сертифікації, пересилання, носіння, облік антикварної зброї у державних закладах культури, музеях відомчого підпорядкування, приватних колекцій, визначаються особливості укладення цивільно-правових угод щодо історичної зброї. При цьому правила реалізації антикварної (історичної) зброї проводяться на підставі державної експертизи, проведеної закладами культури у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України або уповноваженим ним органом.

Питання обігу музейної, антикварної зброї має бути врегульоване Законом України «Про зброю», однак дія закону не повинна розповсюджуватися на прилади, які стали остаточно непридатними для використання як зброя або із-за слабкої потужності не представляють загрози. Е.Д. Шелковникова зазначає, що одним із критеріїв, за яким зброю можна віднести до антикварної, є дата її виготовлення і як приклад приводить законодавство європейських країн. Так, згідно із Законом Франції «Про зброю» від 06.05.1995, старинною зброєю вважається вогнепальна зброя, виготовлена до 01.01.1870. У Законі Литовської Республіки «Про контроль за зброєю та бойовими припасами» від 02.07.1996 зазначено, що «цей закон не поширюється на вогнепальну та металеву зброю, виготовлену до 1870 року». У законодавстві Великої Британії встановлено, що історичну вогнепальну зброю, ви-

роблену до 1919 р., та її спорядження, яке не дозволяє робити постріл, дозволено зберігати вдома відкрито [233, с. 17].

Відсутність чіткого регулювання обігу зазначеної зброї приводить до її незаконного обігу. Виникають також непорозуміння щодо легального обігу цих виробів. Прикладом може послужити випадок, що стався не так давно у Росії, коли із-за кордону були привезені іноземні дуельні пістолети середини XIX століття. Було офіційно оформлено ввезення, оплачені таможні збори, проведена історикознавча експертиза, в якій предмет визначався як «антикварна зброя», що має культурну цінність. А після виставлення зброї на торги представники МВС вилучили ці предмети, як такі, що незаконно зберігаються й реалізуються [42]. Є й інші приклади, коли міліція цілком справедливо вилучає арсенал антикварної зброї, яка має окрім історичного значення ще й небезпечні властивості. Правопорушник приводив зброю часів Великої Вітчизняної війни у бойовий стан [216]. Не рідкістю є у нашій країні випадки виявлення у злочинців незаконних «колекцій» сучасної вогнепальної, зокрема і бойової зброї [30, с. 22].

Невизначеність законодавства з цього питання на сьогодні створює всі підстави для виникнення ситуації, про яку писав у своїй статті А. Кибовський, коли колекціонери антикварної зброї більше бояться не грабіжників і злодіїв, а представників правоохоронних органів, покликаних, здавалося б, оберігати цих самих колекціонерів від злочинних посягань. Для багатьох колекціонерів старовинної зброї зустріч із працівниками правоохоронних органів не належить до приємних випробувань [79, с. 50].

На сьогодні в Україні існує об'єктивна необхідність в удосконаленні регулювання обігу історичної, антикварної, художньої зброї для збереження культурної спадщини. При цьому, на зброю, яка має культурну цінність, має розповсюджуватися спеціальний режим, що включає у себе разом із правовим режимом обігу зброї й режим охорони культурних цінностей.

Майбутній Закон України «Про зброю» повинен мати чітке визначення таких понять як «антикварна», «історична зброя». Необхідно зазначити, на яку несучасну зброю розповсюджується відповідний адміністративно-правовий режим, а на яку ні. При цьому, на зброю,

яка остаточно втратила своє безпосереднє призначення (за висновками експертизи), дія закону не може розповсюджуватися.

Далі треба зосередити увагу на визначенні у законодавстві поняття «колекційна зброя». Справа у тому, що це поняття практично завжди співвідносять із розглянутою вище антикварною, історичною зброєю. Ми вважаємо, що це порівняння не досить влучне, адже колекційна зброя не завжди антикварна.

В Інструкції, затвердженої наказом МВС України № 622 від 21.08.1998, згадується про колекційну зброю. Так, щодо холодної зброї сказано, що з метою колекціонування громадянами можуть використовуватися інші види холодної зброї, її сучасні копії. Мабуть, автори мали на увазі несучасну зброю, адже тільки копії тих виробів, які належать до іншого історичного періоду, можуть бути сучасними. Постає питання, чи може тоді громадянин чи юридична особа на законних підставах володіти колекцією сучасної холодної, наприклад, мисливської зброї?

Як бачимо, невизначеність поняття «колекційна зброя» у цьому нормативному акті не дає можливості охопити повністю увесь перелік предметів, обіг яких повинен бути врегульований чинним законодавством. Майже така сама ситуація існує із колекціонуванням вогнепальної зброї.

У документі, який є одним з основних нормативних актів, що регулює обіг зброї в Україні, ми не знайдемо відповіді на деякі вкрай важливі запитання. Чи можуть суб'єкти власності колекціонувати сучасну вогнепальну зброю? На яку несучасну, антикварну зброю необхідно отримати дозвіл, а на яку взагалі не треба? Вогнепальна зброя може вважатися колекційною після приведення її у непридатний для стрільби стан. Згідно з наказом, це може бути нагородна короткоствольна вогнепальна нарізна зброя (пістолети, револьвери), які можуть бути залишені у власності спадкоємців у разі смерті власника [72].

У постанові Верховної Ради України «Про право власності на окремі види майна» від 17.06.1992 № 2771-ХІІ визначений спеціальний порядок набуття права власності громадянами на окремі види майна, згідно з яким громадяни набувають права власності на вогнепальну зброю після досягнення 21-річного віку. На вогнепальну мисливську нарізну зброю (мисливські карабіни, гвинтівки, комбіновану

зброю з нарізними стволами) – при досягненні 25-річного віку, а також на холодну, пневматичну зброю, газові пістолети та револьвери [188].

Треба зауважити, що держава не встановлює кількість зброї, яка може зберігатися в однієї людини. Таким чином, особа може мати декілька одиниць вогнепальної або холодної зброї, а то й взагалі по декілька примірників зброї різного виду. Хіба декілька одиниць певних предметів не можна визначити колекцією? Адже колекцією вважається систематизоване зібрання однорідних предметів, що являють собою науковий, художній, літературний та інший інтерес [202, с. 601].

Це може бути колекція сучасної мисливської, спортивної та холодної зброї. Крім того, зброя може бути розцінювана і як витвір мистецтва, якщо йдеться про художню, авторську роботу. Не обов'язково вона буде несучасною або непридатною до стрільби, як це зазначено у законодавстві України. Зважаючи на вищезазначене, колекційною зброєю може бути як сучасна, так і несучасна (антикварна, історична та ін.).

Аналізуючи чинне законодавство, яке регулює обіг зброї в Україні, а також проекти Законів України «Про зброю», треба сказати, що вони не дають відповіді на цілий ряд важливих питань щодо колекціонування зброї, зокрема: чи кожен вид зброї може бути предметом колекції, яким чином реєструвати колекцію зброї, який документ видавати власникові, і найголовніше, які вимоги щодо зберігання, транспортування та експонування таких предметів? Адже існує порядок придбання, обліку, зберігання, носіння і транспортування зброї, яка не є колекційною, а використовується за різним призначенням. Відповідні правила не розповсюджуються на історичну зброю, хоча слід зазначити, що найчастіше вона є об'єктом колекціонування.

Нині у Законі Російської Федерації «Про зброю» передбачений такий спеціальний вид власності зброї як колекціонування. При цьому, в Законі сказано, що колекціонуванням та експонуванням зброї на території Росії мають право займатися юридичні особи і громадяни, які володіють відповідними ліцензіями органів внутрішніх справ. Відповідні правила щодо обігу вищесказаних предметів встановлюються Урядом Російської Федерації [125]. Отже, об'єктами самого колекціонування можуть бути практично будь-які види зброї, зокрема не за-

значені у самому законі, а також виробі, конструктивно схожі зі зброєю.

Колекцією вважається будь-яка зброя, що придбана на законних підставах юридичними чи фізичними особами і кількість якої перевищує п'ять одиниць. Якщо на зброю, яку збираються колекціонувати, особа не отримала дозвіл, вона повинна отримати ліцензію цивільної зброї. Відповідно, на ті моделі цивільної зброї, придбання якої є вільним, отримання ліцензії не має потреби [125].

Однак і при такому досить визначеному порядку колекціонування зброї за межами Закону РФ залишається питання колекціонування несучасної, антикварної зброї. На цю проблему звертали увагу спеціалісти, які її досліджували [102, с. 79; 233, с. 15].

Отже, ми вважаємо, що колекційна зброя – це будь-яка зброя (сучасна, несучасна), яка на законних підставах знаходиться у власності суб'єкта, кількість якої перевищує 5 одиниць.

На законодавчому рівні є потреба визначити порядок придбання, обліку, зберігання, транспортування, експонування колекційної зброї (сучасної або несучасної), тобто режимні правила, які існують для інших видів зброї. Порядок отримання дозволу на придбання одиничних примірників зброї має значно відрізнятися від дозволу на утримання колекції.

В останні роки у всьому світі значно зросли дослідження та розробка так званої не смертельної зброї. Актуальним на сьогодні є визначення у законодавстві України статусу цих виробів, вирішення питань обігу та використання не смертельної зброї за призначенням.

Словосполучення «несмертельна зброя» деякі автори вважають недопустимим, адже традиційно існує думка, що єдине призначення зброї – нанесення смертельних ушкоджень супротивнику. Ми не можемо погодитися з цією думкою. На сьогодні виникають різні обставини, при яких необхідно мати засоби ураження, які б могли тільки тимчасово виводити з ладу людей. Саме застосування не смертельної зброї у сфері діяльності правоохоронних органів може гарантувати виконання відповідними підрозділами поставлених завдань, забезпечити при цьому безпеку особовому складу та цивільним особам. Специфічні завдання ОВС та інших органів, що забезпечують правопорядок, зумовлює той факт, що їх озброєння має відрізнятися від військо-

вого. Насамперед, ця відмінність повинна стосуватися ступеня вражаючої дії. Ми цілком погоджуємося з авторами, які пропонують вирізнити в окрему групу такий вид, як «міліцейська» («поліцейська») зброя [214, с. 58]. Хоча на законодавчому рівні це питання в Україні не врегульоване, більш того, зазначені предмети, згідно з існуючими нормативними актами, вважаються спеціальними засобами або пристроями. За приклад можна взяти назву інструкції, затверджену наказом МВС України № 622 [72] або статтю 14 Закону України «Про міліцію» [184].

Перелік спеціальних засобів був затверджений постановою Ради Міністрів Української РСР № 49 від 27.02.1991 «Про затвердження правил застосування спеціальних засобів при охороні громадського порядку» [173]. Згідно з цим нормативним актом, до спеціальних засобів, що застосовуються при охороні громадського порядку, належать засоби індивідуального захисту та засоби активної оборони. До останніх належать гумові кийки, кийки пластикові типу «тонфа», наручники, електрошокові пристрої, патрони і пристрої, споряджені гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії. Ручні, газові гранати, а також патрони з газовими гранатами («Черемуха-1», «Черемуха-4», «Черемуха-5», «Черемуха-6», «Черемуха-7», «Черемуха-10», «Черемуха-12», «Сирень-1», «Сирень-2», «Сирень-3»), балончики, патрони, гранати та інші спеціальні засоби з препаратами сльозоточивої та дратівної дії на основі природних капсаїциноїдів, морфоліду пералгонової кислоти (МПК), ортохлорбензальмалононітрилу (CS) і речовини АЛГОГЕН.

Крім цього, визначається перелік засобів забезпечення спеціальних операцій, які, в основному, впливають на великі групи людей. До цієї категорії належать ранцеві апарати «Облоко», світлошумові гранати «Заря», світлошумовий пристрій «Пламя», патрони з гумовою кулею «Волна-р», водомети, бронемашини та інші транспортні засоби, пристрої для примусових зупинок автотранспорту «Еж-М».

Також існує третій тип пристроїв для відкриття приміщень, захоплених правопорушниками (малогабаритні підривні пристрої «Ключ», «Імпульс»).

Препарати сльозоточивої та подразливої дії досить тривалий час були найбільш розповсюдженим видом не смертельної зброї. Поліція

США до 80-х років широко застосовувала препарати CS, CN. Зараз в Америці найбільш розповсюдженими є перцеві аерозолі (OC), що неодмінно входять до штатного спорядження поліцейських.

В Україні препарати CS, CN, з яких вироблені засоби «Сирень» та «Черемуха», також практично зняті з оснащення підрозділів ОВС. Вони активно використовувалися на території України до кінця 90-х років. На сьогодні активно використовуються аерозольні балончики, газові гранати, у склад яких входить морфолід пералгонова кислота (МПК), яка є аналогом природного капсаїцину, тобто перцевих аерозолів, що застосовуються поліцією багатьох країн світу. Для правоохоронних органів України розроблено і серійно випускаються аерозольні балончики «Терен-4», «Терен-4М», а також пристрої миттєвого розпилення слезоточивого аерозолу «Терен-5», «Терен-6», так звані газові гранати. Для цивільного населення випускаються аерозольні балончики «Терен-1», які містять знижений відсоток робочої суміші на відміну від «міліцейських» аналогів [214, с. 58].

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України у 1997 році в Україні значно поширився перелік спеціальних засобів, дозволених для застосування при охороні громадського порядку, зокрема і зазначений вище препарат АЛГОГЕН (вітчизняний аналог препарату CR дибензоксазипину) [153]. Однак на практиці він практично не використовується у зв'язку з незначним об'ємом серійного виробництва.

У цій постанові зазначалися також електрошокові пристрої, пістолети, револьвери вітчизняного виробництва, призначені для відстрілу патронів гумовими кулями. У підрозділах ОВС з того періоду на оснащення прийняті електрошокові пристрої ІР-4. За оцінкою державного науково-дослідного центру «Спецтехніка» МВС України, характеристики електрошокеру ІР-4 значно перевищують характеристики багатьох закордонних аналогів. При цьому ІР-4 має досить високий рівень безпеки. Про це кажуть і деякі практичні працівники, які, незважаючи на певні недоліки, визнають ці вироби досить діючими [204, с. 21].

У Російській Федерації до переліку спеціальних засобів працівників ОВС належать автономні іскрові розрядники «АІР-107», «АІР-107У» та електрошокові пристрої «ЭШУ-039», «ЭШУ-200» «ЭШУ-200М [124].

Батьківщиною електрошокерів по праву вважаються США. Починаючи з 70-х років минулого століття, у цій країні почалося поширене використання у поліції виробів типу Taser. Однією з головних переваг цих закордонних пристроїв є їх подвійна дія, тобто можливість ураження цілі на відстані або на дистанції (близько 6 метрів). Деякі моделі оснащені двома картриджами, що забезпечують таким чином можливість повторного пострілу. Підвищена точність влучення Taser можлива за рахунок лазерного цілика, яким укомплектовано деякі моделі.

Серед інших електрошокових пристроїв, що використовуються у США, слід зазначити полікарбонатні щити із вмонтованим електрошоковим пристроєм. Використання виробів у виправних установах довело їх високу ефективність.

За кордоном досить поширеними є боеприпаси не смертельної дії, що можуть бути використані при стрільбі зі звичайної зброї. Використовуються гумові кулі та картечі, а також боеприпаси, споряджені різними за складом хімічними препаратами. Останні роки в Україні велася робота з розробки боеприпасів та зброї, а також проведення медико-біологічних дослідів в організаціях МОЗ України. Деякі з розроблених моделей рекомендовані «Спецтехнікою» МВС України для застосування в ОВС. Це такі пістолети як «Форт-12Р», «АЕ 790G», «Перемога», «Гарант ІЗ27», револьвери «Галчєня», «Сафарі 820G», «З», «Ринг» та ін. [214, с. 58]. Вироби, які можна віднести до категорії «несмертельна зброя», можуть спричинити значні пошкодження і навіть бути причиною загибелі людини, однак лише у тому разі, коли грубо порушуються правила їх використання (надто близька дистанція, ураження життєво важливих органів та ін.).

Визначення зазначених виробів як спеціальних засобів не відповідає вимогам сьогодення. Треба зауважити, що нині потреба визначення поняття «несмертельна зброя» дістає відображення і в деяких відомчих актах. Так, нещодавно наказом МВС України від 29.08.2007 № 325 були затверджені загальні технічні умови (СОУ 78-19-001:2007) щодо пістолетів, револьверів та інших короткоствольних пристроїв не смертельної дії. У цьому документі зазначені вироби визначаються саме як зброя не смертельної дії, що призначена для ураження цілей снарядами (зокрема, речовинами, сумішами речовин, сльозоточивої та

дратівної дії), що одержують направлений рух у стволі за допомогою сили тиску газів, які утворюються у результаті згорання металюного заряду та не мають достатньої кінетичної енергії для спричинення тяжких та смертельних ушкоджень людини, яка перебуває на визначеній відстані [206].

В.А. Ручкін, називаючи види зброї, які входять до системи індивідуального озброєння, визнає газові та електрошокові пристрої саме як зброю [198, с. 8]. Деякі автори, класифікуючи певні види зброї, відносять до неї несмертельну зброю. Наприклад, «гладкоствольна вогнестрільна зброя спеціального призначення» (ГВЗСП) [29, с. 101; 99, с. 12]. Також окремі науковці, говорячи про приналежність газових, травматичних, світлозвукювих виробів до зброї самооборони, фактично визнають наявність такого поняття як «несмертельна зброя» [26, с. 12].

Заслгоує на увагу точка зору тих криміналістів, які до групи міліцейської (поліцейської) холодної зброї відносять гумові кийки [134, с. 42].

Це питання викликає дискусію серед дослідників. Зокрема, такі криміналісти як В.М. Плєскачевський та П.А. Дьяконов розглядають зброю як виключно засіб, що призначений для нанесення смертельних пошкоджень людині або тварині [67, с. 25].

На думку В.М. Плєскачевського, гумові кийки – це спеціальні засоби ударної дії, а аерозольні упаковки і газові пістолети та револьвери мають кваліфікуватися на дві групи, залежно від використання у них хімічних засобів. Якщо йдеться про службову та цивільну зброю, то вона є «спеціальним засобом самооборони», а якщо про ту, що призначена для вирішення бойових та оперативно-службових завдань, то таку вважають «бойовими хімічними засобами боротьби з порушеннями» [133, с. 274].

Ми не поділяємо таку думку, оскільки реалії сьогодення потребують включення спеціальних засобів, які призначені для ураження живих цілей до категорії «зброя», обіг подібних предметів повинен бути врегульований законодавством про зброю. Але частково можна погодитися з попереднім висловлюванням щодо необхідності відокремлення цивільних засобів несмертельної дії від засобів, які використовуються для вирішення оперативно-службових завдань.

Дійсно, виокремлюючи нескортьельну зброю як окреий вид зброї, за характером нанесених пошкоджень, треба сказати, що вона може бути різною за своїм призначенням. Нескортьельні засоби, що становлять основу озброєння правоохоронних органів, цілком виправдано можуть мати назву «міліцейська (поліцейська) зброя», а вироби, що використовуються в обігу серед цивільного населення – зброя самооборони.

Цікавим, на нашу думку, може бути результат соціологічного опитування, яке було проведене нами (додаток Е). На дев'яте запитання анкети: «На Вашу думку, чи можливе визначення такого поняття як «нескортьельна» зброя?» – 59% працівників ОВС надали позитивну відповідь, серед громадян, які мають дозвіл на зброю, 64% відповіли «так». На десяте запитання: «Чи вважаєте Ви, що основу озброєння правоохоронних органів має становити «нескортьельна зброя» та у зв'язку з чим можна виокремити такий вид зброї як «міліцейська (поліцейська) зброя?» – висловили згоду 61 та 82% опитаних (додаток Ж).

Варто додати, що використання зброї нескортьельної дії як військової теж має місце. Виникають різноманітні ситуації, що потребують обмеженого реагування, яке не буде приводити до скортьельних випадків або до тяжких тілесних ушкоджень. Нескортьельна зброя при цьому є альтернативним засобом, і в разі проведення наступальних та оборонних операцій зазвичай доповнює, а не змінює звичайну, тобто скортьельну зброю.

Як приклад, можна привести дії військових сил США в Іраку та Афганістані. Операції, в яких бере участь морська піхота США, значно відрізняються від військових і більш підходять до дії правоохоронних органів, це боротьба з масовими безпорядками, викраданням людей, захватами заручників, урядових споруд тощо. Це потребує нової тактики застосування зброї, яка буде виключати можливість нанесення значної шкоди мирному населенню цих країн.

Слід додати, що в США вже з 1993 р. на державному рівні затверджена Концепція зброї нескортьельної дії і створений спеціальний координуючий орган (Директорат зі зброї нескортьельної дії), під керівництвом якого ведуться широкі дослідження і розробки. Аналогічні кроки протягом останніх років намагаються здійснити ті країни Європи, в яких у 1998 р. була створена Європейська робоча група з нескорть-

тельної зброї (EWG-NLW). У 2002 році у складі EWG-NLW були представники Франції, Росії, Чехії [31, с. 54].

Отже, поняття «несмертельна зброя» на сьогодні охоплює досить широке коло предметів, які кардинальним чином відрізняються від звичайної зброї завдяки використанню специфічних факторів для ураження живої цілі. Серед такої є розповсюджені в Україні пістолети, револьвери та інші короткоствольні пристрої, призначені для стрільби патронами, спорядженими еластичними снарядами несмертельної дії, газова зброя, електрошокери, розпилювачі перцевого та слезоздративного газів, світлошумові гранати та ін. Серед засобів, які в Україні не розповсюджені, є пристрої, дія яких направлена на обмеження руху. На сьогодні ці вироби досить широко використовуються правоохоронними органами ряду країн.

Також до несмертельних видів зброї належать вироби, що є продуктом наукових досліджень останніх років. Зокрема, це: усиплючі аерозолі (прикладом використання подібних речовин є спеціальна операція щодо звільнення заручників з театру «Норд-Ост» у Москві), оптична зброя (ізоптомний випромінювач електромагнітних хвиль), лазери з низьким рівнем енергії, які, як і оптична зброя, можуть тимчасово осліпити людину, акустична зброя у змозі викликати резонанс внутрішніх органів людини, виводить з ладу й техніку супротивника.

Нині ведеться розробка зброї, яка буде спрямована на протидію операціям супротивника та на ушкодження матеріальної частини ворога. Серед них засоби, що ліквідують тертя, або ті, що викликають ламкість металів, полімери у формі клейких засобів чи піни, які перешкоджають руху людей і транспортних засобів.

Беручи за основу вищезазначене, варто запропонувати класифікацію несмертельної зброї за такими ознаками: *за масштабом дії* (індивідуальної та масової дії), *за принципом впливу* (несмертельна зброя, що впливає на центральну нервову систему та органи почуттів; механічно обмежує рухомість людини чи об'єкта; впливає на матеріальну частину супротивника), *за тактико-технічними характеристиками* (ствольна зброя, в якій використовуються різні несмертельні знаряддя; пристрої розпилювання подразнювальних речовин (аерозольні балончики), зокрема й миттєвого (газові, світлошумові гранати та ін.); заснована на дії електричного току; холодна несмертельна зброя), *за*

призначенням (цивільна (самооборони); міліцейська (поліцейська); службово-штатна; військова (у разі проведення спеціальних миротворчих операцій)).

Окремо треба підкреслити, що на сьогодні у законодавстві України існує об'єктивна необхідність визначення поняття «несмертельна зброя», як виробів, що призначені для тимчасового виводу супротивника з ладу, пошкодження його механізмів і споруд, дія яких при правильному застосуванні не призводить до незворотних змін в організмі людини. До цього поняття мають входити всі засоби несмертельної дії, що вже існують й активно використовуються у різних сферах.

Аналізуючи зброю, не можна не згадати про такі вироби, які використовувалися людством ще в давні часи. Не зважаючи на швидкий розвиток збройної техніки, нині вони не втратили своєї актуальності й широко використовуються для різноманітних цілей. Йдеться про холодну зброю. На законодавчому рівні треба вирішити, які саме вироби можуть належати до цієї категорії, встановити відповідні правила, які будуть регулювати обіг цих предметів [37, с. 53], оскільки це є обов'язковою умовою побудови та реалізації адміністративно-правового режиму обігу зброї в Україні.

У загальному значенні холодною вважається зброя, яка спеціально виготовлена і призначена для ураження цілі шляхом використання лише м'язової сили людини або механічної енергії і яка не має прямого виробничого або господарсько-побутового призначення.

За своїм впливом та вражаючим фактором, холодна зброя класифікується на зброю: ударно-роздроблюючої дії, призначеної для нанесення прямого удару на поверхню цілі, зазвичай негострим предметом (булави, кістень); колючої дії, призначеної для нанесення уколу, тобто проникнення снаряду крізь поверхню цілі на порівняно невеликій площі на велику глибину (кинжал, кортики, штики, стилети, шпаги та ін.); рубано-ріжучої дії, призначеної для руйнування поверхні цілі (мечі, шаблі та ін.) [197, с. 132].

Ці підвиди холодної зброї належать до ручної, тобто такої, яка утримується руками людини та використовується для ураження цілі при безпосередньому контакті з нею. Крім цього, такі вироби можуть бути представлені у комбінованих та маркірованих формах, бути заводського або саморобного вироблення [24, с. 280].

Холодна зброя може комбінуватися між своїми видами. Прикладом об'єднання клинкової та ударно-роздроблюючої зброї є американські стилети-кастети або траншейні кинджали-кастети. Крім того, можливе поєднання холодної та вогнепальної зброї. До цієї категорії належить сучасний ніж розвідника НРС-2, в рукоятці якого містяться вузли вогнестрільної зброї. За кордоном досить поширені поліцейські кийки, що стріляють.

Ще одним видом холодної зброї, яка кардинально відрізняється за принципом дії і призначена для ураження живої та іншої цілі за допомогою механічної енергії метального елемента, приведеного в дію застосуванням м'язової сили чи механічного пристрою шляхом поштовху або вигину, є метальна зброя. Вона представлена розмаїттям виробів від металених ножів, дротиків, інших металених знарядь до луків, арбалетів, ножів з викидом леза. Деякі зброєзнавці виокремлюють металену зброю в окремий вид.

Треба сказати, що основним протиріччям щодо визначення холодної зброї є саме віднесення до неї металеної зброї. Деякі спеціалісти визнають металену зброю, як окремий вид. Холодна зброя, на їх думку, призначена для ураження цілі за допомогою мускульної сили людини та безпосередньо при контакті з об'єктом ураження при нападі, активному захисті у рукопашному бою, для мисливства та занять спортом [24, 197].

В.А. Ручкін визнає відокремлення металеної зброї від холодної, яке закріплене на законодавчому рівні і, крім того, бачить позитивний бік у тому, що металені зброя нині розглядається як окремий предмет криміналістичного дослідження, а конкретно, розробляються методики експертного дослідження луків, арбалетів, сюрікенів та інших видів зброї [198, с. 12]. Однак, на нашу думку, для розробки методик певного виду зброї зовсім немає потреби виділяти її як окремий вид.

Розуміння холодної і металеної зброї, як окремих видів, закріплено у законодавстві Росії. Зокрема у Законі РФ «Об оружии» у ст.1 дається визначення окремо холодної зброї, призначеної для ураження цілі за допомогою мускульної сили людини, при безпосередньому контакті з об'єктом ураження й окремо металеної зброї, яка теж діє за рахунок мускульної сили або механізму, але уражує ціль на певній відстані [125].

Отже, можливість ураження зброєю на відстані фактично виключає її з категорії «холодна зброя». На нашу думку, це не є допустимим, адже як тоді класифікувати зброю, що має подвійну функцію? Наприклад, є такі бойові ножі, які мають колючу дію, їх можна застосувати у близькому двобої, а також як ефективне металеве знаряддя. На підтвердження цього є думка науковців, які металеву холодну зброю поділяють на дві групи: металеві пристрої (лук зі стрілами, пружини пристрої зі снарядами та ін.) та ручна металева зброя, що викидається безпосередньо з рук. Остання, у свою чергу, включає у себе таку категорію, як металева холодна зброя подвійної дії, що використовується як клинкова зброя рукопашного бою, так і дистанційного бою, тобто для ураження на відстані при його метанні [134, с. 38].

Даючи визначення холодної зброї, А.С Подшибякін стверджує, що вона обов'язково повинна включати в себе і металеву зброю. Він посилається на те, що навіть у тих виробках, де знаряддя метається за рахунок механічного пристрою, теж задіяна мускульна сила людини, хоча й опосередковано. Адже натягування тятиви в луку чи арбалету вимагає певних зусиль з боку стрілка. Коментуючи Закон РФ «Об оружии», він визнає, що в новій редакції були втрачені специфічні ознаки металевої зброї, а конкретно – приналежність його до холодної зброї [134, с. 32].

В Україні металева зброя визнається як вид холодної. Хоча Закону України «Про зброю» ще немає, проте існуючі нормативні акти, що регламентують обіг зброї в Україні, визнають це. Наприклад, у положенні про дозвільну систему, не зважаючи на відсутність визначення, до холодної зброї відносять і ножі, і арбалети. Фактично відносять до неї ручну і металеву зброю [137]. В Інструкції, затвердженій наказом МВС України від 21.08.1998 № 622 чітко сказано, що до холодної зброї належать пристрої та предмети, конструктивно призначені для ураження живої чи іншої цілі за допомогою м'язової сили людини чи механічного пристрою (може бути холодною ручною та холодною металевою) [72].

Автори більшості законопроектів «Про зброю», які були запропоновані на розгляд до Верховної Ради України, також пропонують залишити існуюче на сьогодні в Україні розуміння холодної, зокрема

ручної та метальної зброї. Такої самої думки й провідні вітчизняні спеціалісти у галузі зброезнавства [30, с. 28].

Проблема визначення поняття «холодна зброя» полягає ще й у тому, що існує велика кількість предметів, які конструктивно схожі з даним видом зброї. Теоретично вони теж можуть завдати значної шкоди організму людини, навіть привести до смертельних випадків. Але за своїм призначенням вони не повинні використовуватися для ураження будь-яких цілей. Ці вироби можуть бути господарчо-побутового призначення (кухонні ножі, молотки, сокири) або спортивним інвентарем (бейсбольні бити). Основною причиною, згідно з якою зазначені вироби не є зброєю, це відсутність кваліфікаційних ознак, що були наведені вище, і є обов'язковою умовою для призначення предметів до категорії «холодна зброя». Постає питання, чи можливо контролювати обіг таких предметів, які можуть бути ефективно використані для нападу?

Деякі автори пропонують вирішити цю проблему за рахунок введення нового поняття «небезпечні предмети», тобто вироби господарчо-побутового, спортивного або технічного призначення, які за своїми фізико-хімічними властивостями можуть бути використані для ефективного нанесення тілесних ушкоджень [95, с. 41].

Крім того, Д.А. Корецький пропонує внести відповідні зміни до законодавства, згідно з якими встановити адміністративну відповідальність за носіння небезпечних предметів у місцях і при обставинах, що явно не збігаються з їх цільовим призначенням, у вигляді 15 діб арешту та кримінальну, за ті самі дії з метою здійснення злочину особами, які були засуджені за тяжкі злочини чи хуліганство, у вигляді 3 – 5 років позбавлення волі [95, с. 41]. На нашу думку, це є недоцільним. Насамперед, буде просто неможливо дати повний перелік так званих небезпечних предметів у зв'язку з величезною кількістю виробів, за допомогою яких можливо ефективно нанести тілесні пошкодження. Не обов'язково згадувати про вироби, адже просто тяжке каміння може бути використане не гірше за холодну зброю ударно-роздроблюючої дії або бути в якості метального знаряддя і нанести значну шкоду організму людини. Треба сказати і про те, що звичайні малогабаритні предмети (ручки, книга та ін.) у руках професіоналів

рукопашного бою та осіб, які пройшли спеціальну підготовку, можуть бути небезпечною смертельною зброєю.

За статистикою більшість побутових злочинів здійснюється за допомогою звичайних предметів і це не тільки кухонні ножі, молотки й сокира, а й різноманітні пляшки, зокрема напіврозбиті («фрозочка») і предмети меблів та ін. Отже, нанесення тілесних ушкоджень, зокрема тяжких або смертельних, можливе предметами, які не тільки не належать до категорії «зброя», а й до запропонованої Д.А. Корецьким категорії «небезпечні вироби».

У будь-якому разі відповідальність наступає не тільки при застосуванні вогнепальної, холодної, пневматичної чи газової зброї, а й при використанні предметів побутового призначення, якими правопорушник озброївся у процесі здійснення злочину і яке було використане ним як зброя, тобто для ураження живої сили.

Крім того, нема сенсу проводити дослідження предмета, який використаний при здійсненні злочину, якщо слідчим шляхом встановлено, що він був залучений для нанесення тілесних ушкоджень або спричинення смерті [50, с. 42].

Розділяючи цю думку, варто додати, що впровадження відповідальності за носіння так званих небезпечних предметів, які не є зброєю за своєю сутністю, є неприпустимою. Єдиний шлях вирішення цієї проблеми – це посилення контролю з боку держави за виробництвом та реалізацією господарчо-побутових предметів, які конструктивно схожі зі зброєю. Основними вимогами щодо вільного обігу таких предметів має бути відсутність у них вже існуючих на законодавчому рівні кваліфікаційних ознак, які притаманні холодній зброї (довжина леза, міцність металу та ін.).

На нашу думку, перелік загальних кваліфікаційних ознак, згідно з якими зброя може належати до холодної, має бути зазначений у Законі України «Про зброю». Прикладом можуть служити деякі вже запропоновані законопроекти [30, с. 243; 178]. Саме визначення кваліфікаційних ознак та посилений контроль з боку держави за їх дотриманням при виробництві, реалізації побутово-господарчих виробів, які конструктивно нагадують зброю, дозволить уникнути у майбутньому непорозумінь та поліпшити регулювання холодної зброї в Україні (додаток 3).

Отже, для вирішення проблем, пов'язаних з обігом холодної зброї, є об'єктивна необхідність визначення поняття «холодна зброя» в українському законодавстві як предметів, спеціально виготовлених і призначених виключно для ураження живої чи іншої цілі шляхом використання лише м'язової сили людини або механічної енергії, які не мають прямого виробничого або господарсько-побутового призначення.

Ще одним видом зброї є пневматична. У законодавстві багатьох країн, зокрема і в українському, цілком справедливо вирізняють ці вироби у самостійний вид зброї [72]. Це зумовлено, насамперед, суттєвою різницею у принципі дії та технічними особливостями.

У пневматичній зброї використовується енергія, що акумульована з допомогою додаткових механічних пристроїв, знаряддя приводиться у дію за допомогою енергії зжатого повітря, пари чи газоподібної речовини. При цьому, тиск попередньо стиснутого повітря утворюється за допомогою поршневого механізму чи газового балону.

Деякі автори пневматичну зброю відносять до металевій (металево-невогнепальна) [98, с. 5]. До такої точки зору близький і В.М. Плєскачевський [133, с. 231].

Треба сказати, що в уявленні багатьох громадян пневматична зброя асоціюється з відносно безпечними виробами. Найбільш розповсюдженими були рушниці «ІЖ-22» та пістолети «ІЖ-40», які багато українців пам'ятають у численних радянських тирах. Але, звісно, пневматична зброя не обмежується тільки подібними виробами. Сучасні технологічні можливості привели до відродження пневматичної зброї, причому не тільки як спортивного засобу, а й як мисливської зброї [96, с. 37] та зброї самозахисту [133, с. 248]. Окремі зразки пневматичних гвинтівок мають початкову швидкість польоту кулі близько 800 м/сек.

Нині світовими лідерами у виробництві пневматичної зброї є фірми Вальтер, Дейзі, Кроссман та ін. Серед закордонних зразків пневматичної зброї слід вирізнити такі моделі як «Вальтер СР88», «Дейзі» моделей 400, 93, 45, «1008 Репід Сір», «Р338», а також російські зразки А-111, А-112 [111, с. 27]. Уражуючі можливості сучасної пневматичної зброї вже практично відповідають характеристикам деяких цивільних зразків вогнепальної зброї. У деяких країнах світу ведуться розробки бойових зразків пневматичної зброї.

Згідно із законодавством України, для визначення предмета пневматичною зброєю необхідно встановити, чи отримає металеве знаряддя швидкість понад 100 м/сек., тобто чи має воно достатню кінетичну енергію та вражаючу здатність, крім того, калібр повинен перевищувати 4,5 мм.

Слід зауважити, що на сьогодні в Україні є потреба вдосконалити питання обігу пневматичної зброї. З цією метою необхідно встановити критерії, згідно з якими пневматичні вироби будуть вважатися зброєю. Але найголовніше те, щоб ці критерії відповідали вимогам сьогодення. На нашу думку, показником потужності, за яким певні вироби можна віднести до пневматичної зброї, має бути не швидкість польоту кулі, а саме дульна енергія при здійсненні пострілу, це спростило б обіг імпоротної зброї, її сертифікацію в Україні, адже цей критерій признаний у більшості країн світу.

Треба зауважити, що для більш якісної реалізації адміністративно-правового режиму обігу зброї необхідно посилити контроль за виробництвом, ввезенням і реалізацією пневматичної зброї та виробів, принцип дії яких заснований на використанні енергії зжатого повітря чи газів, а саме, у вільний продаж не повинні надходити предмети, які за своїми технічними характеристиками уже належать до категорії «зброя».

Велика кількість пристроїв і предметів, які входять до поняття «зброя», зумовлюють необхідність її класифікації залежно від тих чи інших загальних та спеціальних ознак на окремі типи, системи, моделі тощо.

До сьогодні в Україні практично відсутня класифікація зброї. В Інструкції, затвердженій наказом МВС України від 21.08.1998 № 622, який є основним нормативним актом, що регулює обіг зброї в Україні, у розділі II п. 8 приведені лише види зброї, в основному, залежно від тактико-технічних даних [72]. При цьому не враховуються інші ознаки, необхідні для повноцінної класифікації – призначення і спосіб виготовлення зброї.

Ще однією проблемою у законодавстві України є те, що в нормативних актах, які регулюють обіг зброї, не охоплюються всі існуючі її різновиди. Отже, дія їх норм може розповсюджуватися на коло тих об'єктів, які у них зазначені. Це є причиною масштабного незаконного

обігу зброї в Україні. Велике значення проблеми класифікації зброї було тією чи іншою мірою розглянуто у працях вітчизняних та зарубіжних авторів [29, 31, 131, 133, 198, 214].

Прийняття Закону України «Про зброю», який буде містити вичерпну класифікацію, дозволить значно поліпшити питання регулювання обігу зброї та конкретно виокремити коло предметів адміністративно-правового режиму обігу зброї в Україні.

У законопроектах України «Про зброю», що прийняті на розгляд Верховної Ради України, також бракує чіткої системи класифікації зброї. Наприклад, проект Закону України «Про зброю» № 1171 від 21.11.2002 класифікує зброю на військову, службово-штатну, цивільну (мисливська, спортивна, нагородна, самооборони, сигнальна, колекційна), холодну, навчальну, саморобну [177], подібна класифікація і в законопроекті № 1032-Д [176]. Відразу постає питання, чому пункти вищезазначеної класифікації розподілені за різними ознаками (за призначенням, способом виготовлення, тактико-технологічними даними)? Це викликає деякі непорозуміння, наприклад, чому холодна зброя виділена окремо, адже є і військова, і цивільна холодна зброя, те саме стосується і навчальної зброї. Говорячи про саморобну зброю, автори законопроекту визнають її як зброю, яка повністю або частково виготовлена у кустарних умовах без відповідного дозволу, однак який статус тоді має зброя, що виготовлена майстрами-зброярами в умовах законного промислу в кустарних майстернях? Та і чому, говорячи про засіб виготовлення, автори не посилаються на інші способи виготовлення, наприклад, промисловий?

Окрім цього, наприкінці класифікації автори зазначають, що приведені види можна одразу поділити на системи й моделі, роблячи, таким чином, значний стрибок у розподілі такого поняття, як певний вид зброї. Тобто, як можна поділити, наприклад, військову зброю на модель, не визначивши її найближчі родові види, адже військова зброя може бути стрілецькою й артилерійською, вогнепальною чи холодною. У свою чергу, службово-штатна зброя включає в себе розмаїття різних видів за тактико-технологічними даними.

Отже, ця класифікація не вирішує проблеми чіткого розподілу всієї сукупності предметів, що входять до поняття «зброя», а навпаки, вносить непорозуміння. Також, на нашу думку, така класифікація є непо-

вною, вона не охоплює увесь перелік предметів, який повинен підпадати під регулювання адміністративно-правового режиму обігу зброї в Україні.

У проекті Закону України «Про зброю» № 1171-Д від 29.10.2003 на відміну від проекту № 1171 автори поділяють усі види зброї залежно від певних ознак: за призначенням (бойова ручна стрілецька; службово-штатна; музейна, антикварна (історична); цивільна: А) мисливська, Б) спортивна, В) самооборони); за видами (вогнепальна; холодна; газова; пневматична) за способом виготовлення (промислова; кустарна; несанкціонована) [179].

У даному разі ми бачимо більш системний підхід до питання класифікації зброї. Деякі поняття більш конкретизовані, зокрема «бойова ручна стрілецька зброя». Використання такого формулювання у законі ми вважаємо недопустимим. По-перше, бойова зброя, що стоїть на озброєнні Збройних сил України та інших військових формувань, може бути ще й холодною. По-друге, на нашу думку, Закон України «Про зброю» має вводити обмежений режим на більш широке коло видів зброї, яка належить до військової. Це стосується насамперед так званого «легкого озброєння», тобто важкі кулемети, ручні підствольні і станкові гранатомети, переносні зенітні кулемети, протитанкові рушниці, переносні зенітні ракетні комплекси і міномети калібру близько 100 мм та інші. Тобто зброя призначена для застосування декількома особами, які складають бойовий розрахунок. Незаконний обіг такої зброї може бути серед злочинних угруповань.

Позитивним моментом є виокремлення музейної, антикварної зброї, тобто такої, що має культурну цінність. Законодавче виокремлення цього виду зброї стане засобом збереження антикварного спадкоємства та пам'яток збройного мистецтва. Не зважаючи на деякі переваги вищевикладеної класифікації, вона все ж не є повною і потребує, на нашу думку, значного доповнення.

У проекті Закону України «Про зброю» від 02.10.2003 № 1117-2 автори спочатку класифікують зброю лише за такою ознакою, як призначення, поділяючи її на: військову, службово-штатну, цивільну. Але потім у статтях 3, 4, 5 розриваються види зброї, які визначені спочатку у статті 2. Наприклад, у статті 4 дається вичерпний перелік видів зброї за її тактико-технічними характеристиками, обіг, який можливий на

території України як службово-штатної. Ще більш розгорнутим є опис цивільної зброї у статті 5, де автори визначають, яку конкретно зброю можна використовувати як мисливську, спортивну, як зброю, придбану громадянами з метою захисту життя, здоров'я і житла [178].

На нашу думку, використання подібної класифікації є досить позитивним моментом і правильним рішенням авторів проекту № 1117-2. Саме такий принцип класифікації, де визначений статус кожного виду зброї, має бути у майбутньому Законі України «Про зброю». Закон має давати чітку і вичерпну відповідь – обіг якої зброї і в якій якості дозволений на території нашої держави.

Не зважаючи на те, що приведена класифікація є більш вдалою, на відміну від інших законопроектів, ми все ж таки не можемо вважати і її повною. Класифікувати зброю треба за всіма ознаками окремо, при цьому визначення за її призначенням необхідно доповнювати вичерпним переліком предметів залежно від суб'єктів його використання.

Практично у всіх приведених вище класифікаціях зброя за призначенням поділяється на бойову, службово-штатну і цивільну. Тут необхідно, як було доведено раніше, додати такий вид, як музейну, антикварну зброю.

Як було зауважено вище, ні законопроектами, ні існуючими законодавчими актами не охоплюються всі існуючі різновиди зброї. Так, зовсім не визначений статус таких предметів та виробів, дія яких заснована на вражаючих здібностях електричного току. До них належать електрошокові пристрої, іскрові розрядники та ін. Потреба виокремлення зазначених предметів в окремий вид зброї, на нашу думку, безумовно існує.

Для розкриття поняття «цивільна зброя» обов'язково мають бути включені такі види зброї, як нагородна та колекційна.

Слід зазначити, що класифікувати зброю треба і ще за однією важливою ознакою – ступенем і характером нанесення ушкоджень, тобто на смертельну або несмертельну зброю.

На нашу думку, класифікація зброї у майбутньому Законі України «Про зброю», яка буде відповідати всім вимогам, охоплювати практично увесь перелік зброї, обіг якої повинен регулюватися адміністративно-правовим режимом, має бути такою: *I. За способом виготовлення:* 1) промислова; 2) кустарна; 3) несанкціонована. *II. За тактично-*

технічними даними: 1) вогнепальна; 2) газова; 3) холодна; 4) пневматична; 5) електрошокуючої дії. *III. За характером нанесених ушкоджень:* 1) смертельна; 2) не смертельна. *IV. За призначенням:* 1) військова; 2) службово-штатна; 3) міліцейська (поліцейська); 4) музейна; 5) цивільна: А) мисливська; Б) спортивна; В) самооборонна; Г) колекційна; Д) нагородна.

Класифікація зброї за її призначенням має бути конкретизована. Для цього у тексті Закону окремими статтями треба розкрити зміст кожного пункту цієї класифікації. Перелік певних типів зброї, яка належить до військової, службово-штатної, міліцейської або цивільної та обіг якої регулюється Законом України «Про зброю», має бути вичерпним. Це дозволить усунути непорозуміння та значно поліпшити реалізацію адміністративно-правового режиму обігу зброї в Україні.

1.3. Обіг зброї та його елементи

Досягнення мети нашого дослідження не можливе без визначення поняття обігу зброї, його ретельного аналізу. У новому тлумачному словнику української мови поняття «обіг» у загальному контексті визначається як використання, вжиток або характерна для товарного виробництва форма обміну продуктів праці та інших об'єктів власності шляхом купівлі-продажу, також обігом є рух товарів та інших цінностей у суспільстві [122, с. 394]. У сучасному тлумачному словнику російської мови окрім зазначеного обіг характеризується як повний цикл, що повторюється в якому-небудь процесі [203, с. 432]. Проте у великому юридичному енциклопедичному словнику такий цикл визначається ще і як замкнутий [17, с. 376].

Якщо враховувати тільки вищезазначене, то обіг зброї можна уявити як цілісний процес, що починається з виробництва і закінчується утилізацією зазначених виробів. Однак розуміння обігу тільки у такому значенні не дозволить дослідити належним чином сутність адміністративно-правового режиму обігу зброї.

Досить часто обіг певних предметів, виробів або речовин подається як перелік видів діяльності у певній сфері. Так, наприклад, визнача-

ється обіг наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів. Підтвердженням цієї позиції є той факт, що в деякій довідковій літературі при визначенні безпосередньо обігу зброї можна побачити конкретний перелік видів діяльності у цій сфері [40, с. 429].

Розглядаючи реалізацію адміністративно-правового режиму обігу зброї, вважаємо, що обіг зброї треба дослідити, насамперед, під кутом зору системного підходу, визначивши всі його елементи, що являють собою певні види правовідносин у визначеній сфері. Отже, обіг зброї – це сукупність виключно всіх видів правовідносин, що виникають при поводженні зі зброєю та які врегульовані відповідним законодавством.

Головна особливість правовідносин у сфері обігу зброї полягає у тому, що всі вони без винятку повинні здійснюватися під жорстким контролем з боку держави, а конкретніше – уповноважених на те державних органів. Здійснення контролю у сфері управління соціальними процесами посідає особливе місце, він надає можливість корегувати діяльність підвладних суб'єктів шляхом перевірки фактичного стану справ. Проте цим контроль не обмежується, він доповнюється управлінським впливом, який дозволяє усунути порушення або недотримання обов'язкових правил поведінки. Детальніше особливості контролю у сфері обігу зброї у нашому дослідженні буде розкрито у розділі, присвяченому організаційним засадам досліджуваного режиму.

Отже, елементами обігу зброї є: виробництво зброї, її ремонт, торгівля, передача, придбання, колекціонування, експонування, облік, зберігання, носіння, перевезення (перенесення), використання, вилучення, утилізація, ввезення та вивезення з території України, а також контроль з боку уповноважених державних органів за дотриманням установлених правил щодо здійснення кожного без винятку виду правовідносин у визначеній сфері.

Реалізація адміністративно-правових режимів у сфері обігу зброї пов'язана з необхідністю регламентації належної поведінки, яка зазначена у правових нормах на всіх етапах руху зброї, починаючи від виробництва, закінчуючи утилізацією зброї, а також деталізації поведінки виключно всіх суб'єктів правовідносин. Адже ці предмети можуть бути вкрай небезпечними у разі неправомірного або необачного

їх використання та становити суспільно небезпечні наслідки, які можуть наступити у результаті цього [64, с. 30].

Виробництво – це виготовлення, вироблення предметів, матеріалів та ін. Це також вважається процесом, під час якого люди зв'язані між собою певними виробничими відносинами, створюють матеріальні блага, необхідні для суспільства, крім того, це праця над безпосереднім виготовленням продукції [122, с. 242].

Проте виробництво не обмежується суто виготовленням предметів матеріального світу. До цього поняття, на нашу думку, слід віднести і процес винаходу нових зразків або вдосконалення вже існуючих. Розробка такої зброї може здійснюватися на підприємстві, що виготовляє зброю, а може і в окремому конструкторському бюро. Винахід та розробка зброї, незважаючи на відокремленість від інших дій з приводу зброї, все ж не може вважатися окремим елементом обігу зброї, адже це в основному дослідницький, інтелектуальний науковий процес, продуктом якого є проект певного виду зброї чи боєприпасів. Для промислового виробництва запропонованого проекту нової або модернізованої зброї, що вже існує, необхідна відповідність ряду умов. Серед них, насамперед, є наявність техніко-тактичних характеристик, які відповідають існуючим на сьогодні нормам та стандартам.

Зброя може вироблятися не на одному підприємстві. Деякі деталі можуть вироблятися у різних місцях і збиратися ще в іншому місці. Складання і виготовлення основних частин ми також відносимо до виробництва зброї. Тому деякі автори і вважають, що поняття «зброя» охоплює не тільки готові вироби, а й її основні частини [29, с. 27].

Основні частини зброї визначають її функціональне призначення, підлягають клеймуванню та нумеруванню і можуть бути використані, на думку деяких авторів, для створення зброї за допомогою загальнодоступних інструментів [178].

Отже, на законодавчому рівні необхідно дати визначення виробництву зброї як процесу, що проходить етапи винаходження, розробки, виготовлення основних частин та (або) складання зброї, виготовлення або спорядження боєприпасів та піротехнічних сумішей до них.

Виробництво зброї може мати легальний або нелегальний характер. У першому випадку – це діяльність, яка проводиться згідно із законодавством про зброю, з виконанням усіх необхідних вимог, отри-

манням ліцензії на даний вид діяльності, а також сертифікату, що підтверджує якість виробів. У другому випадку така діяльність впроваджується без дотримання умов, зазначених у нормативних актах, а тому є протиправною.

У деяких джерелах незаконно вироблена зброя має назву несанкціонованої зброї, тобто зброї повністю або частково виготовленої в кустарних умовах без відповідних ліцензій і дозволів уповноважених органів, у яку внесені конструктивні зміни, що змінюють її первісні технічні та балістичні характеристики [178, 179]. Деякі автори вирізняють ще й саморобну зброю, яка повністю або частково виготовлена у кустарних умовах без відповідного дозволу, від переробленої зброї заводського виготовлення, яка набула якості (менші розміри, придатність до автоматичної стрільби тощо) внаслідок внесення технічних змін у кустарних умовах без відповідного дозволу [177].

Несанкціоноване виробництво зброї, виготовлення її без ліцензії та дозволу уповноважених органів характеризується відсутністю відповідності до будь-яких стандартів і технічних умов цілком саморобним способом з використанням окремих деталей та частин промислової і кустарної зброї, або її переробки саморобним шляхом, внаслідок чого вона набула нових характеристик. Крім того, така зброя може виготовлятися шляхом переробки виробів, що не були раніше вогнепальною зброєю.

Ми не можемо розділити думку авторів законопроектів, які відносять кустарне виробництво до нелегальної діяльності [177, 178], і вважаємо, що допустима діяльність виготовлення зброї майстрами-зброярами в умовах законного промислу в кустарних майстернях, яка за своїми характеристиками близька до промислової зброї, але конструкцією, розмірами і зовнішнім оформленням не відповідає жорстким стандартам [179].

Такий спосіб виготовлення зброї можна визначити як кустарний, що здійснюється на законних підставах. Промисловим виробництвом можна вважати законне виготовлення зброї та боєприпасів спеціальними підприємствами в умовах технічно оснащеного промислового виробництва з дотриманням вимог державних стандартів і визначених технічних умов.

Підставою для здійснення господарської діяльності, зокрема виробництва зброї, є закони України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» [182] та «Про державне оборонне замовлення» [155], а наказом МВС України від 21.03.2001 № 53/213 затверджені ліцензійні умови провадження господарської діяльності з виробництва, ремонту вогнепальної зброї невійськового призначення та боєприпасів до неї, холодної зброї, пневматичної зброї калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів на секунду та торгівлі зазначених предметів [109].

Крім цього, наказом затверджені також ліцензійні умови впровадження господарської діяльності з виробництва спеціальних засобів, заряджених речовинами сльозоточивою та дратівною дії, індивідуального захисту, активної оборони та їх продажу.

Ці акти врегулюють виробництво зброї тільки юридичними особами різної форми власності, не враховуючи можливість виготовлення та ремонту зброї фізичними особами, наприклад, майстрами-зброярами в умовах законного промислу може здійснюватися виготовлення холодної та інших видів зброї.

Суб'єктом господарювання, згідно із законом, може бути зареєстрована в установленому законодавством порядку юридична особа, незалежно від її організаційно-правової форми та форми власності, яка проводить господарську діяльність, крім органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також фізична особа – суб'єкт підприємницької діяльності [182].

Звісно, якщо йдеться про державне оборонне замовлення, то питання виробництва зброї військового призначення може вирішуватися за рахунок виключно юридичних осіб різної форми власності [155]. Що ж стосується виробництва невійськової зброї, то слід згадати Положення про дозвільну систему, затверджене Кабінетом Міністрів України від 12.10.1992, у статті 1 якого зазначено, що дозвільна система поширюється, окрім предметів, матеріалів і речовин, на лабораторії підприємства та майстерні з виготовлення і ремонту різних видів зброї. А вже у п. 6 статті 2 визначено порядок виготовлення зброї, згідно з яким право на цю діяльність мають міністерства та інші центральні органи державної виконавчої влади, підприємства, установи, організації, господарські об'єднання, а також громадяни [137].

Характеризуючи такий елемент як виробництво, слід зазначити, що суб'єктами цієї діяльності можуть бути підприємства, установи, організації, господарчі об'єднання, майстерні, які є юридичними особами державної форми власності, юридичними особами недержавної форми власності та фізичні особи.

Суб'єкти господарювання у сфері виробництва зброї повинні:

1) виконувати вимоги до приміщень, де здійснюється господарська діяльність з виробництва зброї та спеціальних засобів;

2) отримати ліцензію на проведення діяльності з виробництва зброї, боєприпасів, спеціальних засобів та отримати на них сертифікат після виготовлення дослідних зразків згідно з технічними умовами;

3) мати інструкцію щодо пропускнуго і внутрішнього об'єктового режиму з урахуванням особливостей об'єкта, що охороняється. Пропускний режим повинен передбачити режим робочого часу, запровадження постійних і тимчасових перепусток, установлення порядку входу і виходу громадян, внесення і винесення (вивезення) зброї, боєприпасів, спеціальних засобів.

У процесі виробництва зброї задіяна велика кількість людей, які тією чи іншою мірою мають допуск до зброї. Тож при забезпеченні цієї сфери необхідно враховувати людський фактор.

Люди, які задіяні на виробництві зброї, повинні мати відповідні морально-психологічні якості. Укладання трудових договорів з громадянами на виконання робіт, пов'язаних з виробництвом різних видів зброї, боєприпасів та спеціальних засобів, здійснюється відповідно згаданого Положення про дозвільну систему за погодженням з органами внутрішніх справ [137]. Досить близьким до діяльності, пов'язаної з виробництвом зброї, є такий елемент обігу зброї як її ремонт, адже навіть регулювання цього положення здійснюється практично такими самими нормативними актами.

У загальному розумінні ремонт визначається як виправлення пошкоджень, усунення дефектів, поломок, лагодження чого-небудь. Це, у цілому, стосується і ремонту зброї як певного предмета. Звісно, що будь-яка діяльність, пов'язана зі зброєю, повинна жорстко контролюватися уповноваженими органами виконавчої влади.

Це визначення досить повно відображає ознаки ремонту зброї, що здійснюються на законній підставі. Однак, враховуючи специфіку та-

ких предметів як зброя, слід додати, що це поняття може охоплювати і модернізацію зброї (наприклад, приєднання до неї приладів, пристосувань, пристроїв, які полегшують чи удосконалюють використання зброї).

Не слід забувати про те, що існує ще й незаконна, злочинна діяльність, пов'язана з ремонтом, переробленням або модернізацією зброї. В основному, останнім часом, це виготовлення так званих обрізів (що дозволяє носити та використовувати зброю скрито), переробка газової зброї на вогнепальну, встановлення на цивільні зразки зброї прилади суто військового чи спеціального призначення (пристрій нічного бачення, глушники та інше). Звісно, що все це може спричинити неабияку шкоду інтересам людини та держави, тому одним із завдань адміністративно-правового режиму обігу зброї є недопущення незаконної діяльності у сфері обігу зброї.

У процесах, де задіяна певна кількість людей, які мають доступ до зброї, необхідно встановити умови для здійснення ними ремонту зброї як і тих, що встановлюються до осіб, задіяних на виробництві цих предметів.

Для виконання суб'єктами дій, що пов'язані з ремонтом зброї, можна визначити такі умови:

1. Дотримання технічних умов при впровадженні даного виду господарської діяльності (приміщення, обладнання, дотримання правил пожежної безпеки, безпеки виробництва, охорони зброї та ін.).

2. Оформлення ліцензії на діяльність, пов'язану з ремонтом різних видів зброї. Ремонт має здійснюватися тільки сертифікованої зброї.

На нашу думку, ремонт спеціальних засобів та засобів активної оборони (тобто виробів, які можуть бути віднесені до категорії «несмертельна зброя») неодмінно потребує ліцензування. На жаль, сьогодні законодавство України не визначає такий порядок.

3. Ремонтні підприємства повинні мати чітко встановлений пропускний і внутрішній об'єктовий режим з урахуванням особливостей об'єкта. Про це на сьогодні не сказано у нормативних актах, що регулюють обіг зброї.

4. Однією із найважливіших умов законної діяльності ремонту зброї є її відповідність до вимог дозвільної системи. Уся зброя, що

знаходиться у ремонті, має бути документально оформлена у майстерні чи на підприємстві.

Ліцензійні умови провадження господарської діяльності з виробництва, ремонту різних видів зброї та боєприпасів включають у себе порядок приймання у ремонт і видачу після ремонту цих предметів. Для цього необхідно:

- від громадян – наявність дозволу органів внутрішніх справ на зберігання та носіння зброї та документів, які засвідчують особу;
- від організації – наявність у представника організації дозволу органів внутрішніх справ на носіння зброї і супровідного листа керівника організації, доручення і документа, який засвідчує особу.

У разі здачі в ремонт незареєстрованої зброї адміністрація майстерні має негайно здати її до органу внутрішніх справ, а також надати відомості про особу, яка здала цю зброю.

Для обліку зброї, що надійшла в ремонт, у майстерні з ремонту повинна вестися книга, яка має бути пронумерована, прошнурована і скріплена печаткою контролюючих органів. Вона повинна мати єдиний зразок, наданий в одному з додатків до акта, який встановлює ліцензійні умови для цієї діяльності [109]. На нашу думку, саме такі вимоги повинні бути щодо ремонту спеціальних засобів активної оборони.

Щодо ремонту військової техніки та військової зброї діє порядок як і при її виробництві, тобто виконавцями цієї діяльності і суб'єктами господарювання можуть бути тільки юридичні особи, які мають ліцензію на провадження відповідного виду господарської діяльності. Замовниками можуть бути тільки державні установи та організації – міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, а також військові формування, створені відповідно до законодавства України, уповноважені Кабінетом Міністрів України укладати державні контракти на поставку (закупівлю) продукції, виконання робіт, надання послуг [155].

Законодавство, яке становить основу адміністративно-правового режиму обігу зброї, має включати вичерпний перелік суб'єктів, вимог та умов провадження господарської діяльності з ремонту зброї військового та невійськового призначення, а також спеціальних засобів активної оборони, адже є всі підстави вважати їх зброєю не смертельної дії.

Діяльність суб'єктів господарювання, що здійснюється ними у сфері товарного обігу, має господарсько-торговельне спрямування на реалізацію продукції виробничо-технічного призначення [52, с. 281]. Не є винятком і господарські відносини у сфері обігу зброї. Тому наступним кроком нашого дослідження стане саме питання торгівлі зброєю.

Спочатку необхідно з'ясувати, як саме визначити даний елемент обігу, як торгівлю зброєю, чи її продаж. Справа у тому, що деякі автори відділяють ці поняття як два окремі елементи обігу зброї [64, с. 45].

У загальному значенні торгівля – це важлива і об'ємна галузь народного господарства, яка включає у себе об'єкти (бази, склади, магазини та ін.), на яких здійснюється процес товарного обігу певних предметів шляхом їх реалізації.

Отже, продаж – це процес реалізації між продавцем і покупцем. У такому вузькому розумінні можна визначати і поняття «торгівля». Крім того, можна зауважити, що продаж предметів матеріального та нематеріального світу має місце не тільки в господарських та підприємницьких правовідносинах. Будь-який громадянин має право розпоряджатися своїм майном (стаття 41 Конституції України) [93], зокрема і зброєю. Згідно з ЦК України, власник володіє, користується, розпоряджається своїм майном на власний розсуд. Він може передавати своє майно іншому громадянину чи юридичній особі за певні кошти на основі договору купівлі-продажу (стаття 656) [227].

Здійснення продажу зброї фізичною особою, яка не є суб'єктом підприємницької діяльності, вважаємо за доцільне віднести до одного із видів передачі зброї, який виконується за певну грошову винагороду, тобто на платній основі.

На нашу думку, слід розглядати вищезазначений елемент обігу зброї саме як торгівля, не відокремлюючи окремо продаж. Адже торгівлю зброєю можна розглядати як у широкому, так і в вузькому значенні.

Правовими формами реалізації зброї, боєприпасів, спеціальних засобів є господарські договори поставки та купівлі-продажу. Ці договори належать до тих, які спрямовані на передачу майна у власність [52, с. 177]. Залежно від ринку, в місцях якого здійснюється товарний обіг, господарсько-торговельна діяльність виступає як внутрішня або

зовнішня торгівля. Остання не підпадає під об'єкт нашого дослідження, адже нас насамперед цікавлять правовідносини обігу зброї у межах України.

Основними видами торгівлі може бути як оптова, так і роздрібна торгівля. Оптова торгівля є видом підприємницької діяльності з продажу товарів тим, хто придбає їх з метою перепродажу або, як вважають спеціалісти з господарського права, для професійного використання [8, с. 205]. Останнє можливо вважати лише за умов продажу певної партії виробів, наприклад, із заводу-виробника придбавається визначена кількість зброї для спеціалізованих мисливських господарств, які є користувачами мисливських угідь згідно із законодавством України. Оптова торгівля може вестися також між виробником та суб'єктами підприємницької діяльності, які вже безпосередньо перепродають їх фізичним або юридичним особам, здійснюючи таким чином роздрібну торгівлю.

Роздрібна торгівля – це вид підприємницької діяльності з продажу товарів безпосередньо кінцевому споживачеві для його особистого некомерційного використання. Якщо йдеться про громадян, то особисте використання зброї здійснюється для забезпечення таких потреб як мисливство, самооборона, колекціонування, заняття спортом та ін. Для юридичних осіб до цього слід додати охорону об'єктів, особистої безпеки працівників та для виконання інших службових завдань.

Ознаками оптової торгівлі є збут товарів виробника з мінімальним контактом зі споживачами. При роботі з великими партіями товарів, крім цього, забезпечуються складування, зберігання продукції, її транспортування, формування товарного асортименту згідно з інформацією про потреби ринку.

Для роздрібної торгівлі характерний безпосередній контакт зі споживачем, надання інформації про товар, наприклад, шляхом вітринної та інших видів реклами, або безпосередньо продавцями. Крім здійснення продажу в магазинах роздрібної торгівлі, здійснюється надання додаткових послуг, наприклад, збирання (встановлення певних приладів та пристроїв), доставка до покупця тощо.

Серед об'єктів, на які розповсюджується дозвільна система, є магазини, в яких здійснюється продаж зброї та бойових припасів до неї,

спеціальних засобів, засобів активної оборони, а також склади і бази, де зберігаються ці предмети.

Відповідними нормативними актами затверджені вимоги до провадження господарської діяльності з торгівлі вогнепальною зброєю невійськового призначення та боєприпасами до неї, холодною та пневматичною зброєю. У них визначено порядок зберігання та виставлення на продаж зазначених предметів. Так, наприклад, у магазинах повинно зберігатися не більше 100 кг пороху і 90 тис. штук різних боєприпасів, патронів. В окремих випадках, залежно від розташування та обладнання магазину, таку кількість пороху і заряджених патронів може бути зменшено або збільшено за узгодженням з підрозділами дозвільної системи [109].

Обов'язковим для магазинів є наявність за прилавками (у прилавках) таких встановлених шаф: одна для зберігання пороху, друга – для капсул і боєприпасів та патронів до зброї. Забороняється спільне зберігання пороху з капсулами або зарядженими патронами в одній шафі. Порох може викладатися на прилавок разом з капсулами тільки для передачі покупцеві. Зброя не повинна залишатися у торговельному залі після закриття магазину.

Вищезазначений документ визначає також порядок зберігання зброї у торговельному залі безпосередньо, згідно з яким зброя та боєприпаси до неї зберігаються на вітринах, стелажах, прилавках за умови неможливості раптового оволодіння ними (скріплення тросом, зачинення у вітрині тощо) і повинні видаватися громадянам за наявності в них дозволу органів внутрішніх справ на придбання певного виду зброї та боєприпасів [109].

Говорячи про торговельну діяльність з продажу зброї у спеціальних магазинах, необхідно згадати і ще про такий вид їхньої діяльності як приймання різноманітної зброї від фізичних та юридичних осіб на комісійний продаж.

Вогнепальна, холодна пневматична зброя повинна здаватися на комісійний продаж громадянами або представниками організацій тільки за направленням органів внутрішніх справ і за документами, які засвідчують особу. Отримавши квитанцію про приймання на комісійний продаж зброї, громадянин повинен здати квитанцію разом з дозволом на зберігання зброї у десятиденний термін до органів внутрі-

шніх справ, де вони були зареєстровані. Після одержання органами внутрішніх справ повідомлення з магазину про реалізацію зброї остання знімається з обліку. Такий самий порядок приймання зброї торговельною організацією, якщо зброю повертають внаслідок виявлення дефекту [109].

Велике значення, практично при всіх видах правовідносин, пов'язаних з обігом зброї, має облік даних предметів. Уповноважені органи повинні мати інформацію щодо кожної одиниці зброї, спеціальних засобів та засобів активної оборони, тобто на предмети, обіг яких регулює дозвільна система. Для якісної реалізації адміністративно-правового режиму обігу зброї, взагалі важливим є облік зазначених предметів, починаючи з їх виробництва і закінчуючи утилізацією.

Суб'єкти господарювання, діяльність яких пов'язана з торгівлею зброєю, повинні вести облік придбаної, реалізованої зброї у книгах обліку, які нумеруються, прошнуровуються і скріплюються печаткою ГУМВС України в АР Крим, Києві та Київській області, УМВС України в областях та м. Севастополі. Крім того, записи про продаж і боеприпаси повинні робитися у дозволі на зберігання та носіння зброї [109].

Несправна зброя може не тільки не відповідати своєму прямому функціональному призначенню (здійснення пострілу), а й завдавати значної шкоди власникові та оточуючим. Тому на суб'єкти, що здійснюють торговельну діяльність щодо зброї, лягає і додаткова відповідальність про забезпечення безпеки при поводженні зі зброєю, звісно, за умов правильного її використання з боку споживача. Тобто продаж нарізної зброї юридичним та фізичним особам має здійснюватися тільки після проведення суб'єктом господарювання її відстрілу в науково-дослідних підрозділах експертно-криміналістичних центрів ГУМВС України в АР Крим, Києві та Київській області, УМВС України в областях та м. Севастополі. Після відстрілу зброї покупцеві має видаватися довідка, яку він пред'явить при отриманні дозволу на право зберігання та носіння зброї.

Отже, продаж зброї невійськового призначення може здійснюватися, по-перше, організаціями (юридичними особами) – після пред'явлення дозволу органів внутрішніх справ на придбання, а також доручення на представника організації та документа, який посвідчує

його особу. Крім того, в особи, яка представляє організацію, обов'язково має бути дозвіл на придбання та носіння зброї, яку він придбаває від лиця підприємства. По-друге, продавати зброю та боєприпаси можна громадянам після пред'явлення дозволу органів внутрішніх справ на зберігання, носіння вогнепальної зброї невійськового призначення.

Як і для інших видів господарчої діяльності у сфері обігу зброї, на торгівлю розповсюджуються особливі вимоги. Вони стосуються укладення трудових договорів з громадянами на виконання робіт, пов'язаних з торгівлею зброї невійськового призначення, боєприпасів до неї, холодної та пневматичної зброї, які здійснюються за погодженням з органами внутрішніх справ, відповідно до вимог Кабінету Міністрів України [137].

Що стосується порядку реалізації (продажу) газових пістолетів і револьверів та патронів до них, заряджених речовинами сльозоточивої дратівної дії, то це визначено постановою КМ України від 07.09.1993 № 706 [144] та ліцензійними умовами провадження господарської діяльності щодо спеціальних засобів, індивідуального захисту та засобів активної оборони [109].

Аналізуючи цей нормативний акт, варто сказати, що вимоги до суб'єктів продажу зазначених предметів практично повністю збігаються з вимогами щодо продажу зброї невійськового призначення. Цей факт ще раз підтверджує думку про те, що різноманітні спеціальні засоби та засоби активної оборони практично співвідносяться зі зброєю. Тому для впорядкованого регулювання зброї взагалі необхідно в одному нормативному акті, Законі України «Про зброю», визначити всі існуючі на сьогодні види зброї та зіслатися на загальний порядок обігу зазначених предметів (додаток 3).

На нашу думку, визначаючи порядок продажу спеціальних засобів і пристроїв, треба вказати на порядок зберігання у магазинах, окрім самих засобів, ще й припасів до них, адже наявність контролю за ними вкрай необхідна, а правила їх продажу повинні бути аналогічні до правил продажу боєприпасів для зброї невійськового призначення.

Процес торгівлі неодмінно пов'язаний з такою дією як придбання певних предметів. Треба сказати, що регулювання придбання зброї займає одне з центральних місць у структурі режиму обігу зброї, оскі-

льки норми, що встановлюють умови і порядок реалізації цієї дії, значною мірою визначають правоспроможність суб'єктів у цій сфері.

Не зважаючи на вищесказане, у нормативних актах на сьогодні відсутнє чітке визначення поняття «придбання зброї». Це може бути причиною неоднозначного його розуміння. Під придбанням можна розуміти виключно те, що отримане у власність. Однак, окрім отримання у власність, придбання може включати у себе дії, пов'язані з тимчасовим використанням зброї.

У загальному побутовому розумінні власністю можна вважати певні матеріальні, рідко нематеріальні блага, з якими та чи інша особа поводить як зі своїми. З точки зору економіки, власність – це фактичне становлення певної людини чи колективу людей до певної речі або майнового комплексу, який виражається у присвоєнні речі та в користуванні її коштовності. У цивільно-правовій сфері термін «власність» розглядається у контексті словосполучення «право власності» та розуміється як одна з численних цивільно-правових форм фактичного відношення власності, тобто врегулювання нормами цивільного права вольового відношення між людьми з приводу конкретної речі (право власності в суб'єктивному значенні) [25, с. 262].

Зброя, боєприпаси, спеціальні засоби, засоби активної оборони як об'єкти власності не можуть бути врегульовані лише на основі цивільно-правових норм. Вони є предметами, обіг яких повинен жорстко контролюватися державою, для запобігання виникнення шкідливих для людини і суспільства наслідків, які можуть наступити при незаконному або неправильно їх використанні.

О.Д. Благов під придбанням зброї розуміє отримання зброї суб'єктом у фактичне володіння. Це формулювання він пропонує легалізувати у законодавстві, що дозволило б більш чітко розповсюдити такий режим не тільки на видання отримання зброї у власність, а й на випадок отримання зброї у тривале або короткотривале володіння [31, с. 93].

Можна було б погодитися із цією думкою з деякою поправкою. Справа в тому, що володіння річчю може бути і незаконним, тобто особа фактично володіє зброєю, але на це не має законних підстав. На нашу думку, треба визначити придбання зброї як отримання зброї фі-

зичною чи юридичною особою у фактичне володіння на законних підставах.

Щодо незаконного володіння у науковій літературі вирізняють такі види, як добросовісне та недобросовісне. У першому випадку – це таке володіння, при якому власник не знає і не може знати про незаконність володіння певним предметом. Відповідно недобросовісний власник той, хто повинен був знати про незаконність володіння [55, с. 269].

У випадках, пов'язаних зі зброєю, добросовісне володіння цінним предметом можливе, наприклад, коли громадянин купує ніж у спеціалізованому магазині, який не вважається холодною зброєю, проте згодом лабораторно буде доказано, що цей предмет все ж таки належить до певного виду зброї, і для придбання її необхідно було отримати відповідний дозвіл. Такі випадки траплялися у практиці і вони описані у літературі [95, с. 38].

Незаконне володіння зброєю визначається у разі свідомого придбання, зберігання, використання певного виду зброї без необхідного дозволу.

Зброю, як об'єкт власності, можна придбати як за цивільно-правовими, так і за адміністративно-правовими підставами. Цивільно-правові засоби придбання речі у власність визначені в ЦК України, який встановлює шляхи придбання права власності виготовлення речі, договір про відчуження майна, зокрема договір купівлі-продажу майна, дарування, а також отримання його у спадщину. Крім цього, стаття 338 цього Кодексу визначає умови, за яких можливе набуття права власності на знахідку [227].

На сьогодні нормативними актами, які регулюють обіг зброї, не визначено порядку придбання зброї зазначеними засобами. Ми вважаємо, що це питання потребує чіткої регламентації.

Щодо придбання зброї за адміністративно-правовими підставами, то до них можна віднести нагородження зброєю [166], придбання зброї у тимчасове використання особами, яким це необхідно для виконання службових обов'язків (військовослужбовці, працівники державних воєнізованих організацій, а також працівники інших юридичних осіб, яким для виконання обов'язків необхідне носіння та використання зброї). Правовою підставою цих засобів придбання є акти ор-

ганів державної влади, посадових осіб, а не цивільно-правовий договір.

Право придбання зброї громадянами визначене постановою Верховної Ради України «Про право власності на окремі види майна», де визначено спеціальний порядок набуття права власності громадянами на вогнепальну гладкоствольну мисливську зброю, нарізну мисливську зброю та газові пістолети, револьвери і патрони до них, заряджені речовинами сльозоточивої та дратівної дії, на холодну та пневматичну зброю калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду [188].

Окрема категорія громадян, зокрема народні депутати України та окремі посадові особи апарату Верховної Ради України, з метою забезпечення особистої безпеки мають право на придбання зброї, яка видається їм МВС України у тимчасове користування. Підставою для цього є відповідна постанова Президії Верховної Ради України [161].

У Законі України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» закріплене право отримання зброї, засобів індивідуального захисту працівникам суду або правоохоронним органам та їх близьким родичам з дотриманням вимог чинного законодавства. Отже, треба зауважити, що ця категорія осіб, які мають право на придбання зброї, не така вже й малочисленна, адже правоохоронні органи включають у себе органи прокуратури, внутрішніх справ, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних силах України, митні органи охорони державного кордону, органи державної податкової служби, органи установи виконання покарань, державної контрольно-ревізійної служби, рибоохорони, державної лісової охорони та інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції [156].

Окрім безпосередньо працівників зазначених органів, придбати зброю можуть їх батьки, дружина (чоловік), діти, рідні брати і сестри, дід, баба, онуки, посягання на життя, здоров'я, житло і майно яких перешкоджає виконанню працівниками суду і правоохоронних органів покладених на них законом обов'язків і здійсненню наданих прав (стаття 2) [156].

У нормативних актах зазначено, що придбати зброю можуть суб'єкти підприємницької діяльності, установи й організації при наяв-

ності дозволу органів внутрішніх справ на придбання, а також доручення на представника організації документа, який посвідчує його особу.

На нашу думку, в законодавстві України має бути закріплений перелік організацій та установ, діяльність яких пов'язана з обігом зброї, зокрема тих, кому зброя необхідна для виконання певних обов'язків.

Практично всі проекти Закону України «Про зброю» пропонують закріпити відсутнє на сьогодні у нормативних актах поняття «підприємства з особливими статутними завданнями». Одні автори визначають їх як підприємства, установи та організації незалежно від форми власності, які здійснюють господарську діяльність, пов'язану з обігом зброї [178]. Однак ми погоджуємося з думкою тих авторів, які більш конкретно та чітко визначають названі підприємства й установи як такі, що незалежно від форми власності мають дозвіл на придбання, володіння, користування зброєю для виконання виробничих, охоронних або інших, пов'язаних з обігом зброї, функцій [177, 179].

Варто сказати і про особливості володіння зброєю як власністю. Як зазначено у ст. 12 ЦК України, особа здійснює цивільні права вільно, на власний розсуд. Крім того, особа може відмовитися від свого майнового права. Відмова від права власності на транспортні засоби, тварин, нерухомі речі здійснюється у порядку, встановленому актами цивільного законодавства [227].

Щодо відмови від права власності на зброю, то тут, на нашу думку, аналогічно із зазначеним вище, повинна бути чітка регламентація дій суб'єкта.

Право власності надає можливість вільно розпоряджатися своїм майном. Під розпорядженням слід розуміти визнану та гарантовану законом можливість власника визначати юридичну долю речі, тобто можливість припинити право власності на неї (продати, подарувати, обміняти та ін.) або тимчасово призупинити здійснення правочинності з володіння і використання (дати в найми, на зберігання) [55, с. 271]. Зазначені правочинності раніше були закріплені у статті 2 Закону України "Про власність" [152], а зараз дана сфера регулюється нормами Цивільного Кодексу України і становлять юридичний зміст права власності [227].

Звісно, зброя не є звичайним об'єктом власності, і всі дії щодо припинення, призупинення власності цих речей мають проводитися не тільки з бажання власника, а й при неодмінному виконанні умов, що визначені законодавством, яке регулює обіг зброї.

Реалізація прав фізичних та юридичних осіб є основою для ще одного елементу обігу зброї, такого як передача. Як зазначено у ЦК України, особа може за відплатним або безвідплатним договором передати своє майнове право іншій особі, крім випадків, установлених законом.

Передача зброї може здійснюватися від однієї фізичної особи до іншої, між юридичними особами (суб'єктами господарської, підприємницької діяльності, міністерствами та органами виконавчої влади), також від фізичної особи до підприємства або установи і навпаки. Крім того, передача може здійснюватися фізичними чи юридичними особами органам, які здійснюють контроль над обігом зброї (для зберігання, при тривалому від'їзді, у разі смерті власника до її переоформлення та в інших випадках).

В українському законодавстві існує потреба визначати порядок передачі зброї від однієї особи до іншої (фізичної чи юридичної). Особливість передачі цих виробів полягає у тому, що: по-перше, право власності має здійснюватися на законних підставах та при умові виконання визначених вимог; по-друге, особа, якій передається документ, повинна мати відповідний дозвіл саме на цю зброю; і, по-третє, необхідно регламентувати, безпосередньо, сам процес передачі (дотримання правил перенесення, транспортування тощо).

Держава, надаючи право власності на володіння зброєю чи право виконувати ті чи інші дії відповідно до обігу зброї, вимагає неодмінного дотримання відповідних режимних правил. Ці правила направлені, насамперед, на дотримання безпеки при поводженні зі зброєю та запобіганню протиправних дій у цій сфері. Вони стосуються зберігання, носіння, перевезення (транспортування) та використання зброї.

Зберігання як один з елементів обігу зброї можна розуміти у широкому та вузькому значенні. У першому випадку воно співвідноситься з володінням зброї, адже дозвіл на придбання зброї особою надає їй право на зберігання цих предметів. У другому випадку зберігання

зброї – розміщення її у певному місці при дотриманні необхідних умов.

Також зберігання зброї (боєприпасів) можна визначити як володіння нею у місці, що не знаходиться безпосередньо при особі.

Як визначається в інструкції, затвердженій наказом МВС України, кількість зброї, яку може мати громадянин України, необмежена, однак власник зброї повинен забезпечити її безумовну збереженість. У разі наявності трьох і більше одиниць вогнепальної, пневматичної зброї, арбалетів, приміщення (будинок, квартира тощо) або сейф (шафа) для її зберігання повинні бути обладнані охоронною сигналізацією, автономною або з виводом на ПЦН органів внутрішніх справ [72]. Існують і конкретні вимоги щодо безпосереднього зберігання вогнепальної зброї у металевих шафах (сейфах).

Досить детально зазначені вимоги збереження зброї різних видів підприємствами, організаціями та господарськими об'єднаннями, які використовують зброю за певним призначенням. Ці умови стосуються особливості приміщень (місце розташування, наявність капітальних стін, міцні перекриття на стелі, підлозі та інше), наявність заходів додаткової безпеки (сигналізація, зокрема пожежна), місць безпосереднього розташування зброї (шафи, сейфи з металу) та правила зберігання боєприпасів [72].

У нормативних актах, які регулюють обіг зброї, спеціальних засобів, засобів активної оборони визначені також вимоги до приміщень, де здійснюється господарська діяльність з виробництва та ремонту спеціальних засобів [109].

Як бачимо, порядок збереження зброї, як предметів, що мають небезпечні властивості, має бути досить чітко регламентований для всіх, без винятку, випадків законного володіння зазначеними пристроями. Зберігання, а точніше його умови та правила, встановлюються залежно від виду зброї, його призначення, суб'єкта зберігання. Окрім вищезазначених вимог щодо зберігання зброї, особлива увага приділяється порядку взаємодії з органами внутрішніх справ, які контролюють дії суб'єктів, пов'язаних з обігом зброї.

Зберігання зброї, таким чином, слід розуміти як розміщення суб'єктом зброї у визначеному місці та з дотриманням необхідних умов, затверджених у законодавстві.

Одним із недоліків вітчизняного законодавства є невизначеність щодо носіння зброї. У нормативних актах досить часто використовується цей термін. Аналізуючи ці документи, можна зробити висновок, що носіння зброї можливе при наявності дозволу на придбання та зберігання фізичною особою, тобто коли зброя є власністю суб'єкта, також коли особа може тимчасово володіти зброєю, не маючи на неї особистого права, наприклад, як працівник організації, діяльність якої пов'язана з використанням зброї.

Носіння зброї не можна ототожнювати з разовою дією, дозвіл на носіння означає повторюваність, тривалість цієї дії, що може відбуватися у різний час у різних місцях. На нашу думку, необхідно відокремити поняття «носіння зброї» від її перенесення. У першому випадку це виключно носіння зарядженої зброї особою поза місцем її постійного зберігання. Тобто ця зброя приведена у стан, можливий для здійснення пострілу. Це може бути випадок не тільки носіння зброї для здійснення службових обов'язків працівників певних організацій і підприємств. Так, можливість саме носіння зброї у придатному для використання стані надається громадянину, який має мисливську зброю, безпосередньо у місці полювання. Зберігати її в подібному стані або носити за межами мисливських угідь заборонено. Тут уже діє порядок і правила перенесення зброї.

Під перенесенням або перевезенням зброї та боєприпасів слід розуміти транспортування їх як багажу або разом із собою у стані, що виключає можливість миттєвого застосування зброї, тобто у розрядженому, розібраному стані.

Досить детально на сьогодні описаний порядок видачі дозволів на носіння відомчої зброї працівниками відповідних організацій. Згідно з нормативними документами, суб'єктами, працівники яких мають право на носіння зброї, є військові державні воєнізовані формування, міліція, служба безпеки, прокуратура та інші правоохоронні органи, воєнізована та сторожова охорона, загони (команди) ВОХОР та інші організації, яким для виконання своїх функцій необхідно використовувати зброю. Крім того, касири, працівники установ системи міністерств фінансів і зв'язку, а також Національного, державних і комерційних банків України, які здійснюють зберігання грошей і цінностей, працівники відділів перевезення пошти при вокзалах, начальники по-

штових вагонів та їх заступники, працівники мисливських господарств та ін. [72].

Крім цього, право носіння зброї надається депутатам та окремим посадовим особам апарату ВР України, працівникам суду та правоохоронних органів поза межами виконання ними службових обов'язків, та їх близьким родичам [156, 161].

Індивідуальні дозволи на право носіння відомчої вогнепальної зброї поза об'єктом видаються МВС, ГУМВС, УМВС, органам внутрішніх справ з обов'язковим поставленням у них штампу «є дійсним під час виконання службових обов'язків у межах території об'єкта, що охороняється».

Виходячи з вищезазначеного, слід сказати, що питання визначення права носіння зброї та боєприпасів потребує більш чіткої регламентації залежно від суб'єкта, який володіє зброєю, де повинні бути встановлені чіткі умови носіння у певний час і в певному місці.

Більшої конкретизації потребує і визначення порядку перевезення або перенесення вогнепальної та інших видів зброї громадянами та юридичними особами.

У чинній Інструкції, затвердженій наказом МВС України № 622, досить детально описані вимоги щодо перевезення зброї і бойових припасів, які належать організаціям, чого не можна сказати про виконання цих самих дій громадянами. Визначений порядок отримання дозволів на перевезення вогнепальної, пневматичної, холодної зброї і бойових припасів, а також пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, заряджених гумовими та аналогічними за своїми властивостями снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів, відповідно до якого цей дозвіл видається органами внутрішніх справ за письмовим клопотанням керівника підприємства, установи, організації та господарського об'єднання [72].

При перевезенні зазначених предметів має бути організована охорона вантажу, яка залежатиме від якісного та кількісного складу зброї, що перевозиться. Кількість зброї, яку перевозить організація за один раз, обмежена даною інструкцією. Обмеження стосуються і кількості боєприпасів, пороху, що перевозиться ручним багажем залізничним, водним і повітряним транспортом (п. 10 Інструкції) [72].

Абсолютна заборона розповсюджується на пересилання поштою вогнепальної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, заряджених гумовими й аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії та зазначених патронів, бойових припасів, пороху, ударно-спускових механізмів у зібраному стані та стволів [72].

Ще один момент, який врегульований чинним законодавством – це перевезення та зберігання зброї, ввезеної для полювання іноземними громадянами. Відповідальність при цьому покладається на керівників мисливських господарств, які приймають іноземців.

Говорячи про елементи обігу зброї, варто звернути увагу й на колекціонування та експонування зброї. У нашому дослідженні ми досить детально описали особливості та визначили порядок, який, на нашу думку, треба встановити щодо колекціонування сучасної та несучасної зброї фізичними та юридичними особами; зазначили і те, що ця діяльність суб'єктів обігу зброї практично не врегульована чинним законодавством [38, с. 168].

Наступним елементом, який входить до складу адміністративно-правового режиму обігу зброї і на якому необхідно зосередити увагу, є використання зброї. У кожного з видів зброї є своя безпосередня функція: у вогнепальної зброї – це здійснення пострілу за рахунок енергії згорання певних сумішей; у холодної – досягнення ріжучого, кілкого або роздробленого ефекту; у засобів не смертельної дії – викид речовин сльозоточивої або подразнюючої дії тощо. Але це все суто технічний бік використання. З погляду адміністративного права нас цікавить використання зброї за її призначенням.

Тема використання або застосування зброї становить предмет окремих досліджень різних авторів. Однак останні висвітлювали застосування зброї чи спеціальних засобів тільки певними суб'єктами обігу зброї, зокрема: правоохоронними органами, окремими категоріями громадян, протидією незаконного обігу зброї тощо [65, 146, 147, 196, 217, 221, 222, 223, 225].

У рамках нашого дослідження треба визначити у загальному контексті, за яким призначенням на законних підставах можливо використовувати різні види зброї і яку саме зброю можливо застосовувати у тій чи іншій якості.

Вважаємо, що для якіснішої реалізації адміністративно-правового режиму обігу зброї в Україні у відповідних нормативних актах мають бути чіткі відповіді на ці питання. На сьогодні не зовсім зрозуміло, чи можна, наприклад, для самооборони використовувати зброю, призначену для мисливства, якщо так, то яку саме? Не визначений чіткий перелік службово-штатної зброї, а також, які види холодної зброї можна використовувати під час полювання, адже, наприклад, у Росії використання арбалетів з цією метою заборонене [125].

Для вирішення цього питання треба взяти за основу вичерпну класифікацію зброї. Спираючись на запропонований нами розподіл зброї за її призначенням [35, с. 42], можна визначити такі цілі використання цих виробів:

- 1) для використання правоохоронними органами (забезпечення громадської безпеки, боротьба зі злочинністю);
- 2) для виконання службово-штатних функцій;
- 3) для військових цілей;
- 4) для мисливського господарства та полювання (підприємствами та громадянами);
- 5) для заняття спортивною діяльністю;
- 6) для використання як предмета колекції, експозиції, нагороди (у музеях, приватних колекціях й у громадян, яких нагородили іменною зброєю);
- 7) для самозахисту (самооборони).

Щодо використання зброї для військових цілей, то ця сфера регулюється окремими актами й відповідними статутами Збройних сил України. Ця зброя не призначена для цивільного обігу, однак, крім Збройних сил, вона розповсюджена й в інших військових державних організаціях, зокрема у правоохоронних органах, працівники яких мають право застосовувати вогнепальну зброю відповідно до умов, які склалися, та з неодмінним дотриманням необхідних вимог [154, 184]. Слід звернути увагу й на використання не смертельної зброї з військовою метою.

Враховуючи тенденції, які існують у розвинутих країнах світу та Європи, вважаємо, що зараз необхідно визначити окремо зброю, яка застосовується правоохоронними органами для виконання своїх обов'язків, тобто міліцейську (поліцейську) зброю [34, с. 261]. Нині

основний акцент надається використанню не смертельної зброї такими підрозділами, однак це не виключає повної відмови від бойових зразків [153].

На сьогодні не досить визначеним є порядок застосування службово-штатної зброї, а причиною тому – невизначеність питання: які саме підприємства мають право її використовувати? Вище нами визначено перелік суб'єктів даних організацій і запропоновано закріпити у законодавстві таке поняття як «підприємства з особливими статутними завданнями», що можуть бути як державної, так і недержавної форми власності.

Організації, які здійснюють охорону природних ресурсів, різноманітних цінностей, перевезення вантажів та інші подібні функції, повинні керуватися нормативними актами, зокрема відомчими, при використанні зброї. Прикладом може служити інструкція, що регулює порядок застосування зброї та спеціальних засобів інспекторами з охорони навколишнього природного середовища [75].

Використання зброї для мисливського господарства та полювання, крім нормативних актів, що регулюють обіг зброї, регламентується ще й відповідним Законом [183]. Проте ні в законах, ні в актах чітко не сказано, яку конкретно зброю можна використовувати для зазначеної діяльності, необхідним є уточнення цього питання, насамперед, щодо холодної зброї.

Досить поширеними є види спорту, в яких використовуються різні види зброї (вогнепальна, пневматична, холодна). Норми витрат при проведенні тренувань і змагань визначаються відповідними правилами видів спорту і деякими документами (додатки № 3, 4, 5 наказу № 622 МВС України). Спортсмени-стрільці можуть використовувати закріплену за ними спортивну нарізну та холодну зброю тільки у межах стрілецьких тирів або стрільбищ без права зберігання її за місцем проживання. Гладкоствольна зброя може видаватися на зберігання за місцем проживання членам і кандидатам у члени збірної команди України, майстрам спорту, кандидатам у майстри спорту і першорозрядникам зі стендової стрільби у разі отримання ними в органах внутрішніх справ дозволу на зберігання. Така зброя зберігається цими особами відповідно до вимог законодавства (п.12 наказу № 622 МВС

України) [72], але, звісно, використовувати її вони можуть лише на спортивних об'єктах.

Актуальним питанням на сьогодні стало визначення зброї як предмета колекціонування та експонування як у державних, так і в приватних колекціях. У першому підрозділі цієї глави ми детально розглядали це питання і дійшли висновку, що колекційною може бути як сучасна, так і несучасна зброя.

Неоднозначним є питання застосування зброї як предмета самооборони (самозахисту). Для основного числа громадян заборонене носіння вогнепальної зброї та її використання як засобу самозахисту, а тим більше короткоствольної. Із цією метою вони можуть придбати спеціальні засоби слезоточивої та подразнювальної дії (пістолети і револьвери) [188].

Для безпеки та з метою збереження майна з урахуванням ступеня загрози працівникам правоохоронних органів, суду (у період, коли вони безпосередньо не виконують своїх обов'язків) та їх близьким родичам можуть видаватися зброя, спеціальні засоби індивідуального захисту й оповіщення про небезпеку [156].

Також народні депутати України та окремі посадові особи апарату Верховної Ради України мають право тимчасово користуватися вогнепальною зброєю [161], дотримуючись встановлених вимог [140].

Отже, законодавство України, що становить основу адміністративно-правового режиму обігу зброї, має чітко регламентувати не тільки порядок застосування тієї чи іншої зброї, а також визначити, яку конкретно зброю і з якою метою можна використовувати (статті 3, 4, 5, 6 авторського проекту Закону «Про зброю» – додаток 3).

Законодавство, яке регулює обіг зброї в Україні, вирізняє облік як один з елементів відповідного правового режиму. Безумовно, облік зброї є невід'ємною частиною адміністративно-правового режиму обігу, що регулює правовідносини у цій сфері. Аналізуючи розглянуті вище елементи, варто зауважити, що облік різних видів зброї та боеприпасів здійснюють не тільки владні суб'єкти (органи державної влади, їх посадові особи), а й практично всі учасники даного правового режиму. Облік зброї та боеприпасів ведеться на підприємствах, які виготовляють, ремонтують і здійснюють інші види господарської дія-

льності у цій сфері, також у магазинах з продажу зброї та боеприпасів, спортивних товариствах, тирах, сховищах, складах тощо.

Наступним елементом обігу зброї, на який треба звернути увагу, є її вилучення. Вогнепальну, пневматичну, холодну зброю (зокрема нагородну), відповідно до законодавства може бути вилучено у громадян органами внутрішніх справ у разі порушення порядку її зберігання або використання. У разі наявності обставин, що перешкоджають отримати згоду на укладення трудових договорів з громадянами на виконання робіт, пов'язаних зі зброєю, органи внутрішніх справ можуть анулювати дозволи на придбання, зберігання, носіння зброї та боеприпасів.

Згідно з п. 22 статті 11 Закону України «Про міліцію», відповідними органами за необхідністю може проводитися вилучення зброї та боеприпасів з підприємств, установ, організацій у разі невиконання встановлених правил користування і поводження з ними або недоцільності їхнього подальшого зберігання [184].

Працівники, на яких покладено функції щодо забезпечення дозвільної системи, повинні також своєчасно виявляти та вилучати зброю в осіб, які систематично припускаються порушень громадського порядку, зловживають спиртними напоями або психічно хворі.

Крім вилучення, в Інструкції, затвердженій наказом МВС України № 622, визначений порядок здачі вогнепальної, пневматичної, холодної зброї та боеприпасів підприємствами, установами, організаціями до органів внутрішніх справ. Відомча зброя здається безкоштовно, якщо вона зайва або непридатна для подальшого використання (п.11.22. та 11.23. Інструкції) [72].

З цього приводу деякі автори доречно вказують на те, що в окремих випадках вилучення зброї має чітко виражений профілактичний характер і застосовується у разі відсутності протиправної поведінки [132, с. 133].

Аспекти вилучення зброї як превентивного захисту передбачені у п. 5 статті 18 Закону України від 16.03.2000 «Про правовий режим надзвичайного стану» [189]. У цьому випадку суб'єкти, що забезпечують режим обігу зброї, діють в особливих умовах [103, с. 21]. Тимчасове вилучення предметів та речовин А.В. Басов відносить до адміністративно-запобіжних заходів, однак не виключає, що цей захід за-

лежно від мети його застосування може належати до різних категорій [18, с. 156].

До іншого аспекту належать випадки вилучення зброї за наявності протиправної поведінки особи, яка володіє такими предметами. Тобто, як зазначив В.А. Гуменюк, такі дії з боку органів внутрішніх справ (дозвільної системи) можна охарактеризувати як застосування заходів адміністративного припинення у разі порушень правил дозвільної системи [58, с. 73].

Вилучення зброї та боєприпасів далеко не повністю знаходиться у сфері діяльності працівників дозвільної системи органів внутрішніх справ. Наприклад, працівник патрульно-постової служби при затриманні особи, яка скоїла правопорушення, повинен з метою забезпечення власної безпеки зробити зовнішній огляд одягу та речей затриманого з вилученням зброї, яку він може використати для нападу на міліціонера. Підставою таких дій є підпункти 9 та 238 Статуту патрульно-постової служби міліції [175]. Це стосується й інших працівників органів внутрішніх справ, які затримали правопорушника.

Також прикладом можуть бути випадки, коли під час здійснення контролю на контрольно-пропускному пункті Прикордонних військ України чи пункті митного контролю виявляють небезпечні предмети, зокрема зброю, вибухові речовини, при цьому начальники змін цих підрозділів негайно повідомляють працівників служби авіаційної безпеки та лінійного відділу внутрішніх справ для подальшого вилучення, знешкодження цих предметів, затримання осіб. Підставою також є відповідний відомчий акт [135]. Або ж зброя та боєприпаси можуть вилучатися посадовими особами природоохоронних відомств при скоєнні правопорушення [142, п.2.1].

Подальша доля вилученої зброї (оплатне вилучення, конфіскація та ін.) розглядається вже як захід адміністративного стягнення. Детальніше заходи адміністративного впливу будуть розглянуті у розділі, присвяченому забезпеченню адміністративно-правового режиму обігу зброї.

Знищення зброї не обов'язково має супроводжуватися її конфіскацією у зв'язку з протиправними діями певних суб'єктів, адже згідно з п. 12.17 Інструкції, затвердженої наказом МВС України № 622, мисливська, вогнепальна, пневматична, холодна зброя, визнана комісією з

визначення технічного стану зброї непридатною для подальшого використання (не підлягає ремонту), не реєструється (не перереєстровується) й у місячний строк власником здається до органів внутрішніх справ безкоштовно для знищення або робиться у майстернях з ремонту зброї непридатною для стрільби й знімається з обліку. Така зброя для використання її окремих частин і вузлів може за згодою власників зброї передаватися (продаватися) установам, що займаються підприємницькою діяльністю з ремонту спортивної та мисливської зброї [72].

З метою організації повного збирання, знешкодження та утилізації спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами слезоточивої та подразнювальної дії (зокрема газових балончиків), непридатних для подальшого використання було затверджено відповідне Положення [171], яке доповнює постанову Кабінету Міністрів України № 706 від 07.09.1993, що регламентує обіг спеціальних засобів [144].

Згідно з цим актом спеціальними засобами самооборони, що підлягають збиранню та утилізації, є: використані, пошкоджені та із закінченим строком зберігання упаковки з аерозолями слезоточивої та подразнювальної дії (газові балончики), використані пошкоджені та із закінченим строком зберігання патрони до газових пістолетів і револьверів калібрів 6, 8, 9 мм, заряджені речовинами слезоточивої та подразнювальної дії.

Дія цього положення поширюється на установи, організації та суб'єкти підприємницької діяльності незалежно від форми власності, які з метою захисту життя, здоров'я, честі та гідності своїх працівників придбали у встановленому порядку газові пістолети і револьвери, а також на громадян, які придбали спеціальні засоби.

Досить детально описаний порядок здачі цих предметів до спеціалізованих магазинів чи окремих секцій магазинів з реалізації засобів самооборони. Визначений механізм оплати чи обміну прийнятих на утилізацію балончиків і патронів, їх обов'язкового обліку як у магазинах, так і на підприємствах, де ці вироби утилізуються. Увесь процес, включаючи перевезення та безпосереднє знищення, здійснюється під контролем органів, які виконують функції дозвільної системи згідно з п. 13 цього Положення [171].

Однак, незважаючи на досить регламентований порядок утилізації спеціальних засобів, слід зазначити, що у загальному контексті це питання врегульоване чинним законодавством не належним чином. Відповідні правила повинні стосуватися всіх без винятку видів зброї. Виключення з обігу непридатної зброї та боєприпасів є вкрай необхідним, адже ці вироби не тільки не виконують як слід свої функції, а й можуть завдати значної шкоди оточуючим.

Також це стосується і несмертельної зброї. Це поняття охоплює доволі широкий перелік предметів і, безумовно, не обмежується тими виробами, які вказані у вищезазначених нормативних актах, що регулюють питання утилізації та знищення спеціальних засобів.

Незрозумілим є те, що, визначаючи порядок утилізації патронів до газових пістолетів і револьверів, законодавець не затверджує порядок знищення самої зброї. У загальних технічних умовах стандарту МВС України щодо пістолетів, револьверів та інших короткоствольних пристроїв несмертельної дії зазначено, що у нормативній документації та в паспорті на кожен зразок зброї повинна міститися інформація щодо правил утилізації зразків зброї, що прийшли у стан, непридатний до експлуатації [206]. Однак ці правила доречно засновувати на загальних положеннях, визначених відповідними нормативними актами.

Ще одними з елементів обігу зброї, про які слід зазначити, є дії щодо ввезення та вивезення зброї з території України. З огляду на свої специфічні властивості зброя та боєприпаси переміщуються через кордон під особливим контролем. Порядок здійснення ввезення або вивезення зброї додатково врегульований митним законодавством України.

Аналізуючи чинне законодавство щодо обігу зброї, слід зазначити, що там вказані такі випадки перевезення через кордон зброї та спеціальних засобів, як:

- ввезення та вивезення з території України вогнепальної, пневматичної, холодної зброї та боєприпасів іноземними громадянами;
- ввезення із-за кордону та вивезення з України мисливської, пневматичної, холодної зброї та боєприпасів до зброї громадянами України;

– ввезення та вивезення з України громадянами і підприємствами, установами, організаціями й господарськими об'єднаннями (які займаються підприємницькою діяльністю) спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та подразнювальної дії.

Такі дозволи суб'єктам підприємницької діяльності видаються на підставі відповідних договорів про постачання чи продаж зазначених засобів самооборони. У нашій роботі ми не вважаємо за необхідне ретельно описувати порядок перетинання зброї через кордон, адже це не стосується завдань дослідження.

Визначення на законодавчому рівні всіх елементів обігу зброї та боєприпасів, вирішення вищевказаних недоліків щодо цього питання є неодмінною умовою встановлення та реалізації відповідного адміністративно-правового режиму.

Висновки до розділу 1

1. Адміністративно-правовий режим є цілісною системою регулювання важливих для безпеки держави суспільних відносин, що є предметом адміністративного права, і в основу якої покладені імперативні принципи.

2. Основною ознакою зброї має бути не просто можливість, а саме конструктивне призначення даних виробів для ураження живої чи іншої цілі.

3. Майбутній Закон України «Про зброю» повинен мати чітке визначення таких понять як «антикварна», «історична зброя». Варто визначити, на яку несучасну зброю розповсюджується відповідний адміністративно-правовий режим, а на яку не розповсюджується.

4. Вважаємо, що колекційна зброя – це будь-яка зброя (сучасна, несучасна), яка на законних підставах знаходиться у власності суб'єкта і кількість якої перевищує 5 одиниць.

5. Пропонуємо впровадити поняття «несмертельна зброя» як виробів, що призначені для тимчасового виводу супротивника з ладу, пошкодження його механізмів і споруд, дія яких при правильному застосуванні не призводить до незворотних змін в організмі людини.

6. Холодна зброя – це вироби, спеціально виготовлені та призначені виключно для ураження живої чи іншої цілі шляхом використання лише м'язової сили людини або механічної енергії, які не мають прямого виробничого або господарсько-побутового призначення.

7. Запропонована нами класифікація для майбутнього Закону України «Про зброю» охоплює види зброї практично за всіма ознаками. Це дозволить уникнути непорозумінь, які нині існують, та значно поліпшити правове регулювання даної сфери правовідносин.

8. Елементами обігу зброї є її виробництво, ремонт, торгівля, передавання, придбання, колекціонування, експонування, облік, зберігання, носіння, перевезення, перенесення, використання, вилучення, утилізація, ввезення та вивезення з території України, а також контроль за здійсненням кожного без винятку виду правовідносин у цій сфері.

РОЗДІЛ 2 | АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ОБІГУ ЗБРОЇ В УКРАЇНІ

2.1. Визначення адміністративно-правового режиму обігу зброї

У попередньому підрозділі ми досліджували поняття «зброя», визначили коло предметів, які можна включити до цієї категорії. Як було сказано вище, до зброї віднесено доволі великий перелік різноманітних виробів (вогнепальна, холодна, не смертельна (газова, травматична та ін.), пневматична, історична та ін.), всі вони мають багато корисних властивостей, сфера їх застосування досить велика, це і військове призначення, забезпечення громадського порядку, спортивне, використання як приладів самооборони, також зброя може мати культурну, художню та історичну цінність.

Розвиток людства немислимий без зброї, адже на ранньому етапі існування людства вона була основним засобом захисту та добичі їжі, тобто була вкрай необхідною для виживання. У той період не було розбіжності між зброєю та засобом праці [39, с. 538]. Таким чином, беззаперечною є суспільна користь зброї, проте не слід забувати, що вона також може завдати значної шкоди у разі використання зі злочинними намірами або навіть при порушенні правил поведінки з даними виробами.

На підтвердження цього наведемо дані досліджень соціологів та кримінологів усього світу щодо проблем обігу чи застосування вогнепальної зброї серед цивільного населення, які свідчать про шкоду неправомірного застосування вогнепальної зброї. Таки дані відображені у матеріалах 6-ї сесії Комісії щодо попередження злочинності та кримінального правосуддя Економічної та Соціальної Ради ООН (Відень, 28 квітня – 9 травня, 1997 рік):

- кількість смертельних випадків, зв'язаних з вогнепальною зброєю, включаючи самогубства, вбивства, нещасні випадки, сягає від 0,07 до 26,97 випадків на 100 000 осіб;
- кількість самогубств із застосуванням вогнепальної зброї доходить до 7,23 на 100 000 осіб;
- кількість нещасних випадків, що зв'язані з вогнепальною зброєю, до 0,75 на 100 000 осіб;
- кількість вбивств із використанням вогнепальної зброї, доходить до 26,63 на 100 000 осіб, при цьому в багатьох країнах, зокрема жертвами були працівники правоохоронних органів;
- доля вбивств із використанням ручної вогнепальної зброї від загальної кількості вбивств, зв'язаних із застосуванням вогнепальної зброї, доходить до 29 % [31, с. 30].

Розглядаючи зброю як об'єкт правового регулювання, слід зауважити, що обіг зазначених предметів має досить жорстко контролюватися державою. Державне регулювання обігу зброї є край важливим, тому що суспільно корисні властивості цих виробів, при певних обставинах, можуть причинити шкоду інтересам, що охороняються законом [64, с. 4]. При цьому гарантувати максимальну безпеку при вирішенні цього питання можливо тільки при особливому порядку правового регулювання, тобто встановивши відповідний адміністративно-правовий режим обігу зброї в Україні.

У попередньому розділі зазначені такі моменти, які на сьогодні не дозволяють вважати адміністративно-правовий режим обігу зброї в Україні досконалим. Насамперед, це стосується відсутності норми прямої дії, якою повинен стати Закон України «Про зброю». Зараз ця сфера правовідносин регулюється виключно відомчими нормативними актами, деякі положення часто суперечать один одному, таким чином виникають умови для розширення дискреційних повноважень посадових осіб, і, як наслідок, неефективне регулювання правовідносин, що мають особливе значення для громадської безпеки та забезпечення правопорядку у суспільстві. Ми підтримуємо позицію, що такий порядок регулювання не може бути правовим, а може бути лише фактичним, адміністративним [117, с. 23].

Підтвердженням актуальності проблем, що розглядаються у роботі, можна вважати результати соціологічного опитування «Проблеми

удосконалення адміністративно-правового режиму обігу зброї», в якому нас, насамперед, цікавила думка як працівників органів внутрішніх справ, так і пересічних громадян, які мають дозвіл на володіння зброєю, щодо проблем регулювання сфери обігу зброї. На запитання: «Чи вважаєте Ви зброю специфічним об'єктом власності, і що на її обіг держава повинна встановлювати особливий (жорсткий) порядок регулювання?» значна кількість опитуваних висловила однозначну згоду (85% – працівників ОВС та 77% – громадян). З висловлюванням про те, що існуючий на сьогодні в Україні порядок регулювання сфери обігу зброї є задовільним, не погодилося 78% працівників ОВС та 69% громадян. Крім того, було поставлене запитання: «Чи вважаєте Ви, що для вдосконалення правового регулювання у сфері обігу зброї в Україні необхідне прийняття Закону «Про зброю»?». Відповідь «так» надали обидві категорії опитаних, 73% та 59% відповідно (додавки Е, Ж).

Поняття «адміністративно-правовий режим» не нове в юридичній науці. Ми погоджуємося з висловлюванням С.С. Маиляна про те, що «на даний час наука адміністративного права не акцентує увагу на розмаїті проявів адміністративно-правових режимів і буде свої конструкції з деякою оглядкою на інші галузі права». Він вирізняє як особливе таке явище, як управління, визначає його відмінність від інших [114, с.11].

В.В. Конопльов говорить про те, що, на превеликий жаль, наука адміністративного права не завжди акцентує увагу на різноманітних проявах адміністративно-правових режимів. Іноді, каже він, ці режими розглядаються як зовсім очевидне явище, що не потребує спеціального глибокого дослідження. Це є досить дивним, адже навіть поверховий аналіз чинного законодавства свідчить про те, що не тільки щодо державного управління, а й інших галузей права під терміном «режим» розуміється ціла сукупність заходів [92, с. 132].

Дослідження наукових праць показує, що багато авторів розглядають адміністративно-правові режими у досить вузькому розумінні. Аналізуючи зміст підручників та навчальних посібників з адміністративного права останніх років, які підготували такі досвідчені вітчизняні та зарубіжні автори як: Ю.П. Битяк, В.Б. Авер'янов, В.К. Колпаков, С.В. Ківалов, Д.Н. Бахрах, Ю.О. Тихомиров, В.Б. Рушайло та ін.,

слід підкреслити досить обмежений перелік адміністративно-правових режимів. Крім цього, дані режими трактують у складі правового регулювання, що направлене на подолання ситуації надзвичайного характеру (воєнний, надзвичайний стан).

Саме тому, коментуючи висловлювання В.Б. Рушайла про те, що «публічне управління потребує особливих регулятивних властивостей правових режимів, які дозволяють ефективно організовувати діяльність органів виконавчої влади на певній території та у різних нестандартних управлінських ситуаціях» [199, с. 5], ми не можемо погодитися з ним цілком. Адже на сьогодні існує потреба у використанні такого правового механізму, як адміністративний режим у повсякденному житті, насамперед, коли контроль за об'єктом правовідносин має особливе значення для підтримання правопорядку та громадської безпеки у державі. Саме таке розуміння цього питання знаходимо в Ю.О. Тихомирова, який підкреслює, що адміністративно-правові режими не мають виключно «надзвичайного» характеру та приводить приклади державного регулювання різноманітних соціально-економічних процесів за допомогою саме відповідних режимів [211, с. 400].

На нашу думку, варто зазначити, що правові режими, які регулюються адміністративним правом, не обов'язково повинні мати «надзвичайний» характер. На сьогодні в Україні бракує досліджень адміністративно-правових режимів, які регулюють правовідносини, що настають не при виникненні надзвичайних обставин, а існують постійно, і необхідні для здійснення управління у найважливіших для держави сферах.

Щодо дослідження визначеного питання в Україні, треба зазначити, що вітчизняні науковці почали вивчати природу саме адміністративно-правових режимів у надзвичайних ситуаціях та особливих умовах. Цьому питанню присвятили свої праці такі науковці, як: С.О. Кузніченко, А.В. Басов, А.С. Спаський, які зосередили увагу на проблемах реалізації зазначених режимів органами внутрішніх справ та цілком повно їх описали [18, с. 43; 103, с. 69; 205, с. 149].

У рамках тематики своїх праць, вони досить широко висвітили спеціальні надзвичайні адміністративно-правові режими, проте й в українській літературі бракує досліджень сутності таких режимів у

загальному контексті, адже основною їх частиною є режими, що діють постійно, незалежно від стану чи ситуації у суспільстві.

Визначаючи зміст режимного регулювання, у ньому вирізняють елементи залежно від особливостей суспільних відносин, які підлягають регулюванню – це учасники (суб'єкти), соціальний зв'язок між ними, а також об'єкти, з приводу яких ці відносини здійснюються [31, с. 27].

У цілому це правильне висловлювання, проте, на нашу думку, таке розуміння змісту є не повним. У своєму дослідженні ми будемо спиратися на визначення змісту адміністративно-правового режиму, яке дає В.Б. Рушайло. Він відокремлює такі елементи як цільове призначення, правові принципи, об'єкт адміністративно-правового регулювання, юридичне положення суб'єктів, адміністративно-правовий інструментарій [199, с. 27]. Таким чином, слід розкрити зазначені елементи змісту щодо адміністративно-правового режиму обігу зброї. Єдине, що, нашу думку, слід додати у пропонований перелік, це засоби матеріально-технічного та організаційного забезпечення режиму.

Вище були розглянуті види адміністративно-правових режимів, серед яких у науковій літературі вирізняють режими за різноманітними об'єктами (отрута, вибухові речовини, валюта та ін.). Отже, до таких режимів варто віднести адміністративно-правовий режим обігу зброї.

Крім того, виходячи з наведеної вище класифікації, режим, який ми досліджуємо, можна охарактеризувати таким чином: по-перше, цей режим є постійним – він діє не залежно від стану чи ситуації у країні; по-друге, він є звичайним, тобто не змінює конституційний статус громадян і організацій; по-третє, адміністративно-правовий режим обігу зброї можна віднести до обмежувального. За допомогою цього режиму держава встановлює особливі права та умови володіння предметами, які належать до категорії «зброя». Особливі умови встановлюються також і на виробництво, ремонт, реалізацію та інші види діяльності, пов'язані зі зброєю; по-четверте, правовий режим обігу зброї є загальнодержавним, тобто таким, що діє на всій території України без винятку.

Якщо за основу брати розподіл адміністративно-правових режимів на групи залежно від мети встановлення [199, с. 40], то режим обігу

зброї належить до таких, метою встановлення яких є забезпечення, (підтримка) громадської безпеки.

Характеризуючи певний адміністративно-правовий режим, насамперед треба встановити мету його застосування. У загальному значенні, всі вони мають за мету забезпечення громадської, державної безпеки, встановлення правопорядку у різних сферах правовідносин. Відсутність належного контролю за обігом зброї загрожує життєвим інтересам особистості, суспільства і держави, що охороняються законом. Тому основною метою адміністративно-правового режиму обігу зброї є забезпечення прав та захист особистості й суспільства від загрози, що виникає з приводу незаконного обігу та застосування різних видів зброї.

Отже, адміністративно-правове регулювання обігу зброї є частиною державного регулювання, яке становить процес послідовного використання адміністративно-правових засобів для досягнення суспільної мети регулювання та правомірної поведінки учасників суспільних відносин з приводу обігу зброї [64, с. 16].

Належне регулювання обігу зазначених предметів дозволяє досягнути правильної поведінки суб'єктів, у повному обсязі реалізовувати їх права та виконувати обов'язки у межах, встановлених адміністративно-правовим режимом.

Говорячи про принципи режиму, який нами досліджується, слід сказати, що як і будь-якому адміністративно-правовому режиму, йому притаманні такі правові дії, які здійснюються на імперативних основах, створюючи, таким чином, відношення підпорядкованості.

Це є характерним методом впливу всіх адміністративно-правових норм. В.К. Колпаков називає такий метод вольовим та державно-владним. Одна із сторін у відносинах, що регулюються даними нормами, завжди представляє державу, а відповідальність за їх недодержання настає перед державою [86, с. 63].

При здійсненні функції адміністративно-правового режиму обігу зброї громадська безпека повинна забезпечуватися у суворій відповідальності з загальновизнаними принципами: законності, дотримання балансу життєво-важливих інтересів особистості та держави, а також взаємної відповідальності особистості суспільства і держави щодо забезпечення безпеки.

Норми, що регулюють обіг зброї, повинні конкретно визначати управлінську волю держави у відповідній сфері. У них мають відображатися як порядок здійснення державного контролю, так і внутрішньо-організаційна діяльність режиму.

Серед ознак, які характеризують правовий режим, є, по-перше, чітко виражене коло суспільних відносин, які він регулює, та які виділено за однорідним об'єктом правовідносин, по-друге, – це чітко зазначена цільова спрямованість регулювання.

Аналізуючи українське законодавство, яке регулює обіг зброї у країні, можна визначити дві великі проблеми. Перша полягає у тому, що нормативні акти регулюють не всі можливі правовідносини щодо обігу зброї, друга – відсутність цільової настанови, відповідного адміністративно-правового режиму, необхідність існування якого для ефективного регулювання обігу зброї в Україні не викликає сумнівів.

Обидві проблеми виникають з однієї причини – відсутність Закону України «Про зброю». Як було сказано вище, майбутній закон повинен мати повний перелік предметів, які належать до категорії «зброя» та повинні бути врегульовані всі можливі правовідносини, що пов'язані з обігом визначених предметів.

На сьогодні обіг зброї в Україні регулюється численними відомчими нормативними актами. І, якщо, наприклад, в Інструкції, затвердженій наказом МВС України № 622 визначене коло певних видів зброї, обіг яких регулюється дозвільною системою, то визначення загальної мети регулювання ми не знайдемо. Це також стосується й інших нормативних документів.

Федеральний Закон Російської Федерації «Об оружии» має певні недоліки, однак у ньому чітко визначаються дві ознаки правового режиму, про які говорилося вище. Так, у преамбулі закону сказано, що він регулює правовідносини, які виникають при обігу цивільної, службової, а також бойової ручної стрілецької та холодної зброї, тобто правовідносини, відділені за окремим об'єктом – зброя. Крім того, там зазначена цільова спрямованість регулювання – захист життя, здоров'я громадян, власності, забезпечення громадської безпеки, охорона природи та природних ресурсів, закріплення міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю й незаконним розповсюдженням зброї [125]. Забезпечення поставлених цілей знаходяться у сфері пуб-

лічних інтересів держави, тому можна стверджувати про публічно-правову спрямованість закону [31, с. 32].

Сьогодні в Україні існують декілька законопроектів, автори яких теж спочатку визначають об'єкт регулювання та вказують на спрямованість закону, на забезпечення захисту життя і здоров'я громадян, власності, забезпечення громадської безпеки, охорони природи та природних ресурсів. Також, як і в російському законі, вказується на потребу зміцнення міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю і незаконним розповсюдженням зброї [178, 179].

Деякі автори законопроектів визнають таку мету режиму, окрім вищевказаних, як охорону і відтворення мисливських тварин, розвиток мисливського та стрілецького спорту [177].

Досліджуючи питання цільової спрямованості адміністративно-правового режиму обігу зброї, слід зауважити, що він не може забезпечуватися виключно засобами адміністративного права. Режим обігу зброї знаходиться у тісному взаємозв'язку з іншими галузями права.

Конституція України визначає найвищу цінність – людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку. Відповідну мету, контролюючи процеси обігу зброї та правовідносини у зазначеній сфері, ставить перед собою адміністративний режим обігу зброї, відповідно до ст. 3 Конституції України [93].

Крім того, в Основному Законі визначені принципи, які лежать в основі режиму, що регулює правовідносини у сфері обігу зброї. Конституція визначає також цілі та принципи, функціонування державного апарату, органів виконавчої влади, зокрема й у досліджуваній нами сфері.

Серед загальних принципів, які є юридичною базою для зазначеного режиму, є право приватної власності, яке є непорушним, право на підприємницьку діяльність, яке не заборонене законом, право на життя, а саме право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань (стаття 27) [93].

Отже, адміністративно-правовий режим обігу зброї в Україні має спрямовуватися на забезпечення захисту життя та здоров'я громадян, охорону прав і свобод, гарантованих Конституцією України, забезпечення громадської безпеки, охорону природи і природних ресурсів,

зміцнення міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю і незаконним розповсюдженням зброї.

З цивільного права відомо, що відношення щодо користування, володіння, розпорядження речей, і зокрема зброї, регулюються нормами, що входять до інституту права власності. Це є комплексний інститут права, який включає не тільки цивільно-правові норми, а й охоплює всі норми права, що закріплюють (визнають), регулюють та захищають приналежність матеріальних благ конкретним особам. Тобто до них належать не тільки відповідні норми цивільного права, а й певні приписи конституційного й адміністративно-правового характеру, навіть деякі кримінально-правові правила, що встановлюють приналежність майна певним особам, закріплюють за ними певні можливості його використання та передбачають юридичні засоби охорони прав та інтересів власників [54, с. 653].

Слід сказати, що зброя, з точки зору права власності, є специфічним об'єктом. Відомо, що на право власності нормами конституційного та цивільного права встановлений загальнодозвільний тип правового регулювання. Власникові належать права володіння, користування та розпорядження своїм майном (стаття 317 ЦК України) [227]. Це стосується майна, на володіння якого не встановлена заборона чинним законодавством. На речі, які не дозволені для вільного володіння громадянами, розповсюджується загальнозабороняючий тип правового регулювання. Перелік предметів встановлений постановою Верховної Ради України «Про право власності на окремі види майна» від 17.06.1992 [188].

Володіння зброєю не може здійснюватися виключно першим або другим типами регулювання. На предмети, що мають потенційну небезпеку, не можна розповсюджувати загальний доступ, але й не можна заборонити повністю їх обіг для населення, у зв'язку з їх корисними та у деяких випадках необхідними для певних видів діяльності властивостей.

Наступним кроком дослідження адміністративно-правового режиму обігу зброї є визначення його об'єкта.

Варто зауважити, що у науковій літературі питання визначення об'єкта адміністративних правовідносин залишається спірним. І.Г. Кириченко, описуючи адміністративно-правовий порядок забезпе-

чення дозвільної системи, визнає, що до об'єктів правовідносин, які виникають у сфері здійснення даної системи, належать тільки конкретні об'єкти (як сукупність предметів з особливим режимом функціонування), які саме через особливі властивості і включаються до системи правовідносин. При цьому дії суб'єктів щодо цих предметів та речовин автор не вважає об'єктами дозвільної системи, адже вони є похідними від останніх або залежать від них [80, с. 12–13].

В.А. Гуменюк у своїй праці, присвяченій адміністративно-правовому регулюванню здійснення ОВС дозвільної системи, визначає складність її об'єкта, існування у його структурі двох складових частин – матеріальної (предмети, речовини тощо) та нематеріальної (дії, діяльність). Саме тому він спочатку аналізує характер предметів нематеріального світу, на які поширюється дозвільна система, та, використовуючи при цьому термін «об'єкт», автор мав на увазі лише матеріальну частину цього поняття [58, с. 33].

Сказане повною мірою можна віднести до правовідносин, які виникають у сфері обігу зброї, адже зброя є одним із предметів матеріального світу, на які дозвільна система розповсюджує своє регулювання. Але, на нашу думку, в дослідженні адміністративно-правового режиму обігу зброї важливо визначити саме перелік дії щодо зброї (нематеріальну частину об'єкта): придбання, зберігання, перевезення, виробництво, реалізація та інше. Адже основною функцією досліджуваного нами режиму є регулювання правовідносин між суб'єктами у сфері обігу зброї. Отже, об'єктом досліджуваного нами режиму слід вважати сукупність правовідносин (дій суб'єктів) щодо обігу зброї.

Особливість правовідносин у сфері обігу зброї полягає у тому, що в ньому задіяна велика кількість різноманітних за своїм статусом суб'єктів. З одного боку, – це суб'єкти, які виконують функцію забезпечення адміністративно-правового режиму обігу зброї, тобто владні суб'єкти, до яких належать різні органи виконавчої влади, з іншого – суб'єкти, наділені правом виконувати певні дії щодо зброї та боєприпасів (придбання, зберігання, перевезення, виробництво, продаж, використання тощо). Чітке визначення суб'єктів обігу зброї має бути законодавчо закріплене й бути одним з необхідних умов реалізації адміністративно-правового режиму обігу зброї в Україні. На жаль, на

сьогодні такого визначення у нормативних актах, які регулюють обіг зброї в Україні, не має.

Відповідно до конструктивних особливостей, сучасні зразки зброї можуть представляти загрозу навіть при нормальних умовах використання. Таким чином, окрім безпеки обігу зброї і самі вироби, що належать до цієї категорії, повинні бути безпечними. Небезпечні властивості зброї можуть бути мінімізовані завдяки подвійному регулюванню, з одного боку – правового, з іншого – технічного [31, с. 31].

Специфічний предмет правового регулювання режиму обігу зброї зумовлює потребу вирішувати у комплексі соціальні та технічні питання. Досить часто ці питання регламентуються одним актом, коли технічні норми входять безпосередньо у зміст правових нормативних актів, що регулюють правовідносини у сфері обігу зброї. Наприклад, у наказі МВС України № 622, нарівні з питаннями правового регулювання обігу зброї, обговорені питання технічного забезпечення, приміщень, де зберігається зброя та вибухові речовини, транспортування даних предметів та ін. [72]. Такі норми є у наказі МВС України № 66 від 08.02.1994 щодо збирання та утилізації спеціальних засобів самооборони [171] та інших актах. Спеціальними актами технічного регулювання є затверджені Державним комітетом України з питань технічного регулювання та споживчої політики міждержавних та державних стандартів, відповідно ГОСТ та ДСТУ [169]. До таких документів можна віднести й ті, що встановлюють загальні технічні вимоги окремих виробів, які є зброєю. За приклад можна взяти Стандарт МВС України, який затверджує такі вимоги щодо пістолетів, револьверів та інших короткоствольних пристроїв не смертельної дії [206].

Отже, для належної реалізації адміністративно-правового режиму обігу зброї державі необхідно:

- створити нормативну базу його існування;
- створити систему компетентних органів виконавчої влади;
- визначити права й обов'язки кожного суб'єкта правовідносин;
- встановити чіткі й обов'язкові для виконання режимні правила;
- забезпечити їх виконання засобами адміністративного примусу;
- забезпечити функціонування матеріально-технічної та організаційної підсистем режиму.

Враховуючи все вищезазначене, варто зауважити, що адміністративно-правовий режим обігу зброї являє собою цілісну, особливу систему регулювання всіх видів правовідносин, що виникають у сфері обігу зброї, яка заснована на методах, притаманних відповідній галузі права, і має за мету захист, забезпечення державних та суспільних інтересів, які охороняються законодавством України.

Розглядаючи адміністративно-правовий режим обігу зброї у загальному значенні, слід зазначити, що він об'єднує у собі похідні, вторинні правові режими, які пов'язані з певною діяльністю у цій сфері. Класифікація адміністративно-правових режимів обігу зброї шляхом систематизації різних видів діяльності та процесів у даній сфері дозволяє більш глибоко вивчити властивості об'єктів, що класифікуються, і правовий режим взагалі.

Класифікація є системою розподілу предметів, явищ або понять на класи, групи тощо за спільними ознаками, властивостями тощо [122, с. 840]. Розподіл має за мету встановити зв'язок між цими поняттями або класами об'єктів.

В основу кожної класифікації покладено таку логічну операцію з поняттями, як ділення [110, с. 84]. Розкриваючи обсяг поняття, ми поділяємо його за певними видами, основними структурними одиницями у системі класифікації, отже, вид – це підрозділ у систематиці [127, с. 74].

До правил формальної логіки, які називаються правилами ділення обсягу поняття, належать такі: 1) ділення має відповідати обсягу поняття; 2) ділення має відбуватися на одній підставі; 3) члени ділення повинні виключати один одного; 4) ділення має бути послідовним і безперервним [110, с. 88].

Класифікація досліджуваного нами адміністративно-правового режиму має досить велике наукове і практичне значення, а це дозволить визначити предмет правового регулювання, глибше зрозуміти процес обігу зброї.

Адміністративно-правові режими, здійснюючи правове регулювання суспільних відносин, у цілому здійснюють правовий вплив також на кожну їх структурну складову частину: на об'єкт, суб'єкт і зміст правовідносин. Ці фундаментальні категорії теорії права є одним з

основних критеріїв класифікації адміністративно-правових режимів [64, с. 44].

Належність адміністративно-правового режиму до того чи іншого виду буде залежати від спрямованості їх регулятивного впливу відповідно до певної складової частини правових відносин.

Поняття «зброя» містить у собі велике розмаїття пристроїв, які не тільки вирізняються за своєю конструкцією, а й мають певне призначення. А.В. Корнієць та О.С. Фролов у своїй праці наполягають на використанні поняття “вид обігу зброї”. Класифікаційною ознакою логічного родовидового аналізу чинника “обіг зброї” автори обрали “ступінь обмеження обігу зброї у суспільстві” та виявили такі види її обігу:

- а) обіг цивільної зброї;
- б) обіг службової зброї;
- в) обіг військової зброї [97, с. 65].

Цілком погоджуємося з цим твердженням, а також з тим, що кожний з наведених видів обігу зброї є окремим адміністративно-правовим режимом, однак, на нашу думку, більш повно розкрити сутність досліджуваного нами режиму дозволить його класифікація за такою ознакою як «об’єкти правовідносин». При цьому під об’єктом, у даному разі слід розуміти не стільки предмети матеріального світу, скільки діяльність суб’єктів у тій чи іншій сферах, пов’язаній із обігом зброї. Крім того, обов’язково слід враховувати й об’єкти, на яких зброя використовується. Тобто ця класифікація повинна мати такий вигляд:

- 1) адміністративно-правовий режим обігу військової зброї;
- 2) адміністративно-правовий режим обігу службово-штатної зброї;
- 3) адміністративно-правовий режим обігу міліцейської (поліцейської) зброї;
- 4) адміністративно-правовий режим обігу цивільної зброї;
- 5) адміністративно-правовий режим обігу музейної зброї;
- 6) адміністративно-правовий режим об’єктів, де здійснюється обіг зброї (виробництво, зберігання, торгівля, колекціонування, використання та ін.).

Ще однією ознакою класифікації адміністративно-правового режиму обігу зброї є стадії її обігу. Конкретно це питання розглянуто у

підрозділі 1.2. На нашу думку, кожному із зазначених стадій обігу можна вважати окремою, логічно завершеною дією, та більш того, окремим адміністративно-правовим режимом (адміністративно-правовий режим виробництва зброї; адміністративно-правовий режим торгівлі зброї; адміністративно-правовий режим придбання зброї; адміністративно-правовий режим колекціонування, експонування зброї; адміністративно-правовий режим носіння зброї; адміністративно-правовий режим вилучення зброї та ін.).

Приведена класифікація обігу зброї дозволяє детальніше розглянути правову сутність кожного з режимів, мету їх здійснення, визначити правові засоби, які необхідні для забезпечення правовідносин у цій сфері, встановити режимні правила, які формують модель поведінки учасників правовідносин, і встановити також юридичні, організаційні, матеріально-технічні гарантії функціонування адміністративно-правових режимів щодо кожної зі стадій обігу зброї з урахуванням їх особливостей.

На нашу думку, класифікація режимів за цими ознаками дозволить значно глибше дослідити таке правове явище, як адміністративно-правовий режим обігу зброї. Звісно, що на цьому перелік ознак не обмежується. А.А. Долгополов при дослідженні цього питання враховує також методи правового регулювання як прийомів юридичного впливу, їх поєднання, що характеризують використання певного комплексу юридичних засобів у даній сфері суспільних відносин. Він визначає їх різноманітність і вирізняє такі методи: зобов'язання; заборона, уповноваження, заохочення (стимулювання); методи загального дозволу, узгодження, встановлення певного порядку дії [64, с. 49].

Відповідно до цього поділу дослідник пропонує класифікувати адміністративно-правові режими обігу зброї, прийнявши за критерії класифікації методи адміністративно-правового регулювання:

- заборонний адміністративно-правовий режим обігу зброї;
- уповноважуючий адміністративно-правовий режим обігу зброї;
- заохочувальний адміністративно-правовий режим обігу зброї;
- загальнодозвільний адміністративно-правовий режим обігу зброї;
- узгоджувальний адміністративно-правовий режим обігу зброї;

- адміністративно-правовий режим обігу зброї, що встановлює певний порядок дії [64, с. 51].

Безумовно, жоден із зазначених адміністративно-правових режимів обігу зброї не може здійснювати свої повноваження відокремлено від інших. Вони перебувають у сукупності й визначають різні стадії обігу зброї, що регулюють різні функції державного управління, господарчої діяльності, соціального життя. Виходячи з цього, адміністративно-правові режими обігу зброї можна віднести до комплексних адміністративно-правових режимів.

2.2. Зміст та структура адміністративно-правового режиму обігу зброї

У попередній частині розділу було визначено, що фундамент юридичних режимів становлять, насамперед, такі юридичні засоби, як типи правового регулювання. Серед них у правовій науці вирізняють загальний дозвіл та звільнення від заборон або спеціальний дозвіл. Загальний дозвіл побудований на принципі «дозволено все, крім забороненого», а спеціальний – «заборонено все, крім дозволеного у законі» [45, с. 106; 70, с. 219].

Другий тип правового регулювання начебто можливо було визначити як загальнозаборонений у протилежність до загального дозволу. Але, як справедливо зазначив С.С. Алексєєв, така назва не була б узгодженою з природою права через те, що останнє націлене на регулювання суспільних відносин, як і при будь-якому порядку, зокрема і в загальнозабороненому, виходить на суб'єктивні права. Він зазначає, що юридичний пафос при загальній забороні полягає у тому, що певним особам, нехай навіть і в дозволеному порядку, у вичерпному переліку, але все ж таки надаються суб'єктивні права. Тому акцент варто зробити не на забороні, а на правах, представлених у дозвільному порядку. Так, найбільш вдалою назвою типу регулювання, побудованому на загальній забороні, є дозвільний порядок [9, с. 106].

Для адміністративно-правового режиму обігу зброї основним є дозвільний порядок регулювання, хоча слід зазначити, що у рамках кожного режиму є сполучення всіх типів правового регулювання. Це спо-

лучення виявляється у використанні тією чи іншою мірою заборон, дозволів та позитивних зобов'язань. Причому, в кожному режимі один з основних елементів, дозволу чи заборони, виступає у ролі домінан-ти. Ця обставина визначає специфіку певного режиму, його спрямова-ність і лежить в основі класифікації первинних юридичних режимів [9, с. 279].

На відміну від диспозитивного типу правового регулювання, де суб'єктом правовідносин надається можливість визначати свою пове-дінку самостійно, імперативний тип побудований таким чином, щоб обов'язково добитися юридичної цілі. Основу імперативного типу становить юридичний обов'язок керованих суб'єктів та суворе до-тримання встановлених правил поведінки, де гарантією виступає юридична відповідальність за недотримання цих правил.

Було б неправильним, обмежуватися лише зазначеними типами правового регулювання, які є фундаментальними в юридичній науці. У працях, присвячених саме режиму обігу зброї, автори вирізняють такі типи (порядки) правового регулювання, які тією чи іншою мірою збігаються і становлять основу адміністративно-правового режиму обігу зброї: загально дозвільний, регламентаційний, дозвільний, забо-ронний, заохочувальний [31, с. 67–68].

Загальнодозвільний тип правового регулювання характеризується відсутністю державного втручання та повною свободою суб'єкта оби-рати свою поведінку. Як зазначає О.Д. Благоев, такий порядок регулю-вання встановлений щодо деяких засобів активної оборони, пневмати-чної зброї, дульна енергія яких не перевищує рівень, встановлений законодавством [31, с. 67]. На нашу думку, це не досить влучний при-клад. З ним можна погодитися лише частково, адже пристрої, які ма-ють дульну енергію до 100 м/сек. і калібр менш 4,5 мм, не є зброєю і не повинні підпадати під конкретний адміністративно-правовий ре-жим.

Загальнодозвільний тип має місце тоді, коли невласний суб'єкт має вільний вибір, за власним бажанням він може вибирати – вступати йому чи ні в правовідносини, зв'язані з придбанням, зберіганням, ви-користанням та іншими діями, які входять до поняття обігу зброї. Треба додати, що частина використання загальнодозвільного типу ре-гулювання вкрай невелика. Цей факт пояснюється тим, що даний тип

правового регулювання все ж не є специфічним для адміністративно-правових відносин. Він ототожнюється з диспозитивним методом, який регулює, насамперед, цивільно-правові відносини. Підтвердження цієї думки є у працях багатьох правознавців про те, що саме імперативний, а не диспозитивний метод є основним для адміністративно-права [4, с. 258; 6, с. 269; 20 с. 202; 199, с. 19].

Регламентативний тип регулювання здійснюється за рахунок встановлення на законодавчому рівні певних режимних правил, дотримання яких є обов'язковим для всіх суб'єктів обігу зброї.

Соціальне управління складається з ряду функцій, однією з яких є контроль і звіт, встановлення відповідності фактичного стану об'єктів управління. Тому, на нашу думку, держава, встановивши певний порядок і правила правовідносин, не повинна втручатися в дії суб'єкта, але нарівні з цим, здійснювати контроль за дотримання цих правил. Крім того, варто встановити механізм, завдяки якому буде забезпечене дотримання норм поведінки. Для цього на законодавчому рівні повинні бути закріплені відповідні заходи адміністративного примусу.

Дозвільний тип правового регулювання здійснюється зазначенням тих дій, які прямо дозволені законом. Ми вже наголошували на тому, що даний тип походить з наявності загальної заборони, з якої робиться виняток у вигляді спеціального дозволу. Саме тому деякі автори називають цей тип регулювання «звільнення від заборон» [45, с. 106; 70, с. 219]. Разом з дозволом закон встановлює суворо обмежений об'єм правочинності, вихід за який засуджується з боку держави.

Слід зазначити, що такий режим є, зазвичай, найскладнішим і містить у собі досить об'ємні заходи нормативно-правового, організаційного та матеріально-технічного забезпечення. Прикладом може служити отримання ліцензії на виробництво та продаж зброї чи спеціальних засобів, також отримання дозволу, практично на всі дії щодо обігу зброї (придбання, зберігання, носіння, використання, передавання та ін.).

Іншими способами, які вирізняє О.Д. Благов у своєму дослідженні, є забороняючий тип правового регулювання та заохочення [31, с. 67]. Перший забороняє певні види поведінки суб'єкта правовідносин. За приклад він приводить ряд абсолютних заборон щодо обігу цивільної та службової зброї на території Російської Федерації [125]. До речі,

такі заборони існують і в українському законодавстві, що регулює обіг зброї. Це стосується, наприклад, абсолютної заборони на використання або володіння зразками бойової стрілецької зброї.

Заохочення у правових актах формує модель бажаної поведінки, при виконанні якої настають позитивні наслідки.

Аналізуючи зазначене, можна погодитися, що все визначене, при-
таманне адміністративно-правовому обігу зброї, однак ми не можемо погодитися з тим, що все сказане стосується типів правового регулювання. На нашу думку, заохочення ближче до засобів правового забезпечення, до яких, до речі, відносять також метод переконання, примусу [86, с. 190], виховання [228, с. 11], або такий метод, як схилення до будь-якої дії (здійснення впливу на загальну та індивідуальну свідомість до загальної або особистої психології) [43, с. 185]. Тому незрозуміло, чому саме виокремлюється лише один метод як заохочення і чому він визначений в окремий тип правового регулювання? Адже зазначені методи, зокрема й заохочення, виконують допоміжну функцію та сприяють забезпеченню адміністративно-правового режиму обігу зброї.

Такі самі висновки можна зробити аналізуючи регламентаційний тип правового регулювання. На нашу думку, формування правового простору, в якому діє суб'єкт обігу, встановлення певних правил, обов'язкових до виконання, належать теж до заходів забезпечення адміністративно-правових режимів, а саме нормативне забезпечення (законні та підзаконні акти), організаційне (врегулювання питань щодо діяльності суб'єктів управління), матеріальне (вирішення на законодавчому рівні питання забезпечення відповідних органів виконавчої влади та їх структурних підрозділів), технічне (нормативно має бути визначено і різноманітні технічні характеристики, наприклад, технічні стандарти для виробництва зброї, умови зберігання, транспортування та ін.). У режимі, який нами досліджується, технічне забезпечення є вкрай необхідним, адже йдеться про регулювання правових відносин, пов'язаних з обігом пристроїв складної технічної конструкції, та які до того ж можуть мати небезпечні властивості при порушенні правил поводження з ними.

Що ж стосується забороненого типу правового регулювання, то ми вже висловлювали свою думку про неузгодження цього поняття з

природою права. Виділяючи дозвільний тип регулювання, немає потреби говорити про заборону, адже дозвіл сам по собі говорить про наявність заборони, з якої роблять винятки при виконанні суб'єктом певних умов.

О.Д. Благов – один з небагатьох учених, який присвятив свою працю дослідженню адміністративно-правового режиму обігу зброї в Російській Федерації. Він висловив думку про те, що цей режим належить до режиму винятків, згідно з класифікацією, наведеною професором С.С. Алексєєвим [9, с. 201]. Його компонентами є загальне правило («все») і виняток з нього, який у законодавстві визначається у вигляді вичерпного переліку. О.Д. Благов бере до уваги загальнодозвільний характер регулювання права власності та режим зброї уявляє як «режим винятків» [31, с. 37]. Ця думка заслуговує на увагу, проте погодитися з нею повністю ми не можемо, адже якщо зброю розглядати як виняток із загального дозволу, то логічно вона має бути заборонена повністю, але доволі значний обсяг предметів серед категорії «зброя» може знаходитися в обігу, хоча й на це потрібен відповідний дозвіл.

Загалом, якщо розглядати поняття «зброя» у загальному контексті, то на неї розповсюджується режим заборони. При цьому, на основну частину загальної кількості предметів, які підпадають під цю категорію, заборона є абсолютною, а на всі інші може бути отриманий дозвіл при виконанні суб'єктами певних умов, що визначені на законодавчому рівні. Саме таку особливість має дозвільний тип правового регулювання [126, с. 96]. У деяких джерелах він має назву як спеціально-дозвільний. За цим типом регулювання також встановлюються правові статуси й функції посадових осіб, державних службовців, міністрів, прокурорів, суддів, інших власних суб'єктів [195, с. 153; 200, с. 539] та регулюються правовідносини, що потребують посиленого контролю з боку держави. Крім того, деякі вчені визначають такий тип, як «загальна заборона» [210, с. 292].

На нашу думку, досить влучною є наведена О.С. Фроловим характеристика суспільних відносин, що виникають у сфері обігу зброї. Автор визначає їх як “суспільні відносини, побудовані на засадах необхідності отримання спеціальних попередніх дозволів щодо здійснення певних дій” [224, с. 95].

Беручи за основу все вищесказане, можна визначити адміністративно-правовий режим обігу зброї саме як режим, заснований на дозвільному типі правового регулювання, тобто дозвільний режим. Це, звісно, не означає, що в даному режимі використовується лише дозвільний тип регулювання (звільнення від певних заборон). Використання загального дозволу, як було сказано вище, має місце при вільному виборі суб'єкта щодо вступу в правовідносини, пов'язані з обігом зброї. Однак, якщо при виконанні певних умов суб'єкт наділяється правом, наприклад, володіти та використовувати зброю, то разом із дозволом йому необхідно дотримуватися суворих правил та умов, які закріплені в нормативних актах і регулюють обіг зброї. Наприклад, громадянин, отримуючи право на придбання мисливської зброї, повинен знати та дотримуватися правил її зберігання, носіння, використання, передавання та інше. Тобто ще однією складовою частиною режиму обігу зброї є чітко зазначена у законодавчих актах сукупність позитивних зобов'язань.

Вищесказане дає підстави стверджувати, що адміністративно-правовий режим обігу зброї має елементи дозвільного режиму та режиму, заснованого на позитивних зобов'язаннях, адже саме вони становлять його основу.

До речі, одним із перших учених, хто визначив режим, заснований на позитивних зобов'язаннях, є С.С. Алексєєв. Він послався на те, що система суворих зобов'язань дозволяє ввести чіткий та однаковий для всіх суб'єктів порядок у суспільні відносини, які необхідні та досить значимі для забезпечення високої організованості та дисципліни. Крім того, він виявив тісний взаємозв'язок цього режиму з дозвільним порядком [9, с. 199].

Режими, які здійснюють своє регулювання у межах адміністративного права, створюються, насамперед, для забезпечення управлінського впливу суб'єкта керування на керований об'єкт за допомогою юридичних засобів. Режимні юридичні засоби включають у себе: 1) нормативно-правові акти; 2) акти правозастосовного характеру; 3) юридичні санкції. Певні засоби з цього переліку застосовуються відповідно до поставленої мети.

Адміністративно-правовий режим обігу зброї належить до таких, що націлені на забезпечення безпеки, запобігання протиправним діям,

відтак у його основу повинні закладатися правові обмеження, заборони, санкції та інші примусові заходи. Прикладом правових обмежень є обмеження володіння зброєю громадянам, які не досягнули певного віку або які не мають висновку медичної комісії чи визнані цією комісією не дієспроможними. Крім того, потенційний власник зброї не повинен мати не знятих судимостей за здійснення певної категорії злочинів.

Абсолютна заборона діє на ті види зброї, яка не може знаходитися у цивільному обігу як мисливська, цивільна, самооборонна, спортивна та ін. За недотримання заборон або порушення режимних правил застосовуються відповідні санкції, які є досить важливими для забезпечення правового режиму. Це питання потребує більш досконалого дослідження, яке буде проведене у наступному розділі.

Говорячи про структуру адміністративно-правового регулювання обігу зброї, треба виокремити його такі складові частини, які, власне, є теж правовими режимами: 1) режим ліцензування; 2) режим дозволів; 3) режим реєстрації; 4) режим стандартизації й сертифікації вітчизняної зброярської продукції та іноземних виробів; 5) режим формування державного оборонного замовлення (у сфері обігу військової зброї та техніки).

Ліцензування як спосіб регулювання тієї чи іншої діяльності суб'єктів правовідносин описано у працях багатьох науковців. Не зважаючи на те, що це поняття є досить поширеним, тривалий час у законодавстві не було чіткого визначення. Аналіз наукової літератури та нормативних актів свідчить, що це питання не однозначне й нині.

Слід зазначити, що в Україні дозволені деякі види підприємницької діяльності, пов'язаної зі зброєю. Підприємці мають право приймати рішення і здійснювати самостійно будь-яку діяльність, що не суперечить закону. Особливості регулювання окремих видів підприємництва встановлюються законодавством України. Звісно, не всі види діяльності дозволені як підприємницькі. Існує перелік дій, що підлягають ліцензуванню, та дій, які не можуть здійснюватися як підприємницькі у зв'язку з підвищеними вимогами до безпеки робіт і необхідністю централізації функцій управління.

Обмеження у здійсненні підприємницької діяльності визначені у ст. 4 Закону України «Про підприємництво» [187]. Крім обмежень ко-

ла суб'єктів підприємництва, законодавством України встановлено певні винятки щодо здійснення окремих видів підприємницької діяльності.

По-перше, деякі види підприємництва мають право здійснювати тільки визначені суб'єкти. Серед таких видів діяльності, які регламентуються державою, є діяльність, пов'язана із виготовленням і реалізацією військової зброї та боєприпасів до неї. Крім цього, пов'язаної з обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, охорона особливо важливих об'єктів.

По-друге, певні види діяльності, перелік яких визначається у встановленому Кабінетом Міністрів України порядку, а також діяльність, пов'язана з розробкою, випробуванням, виробництвом та експлуатацією ракетноносіїв, можуть здійснюватися тільки підприємствами й організаціями державної форми власності.

По-третє, деякі види діяльності, перелік яких встановлює Верховна Рада України за поданням Кабінету Міністрів України, заборонено здійснювати без спеціального дозволу (ліцензії).

Ліцензія – це документ, що видається Кабінетом Міністрів України або уповноваженим органом виконавчої влади, згідно з яким власник ліцензії має право займатися певним видом підприємницької діяльності [51, с. 55]. Ліцензіат повинен дотримуватися визначених умов та правил здійснення цього виду діяльності (ліцензійних умов), що також встановлює Кабінет Міністрів України.

Деякі автори уточнюють, що це саме документ державного зразка, який засвідчує право суб'єкта господарювання – ліцензіата на провадження зазначеного у ньому виду господарської діяльності протягом певного строку при виконанні ліцензійних умов [52, с. 28].

На нашу думку, останнє визначення є найбільш точним та змістовним, ліцензійні умови, як додає автор, це нормативно-правовий акт, положення якого встановлюють кваліфікаційні, організаційні, технологічні та інші вимоги для здійснення певного виду господарської діяльності [52, с. 28].

До недавнього часу ліцензування ототожнювалося з дозвільною системою у вузькому розумінні як сфера суспільних відносин між органами внутрішніх справ та невластими суб'єктами. У радянському адміністративному праві під дозвільною системою розумілася сукуп-

ність правил, що регламентують порядок виробництва, придбання, використання, реалізації, перевезення деяких предметів та речовин, а також порядку відкриття та функціонування деяких підприємств. І до сьогодні багато вчених ототожнюють ліцензування з дозвільною системою та називають її ліцензійно-дозвільною.

Звісно, такий взаємозв'язок існує, це доводять спеціалісти, згадуючи Указ Президента України «Про запровадження дозвільної системи у сфері підприємництва» [149, с. 34], в якому зазначена потреба прийняття заходів щодо приведення у належний стан встановлених нормативно-правовими системами України правил і порядку отримання суб'єктами підприємницької діяльності дозволів (спеціальних дозволів, ліцензій, сертифікатів та ін.) на здійснення окремих видів підприємницької діяльності, виходячи з того, що єдиним документом дозвільного характеру, який дає право на заняття певним видам підприємницької діяльності та який підлягає обмеженню згідно із законодавством, є ліцензія [164].

Законодавство України про зброю регулює різні види ліцензій. Існує і така специфічна категорія, як дозвіл. Дії органу виконавчої влади, який здійснює видачу ліцензій (орган ліцензування) можна визначити як ліцензування.

У Законі України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» ліцензування визначається як видача, переоформлення та анулювання ліцензій, видача дублікатів ліцензій, ведення ліцензійних справ та ліцензійних реєстрів, контроль за дотриманням ліцензіатами ліцензійних умов, видача розпоряджень про усунення порушень ліцензійних умов, а також розпорядження про усунення порушень законодавства у сфері ліцензування [182].

Визначення у законі формулювання поняття «ліцензування» дає лише перелік певних дій, не розкриваючи його юридичну природу. Треба сказати, що ліцензування невід'ємно зв'язане з правовим режимом, який регулює ті чи інші правовідносини. Ліцензування треба розглядати як у вузькому, так і в широкому розумінні. Вузьке розуміння зазначене у Законі України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності», тобто з точки зору правозастосовної діяльності.

У широкому розумінні – це метод адміністративно-правового регулювання, який здійснюється у двох правових формах: 1) шляхом нор-

мотворчої діяльності (видання правових норм, які регулюють інститут ліцензування), 2) правил застосування (реалізація зазначених норм уповноваженими суб'єктами виконавчої влади) [31, с. 72–73].

Деякі автори визначають поняття «ліцензування» саме як вид державного контролю, спрямованого на забезпечення захисту прав, законних інтересів та здоров'я громадян, забезпечення оборони та безпеки держави. Ліцензування передбачає здійснення заходів, пов'язаних з виданням ліцензій, призупиненням та їх анулюванням, а також наглядом уповноважених органів за дотриманням ліцензіатами відповідних ліцензійних вимог та умов при здійсненні певних видів діяльності [68, с. 40].

Ю.О. Тихомиров відносить ліцензування до одного із видів адміністративно-правових режимів, визначаючи це поняття у параграфі «Обліково-легалізуючі режими». З його слів, ліцензування – це особлива процедура офіційного визнання права господарського суб'єкта на ведення певного виду діяльності з дотриманням правил, нормативних вимог та стандартів [211, с. 341].

Вважаємо за необхідне у нашому дослідженні з'ясувати, на які саме дії, пов'язані з обігом зброї, необхідна ліцензія. У деяких країнах ліцензуванню підлягає досить широкий перелік дій, пов'язаних зі зброєю. Проте ця діяльність не завжди ототожнюється з підприємницькою, ліцензія береться на придбання, колекціонування зброї та ін.

Аналізуючи законодавство України щодо ліцензування, слід з'ясувати, що такий вид державного контролю використовується виключно над суб'єктами, які здійснюють підприємницьку діяльність. Тобто такі, які отримують прибуток від тих чи інших дій, зокрема, пов'язаних з обігом зброї.

Існують декілька нормативних актів, що регулюють ліцензування у сфері обігу зброї. Їх аналіз дозволяє кваліфікувати види діяльності, які підлягають ліцензуванню: виробництво вогнепальної зброї невійськового призначення; виробництво боєприпасів до зброї невійськового призначення; виробництво пневматичної зброї калібром понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/сек.; виробництво холодної зброї; виробництво спеціальних засобів, заряджених речовинами слезоточивою та дратівною дії, індивідуального захисту, активної оборони; ремонт зброї; торгівля зброєю та спеціальними засобами, заряджени-

ми речовинами сльозоточивої та дратівної дії, індивідуального захисту, активної оборони.

У наказі МВС України і Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва від 21.03.2001 № 53/213 затверджено ліцензійні умови провадження господарської діяльності з виробництва, ремонту вогнепальної зброї невійськового призначення та боєприпасів до неї, холодної зброї, пневматичної зброї калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/сек., торгівлі вогнепальною зброєю невійськового призначення та боєприпасами до неї, холодною зброєю, пневматичною зброєю калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/сек. Крім того, наказом визначені ліцензійні умови провадження господарської діяльності з виробництва спеціальних засобів, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії, індивідуального захисту, активної оборони та їх продажу [109].

Як зазначено у цьому наказі, дані ліцензійні умови встановлюють організаційні, технологічні та особливі вимоги провадження господарської діяльності з виробництва, ремонту та торгівлі визначених предметів, відповідно до Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності», постановою КМ України від 14.11.2000 № 1698 «Про затвердження переліку органів ліцензування» та 12.10.1992 № 576 «Про затвердження Положення про дозвільну систему» [137, 168, 182].

Отже, застосування терміна «ліцензування» надається видам діяльності, які включені до вищезазначених правових актів. Інші види діяльності, які не входять до переліку ліцензованих видів, не підпадають під використання терміна «ліцензія» і відповідно під встановлений законом режим.

Режим ліцензування у структурі адміністративно-правового регулювання обігу зброї можна визначити як офіційне визнання за керованим суб'єктом права на здійснення господарської та підприємницької діяльності у сфері обігу зброї згідно із законодавством України.

Зазначені акти регулюють деякі питання щодо обігу зброї невійськового призначення. Щодо відповідних дій з військовою зброєю, то вони обговорені у Законі України «Про державне оборонне замовлення», який визначає загальні правові та економічні засади формування,

розміщення, фінансування і виконання державного оборонного замовлення та регулює відносини у цій сфері [155].

Державне оборонне замовлення, відповідно до акта, є засобом державного регулювання у сфері наукового та матеріально-технічного забезпечення потреб оборони і національної безпеки України, який визначає порядок взаємодії міністерств, інших центральних і місцевих органів виконавчої влади, державних установ, організацій та суб'єктів підприємницької діяльності всіх форм власності під час його формування, розміщення і виконання, а також передбачає заходи щодо виконання міжнародних договорів України з питань військово-технічного співробітництва.

Державними замовниками з оборонного замовлення є міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, а також військові державні формування. Вони уповноважені укладати державні контракти на поставку (закупівлю продукції, виконання робіт, послуг).

До оборонного замовлення належать дії, безпосередньо пов'язані з обігом військової зброї, зокрема: створення військової зброї (у результаті науково-дослідної та дослідно-конструкторської роботи); модернізація; утилізація та знищення озброєння, військової та спеціальної техніки; розробка стандартів та технологій військового і спеціального призначення; поставка (закупівля) військової зброї, запасних частин; ремонт та модернізація; експорт та імпорт військової та спеціальної техніки; інші заходи, що не пов'язані зі зброєю безпосередньо, проте спрямовані на оптимізацію регулювання даної сфери правовідносин, яка має велике значення для підтримки обороноздатності країни та її національної безпеки [155].

Варто зазначити, що відповідно до Закону України «Про державне оборонне замовлення» його виконавцями можуть бути суб'єкти підприємницької діяльності України всіх форм власності, визначені державними замовниками для виготовлення і поставки продукції, виконання робіт, надання послуг. Там сказано, що виконавцем з розроблення, виготовлення, реалізації, ремонту, модернізації утилізації озброєння військової техніки і боєприпасів до неї можуть бути суб'єкти господарювання – юридичні особи, які мають ліцензію на провадження відповідного виду господарської діяльності [155].

Але такий вид ліцензії не передбачений ліцензійним законодавством, адже Законом України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» визначено, що діяльність, пов'язана з виготовленням і реалізацією військової зброї та боєприпасів до неї, може здійснюватися тільки державними підприємствами та організаціями [182].

Така невідповідність неприпустима і має бути неодмінно виправленою, тобто цей закон повинен встановлювати порядок ліцензування юридичних осіб, насамперед недержавної форми власності, для виконання ними державного оборонного замовлення.

Це стосується виконавців напрямів, пов'язаних із міжнародними поставками товарів, технологій, виконанням робіт та наданням послуг військового призначення, тобто суб'єктів підприємницької діяльності України, які отримали повноваження на здійснення зовнішньоекономічної діяльності у цій сфері. Згідно із законодавством України, ця діяльність теж має бути врегульована законодавством щодо ліцензування.

Наступним видом адміністративно-правового режиму, який входить у структуру правового режиму обігу зброї, є режим дозволів.

На сьогодні в Україні відсутній правовий акт, в якому б чітко визначалося поняття «дозвіл», на відміну від поняття «ліцензія». У загальному контексті під дозволом розуміється право на здійснення чогонебудь, а також документ, що посвідчує таке право [122, с. 576].

Отже, ці два поняття є схожими і становлять спеціальний дозвіл держави на здійснення якої-небудь діяльності, виконання дій за умови дотримання певних умов, що встановлені законодавством. Обидва поняття є компонентами дозвільного порядку.

Положення про дозвільну систему називає всі види діяльності фізичних та юридичних осіб, проте не розділяє ці види і, звичайно, не визначає на яку діяльність потрібен дозвіл, а на яку – ліцензія [137].

Правовою основою отримання дозволу на придбання, використання, зберігання, носіння вогнепальної зброї та спеціальних засобів для фізичних осіб є постанова Верховної Ради України «Про право власності на окремі види майна», де визначено спеціальний порядок набуття права власності громадянам на певні предмети. Так, громадяни набувають права власності на вогнепальну гладкоствольну мисливсь-

ку зброю з 21 року, на вогнепальну – з 25-тирічного віку, на газові пістолети, револьвери і патрони до них, заряджені речовинами сльозоточивої та дратівної дії з 18-тирічного віку, з цього самого віку громадянин має право власності на холодну та пневматичну зброю калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/сек. [188].

Слід зазначити, що придбання такого майна здійснюється з відповідного дозволу, який надається органами внутрішніх справ за місцем проживання особи. Це також визначено у положенні про дозвільну систему, де в п. 9 зазначені види дозволів для громадян і підприємств, установ, організацій та інших суб'єктів у сфері обігу зброї [137].

Проте більш повний та змістовний перелік усіх видів дозволів відображено у наказі МВС України № 622 [72], згідно з яким громадянам надається дозвіл на придбання, зберігання та носіння вогнепальної, холодної або пневматичної зброї.

Пристрої вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та зазначених патронів правоохоронними органами, а також їх носіння працівниками цих органів, визначається окремо. Проте відомо, що не тільки працівники зазначених органів мають дозвіл на ці вироби, а також їх близькі родичі [156, 162]. Народні депутати України та посадові особи апарату ВР України відповідно до чинного законодавства мають право на отримання вогнепальної зброї [161].

Крім цього, здійснюючи дозвільну систему, органи внутрішніх справ відповідно до законодавства України видають міністерствам та іншим органам виконавчої влади, підприємствам, установам, організаціям, господарським об'єднанням дозволи на придбання, зберігання, перевезення і використання вогнепальної зброї, боєприпасів до неї, холодної, пневматичної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії та зазначених патронів, на відкриття та функціонування пунктів вивчення матеріальної частини зброї, правил поводження з нею та її застосування.

На нашу думку, цей перелік не включає всі види зброї та спеціальних засобів. На сьогодні існує потреба визначити дозволи на продаж,

придбання, застосування спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії, також електрошокерів, обіг останніх практично не врегульований законодавством України.

Чинне законодавство щодо обігу зброї також не досить чітко та вищепно визначає здійснення певних дій, на які необхідний дозвіл. Не визначеним залишається порядок отримання дозволу на колекціонування, експонування зброї та боєприпасів, ввіз та вивіз цих предметів з території України.

Не зважаючи на те, що в законодавчих актах досить часто використовується слово «дозвіл» або словосполучення «спеціальний дозвіл», на сьогодні не існує легального визначення цього поняття. Треба закріпити на законодавчому рівні поняття «дозвіл» – як надання суб'єкту права на здійснення певних дій, що оформляється компетентним органом у вигляді офіційного документа.

Підсумовуючи все вищесказане, варто зазначити, що необхідним є виокремлення режиму ліцензування та режиму надання дозволів у структурі правового режиму обігу зброї, оскільки ці два поняття є досить схожими, проте у кожного з них є своя специфіка. Тому законодавство, яке регулює обіг зброї, повинне мати повний перелік дій та видів діяльності, на які треба отримати ліцензію, а на які – дозвіл як для фізичних, так і для юридичних осіб.

Ще однією складовою частиною адміністративно-правового режиму обігу зброї є реєстрація, сутність якої полягає у визнанні державою правоздатності суб'єктів у відповідній сфері. Основою даного режиму є реалізація державного надзору, контролю, обліку, а також оформлення, зберігання та видачі необхідної документації.

Взагалі інститут реєстрації є універсальним, адже він не належить лише до однієї галузі права, наприклад, до адміністративного, а є невід'ємною частиною практично у всіх сферах правовідносин. Наприклад, у цивільному праві більшість актів цивільного стану, а також акти, які належать до сфери стану фізичної особи у сімейних правовідносинах (реєстрація шлюбу, розірвання шлюбу, усиновлення, зміна прізвища та інше). Важливе місце реєстрація громадян посідає при здійсненні паспортно-візового режиму органами внутрішніх справ [55, с. 112].

Режим реєстрації у структурі адміністративно-правового режиму обігу зброї має подвійний характер. З одного боку, це фіксація та збе-

реження певної інформації безпосередньо про зброю, її власника або об'єкт дозвільної системи, з іншого – це видача суб'єкту відповідної інформації про факт реєстрації. Такими суб'єктами можуть бути фізичні або юридичні особи (різної форми власності).

Облік власників вогнепальної нарізної та гладкоствольної мисливської зброї, пневматичної, а також холодної зброї здійснюється у відповідній книзі. Проте реєструються не лише власники, а й сама зброя, що знаходиться у власності громадян. Такі дані заносяться в автоматизовану інформаційну систему (AIC) «Арсенал».

На кожну особу, яка володіє вогнепальною мисливською, а також холодною, нагородною зброєю (крім відомчої зброї), заводиться особова справа. Особові справи власників нарізної вогнепальної зброї ведуться в управліннях (відділах) адміністративної служби міліції ГУМВС України в АР Крим, у м. Києві, Київської області, ГУМВС України в областях та м. Севастополі, а на власників гладкоствольних мисливських рушниць, пневматичної та холодної зброї – у міськрайорганах внутрішніх справ.

Згідно з Інструкцією, затвердженою наказом МВС України № 622, особова справа власника містить документи, письмове клопотання про видачу дозволу на право придбання, а також зберігання і носіння за кожну одиницю зброї окремо; картку, заяву і корінець дозволу на придбання зброї або інші документи, що засвідчують факт придбання зброї, матеріали перевірки власника зброї, рапорт, довідки про перевірку за оперативними обліками, обліками медичних установ тощо; платіжне доручення (квитанція) про оплату послуг за реєстрацію, перереєстрацію зброї; копію договору страхування [72].

У цьому наказі також описано порядок ведення особових справ працівниками, які здійснюють дозвільну систему, ведуть контроль за зберіганням вогнепальної, холодної, пневматичної зброї, що належить громадянам. Крім того, облікові справи заводяться на об'єкти дозвільної системи (склади, тири та ін.).

Як бачимо, режим реєстрації громадян, які мають зброю, досить детально визначено законодавством, однак, варто зазначити, що власники зброї можуть бути також юридичними особами: мисливське товариство, спортивні клуби, навчальні заклади та інші. У наказі йдеться, що дії, пов'язані з обігом зброї, можуть здійснюватися юридични-

ми особами (міністерствами, іншими органами виконавчої влади, підприємствами, установами, організаціями, господарськими об'єднаннями). На нашу думку, варто детальніше визначити порядок реєстрації зброї та відповідних об'єктів, що знаходяться у власності юридичних осіб.

Це стосується здійснення реєстрації господарської та підприємницької діяльності у сфері обігу зброї, адже він тісно пов'язаний з наданням організаціям і підприємствам ліцензії на певну діяльність, пов'язану зі зброєю (продаж, виробництво, перевезення тощо). Важливим моментом для підтримання громадської безпеки є надання такій діяльності легалізованого характеру, тобто можливість її здійснення тільки після реєстрації в уповноваженому органі.

Ми згодні з висловлюванням С.В. Алексєєва, що державна реєстрація – це важливий момент встановлення статусу підприємця, але вона не є по суті значимою ознакою підприємницької діяльності. Це скоріш за все умови законного (належного) підприємництва [8, с. 11].

Поняття державної реєстрації розкривалися у Законі України «Про державну реєстрацію юридичних та фізичних осіб-підприємців» [159]. Під нею розуміють засвідчення факту набуття або позбавлення статусу юридичної особи організації та статусу підприємства фізичною особою, а також вчинення інших реєстраційних дій шляхом внесення відповідних записів до єдиного державного реєстру.

Свідоцтво про державну реєстрацію – це документ встановленого зразка, який засвідчує факт внесення до єдиного державного реєстру – автоматизованої системи збирання, накопичення, захисту, обліку та надання інформації про юридичних та фізичних осіб-підприємців – запису щодо їх державної реєстрації [52, с. 65].

Державну реєстрацію можна визначити ще й передумовою реалізації права на підприємницьку діяльність [57, с. 2], зокрема і в сфері обігу зброї. Правила та порядок реєстрації мають важливе значення для розвитку підприємницької діяльності, оскільки саме внаслідок державної реєстрації здійснюється їх легалізація, набуваються права та обов'язки у цій сфері, встановлюється відповідний правовий статус [87, с. 500].

Реєстраційний режим є важливою та невідмінною частиною регулювання правовідносин майже у всіх сферах. Регулювання підприєм-

ницької діяльності, пов'язаної з виробництвом, торгівлею, перевезенням, ремонтом та іншими діями, що стосуються обігу зброї, надзвичайно важливі для підтримки громадського спокою та національної безпеки. Відтак важливого значення набуває здійснення режиму реєстрації цієї діяльності, яка повинна охоплювати та фіксувати таку інформацію як кількість суб'єктів володіння зброєю, кількість зброї, яка у них знаходиться, та об'єктів, що використовуються у зазначеній сфері (склади, магазини, тири, стрільбища та ін.) Крім того, реєстрації повинні підлягати і працівники, які мають доступ до зброї (у господарчій сфері або при виконанні службових обов'язків).

На сьогодні в українському законодавстві виникає потреба нормативного визначення порядку реєстрації суб'єктів обігу зброї, які займаються підприємницькою діяльністю у цій сфері. Аналогом може служити визначений у нормативних актах порядок реєстрації фізичних осіб, які мають право на зберігання, використання зброї, та умови, за яких таке право визнається законом.

Сучасна зброя – це зазвичай вироби зі складною конструкцією, а в деяких випадках вона є навіть високотехнологічним продуктом. Як було зазначено вище, для належної організації адміністративно-правового режиму обігу зброї важливим є контроль за безпечністю самих виробів. Технічний контроль у сфері обігу зброї надзвичайно важливий через її потенційну небезпеку, тому особливу актуальність набуває юридичне визнання стандартів, за якими зброя виготовляється. Таким чином, далі треба зосередити увагу на режимі стандартизації та сертифікації у сфері обігу зброї.

Господарський кодекс України (статті 12 – 17) визначає сертифікацію та стандартизацію як один з основних засобів державного регулювання господарської діяльності [53]. Основою цієї діяльності є Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» від 11.09.2003 [165].

Стандартизації та сертифікації у сфері господарювання присвячені норми Господарського кодексу України та інших законодавчих актів. Стандартизація має на меті вироблення і впровадження у життя стандартів. Стандарт від англійського standart – взірець, еталон, модель, яку приймають як надану для співвідношення з нею інших подібних об'єктів [201, с. 470]. У правовій сфері – це документ, що встановлює

для загального та багаторазового застосування правила, загальні принципи або характеристики, які стосуються діяльності чи її результатів з метою досягнення оптимального ступеня впорядкованості у певній галузі, розроблений у встановленому порядку на основі консенсусу. За загальним визначенням стандарт – це документ, що встановлює якісні характеристики товарів, робіт, послуг [52, с. 31].

Деякі автори дають визначення стандарту в іншому значенні – як зразок, модель, еталон прийнятий за вихідний для зіставлення з ним інших подібних об'єктів. При цьому додається, що стандарт може бути розроблений як на матеріальні предмети, так і на об'єкти різного нематеріального характеру [145, с. 173]. Звісно, таке визначення можна вважати правильним, але за умови законодавчого закріплення стандартів.

Будучи нормативно-технічним документом, стандарт встановлює комплекс норм, правил, вимог до об'єкта стандартизації й затверджується компетентним органом.

Система стандартизації спрямована на забезпечення: реалізації єдиної технічної політики у сфері стандартизації, сертифікації і метрології; захисту інтересів споживачів і держави з питань безпеки продукції для життя, здоров'я, майна громадян, охорони навколишнього природного середовища; взаємозамінності, сумісності продукції, її уніфікації; економії всіх видів ресурсів щодо рішення техніко-економічних показників виробництва та ін. Застосування стандартів є обов'язковим для: суб'єктів господарювання, якщо на стандарти є посилавання в нормативно-правових актах, угодах; виробника (чи постачальника) продукції, якщо він склав декларацію про відповідність продукції до певних стандартів чи застосував позначення цих стандартів у її маркуванні; виробника (чи постачальника), якщо його продукція сертифікована щодо вимог стандартів [145, с. 174].

Нормативною основою сертифікації у сфері обігу зброї є державні стандарти України та правила їх використання на території України, встановлені державним комітетом України зі стандартизації, метрології та сертифікації. Перелік продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації, зокрема зброї та спеціальних засобів, затверджених наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 01.02.2003 № 28 [129]. Так, у пункті 6 розділу

35 визначено стандарти вогнепальної мисливської та спортивної зброї, крім того, тут визначені стандарти набоїв до відповідної зброї.

Державні стандарти містять обов'язкові рекомендаційні вимоги, забезпечують безпеку продукції для життя, здоров'я та майна громадян, охорону навколишнього природного середовища; вимоги техніки безпеки; гігієни праці, вимоги та положення, що забезпечують вірогідність і єдність вимірювань.

Галузеві стандарти розробляються у разі відсутності державних стандартів або за необхідності встановлення більш високих вимог, ніж ті, які містяться у державних стандартах. Обов'язкові вимоги галузевих стандартів виконуються суб'єктами, що входять у сферу управління органу, який їх затвердив. Необхідність встановлення галузевих стандартів щодо зброї зумовлено великою кількістю предметів, які належать до цієї категорії. Звісно, відобразити весь перелік предметів у державному стандарті було б надто складно. Так, наприклад, існує стандарт МВС України, який визначає загальні технічні умови щодо пістолетів, револьверів та інших короткоствольних пристроїв не смертельної дії. Треба зазначити, що окрім загальних технічних умов у цьому документі визначаються вимоги до безпеки та охорони довкілля, маркування та пакування, правила транспортування та зберігання, правила приймання, методи контролю та правила експлуатування, ремонту, утилізації [206].

Ще одним завданням, яке виконує режим стандартизації, є контроль імпоротної продукції. Вироби, завезені з-за кордону, повинні відповідати діючим в Україні стандартам, нормам і правилам щодо безпеки життя і здоров'я людей, їхнього майна, навколишнього середовища тощо. Розглянуте є одним із напрямів державного нагляду згідно з Декретом Кабінету Міністрів України «Про державний нагляд за дотриманням стандартів, норм і правил та відповідальність за їх порушення» від 08.04.1993 [158]. Нині в Україні налічується велика кількість зброї іноземного виробництва не тільки з близького зарубіжжя. За своїм призначенням ця зброя використовується як спортивна, мисливська, самооборонна та ін., тобто знаходиться, переважно, у цивільному обігу. Тому відповідність цієї зброї до державних стандартів є обов'язковою і постає неодмінним елементом адміністративно-правового режиму обігу зброї.

Невід'ємною від стандартизації є сертифікація. Згідно з визначенням міжнародної організації зі стандартизації, сертифікація – це певна дія, що засвідчує за допомогою сертифіката або знака відповідності, що виріб (або послуга) відповідає певному стандарту або іншому нормативно-технічному документу.

В Україні сертифікація продукції поділяється на обов'язкову (проводять акредитовані випробні лабораторії) і добровільну (самосертифікація, сертифікація третьою стороною). Звісно, для правового режиму обігу зброї, який будується на імперативному принципі, вся продукція (вироби), діяльність, послуги повинні сертифікуватися в обов'язковому порядку.

У зв'язку з досить розповсюдженим в останні роки товарообміном між Україною та зарубіжними країнами, зокрема у сфері обігу зброї, на сьогодні необхідними є такі кроки: по-перше, забезпечення безпеки громадян при користуванні даними виробами за рахунок жорсткого контролю якості предметів, що імпортуються, відповідність їх до певних стандартів; по-друге, розроблення національних стандартів, гармонізованих з міжнародними європейськими стандартами у сфері підтвердження відповідності (сертифікації) промислової продукції. Саме такий план робіт затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 04.03.2004 [170]. Тобто певні кроки у цьому напрямі вже здійснюються.

Варто додати, що зазначена діяльність є необхідною умовою існування нашої держави як рівноправного партнера на міжнародній арені, а також вступу до Європейського Союзу.

Говорячи про процес інтеграції у торговельній сфері, де на сьогодні Україна бере активну участь, не можна не відзначити її вступ до Всесвітньої Торговельної Організації. Це вимагає від держави приведення ряду норм вітчизняного законодавства до відповідності з міжнародними нормами, зокрема й законодавства щодо стандартизації та сертифікації.

Так, у 2005 році був прийнятий Закон України «Про стандарти, технічні регламенти та процедурні оцінки відповідності» [193], в якому визначено нові для українського законодавства поняття – «технічне регулювання» та «технічний регламент».

Технічне регулювання – правове регулювання відносин у сфері встановлення, застосування та виконання обов’язкових вимог до продукції або пов’язаних з нею процесів, систем і послуг, персоналу та органів, а також перевірка їх дотримання шляхом оцінки відповідності та (або) ринкового нагляду. Слід зазначити, що це стало на сьогодні ключовим поняттям у сфері стандартизації виробів, зокрема зброї.

Принципово новим є визначення поняття «технічний регламент», який майже заміняє звичне поняття «державний стандарт». Технічний регламент визначається як закон України або нормативно-правовий акт, прийнятий Кабінетом Міністрів України, в якому визначено характеристики продукції або пов’язані з нею процеси чи способи виробництва, а також вимоги до послуг, включаючи відповідні положення, дотримання яких є обов’язковим. Він також містить вимоги до термінології позначок, пакування, маркування чи етикетування, які застосовуються до певної продукції, процесу чи способу виробництва [193].

Зброя та боєприпаси належать до тих об’єктів, які становлять загрозу для суспільства навіть за нормальних умов їх обігу. Ця специфіка зумовлює потребу прийняття та застосування як спеціальних, так і загальних технічних регламентів.

Говорячи про необхідність та важливість сертифікації, слід зазначити, що адміністративно-правовий режим обігу зброї повинен врегулювати взаємовідносини між суб’єктами лише щодо таких видів зброї та боєприпасів, які відповідають державним стандартам України.

Знову варто згадати про такий недолік в Україні, як відсутність законодавчого акта, який затверджував би видання державного кадастру зброї. Видання цього кадастру значно б поліпшило контроль за обігом зброї. Він існує в багатьох країнах, не так давно був введений у Російській Федерації. Варто додати, що в багатьох законопроектах зазначене створення державного кадастру цивільної та службової зброї, автори таким чином визнають потребу та важливість цього документа.

Державний кадастр службово-штатної та цивільної зброї – систематизований перелік відомостей про зброю та боєприпаси до неї, що дозволені до обігу на території України та мають сертифікат певного зразка про відповідність до встановлених стандартів. Він включає класифікацію конкретних зразків вогнепальної, газової та пневматич-

ної зброї за окремими ознаками, віднесення її до систем і моделей, а також відображення технічних даних.

Зазначений кадастр повинен бути офіційним виданням і призначатися для: працівників дозвільної системи, експертів-криміналістів МВС України та Міністерства юстиції України, фахівців державного митного комітету, представників інших державних органів, працівників регіональних центрів сертифікації та метрології Держстандарту України, підприємств, діяльність яких пов'язана з обігом зброї, громадян, а саме фахівців і аматорів зі стрільби з різних видів зброї.

На думку авторів законопроекту № 1171-2 від 02.10.2003, державний кадастр ведеться з метою контролю за дотриманням правил обігу зброї та забезпечення державних органів, підприємств, установ, організацій і громадян відомостями про належність конкретних зразків зброї до окремих видів, а також результати їх сертифікації [178].

Також запропонований порядок створення і ведення державного кадастру, встановленого Комітетом Міністрів України, який повинен перевидаватися щороку. Якщо зброя чи боєприпаси вже внесені до державного кадастру, вони не потребують повторних випробувань.

Створення державного кадастру, на нашу думку, значно зменшило б обіг зброї, яка не відповідає стандартам. Адже ліцензію на виробництво, продаж, перевезення або дозвіл на ввезення зброї на територію України видається на підставі витягу з державного кадастру.

У законі необхідно чітко визначити порядок занесення виробів до кадастру, опублікування змін та доповнень до цього документа. Кожен елемент обігу зброї має бути узгоджений з державним кадастром службово-штатної та цивільної зброї.

Висновки до розділу 2

1. Використання такого правового механізму як адміністративно-правовий режим необхідне, коли контроль за об'єктом правовідносин має особливе значення для підтримання правопорядку та громадської безпеки у державі.

2. Адміністративно-правовий режим обігу зброї в Україні повинен бути спрямований на забезпечення захисту життя та здоров'я громадян, охорону прав і свобод гарантованих Конституцією України, забезпечення громадської безпеки, охорону природи та природних ресурсів, зміцнення міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю та незаконним розповсюдженням зброї.

3. Адміністративно-правовий режим обігу зброї являє собою цілісну, особливу систему регулювання всіх видів правовідносин, що виникають у сфері обігу зброї, яка заснована на методах, притаманних відповідній галузі права і має за мету захист, забезпечення державних та суспільних інтересів, які охороняються законом України.

4. Адміністративно-правовий режим має елементи дозвільного режиму та режиму, що заснований на позитивних зобов'язаннях, саме вони становлять його основу.

5. Складовими частинами структури адміністративно-правового режиму обігу зброї є ліцензування, дозволи, реєстрація, стандартизація і сертифікація, формування державного оборонного замовлення. Необхідним є відокремлення режиму ліцензування та режиму надання дозволів у структурі правового режиму обігу зброї.

6. Режим реєстрації у структурі адміністративно-правового режиму обігу зброї повинен розглядатися у двох аспектах: 1) режим реєстрації власників зброї; 2) режим реєстрації господарчої та підприємницької діяльності у сфері обігу зброї.

РОЗДІЛ 3. | ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ | АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО | РЕЖИМУ ОБІГУ ЗБРОЇ

3.1. Суб'єкти забезпечення адміністративно-правового режиму обігу зброї

Адміністративно-правовий режим обігу зброї має особливі риси, серед яких: наявність органу виконавчої влади як одного із суб'єктів правовідносин. Саме функціонування органів виконавчої влади забезпечує реалізацію досліджуваного правового режиму.

Кожен орган державної влади посідає певне місце у процесі забезпечення адміністративно-правового режиму обігу зброї. Сукупність повноважень органу визначається його компетенцією. Компетенція органу виконавчої влади розглядалася як сукупність його прав, обов'язків і підвідомчості (питання відання, тобто питання, які вирішує орган, коло діяльності). Але це визначення, на думку В.Б. Авер'янова, має бути доповнене положенням щодо соціально-політичної відповідальності органу виконавчої влади за результати своєї діяльності. Тобто відповідальність перед громадянами за стан справ у галузі чи галузях, які належать до відання органу виконавчої влади і, власне, за свою діяльність у цій сфері [62, с. 74].

Визначальним елементом правового статусу або становища органу виконавчої влади є його компетенція, що становить комплекс повноважень зі здійснення виконавчої влади. Встановлення компетенції органів виконавчої влади має проводитись обов'язково за умови попереднього визначення їх функцій та методів діяльності [61, с. 119].

Керуючий вплив окремих органів державної влади на певні об'єкти управління або компоненти певних структур має юридичне вираження. Ці органи не тільки мають право, а й зобов'язані здійснювати владні функції. Обсяг управлінської функції зумовлений місцем державного органу в структурі управляючої системи й окреслює його межі в управлінні суспільними процесами [60, с. 87].

Встановлення компетенції владних суб'єктів, які забезпечують режим обігу зброї, здійснюється шляхом її нормативного вираження. На нашу думку, чітке визначення компетенції кожного органу управління, який забезпечує режим обігу зброї, дозволить ефективно регулювати правовідносини у визначеній сфері [105, с. 29].

Під час практичного функціонування органів виконавчої влади виявляються певні способи зовнішнього вираження змісту управлінської діяльності в її динаміці. Зміст і форми даної діяльності мають перебувати під всеосяжним регулюючим впливом норм адміністративного права. На основі цього, різні автори справедливо визначають форми і методи діяльності органів виконавчої влади як адміністративно-правові [5, с. 146; 6, с. 261; 85, с. 137].

Виходячи із сутності адміністративно-правового режиму з обігу зброї, який ми досліджували у попередній главі монографії, можна сказати, що органи виконавчої влади реалізують свої повноваження із забезпечення режиму обігу зброї завдяки адміністративно-правовим формам.

Процес правового регулювання – це досить складне і довготривале явище. Він має такі стадії:

1. Правова регламентація суспільних відносин – це стадія, на якій проходить розробка юридичних норм як загальнообов'язкових правил поведінки.

2. Виникнення суб'єктивних прав і юридичних обов'язків – це стан переходу від загальних приписів правових норм до конкретної моделі поведінки конкретних суб'єктів.

3. Реалізація (фактичне використання) суб'єктивних прав юридичних обов'язків [70, с. 221].

Аналіз повноважень органів виконавчої влади з регулювання обігу зброї дозволяє говорити про те, що у загальному контексті вони здійснюються у двох формах – нормотворчості та правозастосування.

Прийняття актів для виконання законів часто розглядається як головний засіб реалізації права. Ю.О. Тихомиров, звертаючи увагу на це, визначає ряд вимог до підзаконних актів, яких необхідно неухильно дотримуватися:

- а) підзаконні акти видаються суворо у межах компетенції (повноважень), що встановлені законом. Межі компетенції є й нормативним

орієнтиром, і юридичним обмежувачем;

б) підзаконні акти за своєю формою повинні відповідати тим видам, які визначені у законі;

в) органи виконавчої влади зобов'язані прийняти ті види актів, які точно і конкретно зазначені в законі або в положенні про орган;

г) підзаконні акти видаються для вирішення тих питань, які визначені у законі у вигляді типології або переліку питань [211, с. 371].

Складність питання приведення всіх підзаконних актів у відповідність до закону в Україні полягає у тому, що досі не прийнятий закон, який становив би основу адміністративно-правового режиму обігу зброї. Потреба прийняття Закону України «Про зброю» об'єктивно існує, а це дозволило б уникнути розбіжностей, що зараз існують у багатьох актах, які регулюють ці правовідносини, і більш чітко контролювати обіг визначених предметів.

Необхідність прийняття Закону України «Про зброю» визнають не тільки науковці, які досліджують цю тематику. Таку потребу можна простежити у текстах деяких нормативних актів. Так, у постанові Президії Верховної Ради України «Про забезпечення безпеки народних депутатів України та окремих посадових осіб апарату Верховної Ради України» № 203/94-ПВ від 10.11.1994 у п. 1 зазначається, що визначення певного порядку отримання зброї зазначеними особами встановлюється до прийняття Закону України «Про зброю». [161]. Отже, законодавець визнає потребу видання цього акта відповідно до Закону, який і визначає основні напрями реалізації правового режиму обігу зброї, проте за його відсутності врегульовує своїм актом деякі питання щодо зброї.

Правозастосовна діяльність органів, що забезпечують адміністративно-правовий режим обігу зброї, полягає у діях суб'єкта управління. Вирішення конкретних питань обігу зброї здійснюється на основі норм права, тобто за рахунок підведення конкретного факту, що має юридичне значення, під відповідну норму права з метою прийняття індивідуального акта. Індивідуальні акти управління являють собою конкретні рішення, що приймаються відповідними суб'єктами управління у межах їх компетенції [15, с. 137].

Правозастосовна діяльність органів виконавчої влади може мати регулятивну та правоохоронну форму. За цілеспрямованістю правові

форми діяльності можна поділити на внутрішні та зовнішні.

Усі суб'єкти управління, тобто органи виконавчої влади, які забезпечують режим обігу зброї, мають владні повноваження від імені держави видавати обов'язкові для виконання правові акти на основі законів та інших актів. Владні повноваження забезпечуються різноманітними методами, зокрема за допомогою примусу та заохочення [31, с. 105].

Говорячи про форми здійснення виконавчої влади, необхідно згадати про їх правовий і не правовий характер. Правовою вважається діяльність, яка безпосередньо спричиняє певні правові наслідки і здійснюється на основі досить повного юридичного оформлення. Серед правових форм Д.Н. Бахрах вирізняє: 1) прийняття правових актів (рішень); 2) складання договорів; 3) здійснення інших юридично значимих дій. Не правовими формами діяльності виконавчої влади вважаються організаційні дії та матеріально-технічні операції. Вони теж здійснюються у рамках чинного законодавства, але часто така діяльність правом регламентується лише у загальному контексті [20, с. 151].

Нині обіг зброї в Україні регулюється значною кількістю нормативних актів, які й становлять основу відповідного адміністративно-правового режиму.

Аналіз цих актів свідчить про те, що за обсягом компетенції у сфері нормотворчої діяльності провідну роль виконує Кабінет Міністрів України. Це простежується не тільки з постанов уряду, які регламентують певні відношення щодо зброї, а й з інших актів, зокрема відомчих. У них теж зазначені дії, порядок яких визначається даним органом виконавчої влади безпосередньо.

Отже, Кабінет Міністрів України врегульовує такі питання:

1) у сфері обігу військової зброї:

- затверджує перелік державних замовників з оборонного замовлення, тобто міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, а також військових формувань;
- уповноважує державних замовників укладати державні контракти на поставку (закупівлю) продукції, виконання робіт, надання послуг;
- затверджує основні показники оборонного замовлення (обсяги поставок (закупівлі) продукції, виконання робіт, надання послуг, тер-

міни виконання замовлення тощо);

- визначає центральний орган виконавчої влади, на який покладається розроблення проекту основних показників оборонного замовлення, координація діяльності державних замовників;

- затверджує розподіл коштів з визначенням їх обсягів за напрямками оборонного замовлення відповідно до державного бюджету України;

- ухвалює рішення про припинення (скорочення) розроблень і виробництва озброєння, військової та спеціальної техніки, іншого військового майна;

- Кабінет Міністрів України розробляє нормативно-правові акти, передбачені Законом України «Про державне замовлення», приводить уже наявні акти у відповідність до цього Закону, подає пропозиції до Верховної Ради України про внесення змін до відповідних законів України щодо економічного стимулювання виконавців оборонного замовлення;

- визначає порядок обігу військової вогнепальної та холодної зброї у Збройних Силах та в інших державних воєнізованих організаціях України, включаючи порядок прийняття його на озброєння, продаж, передачу [155];

- визначає порядок вживання спеціальних заходів із забезпечення безпеки працівників суду і правоохоронних органів, інших посадових осіб, їх близьких родичів, яким відповідно до закону дозволена видача зброї, засобів індивідуального захисту (зброя, як правило, є нарізною короткоствольною, хоча може бути військових зразків) [156];

- встановлює порядок застосування зброї військових зразків працівниками деяких державних служб: міліції [136], прикордонників [141], митників [63] та інших;

2) у сфері господарської діяльності, пов'язаної з обігом зброї:

- визначає орган ліцензування, тобто спеціально уповноважений орган виконавчої влади для ліцензування певних видів господарської діяльності (зокрема діяльності, пов'язаної зі зброєю) [182];

- встановлює порядок визначення відповідності збройової продукції до встановлених законом стандартів. Згідно із законом, Кабінет Міністрів України приймає технічний регламент, у якому визначено характеристики продукції або пов'язані з нею процес чи способи ви-

робництва, а також містить вимоги до термінології, позначок, пакування, маркування чи етикетування, які застосовуються до певної продукції, процесу чи способу виробництва [193];

- визначає вимоги щодо укладання трудових договорів з громадянами на виконання робіт, пов'язаних із виробництвом, ремонтом, продажем вогнепальної зброї невійськового призначення, а також на виконання визначених робіт щодо спеціальних засобів та засобів активної оборони [109];

- визначає порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, охорони, перевезення зброї, спеціальних засобів, засобів активної оборони [144];

- визначає порядок відкриття і функціонування підприємств, майстерень, лабораторій, діяльність яких пов'язана з господарською діяльністю щодо зброї.

Розглядаючи господарську діяльність, пов'язану з використанням зброї, необхідно зазначити, що Кабінет Міністрів України забезпечує реалізацію державної політики у галузі мисливського господарства та полювання.

Відповідно до Закону України «Про мисливське господарство та полювання» уряд здійснює:

- встановлення видачі дозволів на цю діяльність; такий дозвіл дає право на придбання та використання різноманітної мисливської зброї для добуту тварин (зброя є власністю підприємства і вважається службово-штатною [72];

- визначення порядку видачі посвідчення мисливця та щорічної контрольної картки обліку впольованої дичини й порушень правил полювання [183].

Крім мисливських підприємств, встановлюється порядок придбання зброї іншими підприємствами, які використовують зброю за призначенням у своїй діяльності.

Щодо формування режиму обігу цивільної зброї Кабінет Міністрів України:

- визначає порядок придбання вогнепальної зброї, дозволеної у цивільному обігу громадянами, а також придбання ними спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та подразнювальної дії [144];

- визначає перелік підстав, за яких обмежується право на володіння цивільною зброєю [137];
- визначає порядок ввезення та вивезення з території України зброї та спеціальних засобів самооборони [172];
- затверджує порядок застосування спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та подразнювальної дії [144];
- затверджує правила застосування спеціальних засобів при охороні громадського порядку в Україні [173];
- встановлює розмір оплати послуг органів виконавчої влади, пов'язаних з видачею дозволів на придбання, зберігання, використання зброї та ліцензії суб'єктам господарської діяльності у сфері обігу зброї.

Незважаючи на такий широкий перелік повноважень, якими наділено Кабінет Міністрів України, треба сказати, що він є далеко не повним. Нормотворчі повноваження мають і певні органи виконавчої влади. Серед них провідне місце посідає МВС України. Отже, виникає ситуація, коли порядок вирішення значного кола питань, пов'язаних з обігом зброї, регламентується відомчими актами.

Діяльність органів внутрішніх справ у сфері обігу зброї та інших об'єктів дозвільної системи дослідниками справедливо визначається як певна управлінська діяльність, пов'язана з прийняттям управлінських рішень, здійсненням контролю над проведенням профілактичних заходів у тій чи іншій сфері правовідносин. Така діяльність повинна бути завжди підзаконною, тобто базуватися на актах законодавчого характеру [59, с. 12].

Як відомо, рівень та обсяг компетенції органу, посадової особи впливає на характер та обсяг адміністративного розсуду. Чим ширше компетенція певного органу або особи, тим більшим є рівень дискреції при здійсненні повноважень. Крім того, відомча нормотворчість дозволяє органам виконавчої влади штучно підвищувати рівень перешкод, пов'язаних з виконанням норм права, або вводити додаткові обмеження та вимоги.

Згідно з чинними нормативними документами МВС України регламентує:

– порядок видачі дозволів на придбання, зберігання, перевезення і використання вогнепальної зброї, боєприпасів до неї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, заряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, і зазначених патронів та вибухових матеріалів, відкриття і функціонування об'єктів дозвільної системи (розділ 1 п. 2) [72];

– затвердження переліку вимог щодо дотримання особами дозволу на придбання, використання, зберігання зброї, а також на укладання трудових договорів на виконання робіт, пов'язаних з обігом зброї (п. 3.1) [72];

– затвердження переліку об'єктів дозвільної системи, серед яких підприємства, майстерні, склади, стрільбища, тири й інші об'єкти, на яких виробляється, ремонтується, зберігається чи використовується зброя (п. 6) [72];

– порядок придбання вогнепальної зброї, бойових припасів міністерствами та іншими центральними органами державної виконавчої влади, підприємствами, установами, організаціями, господарськими об'єднаннями і громадянами (п. 9) [72];

– порядок перевезення зброї і бойових припасів, які належать організаціям (п. 10) [72], а також правила зберігання та обліку зброї і бойових припасів (п.1.1) [72];

– порядок обліку власників зброї і відповідних об'єктів [78];

– встановлення правил придбання, зберігання і перевезення мисливської вогнепальної нарізної та гладкоствольної зброї, бойових припасів і пневматичної та холодної зброї громадянами (п. 12) [72];

– порядок озброєння особового складу сторожової охорони, касирів, інкасаторів, працівників спеціального зв'язку, державних податкових адміністрацій, природоохоронних органів і лісової охорони тощо;

– надання дозволу на придбання спортивної зброї відповідним організаціям і для навчальних потреб забезпечення допризовної військової та спеціальної підготовки;

– порядок колекціонування, експонування на виставках, у музеях;

– порядок використання зброї на зйомках кінофільмів, у сценічних постановках, циркових виставах (п. 12) [72];

- порядок ввезення із-за кордону та вивезення з України спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та подразнювальної дії [172];

- порядок збирання та утилізації спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та подразнювальної дії (зокрема газових балончиків), непридатних для подальшого користування [171];

- встановлення загальних технічних умов, що поширюються на всі види револьверів, пістолетів та інших короткоствольних пристроїв, призначених для стрільби патронами, які заряджені еластичними металевими снарядами, газових пістолетів і револьверів, призначених для стрільби газовими або холостими патронами, а також таких, що теж мають можливість стрільби патронами не смертельної дії (зброя не смертельної дії) [206];

- порядок застосування вогнепальної зброї працівниками МВС України [184];

- порядок приймання, зберігання, обліку, знищення чи реалізації вилученої, добровільно зданої, знайденої зброї та боєприпасів до неї у громадян та підприємств [72, 77];

- визначає порядок здійснення обігу зброї серед окремих категорій службовців [71, 74, 143];

- визначає порядок видачі народним депутатам України та окремим посадовим особам апарату Верховної Ради України у тимчасове користування вогнепальної зброї, її обліку і зберігання [139].

Крім того, наказ МВС України № 622 затверджує розподіл повноважень серед підрозділів МВС, діяльність яких спрямована на забезпечення режиму обігу зброї, встановленого законодавством України [72];

Окрім МВС, відомче регулювання здійснюють й інші суб'єкти виконавчої влади, при цьому треба зазначити, що далеко не завжди таке регулювання має правомірний характер, про це зазначалося вище. Серед органів виконавчої влади, які тією чи іншою мірою регулюють обіг зброї, можна назвати:

Державну митну службу України, яка регулює порядок ввезення із-за кордону та вивезення з України зброї та спеціальних засобів самооборони [172]. Регулює питання щодо класифікації певних видів

зброї з метою їх митного оформлення при перетинанні кордону держави [235]. Затверджує порядок обігу зброї та боєприпасів у митних органах України [73].

Державну інспекцію України з питань захисту прав споживачів, у нормативних актах якого міститься перелік зброї, спеціальних засобів, що підлягають обов'язковій сертифікації і визначаються технічні вимоги щодо цих виробів [129].

Міністерство екології та природних ресурсів України визначає у відповідних нормативних документах порядок обліку, зберігання та реалізації вилученої у порушників природоохоронного законодавства вогнепальної зброї та боєприпасів [142], а також встановлює порядок обігу зброї для виконання обов'язків державними інспекторами органів охорони водних ресурсів [76].

Міністерство інфраструктури України визначає порядок вилучення небезпечних предметів, зокрема зброї [135], а також правила транспортування зброї певними видами транспорту [174].

Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва визначає разом з МВС України ліцензійні умови провадження господарської діяльності різних видів зброї, спеціальних засобів та їх продажу [109].

Міністерство енергетики та вугільної промисловості України визначає порядок обігу зброї та спеціальних засобів у підрозділах відомчої воєнізованої та сторожової охорони, що здійснюють охорону об'єктів електроенергетики [167].

Слід зазначити, що деякі питання щодо обігу зброї регулюються іншими суб'єктами влади. Так, до прийняття Закону України «Про зброю» постановою Президії Верховної Ради України встановлено порядок видачі у тимчасове користування вогнепальної зброї народним депутатам України та окремим посадовим особам апарату Верховної Ради України. Показовим є той факт, що в даному випадку вказується на необхідність прийняття Закону України «Про зброю», який регулюватиме всі аспекти правовідносин у цій сфері.

Верховна Рада України своєю постановою «Про право власності на окремі види майна» встановлює перелік видів зброї та спеціальних засобів самооборони, які можуть бути у власності громадян. У цій постанові визначений рік особи, з якого вона набуває права власності на

зазначені предмети з відповідного дозволу органів внутрішніх справ, вводиться абсолютна заборона на деякі види озброєння та спеціальні засоби, які не можуть знаходитися у власності громадян [188].

Деякі автори цілком правильно додають, що до постанов парламенту з питань управління у сфері обігу зброї можна віднести такі, що затверджують різноманітні програми боротьби зі злочинністю, та відповідно містять у собі норми щодо посилення контролю за обігом зброї з боку відповідних силових структур держави [97, с. 94]. Нині діє декілька таких актів [150, 186, 192].

Крім того, існують тотожні до зазначених постанов акти Президента України [97, с. 95], якого теж можна визначити як одного із суб'єктів забезпечення режиму обігу зброї. Ці акти стосуються боротьби з організованою злочинністю, зокрема обмеження незаконного обігу зброї [160]. Президент України також визначає повноваження МВС України щодо забезпечення громадського порядку та безпеки, зокрема щодо контролю сфери обігу зброї [138].

Президент України безпосередньо визначає порядок нагородження осіб за особливі заслуги перед державою іменною вогнепальною зброєю. Згідно з Положенням, встановлюється: перелік осіб, які можуть бути нагороджені такою відзнакою; за які саме заслуги така нагорода присвоюється; порядок обліку, зберігання, носіння та використання даної зброї; порядок позбавлення нагороди за певних обставин; визначення конкретної моделі вогнепальної зброї, якою нагороджуються певні особи (опис відзнаки Президента України); кількість боєприпасів до неї [166].

Національна програма відродження та розвитку українського козацтва, яка була затверджена указом Президента України, регламентує порядок обігу певних видів зброї серед окремих верств населення країни. [185].

Враховуючи вищеподаний аналіз нормативної бази, яка є основою адміністративно-правового режиму обігу зброї в Україні, варто зазначити, що відсутність закону, який би був актом прямої дії, значно переміщує таку форму регулювання, як нормотворчість у бік діяльності органів виконавчої влади. Негативним моментом цього явища є значна кількість відомих актів щодо обігу зброї, деякі положення яких досить часто суперечать один одному. Дослідники вичерпно доводять,

що міністерства та відомства України при здійсненні нормотворчої діяльності іноді виходять за межі своїх повноважень, порушуючи тим самим принцип відповідності закону. Прикладом є цілий ряд нормативних актів, що визначають порядок регулювання обігу зброї органами виконавчої влади, які не мають на це права [97, с. 102].

Безумовним є той факт, що нормотворча діяльність органів виконавчої влади може мати місце, але не в такому значному обсязі. Крім того, сам характер даної діяльності має специфічний характер. Нормативний відомчий акт, що торкається регулювання відносин у сфері обігу зброї, за своїм змістом має бути приведений у повну відповідність до закону прямої дії. Навіть при спрямованості відомчого акта на внутрішньосистемне регулювання, він повинен орієнтуватися на акти вищої юридичної сили.

Один з останніх прикладів неправомірних дій окремих відомств є вирішення питання щодо надання права всім громадянам (а не тільки певній категорії) на придбання так званої травматичної зброї. Існує навіть відповідний законопроект, зареєстрований у Верховній Раді України. Не будемо вдаватися в полеміку щодо доцільності такого дозволу, однак досить незрозумілими є заяви МВС України про однозначний намір видання наказу, який дозволив би значне поширення обігу травматичної зброї, навіть не дочекавшись прийняття закону [215, с. 8].

Звісно, що в компетенцію виконавчих органів не входить вирішення питань подібним чином. Навіть у разі виявлення помилок і прогалин у законодавстві, вони повинні в установленому порядку вносити пропозиції до відповідних органів про їх усунення, а не позбуватися їх самотійно.

Більшість опитаних нами респондентів – громадян, які мають дозвіл на зброю, погоджуються із зазначеним ствердженням, 68% з них відповіли «ні» на питання: «Чи вважаєте Ви, що окремі питання щодо обігу зброї при відсутності Закону України «Про зброю» можуть вирішуватися на відомчому рівні?». Щоправда, 53% опитаних працівників органів внутрішніх справ вважають це можливим (додаток Ж).

Цікавою також, на нашу думку, є точка зору опитаних щодо можливості надання широкому колу громадян прав на володіння зброєю. Було запропоновано три варіанти відповіді: А) треба дозволити гро-

мадянам володіти зброєю несмертельної дії, зокрема травматичною; Б) володіти короткоствольною вогнепальною зброєю невійськових зразків; В) треба залишити існуючий порядок надання дозволів на зброю для громадян. З варіантом А погодилося 31% працівників ОВС та 47% громадян, варіант Б – 13% працівників ОВС та 18% громадян, варіант В – 56 та 35% відповідно (додаток Ж).

Ми згодні з позицією, що основною правовою формою діяльності органів виконавчої влади має бути правозастосування. Це стосується й органів внутрішніх справ, які відіграють провідну роль у регулюванні обігу зброї. Правозастосування має вираження у двох формах: регулятивній та правоохоронній. До першої форми можна віднести: надання ліцензій, дозволів, подовження строків їх дії; контроль за дотриманням режимних правил та умов. Друга форма передбачає застосування різних засобів адміністративного примусу [31, с. 118].

Перелік органів виконавчої влади, які здійснюють правозастосовну діяльність із забезпечення режиму обігу зброї, окрім МВС України, яке посідає центральне місце в системі органів виконавчої влади і здійснює значний обсяг виконавчо-розпорядчої діяльності у цій сфері, ми наводили вище. На нашу думку, на сьогодні існує потреба доповнити його. Наприклад, Міністерству культури України можна доручити організацію та проведення історико-культурної експертизи, на основі якої визначити режим колекціонування та експонування зброї, адже ця сфера, безумовно, потребує правового регулювання.

Порядок видачі ліцензій і дозволів досить детально розглянуто в попередньому параграфі. Хотілося б звернути увагу на сутність контролю, яка посідає у перевірці, обліку діяльності кого або чого-небудь, нагляд за чимось [122, с. 884]. Відповідно у сфері обігу зброї контроль включає у себе перевірку відповідності процесу функціонування режиму до вимог законодавства.

Отже, поняття «нагляд» та «контроль» у загальному визначенні ототожнюються. В юридичній науці з цього приводу немає єдиної точки зору. Одні визначають їх як синоніми [226, с. 42–43], інші розглядають термін «нагляд» як похідний від родового поняття «контроль» [14, с. 120; 61, с. 346]. За такої позиції деякі вчені вважають їх самостійними поняттями або зовсім відокремлюють нагляд як специфічну функцію прокуратури [230, с. 79–82]. Щодо міліції громадської безпе-

ки Ю.Ю. Басова у своєму дослідженні визначає одну із сфер діяльності саме як контрольно-наглядову. При цьому вона доводить, що наглядові повноваження є елементом контролю [19, с. 40–41].

Розділяючи останню позицію, яка практично збігається з думкою А.В. Авер'янова [6, с. 349–350], та враховуючи значну кількість суб'єктів забезпечення режиму обігу зброї, вважаємо за доцільне розглядати саме «контроль» як більш ширше й об'ємніше поняття.

Як своєрідна форма зворотного зв'язку, контроль дозволяє виявляти результат управлінського впливу. Крім цього, керуючий суб'єкт може застосовувати у межах своїх повноважень певні дії для відновлення правопорядку. Як влучно говорить В.В. Коноплєв, основною ознакою є те, що контролюючий орган має право втручатися в оперативну чи господарську діяльність підконтрольного об'єкта і самостійно притягувати правопорушників до юридичної відповідальності [91, с. 295]. Ця позиція зазначена також у працях інших авторів [48, с. 48–49].

Належне здійснення контролю у процесі управління надає можливість корегувати діяльність керованих суб'єктів шляхом перевірки фактичного стану справ, а також удосконалювати таку діяльність за рахунок своєчасного усунення порушень. Таким чином, контроль не обмежується процесом збору, фіксації та опрацювання інформації про стан функціонування системи або окремих її елементів. Він обов'язково доповнюється управлінським впливом, який спрямований на усунення недоліків та порушень, що були виявлені [209, с. 136–137].

Як відомо, контроль є зовнішнім, коли він здійснюється уповноваженим органом, що не входить до системи (складу) суб'єкта, який перевіряється, та внутрішнім, коли перевірка здійснюється у межах, тобто силами однієї структури (міністерства, відомства) [91, с. 297].

У межах повноважень органів надвідомчого контролю є здійснювання перевірки діяльності організацій та громадян з питань, що стосуються їх компетенції. При цьому вказівки щодо усунення виявлених порушень з боку контролюючого суб'єкта мають обов'язковий характер для виконання.

Внутрішньовідомчий контроль має виявлення у процесі галузевого керівництва над роботою підлеглих органів, підприємств, установ чи окремих посадових осіб [209, с. 136–137]. Цей вид контролю щодо

обігу зброї має місце у різних державних воєнізованих організаціях, зокрема у Збройних силах, МВС України тощо.

Контроль за дотриманням посадовими особами міністерств, інших центральних органів державної виконавчої влади, підприємств, установ, організацій, господарських об'єднань і громадянами встановленого порядку обігу зброї здійснюється безпосередньо МВС, а також МОЗ, Мінекоресурсів і Держнаглядом охорони праці [137].

Зовнішній контроль, який здійснює МВС України як основний контролюючий суб'єкт у сфері обігу зброї, розповсюджується на об'єкти дозвільної системи, підприємства, установи, організації, господарські об'єднання, де здійснюється вироблення, ремонт, зберігання та використання зброї, спеціальних засобів і включає у себе:

- контроль за дотриманням режимних правил з перевезення, обліку, зберігання та використання зброї, спеціальних засобів відповідними організаціями;
- контроль за станом технічного устаткування визначених об'єктів;
- контроль за станом охорони об'єктів (сигналізація, відповідний особовий склад тощо);
- контроль за технічним станом транспорту, що здійснює перевезення зброї;
- контроль за організацією відомчого контролю зі збереження предметів і матеріалів, на які поширюється дозвільна система (зокрема зброя і спеціальні засоби);
- контроль за відповідністю складу працівників до вимог, які висуваються законодавством щодо укладення трудових договорів з громадянами на виконання робіт, пов'язаних з обігом зброї [72].

Контроль за виконанням режимних правил у сфері обігу зброї громадянами полягає у такому:

- контроль за правилами придбання зброї та спеціальних засобів;
- контроль за правилами перевезення (перенесення) зброї громадянами;
- контроль за правилами носіння зброї і спеціальних засобів;
- контроль за режимними правилами зберігання зброї та спеціальних засобів;

- контроль за використанням зазначених предметів за призначенням;
- контроль за порядком передачі зброї (продаж, дарування, обмін, передавання у спадок).

Порядок здійснення контролю, компетенція відповідних підрозділів, що його виконують, зазначена у нормативних актах, зокрема відомчого характеру.

Враховуючи викладене вище, варто зазначити, що на сьогодні у сфері регулювання обігу зброї існує тенденція розширення відомчої нормотворчості. Функцію встановлення загального порядку здійснення адміністративно-правового режиму обігу зброї, виправлення існуючих прогалин у законодавстві виконують ті органи виконавчої влади, які в основному повинні здійснювати правозастосовну діяльність. Ця діяльність має бути регламентована актами, які мають вищу юридичну силу, ніж відомчі документи.

3.2. Засоби забезпечення адміністративно-правового режиму обігу зброї

Правомірна поведінка суб'єктів, діяльність яких здійснюється у межах адміністративно-правового режиму обігу зброї, є неодмінною умовою забезпечення законності у цій сфері. На жаль, така поведінка притаманна далеко не всім. Статистичні дані за останні роки свідчать про те, що рівень злочинності у сфері обігу зброї залишається стабільно високим (додаток Б.1).

Однак найпоширенішими правопорушеннями у цій сфері є адміністративні проступки. У приведеній нижче таблиці визначена кількість осіб, які скоїли адміністративні правопорушення, при цьому не враховувалися незаконні дії, пов'язані зі спеціальними засобами активної оборони. Проте ця обставина не заважає визначити досить великий масштаб порушень у сфері, яка надто важлива для громадської та державної безпеки (додаток Б.2).

Правові норми, що становлять основу режиму обігу зброї, передбачають застосування примусових засобів з метою уникнення або нейтралізації негативних наслідків порушень правил обігу зброї.

Як зазначив В.Б. Авер'янов, характерною рисою економічного розвитку держави є перехід до ринкових відносин, при цьому не важко передбачити, що суб'єкти як приватної, так і державної власності у своїй господарській діяльності будуть прагнути до отримання прибутку, дбати про власні інтереси, які не завжди збігаються з інтересами держави та суспільства [62, с. 223]. У зв'язку з цим у державі набули значного розмаху торгівля зброєю, боєприпасами та спеціальними засобами самооборони. В окремих випадках спостерігається порушення чинного законодавства. Те саме стосується і сфери цивільного обігу зброї.

Реалізація завдань і функцій органів державної виконавчої влади, включаючи реалізацію управлінської, правоохоронної та правозахисної функції, забезпечуються шляхом застосування різноманітних процедурних і процесуальних форм. Розглядаючи правові засоби здійснення дозвільної системи органами внутрішніх справ України, Л.В. Карабут і В.І. Ткаченко стверджують, що вся сукупність дій, які здійснюються органами державної виконавчої влади щодо реалізації покладених на них завдань і функцій, має процесуальний характер [148, с. 126].

Процесуальне провадження є невід'ємною частиною сфери реалізації державної виконавчої влади під час вирішення конкретної, індивідуальної справи. При цьому здійснюються ряд нормативно зазначених дій. Дозвільне провадження, як одне із видів адміністративного провадження, спрямоване на утвердження такого правового режиму управлінських відносин, який робить громадянина більш рівноправним партнером у стосунках з державою, її владними органами [61, с. 323].

Дозвільне провадження – це регламентована адміністративно-процесуальними нормами діяльність органів публічної адміністрації, під час якої вирішуються питання щодо забезпечення реалізації прав фізичних та юридичних осіб на виконання певних дій або зайняття певними видами діяльності шляхом надання їм відповідного дозволу [148, с. 127; 106, с. 236].

Таке визначення, на нашу думку, досить чітко показує подвійну мету правового забезпечення адміністративно-правового режиму обігу зброї. З одного боку, органами виконавчої влади забезпечується законність поводження зі зброєю та боєприпасами, зводячи до мінімуму можливі шкідливі для суспільства наслідки, з іншого – боку, не менш важливим є забезпечення реалізації прав фізичних та юридичних осіб на володіння і користування зброєю за відповідним призначенням [219, с. 35]. Отже, цілком вірною є позиція, що потребу безпеки слід розуміти як стан впевненості особи (фізичної чи юридичної) у своїй недоторканності при вступі в соціальні відносини, як право фізичної чи майнової недоторканності соціуму [94, с. 26].

Говорячи про дозвільне провадження, необхідно звернути увагу на його стадії, тобто на сукупність дій, що розрізняються безпосередніми цілями та завданнями, комплексом процесуальних дій, колом юридичних фактів, правовими результатами та їх процесуальним оформленням [121, с. 132].

Кожна стадія провадження складається з окремих етапів, тобто сукупності однорідних за певною ознакою дій, що здійснюються для досягнення певної проміжної мети. Найменшим структурним елементом адміністративного процесу є процесуальна дія.

Л.В. Карабут і В.І Ткаченко визначають класифікацію стадій дозвільного провадження таким чином:

- 1) ініціювання дозвільного провадження;
- 2) збір та оформлення документів обстеження приміщень, предметів, матеріалів і речовин;
- 3) безпосереднє вивчення повноважною посадовою особою документів та прийняття рішення в індивідуально-конкретній адміністративній справі;
- 4) виконання рішення (видача суб'єкту звернення відповідного дозволу, або відмова в його видачі);
- 5) переоформлення і подовження дії дозволу;
- 6) контроль і нагляд за дотриманням особами, які одержали дозвіл, встановлених правил і умов;
- 7) застосування заходів примусу в разі допущення порушень правил і умов здійснення дозвільної діяльності;

8) оскарження й опротестування рішень посадових осіб [148, с. 129].

Стаття 1 Закону України «Про звернення громадян» передбачає подачу суб'єктом особистого клопотання про сприяння реалізації його прав, які затверджені Конституцією України та діючими нормативно-правовими актами [180]. Тобто у даному разі суб'єкт звернення ініціює дозвільне провадження.

Після цього посадова особа компетентного органу виконавчої влади здійснює прийом громадян, представників організацій з різноманітних питань, пов'язаних з обігом зброї. Розпорядок та періодичність такого прийому зазвичай встановлюється нормативними документами. Так, наприклад, у підрозділах МВС України порядок прийому осіб погоджується з місцевими державними адміністраціями й органами місцевого самоврядування та проводиться не менше трьох разів на тиждень, у робочі та в один із вихідних днів [72].

Відповідно до чинного законодавства, розгляд заяв здійснюється у термін не більше одного місяця від дня їх надходження. Однак допускається, що загальний термін вирішення питання може бути продовженим (але не більше 45 днів). У такому разі керівник органу внутрішніх справ або його заступник повідомляє ініціатору про необхідний термін для розгляду його звернення [180].

Безумовно, більшість звернень, пов'язаних з реалізацією прав фізичних або юридичних осіб у сфері обігу зброї, приймає МВС України. Від рішення цього відомства залежить видача або відмова у видачі дозволів на дії, що пов'язані зі зброєю. Залежно від предмета чи матеріального об'єкта правовідносин, видача дозволів здійснюється підрозділами різного рівня. Щодо господарчої, підприємницької діяльності, зокрема пов'язаної з обігом зброї, видачу та переоформлення ліцензії на певний вид господарської діяльності та анулювання ліцензії здійснює орган ліцензування, який є органом виконавчої влади, що визначений Кабінетом Міністрів України [182].

При реалізації стадії збору й оформлення документів, обстеження приміщень, предметів, матеріалів і речовин збираються документи, які надають безпосередньо суб'єкти звернення (довідка про складання заліків на знання матеріальної частини зброї, правил поводження з нею і порядку застосування, довідка про проходження медичного

огляду та ін.) і документи, збір яких здійснюється безпосередньо посадовими особами органів внутрішніх справ (перевірка осіб за обліками: ОВС, медичних установ, особистої поведінки громадянина, від якого надійшло клопотання за місцем мешкання та ін.) [148, с. 132].

Після цього посадова особа ретельно вивчає документи та приймає рішення в індивідуально-конкретній адміністративній справі. Це, безперечно, є однією з найважливіших стадій адміністративного провадження, під час якої найповніше реалізується його мета та завдання, найяскравіше проявляються особливості провадження в окремих справах [7, с. 201].

При забезпеченні режиму обігу зброї однією з найважливіших стадій є здійснення уповноваженими органами контролю за дотриманням посадовими особами органів виконавчої влади, керівниками та працівниками організацій, підприємств, господарських об'єднань та громадянами відповідних режимних правил. Цей контроль здійснюється під час обстеження об'єктів, надання згоди керівникам на укладання трудових договорів з громадянами на виконання робіт, пов'язаних з обігом зброї, проведення профілактики порушень встановлених норм, та крім того, шляхом притягнення порушників до відповідальності відповідно до законодавства України.

На сьогодні особливої актуальності набуває така форма контролю, як здійснення оперативного нагляду за обігом зброї. Пов'язано це, насамперед, із зростанням терористичних проявів, а також попередження організованої злочинності. Позитивного результату в боротьбі зі злочинами, пов'язаними з незаконним обігом зброї та боєприпасів, можна досягнути лише завдяки ефективній взаємодії адміністративної служби та оперативних підрозділів, використанню при цьому як гласних, так і негласних форм і методів роботи міліції [148, с. 140].

Особливу увагу в нашій роботі варто приділити дослідженню такого питання, як здійснення заходів адміністративного примусу при забезпеченні адміністративно-правового режиму обігу зброї. Саме примус гарантує, з точки зору науковців, виконання закону, забезпечує обов'язковість права і взагалі є притаманним людському суспільству засіб регулювання поведінки [213, с. 162; 15, с. 31]. Як справедливо стверджують деякі автори, забезпеченість (гарантованість) державним

примусом – це необхідна властивість кожної правової норми і права у цілому [108, с. 7].

У загальному контексті примус можливо визначити як вплив на волю особи, при цьому його поведінка підкоряється відповідним вимогам, а власні вольові намагання знаходяться залежно від власної волі керуючого суб'єкта [229, с. 26]. Примусові дії характеризуються як дії, що здійснюються поза волею особи, до якої вони застосовуються [104, с. 75].

Отже, забезпечення суспільних інтересів, правопорядку у сфері обігу зброї неодмінно зумовлюють застосування примусу, який притаманний діяльності органів, що мають власні повноваження, і здійснюються у правовому режимі. Як зазначає Ю.О. Тихомиров, примус – жорстоке підкорення волі та поведінки людей рішенням влади. Владно-організований характер публічного впливу особливо яскраво відображається під час застосування примусу [213, с. 169].

Забезпечення правопорядку у сфері обігу зброї є запорукою безпеки суспільного життя, охорони інтересів як громадян, так і держави у цілому. Протиправна діяльність у цій сфері може завдати значну шкоду інтересам, що охороняються Конституцією та законами України. Застосування примусу з боку компетентних органів виконавчої влади дозволяє ефективно вирішувати питання забезпечення адміністративно-правового режиму обігу зброї.

В юридичній літературі визначають три основних види державного примусу: кримінально-правовий, цивільно-правовий, адміністративно-правовий [86, с. 193]. Ці різновиди примусу вирізняються за підставами та процедурними особливостями застосування. У межах нашого дослідження нас найбільш цікавить адміністративний примус, як специфічна діяльність суб'єктів влади щодо забезпечення адміністративно-правового режиму обігу зброї.

Адміністративному примусу притаманні всі ознаки державного примусу, адже він є неодмінною частиною останнього. Тобто він є правозастосовною діяльністю, має державно-власний характер, спрямований на забезпечення правопорядку. Однак адміністративний примус має свої характерні риси.

Зазначеному виду примусу, на думку Ю.П. Бітяка, В.В. Зуй та А.Т. Комзюка, властиві певні особливості, сутність яких зводиться,

насамперед, до того, що використовується він органами управління та їх посадовими особами, а лише інколи – судами (суддями) та представниками окремих об'єднань громадян з метою забезпечення потрібної поведінки [27, с. 5–6]. Керуючись визначенням особливих рис адміністративного примусу, зазначеного в науковій літературі [90, с. 31–34], треба виокремити і певні особливості застосування адміністративного примусу для забезпечення досліджуваного нами режиму обігу зброї:

1. Основним завданням адміністративного примусу у визначеній сфері є охорона суспільних відносин, що виникають у сфері обігу зброї. Примус є запорукою захисту інтересів різних за своїм статусом суб'єктів, для запобігання, припинення та зменшення негативних наслідків правопорушень, притягнення винних до відповідальності, забезпечення громадського спокою та досягнення інших цілей цього режиму.

2. Заходи адміністративного примусу застосовуються органами виконавчої влади, їх посадовими особами, які уповноважені здійснювати контроль у даній сфері правовідносин. Як правило, ці заходи мають позасудовий характер і лише в окремих випадках їх застосування покладається на суди (суддів).

3. Чільне місце серед органів, що застосовують адміністративний примус у сфері обігу зброї, є органи внутрішніх справ. Проте обіг зброї включає у себе досить значний перелік дій, законність при здійсненні яких забезпечується й іншими органами виконавчої влади та їх посадовими особами (державні інспекції, воєнізовані правоохоронні формування – служба безпеки, прикордонні, внутрішні війська, митна служба та ін., в окремих випадках – інспектори з охорони навколишнього середовища та ін.).

4. Адміністративно-примусові заходи при забезпеченні режиму обігу зброї можуть застосовуватися не тільки внаслідок вчинення правопорушень, а й за їх відсутності, коли виникає потреба попередження правопорушень. Прикладом цього щодо режиму обігу зброї є вилучення відповідних предметів у населення під час запровадження в країні надзвичайного стану [189]. Наведена особливість адміністративного примусу досить чітко відображає його профілактичну спрямованість, яка нині набуває дедалі більшого значення.

5. Адміністративна відповідальність є частиною адміністративного примусу, тобто адміністративний примус за змістом значно ширший від адміністративної відповідальності. Інші види державного примусу за своєю сутністю, як правило, рівнозначні відповідному виду юридичної відповідальності (так, кримінально-правовий примус практично ідентичний до кримінальної відповідальності) [90, с. 32].

6. При забезпеченні адміністративно-правового режиму обігу зброї примусові заходи застосовуються як до фізичних, так і до юридичних осіб. До останніх можуть застосовуватися, наприклад, такі заходи, як обмеження або заборона проведення робіт, пов'язані з виробництвом, ремонтом, продажем, перевезенням зброї, зупинення діяльності різних об'єктів, на яких зберігається зброя та боеприпаси.

7. Адміністративний примус не здійснюється у середині тієї або іншої системи управління, а має зовнішнє спрямування. Він застосовується щодо громадян, посадових осіб, організацій, які не мають відносин підлеглості з органом виконавчої влади. Тобто цей вид примусу не пов'язаний зі службовою підпорядкованістю.

8. Адміністративний примус повинен регламентуватися нормами права, саме тому його можна розглядати як адміністративно-правовий примус. Справа у тому, що на практиці примус може мати не правові форми. У такому разі він уже не буде компонентом адміністративно-правового режиму. Д.Н. Бахрах визначає цей вид примусу як адміністративне свавілля [20, с. 198].

Норми адміністративного права, які передбачають застосування заходів адміністративного примусу, зокрема умов і порядку їх застосування, мають не тільки законодавче, а й підзаконне (нормативне) вираження. Серед таких нормативних документів є Правила застосування спеціальних засобів при охороні громадського порядку, Положення про порядок продажу, придбання, реєстрації, обліку і застосування спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами слезоточивої та дратівної дії, Інструкція, затверджена наказом МВС України № 622, що регламентує заходи, що здійснюють органи внутрішніх справ у разі виявлення порушень правил поведінки зі зброєю та боеприпасами, або для запобігання порушень у сфері обігу зброї, боеприпасів та спеціальних засобів.

9. Адміністративний примус застосовується незалежно від волі та бажання суб'єкта. Часто можуть використовуватися й інші (додаткові) примусові заходи. Так, вилучаючи певний предмет, яким володіє суб'єкт, додатково за необхідністю можливе використання заходів фізичного впливу, спеціальних засобів та ін. уповноваженими на те посадовими особами.

10. Додатковою ознакою можна вважати те, що застосування адміністративно-правового примусу поєднується із широким використанням багатогранних виховних засобів з активним формуванням правосвідомості особи, нетерпимого ставлення до антигромадських та антисуспільних вчинків. Ці заходи є досить різноманітні, вони можуть мати характер морального, організаційно-правового, майнового, особистісного чи іншого впливу.

Крім того, ми цілком погоджуємося із думкою А.Т. Комзюка, що властивості адміністративного примусу мають правоохоронне призначення. Як зазначає автор, адміністративний примус застосовується з метою спонукання громадян або посадових осіб до виконання приписів загальнообов'язкових правил, припинення протиправних дій, притягнення порушників до відповідальності, забезпечення громадської безпеки в особливих умовах, виховання шанобливого ставлення до вимог законів і правил співжиття [90, с. 33].

Для особливого юридичного правоохоронного режиму, який складається шляхом застосування заходів адміністративного примусу, характерна нерівність органу виконавчої влади або посадової особи, що застосовує певний вид адміністративного примусу, та фізичної чи юридичної особи, до якої ці заходи застосовуються. Виходячи з того, що більшість випадків адміністративного примусу реалізується органами виконавчої влади, деякі автори ототожнюють це поняття з управлінським примусом [119, с. 13].

Заходи адміністративного примусу вирізняються також більш спрощеним процесуальним порядком, на відміну від процесуальних регламентів застосування інших видів заходів державного примусу. Зазвичай питання застосування адміністративного примусу не мають складного процесуального оформлення, не вимагають складного доказового матеріалу. Вони можуть вирішуватися в умовах обставин, які потребують швидкого реагування.

Існує певна думка, що адміністративний примус застосовується внаслідок незначних правопорушень, що не несуть великої загрози суспільної небезпеки. І як наслідок, не застосовуються суттєві обмеження до особи, яка піддана дії примусових заходів [81, с. 13]. Дійсно, це ствердження має значення, але не у випадку із правопорушеннями у сфері обігу зброї. У зв'язку з надзвичайною потенційною небезпекою зазначених предметів навіть недбале, необережне ставлення до них, не говорячи вже про навмисну протиправну поведінку, може привести до значних негативних наслідків для суспільства. Крім того, досить часто за допомогою використання заходів адміністративного припинення вдається попередити небезпечні для громадського порядку порушення. Прикладом може служити застосування вогнепальної зброї як заходу адміністративного припинення при вчиненні або намаганні вчинити тяжкий злочин.

Цілком погоджуємося з думкою дослідників, які враховують той факт, що заходи адміністративного примусу можуть застосовуватися й за відсутності правопорушень, з метою їх попередження, відвернення, а також забезпечення громадського правопорядку, безпеки за різних надзвичайних ситуацій [119, с. 16], і які стверджують, що адміністративний примус використовується для боротьби з правопорушеннями, різними за своєю суспільною небезпекою, зокрема злочинами [119, с. 13], а також у багатьох випадках є засобами профілактики правопорушень та злочинів [86, с. 196].

Засоби адміністративного примусу різноманітні та мають різні ознаки, тому класифікувати їх можна залежно від певних критеріїв. Розглядаючи питання забезпечення адміністративно-правового режиму обігу зброї, нас, насамперед, цікавить примус, як засіб охорони правопорядку та метод діяльності органів державної влади.

Для повного аналізу заходів адміністративного примусу необхідно охарактеризувати всі його види. Існує декілька позицій щодо класифікації цих заходів. Так, Г.І. Петров визначає дві класифікаційні групи: адміністративні стягнення (каральні заходи) і заходи адміністративного забезпечення (попередження правопорушень, або забезпечення виконання обов'язків органами управління) [130, с. 299–301].

Щодо наявності у заходах адміністративного примусу певних санкційних властивостей Д.Н. Бахрах розділяє їх на три типи: заходи за-

побігання, адміністративно-відповідальні заходи та адміністративні стягнення [22, с. 59].

На сьогодні доволі значна частина вчених-адміністративістів [16, 28, 32] схиляються до точки зору М.І. Єрохіна, який ще у 1956 р. запропонував нову трискладову класифікацію адміністративного примусу. За її основу взято спосіб адміністративно-правового забезпечення правопорядку. Таким чином було виокремлено: заходи адміністративного попередження; заходи адміністративного припинення; заходи адміністративного стягнення.

Ця класифікація сприяє виокремленню ряду приблизно однакових примусових заходів в окремі групи. В основі внутрішнього системо-виокремлення заходів адміністративного примусу покладено мету їх застосування, яка полягає у попередженні можливих правопорушень та настанні небезпечних для суспільства наслідків, припинення протиправних дій та покарання осіб, винних у скоєнні адміністративних проступків [119, с. 19].

Заходи адміністративного попередження можуть бути не пов'язані із скоєнням правопорушень. Вони застосовуються з профілактичною метою і повинні попереджати можливі правопорушення. Саме цей вид адміністративного примусу застосовується для забезпечення громадської безпеки при виникненні надзвичайних обставин. Серед зазначених заходів можливо вирізнити перевірку документів, прикордонний або митний догляд, адміністративний нагляд, вилучення зброї, боеприпасів під час оголошення надзвичайного стану.

З метою припинення протиправних дій або попередження їх шкідливих наслідків застосовуються засоби адміністративного припинення, які на відміну від попередніх, застосовуються лише при наявності правопорушення [232, с. 21]. У даному разі вилучення майна (наприклад, холодної або вогнепальної зброї) проводиться при відсутності дозволу на володіння цими предметами, або при порушенні існуючих правил їх обігу (зберігання, носіння, використання та ін.), серед інших заходів цієї групи можна зазначити адміністративне затримання осіб, які скоїли правопорушення, арешт особи або його майна.

Заходи адміністративного стягнення мають специфічне, особливе місце у загальній системі заходів адміністративного примусу. Вони мають характер санкцій, систематизований та кодифікований вигляд у

чинному законодавстві, де також зазначені чіткі підстави і порядок застосування. КУпАП регламентує застосування адміністративного стягнення, яке може бути здійснене і в судовому порядку (стаття 221) [84]. Невід’ємним наслідком застосування адміністративного стягнення є адміністративна відповідальність [119, с. 20].

Аналізуючи дослідження цього питання у вітчизняній адміністративній науці, слід зазначити досить правильну, на нашу думку, позицію В.К. Колпакова, якій доводить, що за порушення адміністративно-правових установлень можуть застосовуватися, по-перше, стягнення; по-друге, вживатися інші заходи впливу. Він пропонує такі заходи позначати терміном “заходи відповідальності за порушення адміністративно-правових установлень” [88, с. 299].

Деякі автори розглядають засоби поновлення, як вид державного примусу і визначають адміністративно-відновні заходи примусового характеру [22, с. 59; 208, с. 333]. Їх застосування має місце при поновленні нормального стану правових відносин. При цьому суб’єкти права стимулюються державою до виконання покладених на них обов’язків. Однак норми, що становлять основу режиму обігу зброї, не регламентують цей вид адміністративного примусу.

На нашу думку, варто також звернути увагу на застосування засобів забезпечення виробництва у справах про адміністративні правопорушення, тобто засоби процесуального забезпечення. Деякі автори вважають такі засоби складовою частиною адміністративного припинення [234, с. 6].

Така позиція взагалі відповідає дійсності, проте, враховуючи особливості Кодексу адміністративного судочинства України, можна стверджувати, що засоби процесуального забезпечення мають усі підстави щодо виокремлення їх в окремий вид адміністративного примусу. Про це також аргументовано говорять С.О. Кузнichenko та О.О. Кашкаров, які у своїй статті розглядають підстави застосування заходів процесуального примусу під час адміністративного судочинства й аналізують ці заходи, які передбачені зазначеним Кодексом [104, с. 75].

КАС України у розділі IV «Заходи процесуального примусу» встановлює порядок застосування цих заходів та їх види. Такий розділ забезпечує повагу до адміністративного суду, а також можливість реалізації конституційних прав та свобод як учасників адміністративного

процесу, так й інших осіб, а також реалізації принципів адміністративного судочинства [83].

Правила поведінки учасників адміністративного процесу та інших осіб, присутніх у залі під час розгляду адміністративної справи судом, встановлюється статтею 134 КАС України, у разі порушення правил поведінки суд має право застосувати заходи примусу, які згідно з ч. 1 статті 269 включають у себе: попередження, видалення із залу судового засідання, тимчасове вилучення доказів для дослідження судом; привід [83].

Водночас, головна особливість цієї групи засобів полягає в її забезпечувальному характері, адже вони застосовуються насамперед для того, щоб забезпечити нормальний хід виробництва судової справи [20, с. 205].

Слід також зауважити, що застосування заходів забезпечення виробництва у справі про адміністративне правопорушення може бути здійснене щодо особи, яка підозрюється у скоєнні правопорушення у сфері обігу зброї. Водночас підставою для застосування подібних заходів можуть служити порушення інших адміністративних правил (не пов'язаних зі зброєю), здійснення суспільно небезпечних дій, злочинів. На нашу думку, цей вид адміністративного примусу має розглядатися як окремий вид засобу забезпечення адміністративно-правового режиму обігу зброї, проте з деякою поправкою він повинен розглядатися по щодо справ, що пов'язані з порушенням режимних правил обігу зброї.

Тепер можна визначити групи, на які, на нашу думку, поділяються заходи адміністративного примусу в правовому режимі обігу зброї. Виходячи із заходів забезпечення правопорядку та громадської безпеки, можна вирізнити чотири таких групи: 1) заходи адміністративного попередження; 2) заходи адміністративного припинення; 3) заходи адміністративної відповідальності; 4) заходи забезпечення провадження справ про адміністративні порушення.

Можливість застосування примусових заходів регламентована нормативними документами, що становлять основу режиму обігу зброї. Серед них треба зазначити: 1) акти, які містять загальні принципи, перелік та порядок застосування заходів адміністративного примусу; 2) акти, які визначають порядок застосування заходів попередження та

припинення при порушенні господарчої (підприємницької) діяльності у сфері обігу зброї; 3) акти, в яких зазначений статус та рівень компетенції уповноважених органів виконавчої влади; 4) акти, в яких встановлюється відповідальність за порушення відповідної сфери.

Як було розглянуто вище, поняття «обіг зброї» містить значну кількість елементів, які тією чи іншою мірою являють собою діяльність, безпосередньо пов'язану зі зброєю та боєприпасами. Отже, можна вирізнити ще одну групу нормативних актів, до якої належать документи, що регулюють відношення у різних сферах суспільних відносин, проте їх окремі положення стосуються питань забезпечення обігу зброї (митне, прикордонне право, охорона природи та навколишнього середовища та ін.) [31, с. 133]. Прикладом можуть служити Митний кодекс України, закони України «Про тваринний світ», «Про надзвичайний стан» та ін. Зазначені у них засоби примусу є елементами одразу декількох режимів.

Вважаємо за необхідне у нашому дослідженні розкрити сутність усіх вищезазначених заходів адміністративного примусу (попередження, припинення, стягнення).

Аналіз правової бази адміністративно-правового режиму обігу зброї дозволяє виокремити такі засоби попередження:

1) обстеження об'єктів, на яких виробляється, зберігається, ремонтується, застосовується зброя та боєприпаси, а також здійснюється продаж цих предметів (п.3) [72];

2) організація контролю за перевезенням вогнепальної зброї, боєприпасів, проведення техогляду автотранспортних засобів, що використовуються для їх перевезення, погодження видачі дозволів на перевезення цих вантажів після перевірки, дотримання виконавцем усіх вимог щодо здійснення цієї діяльності (п.2.8) [72];

3) здійснення заходів та висування обов'язкових вимог щодо забезпечення надійними засобами охоронно-пожежної сигналізації (п.2.1) [72]. Це стосується об'єктів, на яких зберігається велика кількість зброї та боєприпасів;

4) ведення обліку і дотримання правил вилучення та приймання зброї. Створення та регулярне поповнення карток власників вогнепальної, пневматичної та холодної зброї (п.2.1) [72];

5) всебічна і ретельна перевірка осіб, з якими підприємства бажають укласти трудовий договір на виконання робіт, пов'язаних зі зброєю (п.5.1) [72], а також тих осіб, які входять до особового складу воєнізованої охорони, та інших організацій, діяльність яких передбачає носіння і використання їхніми працівниками зброї, (медичний допуск, знання матеріальної частини, перевірка за місцем проживання та ін.) (п.11.17) [72];

6) всебічна і ретельна перевірка громадян, які намагаються реалізувати своє право на придбання зброї. (п.5) [72];

7) вилучення зброї та боєприпасів органами внутрішніх справ у разі смерті власника зброї до вирішення питання про спадкоємність майна, також це стосується власників іменної нагородної зброї (п.12.17) [72];

8) вилучення або переведення у непридатний для стрільби стан зброї, що визнана комісією непридатною для подальшого користування (не підлягає ремонту) (п.22.18) [72];

9) тимчасове вилучення зброї у громадян і організацій у разі введення надзвичайного стану [189];

10) органи виконавчої влади для здійснення своїх контрольних повноважень мають право вимагати від юридичних осіб документів або копій, письмової або усної формації.

Отже, заходи попередження представлені у досить широкому колі дій. Вони забезпечують виконання контрольних функцій уповноважених органів виконавчої влади і можуть застосовуватися до суб'єктів обігу зброї при відсутності факту протиправних дій з метою попередження загрози громадської та особистої безпеки громадян, виникнення інших можливих негативних наслідків.

Незважаючи на досить великий перелік заходів, що попереджають правопорушення, у деяких випадках, на нашу думку, можливі доповнення. Так, наприклад, вилучення зброї та боєприпасів має проводитися не тільки у разі смерті власника, тобто певної фізичної особи, а також у разі ліквідування юридичної особи.

М.П. Федоров, досліджуючи питання адміністративно-правового регулювання відносин, пов'язаних з реалізацією права громадян на зброю, справедливо зазначив, що, згідно з інструкцією, перевірка порядку зберігання вогнепальної зброї проводиться не менш одного разу

на рік, при цьому не врегульована кількість максимально допустимих перевірок на рік. З метою забезпечення конституційного права громадян на недоторканність майна, необхідно передбачити не тільки мінімальну, а й максимальну кількість таких перевірок [217, с. 80].

Крім цього, автор звертає увагу на той факт, що нормативними правовими актами України не передбачені перевірки порядку зберігання газових пістолетів та револьверів. Це також вимагає правового врегулювання. Адже, якщо існує певний порядок зберігання спеціальних засобів і встановлена відповідальність за його порушення, то мають бути законодавчо визначені й контрольні заходи щодо перевірки його дотримання [217, с. 80].

Важливе профілактичне значення має періодична перереєстрація зброї (один раз на три роки), під час якої здійснюється перевірка наявності, технічного стану, умов зберігання зброї та спеціальних засобів, збираються дані про стан здоров'я власника зброї, стягується плата послуги. Проте деякі дослідники із сумнівом ставляться до необхідності цієї процедури, говорячи про те, що дані про наявність і стан зброї, умови її зберігання встановлюються під час кожної періодичної перевірки, дільничний інспектор володіє необхідною інформацією про особу власника зброї, його поведінку. Тобто метою перереєстрації зброї може бути додаткове стягнення відповідних коштів із власника [217, с. 80–81].

Говорячи про попереджувальні заходи, слід додати, що з метою запобігання правопорушення у цій сфері допускається превентивне примусове вилучення вогнепальної та інших видів зброї. Підставами може бути поведінка або стан людини, яка володіє даними виробами. Мається на увазі зловживання спиртними напоями, вживання наркотичних або психотропних засобів без призначення лікаря, систематичні порушення громадського порядку, психічне захворювання, засудження особи за вчинення злочину та ін.

Заходи адміністративного попередження не пов'язані із скоєнням правопорушень. Їхніми функціями є запобігання цьому і попередження застосування інших заходів примусу, які вже спрямовані проти осіб, що скоїли адміністративні правопорушення [12, с. 235].

Наступним видом адміністративного примусу є адміністративне припинення, яке має особливе значення. У результаті застосування

відповідних заходів припиняється здійснення правопорушень, а особи, які їх скоїли або намагалися скоїти, притягуються до відповідальності. Метою адміністративного припинення також може бути і зупинення злочинних дій, зокрема таких, що мають особливу небезпечність. Таким чином, заходи припинення мають подвійну функцію, з одного боку, захищаються інтереси суспільства, держави, з іншого – інтереси самого правопорушника, адже припинення правопорушення нерідко не дозволяє його реалізувати, і певною мірою це послаблює відповідальність.

Адміністративне припинення для забезпечення режиму обігу зброї передбачає такі заходи:

1) анулювання виданого підприємству, установі, організації дозволу на придбання, зберігання, використання зброї, боєприпасів у разі невиконання встановлених правил користування або використання зброї, боєприпасів, у разі невиконання встановлених правил користування і поводження з ними або недоцільності їх подальшого зберігання;

2) вилучення, при потребі, зазначених предметів, опечатування складів, бази та сховища;

3) надання керівникам підприємств, установ, організацій, громадських об'єднань обов'язкових для них письмових вказівок щодо усунення порушень правил придбання, зберігання, обліку, охорони, перевезення, використання зброї та боєприпасів, відкриття та функціонування підприємств і майстерень, на які поширюється дозвільна система (п. 4) [72];

4) анулювання ліцензії на ведення певної господарчої діяльності у сфері обігу зброї у випадках, передбачених статтею 21 Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності». Підставами для анулювання ліцензії є:

- акт про повторне порушення ліцензіатом ліцензійних умов;
- акт про виявлення недостовірних відомостей у документах, поданих суб'єктом господарювання для одержання ліцензії;
- акт про встановлення факту передачі ліцензії або її копії іншій юридичній або фізичній особі для провадження господарської діяльності;

- акт про встановлення факту неподання в установлений строк повідомлення про зміну даних, зазначених у документах, що додавалися до заяви про видачу ліцензії;

- акт невиконання розпорядження про усунення порушень ліцензійних умов;

- неможливість ліцензіата забезпечити виконання ліцензійних умов, встановлених для господарської діяльності у сфері обігу зброї;

- акт про відмову ліцензіата у проведенні перевірки органом ліцензування або спеціально уповноваженим органом з питань ліцензування [182];

5) вилучення зброї та боєприпасів компетентними посадовими особами органів внутрішніх справ у громадян, які скоїли правопорушення при поводженні зі зброєю, а також анулювання дозволу на придбання і носіння зброї та боєприпасів, виданих громадянам у разі порушення порядку їх зберігання. Це стосується і громадян, з якими укладені трудові угоди на виконання робіт, пов'язаних зі зброєю (п. 4) [72];

6) доставлення правопорушника до органу внутрішніх справ та адміністративне затримання. Стаття 262 КУпАП, яка регламентує порядок адміністративного затримання, прямо не вказує на використання даного заходу при порушенні правил обігу зброї. Однак особа, яка порушила правила дозвільної системи, може бути затримана у разі, коли вона скоїла принаймні ще одне правопорушення, за скоєння якого передбачена можливість його застосування. Наприклад, злісна непокоря законній вимозі працівника міліції припинити стрільбу з вогнепальної зброї у населеному пункті (ст. 174, ст. 185 КУпАП) [84]. В окремих випадках можливо доставлення правопорушників до ізоляторів тимчасового тримання, які є одним з видів спеціальних установ органів внутрішніх справ [1, с. 157–167].

7) проведення особистого огляду працівником міліції. Огляд (особистий) і огляд речей правопорушника здійснюється відповідно до визначеного законом порядку, при наявності достатніх підстав вважати, що особа має при собі зброю [184].

Усі розглянуті заходи адміністративного примусу не є мірою відповідальності, вони попереджають або припиняють порушення режиму обігу зброї. Як було сказано вище, до заходів адміністративного

примусу в сфері забезпечення обігу зброї, належать також і заходи адміністративної відповідальності.

Згідно зі ст. 23 КУпАП, мірою відповідальності є адміністративне стягнення, що застосовується з метою виховання особи, яка скоїла адміністративне правопорушення в дусі додержання законів України, поваги до правил співжиття, а також запобігання скоєнню нових правопорушень як самим правопорушником, так й іншими особами [84].

Заходи адміністративного стягнення застосовуються до порушників, які грубо або систематично порушують правила обігу зброї. Вони передбачаються статтями 174, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 195-1, 195-2, 195-3, 195-4 КУпАП. Вважаємо за доцільне привести дані про виявлення окремих видів правопорушень в Україні за останні роки, що передбачені цими статтями, що дозволить оцінити масштаб та важливість зазначеного питання (додатки В, Г).

Розглядаючи компоненти обігу зброї, ми визначали її використання як один із них (підрозділ 1.2). Правила ведення мисливського господарства і полювання, у свою чергу, є одним із засобів використання зброї за певним призначенням. Справи про адміністративні правопорушення у цій сфері розглядають органи мисливського господарства, вони полягають у наступному:

- порушення права державної власності на тваринний світ (ст. 50) [84];

- порушення правил полювання (полювання без належного на те дозволу в заборонених місцях, у заборонений час, забороненими знаряддями або способами, на заборонених для добування тварин, допускання собак у мисливські угіддя без нагляду, полювання з порушенням встановленого для певної території порядку здійснення полювання (ст. 85) [84];

- перевищення лімітів та нормативів використання природних ресурсів (ст. 91-2) [84];

- невиконання законних розпоряджень або приписів посадових осіб органів, які здійснюють державний контроль у галузі охорони навколишнього природного середовища, використання або охорону природних ресурсів (ст. 188-5) [84].

Вичерпний перелік заходів адміністративного стягнення надається у статті 24 КУпАП [84]. Аналіз статей, які встановлюють відповідаль-

ність за скоєння адміністративних проступків у сфері обігу зброї, показує, що за порушення даного режиму застосовуються такі види стягнень: попередження; адміністративний штраф; оплатне вилучення зброї і боєприпасів; конфіскація зброї та боєприпасів до неї; позбавлення спеціального права, наданого даному громадянину (права полювання).

Попередження застосовується при порушенні правил взяття зброї на облік, строків її реєстрації (перереєстрації). Крім того, цей вид стягнення застосовується за порушення правил полювання (неправомірного використання зброї за даним призначенням).

Накладення адміністративного штрафу може застосовуватися в усіх випадках порушень правил обігу зброї та спеціальних засобів індивідуального захисту самостійно або у поєднанні з додатковими адміністративними стягненнями [217, с. 85].

Як додаткове стягнення до основного (штрафу) використовується оплатне вилучення та конфіскація зброї і боєприпасів. Це має місце при скоєнні і окремих видів правопорушень, передбачених статтями 174, 190, 191, 193, 195-1, 195-2, 195-3, 195-4. Варто зауважити, що застосування конфіскації майна може бути застосоване виключно за рішенням суду, згідно з положенням частини восьмої ст. 41 Конституції України [93]. Отже, органами внутрішніх справ такий вид адміністративного стягнення застосовуватися не може. Перелік статей, за якими органи внутрішніх справ можуть розглядати справи про адміністративні порушення й накладати адміністративні стягнення визначений у ст. 222 КУпАП [84]. Серед них відсутні статті, санкцією яких передбачене оплатне вилучення чи конфіскація зброї.

Проте не є зрозумілим намагання деяких дослідників виключення зі ст. 24 КУпАП з переліку адміністративних стягнень п. 4 ч. 1 «конфіскації» із заміною у санкціях відповідних статей Особливої частини II розділу Кодексу цього виду стягнення на «оплатне вилучення» у поєднанні з підвищеним розміром штрафу. Автор мотивує це тим, що конфіскація начебто застосовується органами внутрішніх справ і це, звичайно, суперечить положенню ст. 41 Конституції України [217, с. 85]. Однак ст. 221 КУпАП визначає перелік справ про адміністративні правопорушення, які розглядаються виключно судами (районними, районними у місці, міськими чи міськими районами). Відповідаль-

ність за такі проступки встановлюється певними статтями, за які передбачене платне вилучення та конфіскація зброї, боєприпасів та спеціальних заходів індивідуального захисту.

Говорячи про вилучення, слід зауважити, що ця дія є стадією обігу зброї. Це питання докладно досліджене у попередніх частинах монографії, в яких аналізувалися правові акти, що становлять основу адміністративно-правового режиму обігу зброї. Водночас на сьогодні відсутнім залишається легальне визначення поняття «вилучення зброї», не встановлений порядок та умови виконання даної дії.

Слово «вилучити» – означає вибирати, видаляти що-небудь із складу чогось, а також забирати що-небудь у когось, конфіскувати [122, с. 220].

Отже, фактично це вилучення певного предмета з обігу. Однак це не зовсім так. В адміністративно-правовому значенні вилучення не завершує фактичний обіг зброї, оскільки зброя переміщується від одного суб'єкта (юридичної чи фізичної особи) до іншого, який наділений владними повноваженнями у сфері контролю за обігом зброї, що має повноваження здійснювати вилучення [31, с. 147].

Отже, вилученням зброї та боєприпасів слід вважати його примусове відчуження у власника, тимчасово або постійно (у разі рішення суду) повноваженими органами (посадовими особами) з метою попередження або припинення правопорушення, або внаслідок скоєння суб'єктом певних протиправних дій.

Підстави і порядок вилучення зброї залежать від того, у межах якого виду адміністративного примусу воно застосовується. На сьогодні існує потреба визначання на законодавчому рівні підстави вилучення зброї, яке застосовується як заходи адміністративного попередження, припинення, стягнення, а також як заходи процесуального забезпечення у справах про адміністративні порушення у сфері обігу зброї.

Останнім видом заходів примусу, які нами були визначені, є забезпечення провадження справ про адміністративні правопорушення. Окрім заходів суто процесуального забезпечення (попередження, видалення із залу судового засідання, тимчасове вилучення доказів для дослідження судом, привід) до них мають бути віднесені:

- 1) вилучення речей (зброї, боєприпасів, спеціальних засобів);

2) вилучення документів, які передбачені нормативними актами, що регулюють обіг зброї;

3) особистий огляд, огляд речей, транспортного засобу, що належить фізичній особі;

4) огляд приміщень, транспортних засобів, території, речей та документів, які належать юридичній або фізичній особі (підприємцю).

Зброя та документи вилучаються як можливий доказ у справі про адміністративне правопорушення у сфері обігу зброї. Зброя та спеціальні засоби можуть бути як предметом, так і засобом здійснення адміністративного правопорушення.

Також слід зазначити, що одні заходи можуть застосовуватися тільки до фізичних осіб (привід, особистий догляд, огляд речей тощо), інші – тільки до юридичних осіб та індивідуальних підприємців (огляд приміщень, територій, речей та документів, які там знаходяться).

Нині у законодавстві України існують певні недоліки у сфері встановлення та реалізації заходів примусу, які застосовуються органами виконавчої влади і забезпечують адміністративно-правовий режим обігу зброї. Проблеми, які зараз існують, можуть бути усунені лише шляхом законодавчого регулювання. Це створить необхідні гарантії не тільки для реалізації правового режиму обігу зброї, а й для забезпечення прав та інтересів громадян і юридичних осіб.

Говорячи про забезпечення адміністративно-правового режиму обігу зброї, слід підкреслити, що примус не єдиний метод для вирішення цього питання. З метою профілактики, недопущення правопорушень у цій сфері широко застосовуються і методи переконання. На це ми звернемо увагу в наступному підрозділі дослідження, говорячи про додаткові засоби забезпечення режиму, який нами досліджується.

3.3. Шляхи удосконалення забезпечення адміністративно-правового режиму обігу зброї

У межах цього підрозділу ми вважаємо за необхідне більш ретельно розкрити такі засоби правового режиму, як заходи адміністративної відповідальності та звернути увагу на правове заохочення як одного із факторів, що впливає на правопорядок у сфері обігу зброї.

Юридична відповідальність, яку ми розглядали вище, є складовою частиною правового режиму та виконує надзвичайно важливі функції. Вона не тільки зупиняє протиправну поведінку, а й стимулює суб'єктів правовідносин до дотримання встановлених правил.

Юридична відповідальність не тільки захищає правопорядок, вона підвищує правову культуру громадян, сприяє вихованню поваги до закону. Соціальним призначенням юридичної відповідальності є, насамперед, охорона суспільних відносин, яка реалізується в її правоохоронній та виховній функціях [70, с. 205].

У попередньому підрозділі засоби адміністративної відповідальності були розглянуті виключно з точки зору їх практичного виявлення – вживання санкцій за порушення встановленого порядку обігу зброї. Підвищена роль адміністративної відповідальності полягає у тому, що адміністративні проступки, з приводу яких вона застосовується, є найпоширенішими з усіх видів правопорушень [11, с. 229].

Дійсно, стягнення є мірою адміністративної відповідальності. Але покарання не повинне бути основною метою застосування цього виду примусу. При значній кількості проступків, навіть за умов своєчасного виявлення та покарання правопорушників, не можна говорити про належне забезпечення певного правового режиму. Основним завданням має бути виховання порушників, а також інших учасників правовідносин, дотримання ними законів та попередження нових правопорушень.

Як зазначають дослідники, ще у радянський період та дещо пізніше в юридичній науці отримала розвиток концепція широкої відповідальності, яка не обмежувала діяльність останньої лише внаслідок скоєння правопорушення [56, с. 62–64; 89, с. 16–20; 112, с. 38–41; 194, с. 16–18]. Як стверджувалося, юридична відповідальність – це насамперед відповідальне ставлення людини до належного виконання своїх

обов'язків, які встановлені законом. При невиконанні обов'язків настає відповідальність у негативному значенні [207, с. 73]. Тобто вже тоді, коли особа приступає до виконання своїх обов'язків, настає позитивна відповідальність, а не тільки при порушенні встановлених правил. Санкція, таким чином, не є єдиною сферою проявлення юридичної відповідальності, а є лише кінцевим її вираженням [33, с. 16].

Не зважаючи на досить критичне ставлення до зазначеної концепції в останніх працях вітчизняних науковців [56, с. 63–64; 194, с. 18], існування позитивної відповідальності все ж визнається [112, с. 41]. Дослідники визнають потребу подальшої розробки цієї проблеми, та підтримують концепцію існування двох аспектів юридичної відповідальності [89, с. 20].

Основним аргументом противників цієї концепції є відсутність згадування позитивної відповідальності в Конституції та інших законодавчих актах України. Але подібне згадування, на нашу думку, не є обов'язковим. Формування правосвідомості, безперечного виконання правових приписів відбувається, у нашому випадку, за рахунок належної реалізації адміністративно-правового режиму обігу зброї (визначення загальних засад існування режиму в основному законодавчому акті, чітке визначення режимних правил у підзаконних нормативних документах та встановлення відповідних санкцій за їх порушення).

Стаття 68 Конституції України наголошує, що незнання законів не звільняє від юридичної відповідальності [93]. Якщо в будь-яких інших правовідносинах можливі випадки, коли суб'єкт не знає вимог закону, то щодо суб'єктів обігу зброї таке неприпустиме. Будь-яка особа, незалежно від свого статусу, ще перед отриманням права на використання зброї проходить відповідну підготовку (навчання, інструктаж та ін.) та засвоює необхідні їй режимні правила.

На нашу думку, головне функціональне призначення юридичної відповідальності, як складової частини адміністративно-правового режиму обігу зброї, полягає саме у належному дотриманні норм права, які регулюють правовідносини у цій сфері. Мотивом правомірної поведінки може бути і страх перед покаранням. Отже, щодо забезпечення досліджуваного нами режиму на перше місце слід поставити превентивну функцію, особливістю якої є саме можливість, а не обов'язковість застосування даного засобу.

Із цього приводу слід згадати Гегеля, який у «Філософії права» звертає увагу на той факт, що при неврівноваженому положенні в суспільстві закон шляхом покарання встановлює приклад. Таким чином він провів паралель між суворістю покарання та станом суспільства у певний період [49, с. 113]. Зараз в Україні діє досить велика кількість законів та нормативно-правових актів, що стосуються протидії правопорушенням у різних сферах [101, с. 278], але на сьогодні стан українського суспільства далекий від стабільності. Не зважаючи на деякі позитивні зрушення, країна ще не пододала економічної, соціально-політичної та духовної кризи, криміногенний стан залишається на високому рівні.

Розвиток України як європейської, демократичної, правової держави потребує вирішення цих проблем. Залякування потенційних правопорушників покаранням та практикою його реалізації як попереджувальний засіб, має досить високу ефективність, однак, це не повинно бути головним засобом попередження протиправної поведінки. Головним у сфері правової боротьби з правопорушеннями є вплив на свідомість, особливо щодо громадян, які схильні до цього.

Репресивно-карна складова відповідальності (наступ негативних наслідків у разі протиправної поведінки) не є первинною для забезпечення режиму обігу зброї, існують два аспекти її відповідальності – встановлення та застосування. Для реалізації мети адміністративно-правового режиму зброї слід звернути увагу на встановлення адміністративної відповідальності, як складової частини одного із засобів забезпечення відповідного режиму.

Встановити адміністративну відповідальність у сфері обігу зброї, означає привести в норму режимні правила, за порушення яких визнається адміністративна відповідальність у вигляді санкцій. Встановлення у законодавстві санкції за порушення норм права є неодмінною умовою застосування до правопорушників заходів відповідальності. Отже, якщо за порушення певного режимного правила, пов'язаного з обігом зброї, не передбачена юридична відповідальність, то немає і самого правопорушення. [31, с. 158].

Позитивні суспільні відносини у сфері обігу зброї, окрім адміністративної відповідальності, охороняються ще заходами дисциплінарної та кримінальної відповідальності. Звісно, заходи карної відповідаль-

ності не можуть входити в адміністративно-правовий режим обігу зброї, проте вони мають значний вплив на адміністративно-правове регулювання правовідносин, пов'язаних зі зброєю. Кримінальний кодекс України встановлює відповідальність за здійснення злочину у визначеній сфері. Ідеться про застосування стягнення за порушення закону. Сам факт того, що за деякі протиправні дії щодо поводження зі зброєю та боєприпасами наступає карна відповідальність і має великий виховний та психологічний вплив на особу. Отже, даний факт відіграє значну роль у попередженні протиправних дій у сфері обігу зброї. Розмежування адміністративної та кримінальної відповідальності має здійснюватися за ступенем небезпеки дії у сфері порушення обігу зброї.

В одному з останніх досліджень, присвяченому обігу зброї в Україні, висловлювалася думка, що до суб'єктів правопорушення із загальним адміністративно-правовим статусом застосовується адміністративна відповідальність, а до суб'єктів зі спеціальним адміністративним статусом – дисциплінарна відповідальність [128, с. 14]. Вважаємо таке твердження не досить точним, адже дисциплінарній відповідальності підлягають особи, діяльність яких в організаціях (різної форми власності) пов'язана з обігом зброї. У свою чергу, не виключена можливість застосування адміністративної відповідальності до осіб зі спеціальним статусом.

Багато науковців присвятили свої дослідження проблемам адміністративної відповідальності. Були розглянуті загальні питання цієї сфери, процесуально-правові аспекти, обґрунтовані пропозиції з розвитку законодавства про адміністративні порушення [41, 46, 82, 113]. У пізніший період у своїх працях дослідники врахували зміни щодо правового регулювання адміністративної відповідальності [13, 23, 107, 116]. Нові концепції розвитку інституту адміністративної відповідальності в Україні відображені в останніх дослідженнях вітчизняних науковців [56, 69, 88, 89, 112, 194].

Незважаючи на досить широке висвітлення загальних питань адміністративної відповідальності, ця проблема себе не вичерпала і потребує нових розробок з урахуванням змін у законодавстві та у сфері застосування, зокрема у сфері обігу зброї в Україні.

Пославшись на те, що адміністративна відповідальність становить особливий вид юридичної відповідальності, В.А. Гуменюк визначає основні ознаки останньої. Вона, по-перше, є засобом охорони правопорядку, засобом здійснення державної влади, по-друге, має нормативну визначеність і полягає у застосуванні, реалізації санкцій і правових норм, по-третє, є наслідком винного антисуспільного діяння, по-четверте, супроводжується державним та громадським осудом правопорушника та скоєного ним діяння, по-п'яте, забезпечується державним примусом, по-шосте, несе для правопорушника негативні наслідки, по-сьоме, реалізується у відповідних процесуальних формах. Ці ознаки властиві всім видам юридичної відповідальності [58, с. 121].

Адміністративне правопорушення є підставою застосування засобів адміністративної відповідальності. Треба зазначити, що КУпАП не єдиний (хоча й основний) документ, в якому містяться нормативні підстави наступу відповідальності. Такі підстави мають й інші кодекси, а також окремі закони.

Вважається, що адміністративна відповідальність є позасудовим видом правової відповідальності, однак у деяких випадках адміністративні стягнення застосовуються районними (міськими) судами (суддями). Це стосується насамперед випадків, коли наслідком протиправної поведінки може бути конфіскація майна (зброї, боєприпасів зокрема) або позбавлення спеціального права (наприклад, права полювання).

Адміністративна відповідальність, на відміну від інших, застосовується державними органами та їх посадовими особами до суб'єктів, які не знаходяться в їх підпорядкуванні. Взагалі, питання щодо суб'єктів адміністративної відповідальності є до цього часу дискусійним. Деякі автори вважають, що ними можуть бути лише фізичні особи, зокрема посадові особи та громадяни (громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства). Цю думку вони обумовлюють неможливістю скоєння адміністративного проступку юридичною особою, адже згідно зі ст. 9 КУпАП саме за проступок наступає цей вид відповідальності [58, с. 123].

Однак, починаючи ще з 80-х років, у радянській юридичній літературі визнавалася можливість притягнення до адміністративної відпо-

відальності різних організацій, тобто юридичних осіб [66, 123]. Нині багато авторів підтримують цю позицію [2, с. 221; 4, с. 192; 69, с. 15].

Відповідно до КУпАП, суб'єктом адміністративної відповідальності є лише фізичні особи, однак на законодавчому рівні встановлено адміністративну відповідальність і юридичних осіб. Процес і зростання підприємств, розвиток ринкової економіки після здобуття Україною незалежності зумовив інтенсивний розвиток цього виду відповідальності.

Режим обігу зброї, як було доведено раніше, не обмежується лише обігом визначених предметів у цивільній, військовій або службовій сфері. Значна частина правовідносин виникає у господарчій та підприємницькій діяльності, об'єктом яких є зброя (виробництво, продаж, ремонт, перевезення та інше). При цьому, суб'єктом даних відносин виступають різноманітні підприємства, тобто юридичні особи державної або недержавної форм власності.

Вступаючи у правові відносини, юридичні особи, як і фізичні, своїми діями можуть реалізувати надані їм права та виконувати обов'язки, тобто здійснювати правомірну поведінку. У разі невиконання обов'язків буде мати місце неправомірна поведінка юридичної особи, як суб'єкта відносин. За окремі вияви неправомірної поведінки законодавством передбачено притягнення порушника, в даному разі юридичної особи, до правової відповідальності [4, с. 193].

Аналіз законодавства України вказує на те, що інститут адміністративної відповідальності юридичних осіб набирає дедалі більшого розвитку. Окремі акти вже передбачають відповідальність юридичних осіб, саме цей факт дозволяє говорити про адміністративну відповідальність юридичних осіб, як про самостійний вид. Ю.П. Битяк визначає три види правових наслідків у разі скоєння правопорушення юридичною особою:

- 1) притягнення до відповідальності посадової особи;
- 2) притягнення до відповідальності лише юридичної особи;
- 3) притягнення до відповідальності одночасно юридичної і посадової особи.

Як зазначає автор, останнім часом особливо гостро постало питання майже повної відсутності правового регулювання загальних питань і принципів цього виду відповідальності [4, с. 194].

Прийняття Господарського кодексу України дещо поліпшило становище у цій сфері. Глава 27 повністю присвячена загальним питанням адміністративної відповідальності юридичних осіб, зокрема суб'єктів господарювання. Визначений перелік адміністративних стягнень, які мають назву «Адміністративно-господарські санкції», надано характеристику кожному з них, визначено термін їх застосування та гарантії прав юридичних осіб у разі неправомірного притягнення їх до відповідальності [53].

Треба зауважити, що положення Кодексу стосуються хоча не всіх випадків відповідальності юридичних осіб, але значної частини з них. Регулюються, насамперед, відповідальність за порушення у сферах обмеження монополізму, захисту конкуренції, захисту прав споживачів, зовнішньоекономічної діяльності, містобудування, реклами, виконання державних замовлень тощо.

Норми деяких законів передбачають стягнення, що накладаються в адміністративному порядку на юридичних осіб. Прикладом може служити ст. 28 Закону України «Про об'єднання громадян», яка передбачає застосування таких заходів як: попередження; штраф; тимчасова заборона (призупинення) окремих видів діяльності; тимчасова заборона (призупинення) діяльності об'єднання в цілому; примусовий розпуск (ліквідація). Дослідники говорять про відносну «молодість» цих заходів адміністративного примусу, та зазначають, що стягнення щодо юридичних осіб, як і дисциплінарні, не кодифіковані [88, с. 305].

Для визначення значущості цієї проблеми для правового регулювання у сфері обігу зброї необхідно, на нашу думку, звернути увагу на статистичні дані, що відображають значне зростання кількості юридичних осіб, як суб'єктів володіння зброєю в останні роки, та починаючи з часу здобуття Україною незалежності (додаток Д).

На сьогодні в Україні бракує встановлення загальних правил щодо притягнення юридичних осіб у сфері обігу зброї до відповідальності. Вирішення цього питання можливе шляхом проведення систематизації, зокрема кодифікації законодавства про адміністративну відповідальність юридичних осіб. По-перше, це дозволить ефективно застосовувати відповідні правові норми та поліпшити правове регулювання господарчої, підприємницької діяльності у сфері обігу зброї. По-друге,

створить базу для подальшого вдосконалення законодавства у даному напрямі.

Однією з найважливіших умов удосконалення правового регулювання у сфері обігу зброї є дотримання принципу відповідності між правовими нормами, які встановлюють певні правила поведінки, та нормами, які встановлюють відповідальність за невиконання або за неповне дотримання режимних правил. Тобто нормативні акти, що регулюють обіг зброї (накази, інструкції та ін.), повинні містити в собі повний перелік правил поведінки при поводженні зі зброєю та боеприпасами. У свою чергу, Кодекс у відповідних санкціях статей встановлює відповідальність за порушення всіх без винятку правил. Також неправомірним буде застосування санкцій за порушення, що зазначене у КУпАП при відсутності встановлення даного правила у нормативних документах, які регулюють обіг зброї.

Аналіз законодавства України доводить, що невідповідність у цьому питанні все ж таки є. Так, наприклад, усі статті, що встановлюють санкції за порушення громадянами правил обігу зброї, не вказують на порушення правил використання зброї. На нашу думку, таке упущення є суттєвим, адже ми неодноразово вказували на те, що зброя може використовуватися за багатьма різноманітними призначеннями і використання її є повноцінним компонентом обігу зброї. Законом має бути чітко встановлено, яку конкретно зброю можна використовувати за тим або іншим призначенням.

Статтю 190 КУпАП необхідно, на нашу думку, доповнити словом «використання» до переліку порушень громадянами порядку придбання, зберігання, передачі іншим особам або продажу вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї. Незрозумілим є відсутність згадування боеприпасів до визначених видів зброї у диспозиції даної статті. Порушення громадянами правил зберігання, носіння або перевезення бойових припасів зазначені у ст. 191 КУпАП. Отже, виходить, що за неправомірне придбання, передачу іншим особам або продажу боеприпасів відповідальності не передбачено. Словосполучення «і боеприпасів до них» має бути обов'язково включене до ст. 190 після зазначених видів зброї.

Статті 194 та 195 встановлюють відповідальність за порушення правил обігу зброї, боеприпасів працівниками підприємств, організа-

цій, що діють у даній сфері. При цьому, такі порушення стосуються лише незаконного продажу, зберігання, перевезення та використання визначених предметів.

Як відомо, існує порядок укладання трудових договорів між підприємством (організацією) та фізичною особою на виконання робіт, пов'язаних зі зброєю. Згідно з п. 5 наказу № 622 МВС України, надання керівникам підприємств згоди на укладення цих договорів здійснюється органами внутрішніх справ після всебічної і ретельної перевірки таких осіб. [72]. Тобто, існує правило, проте не встановлена відповідальність за його порушення. Саме тому пропонуємо внести до Кодексу ст. 194-1 «порушення керівниками підприємств правил укладення трудових договорів з громадянами на виконання робіт, пов'язаних з обігом зброї». Керівник повинен нести відповідальність, якщо в його підприємстві, організації до робіт, пов'язаних з виготовленням, ремонтом, придбанням, обліком, охороною, перевезенням і використанням зброї та боєприпасів буде допущена особа, яка не має на те відповідного дозволу органів внутрішніх справ або його термін закінчився.

Крім вищесказаного, вважаємо за необхідне додати у ст. 195 КУпАП відповідальність за порушення працівниками підприємств, установ, організацій правил зберігання, перевезення, використання спеціальних засобів самооборони. Адже існують відповідні правила поведінки з даними виробами у нормативних актах [72, 144].

Стаття 195-1 не є повною, адже не встановлена відповідальність за порушення порядку перевезення спеціальних засобів самооборони нарівні з зазначеними неправомірними діями, розробкою, виготовленням та реалізацією цих виробів.

На нашу думку, незрозумілим є посилання лише на порушення порядку придбання, зберігання, реєстрації або обліку газових пістолетів та патронів до них. Засоби самооборони не обмежуються цим переліком, тому ми пропонуємо додати у статтю 195-2 ще пристрої вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів (додаток И).

Варто звернути увагу й на забезпечення законності господарчої та підприємницької діяльності у сфері обігу зброї. Ми вже говорили про

можливість застосування такого заходу, як позбавлення ліцензії згідно із Законом України «Про ліцензування певних видів господарчої діяльності». Це стосується випадків недотримання ліцензіатом ліцензійних умов. У нашому випадку такі умови встановлені для зброї і спеціальних засобів самооборони окремо [109].

Крім того, до суб'єктів господарювання за провадження господарської діяльності без ліцензії застосовуються фінансові санкції у вигляді штрафів у розмірах, встановлених законами. Такий механізм відсутній щодо господарської, підприємницької діяльності у сфері обігу зброї, не зважаючи на те, що він є вкрай необхідний, враховуючи можливі негативні для держави і суспільства наслідки від незаконного обігу цих небезпечних виробів.

Говорячи про невідповідність законодавства, яке регулює обіг зброї, варто звернути увагу на випадки, коли встановлена відповідальність за порушення певних правил, які недостатньо чітко визначені або не визначені взагалі у тих актах, що є нормативною базою адміністративно-правового режиму обігу зброї. Прикладом може бути ст. 195-1, в якій визначена відповідальність за порушення порядку розробки спеціальних засобів самооборони при тому, що цей вид обігу виробів на сьогодні не регламентований існуючими актами.

У ст. 193 зазначено, що до відповідальності притягується громадянин, який ухилився від реалізації вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і бойових припасів. Згідно з наказом МВС України № 622, громадянин повинен реалізувати зброю та боєприпаси при анулюванні органами внутрішніх справ дозволу на їх зберігання і носіння, також здати або реалізувати зброю повинні й родичі померлого власника зброї. При цьому, наказ не визначає порядок реалізації таких виробів безпосередньо громадянином, а визначає лише термін, за який він повинен здати зброю до спеціального магазину чи подарувати її іншій особі, яка має відповідний дозвіл (п 12.21) [72].

Враховуючи усе вищесказане, слід підкреслити ще раз той факт, що для забезпечення правопорядку в сфері обігу зброї особливе значення має саме превентивна, запобіжно-виховна функція юридичної відповідальності. Її призначенням є спонукання суб'єктів до дотримання норм права, які регулюють правовідносини у даній сфері. Мож-

ливість суспільного осуду, страх перед покаранням служать у даному випадку мотивом правомірної поведінки для особи.

Значну частину адміністративно-правового режиму обігу зброї становлять правовідносини, що пов'язані з господарчою, підприємницькою діяльністю з виробництва, торгівлі, перевезення, ремонту, зберігання та використання зброї та боєприпасів. Саме тому на сьогодні необхідно визначити загальний порядок притягнення юридичних осіб до відповідальності, діяльність яких пов'язана з обігом зброї.

Для поліпшення правового регулювання правовідносин у сфері, що нами досліджується, треба привести у відповідність акти, які встановлюють певні режимні правила поведінки суб'єктів та акти, які передбачають відповідальність за їх недотримання. Для цього треба внести зміни у чинне законодавство, що запропоновані нами вище.

Специфічне місце у системі засобів забезпечення правопорядку посідає заохочення, яке здатне спонукати суб'єктів правовідносин діяти відповідно до встановлених норм не під впливом примусу, а скоріш з власного бажання. Сутність заохочення полягає у публічному (офіційному) визнанні заслуг, наданні пошани членам суспільства, які проявили зразкову поведінку при виконанні свого громадянського обов'язку.

Заохочення є дійсно ефективним засобом забезпечення правопорядку в тій чи іншій сфері, оскільки мотивом правомірної поведінки суб'єкта є саме зацікавленість особи, а не тільки приписи і страх перед покаранням за порушення правил. Застосування заохочення при регулюванні певних правовідносин набуває нині дедалі більшої актуальності. Цей факт можна пояснити необхідністю змін та вдосконалення засобів правового регулювання.

Відповідальність і примус не можуть бути вичерпними засобами боротьби з правопорушеннями, адже це не відповідає вимогам сьогодення. Саме заохочення, а не покарання у ряді випадків може бути більш ефективним засобом.

А.В. Малько при дослідженні природи такого специфічного засобу правового регулювання як заохочення, визначив його як форму і міру юридичного здобрення (схвалення) добровільно заслуженої поведінки. Позитивні наслідки для суб'єкта настають саме внаслідок його правомірної поведінки [115, с. 18].

Заохочувальні засоби відносять до неосновних, тобто додаткових засобів. Описуючи заохочення, К.Г. Волинка зазначає, що вони призначені в основному трудовому праву, де діють різного роду преміальні системи, спрямовані на стимулювання моральної і матеріальної зацікавленості у зростанні продуктивності праці. Щодо права адміністративного, автор вважає заохочувальним заходом нагородження громадян орденами і медалями, присвоєння почесних звань тощо [45, с. 137].

Ми не можемо погодитися з цією думкою, адже в такому разі єдиним заохочувальним заходом адміністративно-правового режиму обігу зброї було б нагородження громадян відзнакою Президента України «Іменна вогнепальна зброя» за особисті заслуги у забезпеченні обороноздатності України, недоторканності її державного кордону, підтримки високої бойової готовності військ, зміцненні національної безпеки, боротьби зі злочинністю, захист конституційних прав і свобод громадян за бездоганну багаторічну службу, зразкове виконання військового та службового обов'язку, виявлені при цьому честь і доблесть [166].

Дійсно, застосування цієї нагороди є яскраво вираженим заохочувальним заходом, однак у цьому випадку правове заохочення виступає не як засіб забезпечення адміністративно-правового режиму обігу зброї, а як засіб стимулювання за бездоганне використання громадянином своїх обов'язків, які знаходяться за межами режиму, що нами досліджується.

Правове заохочення при забезпеченні правопорядку в сфері обігу зброї має надавати додаткові блага або звільняти від тягаря. Умовою застосування державного заохочування має бути правомірна поведінка або добровільна відмова від здійснення правопорушення.

Безумовно, у сфері правового регулювання обігу зброї має місце це правове явище. Прикладом може служити ст. 263 КК України, зокрема пункт 3, згідно з яким особа, яка вчинила злочин, пов'язаний з незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона добровільно здала органам влади визначені предмети. Хоча це заохочення не є адміністративно-правовим, за своєю сутністю воно забезпечує реалізацію відповідного режиму [100].

Аналізуючи положення КУпАП, зокрема спеціальних норм, які передбачають відповідальність за правопорушення у сфері обігу зброї, слід сказати, що в них відсутнє правове заохочення і звільнення від покарань за адміністративні проступки при поводженні зі зброєю та боєприпасами. Це положення речей не стимулює суб'єкти відмовитися від продовження протиправної поведінки.

Своєрідне правове заохочення міститься у перших двох пунктах ст. 34 КУпАП, яка вказує на обставини, що пом'якшують (але не скасовують) відповідальність за адміністративні порушення. Такими обставинами є щире покаяння винного, відвернення винним шкідливих наслідків правопорушення, добровільне відшкодування збитків або усунення заподіяної шкоди (ст. 34) [84]. На нашу думку, сюди можна було б додати і пом'якшення відповідальності при добровільному повідомленні особою про здійснення нею адміністративного порушення.

Не зважаючи на те, що це заохочення стосується усіх випадків здійснення адміністративних правопорушень, зокрема й при поводженні зі зброєю, ми вважаємо це недостатнім для запобігання здійснення протиправних дій у сфері обігу зброї. Правове заохочення має міститися у статтях, що встановлюють відповідальність за порушення режимних правил обігу зброї. Зазначені норми повинні звільняти від покарання за адміністративні проступки, за умов добровільного припинення протиправної поведінки.

КУпАП містить у собі подібні приклади. Так, ст. 44, яка встановлює відповідальність за незаконне виробництво і придбання, зберігання, перевезення, переселення наркотичних засобів або психотропних речовин без мети збуту, включає у себе умову, за якої особа, яка скоїла подібне правопорушення, може бути звільнена від адміністративної відповідальності, а саме добровільна здача наркотичних засобів або психотропних речовин, які були у неї в невеликих розмірах і які вона виробила, виготувала, придбала, зберігала, перевозила, пересилала без мети збуту [84]. Подібні заохочувальні заходи мають бути у деяких статтях, що стосуються правопорушень у сфері обігу зброї.

Стаття 190 КУпАП встановлює відповідальність за порушення громадянами порядку придбання, зберігання, передачі іншим особам або продажу вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї. При цьому законодавство не передбачає зняття відповідальності при доброві-

льний відмові від протиправних дій, таким чином у суб'єкта практично відсутній стимул для припинення правопорушення. На нашу думку, в цій статті треба передбачити заохочення особи у вигляді звільнення від адміністративної відповідальності.

Такі самі заходи пропонуємо застосовувати у разі добровільної відмови особи від протиправної поведінки, передбаченої ст. 195-2 – порушення порядку придбання, зберігання, реєстрації або обліку газових пістолетів і револьверів та патронів до них. Крім того, ст. 195-4, яка передбачає відповідальність за порушення порядку виробництва, придбання, зберігання чи продажу електрошокових пристроїв і спеціальних засобів, що застосовуються правоохоронними органами (додаток И).

На думку більшості опитаних нами працівників органів внутрішніх справ (61%) і громадян, що мають дозвіл на зброю (82%), для вдосконалення правового регулювання обігу зброї доцільним було б використання заходів заохочення – звільнення від відповідальності за умов добровільної відмови від протиправної поведінки (додаток Ж).

Більш поширене використання заходів заохочення при забезпеченні адміністративно-правового режиму обігу зброї в Україні дозволить значно поліпшити правове регулювання цієї сфери, адже мотивацією правомірної поведінки для особи стануть не тільки певні приписи та страх перед відповідальністю, а насамперед, її особиста зацікавленість.

Висновки до розділу 3

1. Функціонування органів виконавчої влади забезпечує реалізацію досліджуваного нами правового режиму. За обсягом компетенції у сфері нормотворчої діяльності провідну роль виконує Кабінет Міністрів України.

2. Нормотворчі повноваження мають і певні органи виконавчої влади. Серед них провідне місце посідає МВС України. Поширена відомча нормотворчість у сфері регулювання обігу зброї може мати значні негативні наслідки.

3. Зовнішній контроль, який здійснює МВС України як основний контролюючий суб'єкт у сфері обігу зброї, розповсюджується на об'єкти дозвільної системи та на громадян, забезпечуючи виконання ними режимних правил.

4. Заходи адміністративного примусу в правовому режимі обігу зброї включають у себе заходи: адміністративного попередження; адміністративного припинення; адміністративного стягнення; забезпечення провадження справ про адміністративні порушення.

5. За порушення адміністративно-правового режиму обігу зброї застосовуються такі види стягнень: попередження; адміністративний штраф; оплатне вилучення зброї та боєприпасів; конфіскація зброї та боєприпасів; позбавлення спеціального права (права полювання).

6. Запропоновані нами зміни до КУпАП дозволять виправити прогалини, які зараз існують у сфері регулювання обігу зброї, та передбачити засоби заохочення при забезпеченні відповідного режиму.

ВИСНОВКИ

В ході дослідження на основі аналізу чинного законодавства, теоретичному осмисленні наукової літератури, автором були зроблені висновки та надані науково обґрунтовані пропозиції, які по-новому вирішують проблему щодо встановлення і забезпечення адміністративно-правового режиму обігу зброї в Україні:

1. З метою регулювання правовідносин у найважливіших для суспільства сферах держава повинна встановлювати відповідний адміністративно-правовий режим, який регламентуватиме взаємодію органів влади з підвладними суб'єктами на основі імперативного методу. Реалізація адміністративно-правового режиму характеризується нормативним визначенням чітких та обов'язкових для виконання правил як для керованих, так і для владних суб'єктів. Крім того, цей режим забезпечується встановленням санкцій за невиконання або недотримання зазначених правил.

Адміністративно-правовий режим є цілісною системою регулювання важливих для безпеки держави суспільних відносин, що є предметом адміністративного права, і в основу якої покладені імперативні принципи.

2. В українському законодавстві на сьогодні треба визначити поняття «зброя», а також класифікацію, яка б охоплювала все коло предметів, на яке має розповсюджуватися відповідний адміністративно-правовий режим.

Визначення у законодавстві поняття «зброя» є одним із головних завдань адміністративно-правового режиму обігу зброї. При цьому, основною ознакою має бути не просто можливість, а саме конструктивне призначення даних виробів для ураження живої чи іншої цілі, тобто нанесення тілесних ушкоджень, знищення супротивника, тимчасове позбавлення можливості чинити опір, вивід з ладу техніки, руйнування споруд. Отже, неприпустимим є приєднання до зброї предметів, які теоретично можуть завдати шкоди, але мають інше функціональне призначення (будівельні, сигнальні пристрої та ін.).

3. Майбутній Закон України «Про зброю» повинен мати чітке визначення таких понять як «антикварна», «історична зброя». Варто вказати, на яку несучасну зброю розповсюджується відповідний адміністративно-правовий режим, а на яку ні. При цьому, на зброю, яка остаточно втратила своє безпосереднє призначення, дія закону не може розповсюджуватися.

Щодо колекційної зброї, на нашу думку, вона може бути як несучасною, так і сучасною. Критерієм, за яким зброя належить до колекційної, є її кількість у власника. Тобто колекційна зброя – це будь-яка зброя (сучасна, несучасна), яка на законних підставах знаходиться у власності суб'єкта і кількість якої перевищує 5 одиниць. Виникає потреба визначити порядок придбання, обліку, зберігання, транспортування, експонування колекційної зброї (сучасної або несучасної), тобто режимні правила, які існують для певних видів зброї.

4. Пропонуємо ввести поняття «несмертельна зброя» як виробів, що призначені для тимчасового виводу супротивника з ладу, пошкодження його механізмів і споруд, і дія яких при правильному застосуванні не призводить до незворотних змін в організмі людини. Використання цього поняття замість уже існуючого «спеціальні засоби» буде відповідати вимогам сьогодення, адже спектр використання даних виробів досить великий, від цивільного обігу до проведення військових (миротворчих) операцій. Зазначена зброя на сьогодні становить основну частину арсеналу правоохоронних органів усього світу, вона активно використовується за таким призначенням і в нашій країні. Отже, можна говорити про виокремлення такого виду зброї як міліцейська (поліцейська) зброя.

Пропонуємо класифікацію несмертельної зброї за такими ознаками, як: *масштаб дії* (несмертельна зброя індивідуальної дії, несмертельна зброя масової дії); *принцип впливу* (несмертельна зброя, що впливає на центральну нервову систему й органи почуттів, яка механічно обмежує рухомість людини чи об'єкта та яка впливає на матеріальну частину супротивника); *тактико-технічні характеристики* (несмертельна ствольна зброя, в якій використовується різні несмертельні знаряддя, пристрої розпилювання подразнювальних речовин, несмертельна зброя, заснована на дії електричного току, холодна несмерте-

льна зброя); *призначення* (цивільна, службово-штатна; міліцейська (поліцейська), військова).

5. Для вирішення проблем, пов'язаних з обігом холодної зброї, є об'єктивна потреба визначення поняття «холодна зброя» в українському законодавстві як предметів, спеціально виготовлених і призначених виключно для ураження живої чи іншої цілі шляхом використання лише м'язової сили людини або механічної енергії, які не мають прямого виробничого або господарсько-побутового призначення. Виходячи з наведеного, метална зброя входить до поняття «холодна зброя», відокремлення зброї металної дії, на нашу думку, неприпустимо.

Ми вважаємо, що визначення кваліфікаційних ознак усіх видів холодної зброї та посилений контроль з боку держави за їх дотриманням при виробництві, реалізації побутово-господарчих виробів, які конструктивно нагадують зброю, дозволить уникнути в майбутньому непорозумінь та поліпшити регулювання зброї в Україні.

6. Запропонована нами класифікація для майбутнього Закону України «Про зброю» охоплює види зброї практично за всіма ознаками: *I. За способом виготовлення*: 1) промислова; 2) кустарна; 3) несанкціонована. *II. За тактично-технічними даними*: 1) вогнепальна; 2) газова; 3) холодна; 4) пневматична; 5) електро-шокуючої дії. *III. За характером нанесених ушкоджень*: 1) смертельна; 2) не смертельна. *IV. За призначенням*: 1) військова; 2) службово-штатна; 3) міліцейська (поліцейська); 4) музейна; 5) цивільна: А) мисливська; Б) спортивна; В) самооборонна; Г) колекційна; Д) нагородна.

Класифікація зброї за її призначенням має бути конкретизована. Для цього у тексті Закону окремими статтями потрібно розкрити зміст кожного пункту даної класифікації. Вичерпний перелік певних типів зброї, яка належить до військової, службово-штатної, міліцейської, цивільної або музейної та обіг якої регулюється Законом України «Про зброю» дозволить усунути непорозуміння і значно поліпшити реалізацію адміністративно-правового режиму обігу зброї в Україні.

7. Розглядаючи обіг зброї з позиції системного підходу, вважаємо за необхідне відокремити всі його елементи, адже для нашого дослідження важливим є розуміння обігу зброї як сукупності виключно всіх видів правовідносин, що виникають при поводженні зі зброєю та

які врегульовані відповідним законодавством. Елементами обігу зброї є її виробництво, ремонт, торгівля, передача, придбання, колекціонування, експонування, облік, зберігання, носіння, перевезення (перенесення), використання, вилучення, утилізація, ввезення та вивезення з території України, а також контроль з боку уповноважених державних органів за дотриманням встановлених правил щодо здійснення кожного без винятку виду правовідносин у визначеній сфері. Нормативні акти, що становлять основу режиму обігу зброї, повинні регламентувати всі без винятку етапи, які проходить зброя від виробництва до утилізації.

Виробництвом зброї є винаходження, розробка, виготовлення зброї, її основних частин та (або) складання зброї, виготовлення або спорядження боєприпасів чи виготовлення піротехнічних сумішей до них. Придбання зброї – це отримання зброї фізичною чи юридичною особою у фактичне володіння на законних підставах.

Також існує потреба вдосконалення правової регламентації таких питань як передання, носіння, перенесення, збирання та утилізація зброї і боєприпасів, використання зброї за призначенням.

8. На сьогодні існує потреба у використанні такого правового механізму як адміністративно-правовий режим не тільки при виникненні ситуацій надзвичайного характеру, а й у повсякденному житті, насамперед, коли контроль за об'єктом правовідносин має особливе значення для підтримання правопорядку та громадської безпеки у державі.

Адміністративно-правовий режим обігу зброї варто охарактеризувати таким чином: по-перше, даний режим є *постійним* – він діє незалежно від стану чи ситуації у країні; по-друге, він є *звичайним*, тобто не змінює конституційний статус громадян і організацій; по-третє, адміністративно-правовий режим обігу зброї можна віднести до *обмежувального* – держава встановлює особливі права та умови володіння предметами, які належать до категорії «зброя». Особливі умови встановлюються також і на виробництво, ремонт, реалізацію та інші види діяльності, пов'язані зі зброєю; по-четверте, правовий режим обігу зброї є *загальнодержавним*, тобто діючим на всій території України без винятку.

Якщо за основу брати розподіл адміністративно-правових режимів на групи залежно від мети встановлення, то режим обігу зброї нале-

жить до таких, метою встановлення яких є забезпечення (підтримка) громадської безпеки.

9. У дослідженні адміністративно-правового режиму обігу зброї важливо визначити саме перелік дії щодо зброї (нематеріальну частину об'єкта): придбання, зберігання, перевезення, виробництво, реалізація та ін. Тому об'єктом досліджуваного нами режиму слід вважати сукупність правовідносин (дій суб'єктів) в сфері обігу зброї.

Враховуючи дослідження відповідної сфери, треба сказати, що адміністративно-правовий режим обігу зброї являє собою цілісну, особливу систему регулювання всіх видів правовідносин, що виникають у сфері обігу зброї, яка заснована на методах, притаманних відповідній галузі права, і має за мету захист, забезпечення державних та суспільних інтересів, які охороняються законом України.

10. Класифікація адміністративно-правових режимів має важливе науково-практичне значення. Вона засновується на критеріях, що визначають правовий зміст адміністративно-правових режимів, а також з урахуванням сутності суспільних відносин, які вони регулюють. Ці режими можливо класифікувати за такими ознаками, як: *стадії обігу зброї, об'єкти правовідносин, методи адміністративно-правового регулювання*.

11. Однією з особливостей режиму обігу зброї є чітко зазначена у законодавчих актах сукупність позитивних зобов'язань, що дає підстави стверджувати – адміністративно-правовий режим обігу зброї має елементи дозвільного режиму та режиму, який засновано на позитивних зобов'язаннях, саме вони становлять його основу.

У структурі адміністративно-правового режиму обігу зброї варто виокремити такі складові частини, як: ліцензування, дозволи, реєстрація, стандартизація і сертифікація, формування державного оборонного замовлення (у сфері обігу військової зброї та техніки).

Ліцензування у структурі адміністративно-правового регулювання обігу зброї треба визначити як офіційне визнання за керуванням суб'єктом права на здійснення господарської та підприємницької діяльності у сфері обігу зброї відповідно до законодавства України.

Необхідним є закріплення на законодавчому рівні поняття «дозвіл» – як надання суб'єкту права на здійснення певних дій, що оформляється компетентним органом у вигляді офіційного документа. При

цьому необхідним є відокремлення режиму ліцензування та режиму надання дозволів у структурі правового режиму обігу зброї.

Режим реєстрації у структурі адміністративно-правового режиму обігу зброї повинен розглядатися у двох аспектах: 1) режим реєстрації власників зброї, 2) режим реєстрації господарчої та підприємницької діяльності у сфері обігу зброї. Видання державного кадастру значно поліпшило б контроль за обігом зброї. Він становить собою систематизований перелік відомостей про зброю та боєприпаси до неї, що дозволені до обігу на території України та мають сертифікат відповідного зразка про відповідність до встановлених стандартів.

12. Функціонування органів виконавчої влади забезпечує реалізацію досліджуваного нами правового режиму. Виходячи із сутності адміністративно-правового режиму з обігу зброї, слід сказати, що органи виконавчої влади реалізують свої повноваження із забезпечення режиму обігу зброї завдяки таким адміністративно-правовим формам як нормотворчість та правозастосування. Аналіз нормативних актів свідчить про те, що за обсягом компетенції у сфері нормотворчої діяльності провідну роль виконує Кабінет Міністрів України. Слід зазначити, що деякі питання щодо обігу зброї регулюються такими суб'єктами влади як Президент України та Верховна Рада України.

Нормотворчі повноваження мають і певні органи виконавчої влади. Серед них провідну позицію займає МВС України. На сьогодні виникає ситуація, коли порядок вирішення значного кола питань, пов'язаних з обігом зброї, регламентується відомчими актами. Далеко не завжди таке регулювання має правомірний характер. Поширена відомча нормотворчість у сфері регулювання обігу зброї може мати значні негативні наслідки.

13. На нашу думку, правове забезпечення адміністративно-правового режиму обігу зброї має подвійну мету. З одного боку, органами виконавчої влади забезпечується законність поведінки зі зброєю та боєприпасами, зводячи до мінімуму можливі шкідливі для суспільства наслідки. З іншого боку, не менш важливим є забезпечення реалізації прав фізичних та юридичних осіб на володіння і користування зброєю.

Забезпечення суспільних інтересів, правопорядку в сфері обігу зброї неодмінно зумовлює застосування примусу, який притаманний

діяльності органів, що мають владні повноваження. Застосування примусу з боку компетентних органів виконавчої влади дозволяє ефективно вирішувати питання забезпечення адміністративно-правового режиму обігу зброї. Заходи адміністративного примусу в правовому режимі обігу зброї включають у себе: заходи адміністративного попередження; заходи адміністративного припинення; заходи адміністративного стягнення; заходи забезпечення провадження справ про адміністративні порушення.

14. Аналіз статей, які встановлюють відповідальність за скоєння адміністративних проступків у сфері обігу зброї, показує, що за порушення даного режиму застосовуються такі види стягнень: попередження; адміністративний штраф; оплатне вилучення зброї та боєприпасів; конфіскація зброї та боєприпасів; позбавлення спеціального права, наданого громадянину (права полювання).

На сьогодні існує потреба визначання на законодавчому рівні підстави вилучення зброї, яке може застосовуватися у межах різних видів заходів адміністративного примусу. Отже, вилученням зброї та боєприпасів слід вважати його примусове відчуження у власника, тимчасово або постійно (у разі рішення суду) повноваженими органами (посадовими особами) з метою попередження або припинення правопорушення, або внаслідок скоєння суб'єктом певних протиправних дій.

15. На нашу думку, головне функціональне призначення юридичної відповідальності, як складової частини адміністративно-правового режиму обігу зброї, полягає саме у спонуканні до дотримання норм права, які регулюють правовідносини у даній сфері. Отже, щодо забезпечення досліджуваного режиму на перше місце слід поставити превентивну функцію, її особливістю є саме можливість, а не обов'язковість застосування даного засобу.

На сьогодні бракує встановлення чіткого переліку органів, а також загальних правил щодо притягнення юридичних осіб у сфері обігу зброї до відповідальності. Вирішення цього питання може бути шляхом проведення систематизації, зокрема кодифікації законодавства про адміністративну відповідальність юридичних осіб. По-перше, це дозволить ефективно застосовувати відповідні правові норми та поліпшити правове регулювання господарчої, підприємницької діяльно-

сті у сфері обігу зброї. По-друге, створить надійну базу для подальшого вдосконалення законодавства у даному напрямі.

16. Однією з найважливіших умов удосконалення правового регулювання у сфері обігу зброї є дотримання принципу відповідності між правовими нормами, які встановлюють певні правила поведінки, та нормами, які встановлюють відповідальність за невиконання або за неповне дотримання режимних правил. Аналіз законодавства України показує, що невідповідність у цьому питанні все ж таки є. Для усунення розбіжностей і вдосконалення режиму обігу зброї пропонуємо внести такі зміни в КУпАП:

Статтю 190 необхідно доповнити словом «використання» до переліку порушень громадянами порядку придбання, зберігання, передання іншим особам або продажу вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї. Крім того, додати слово «боєприпаси», встановивши відповідальність за порушення режимних правил і щодо цих предметів.

Пропонуємо доповнити цей Кодекс статтею 194-1 *«порушення керівниками підприємств правил укладення трудових договорів з громадянами на виконання робіт, пов'язаних з обігом зброї»*. Керівник повинен нести відповідальність, якщо в його підприємстві, організації до робіт, пов'язаних із виготовленням, ремонтом, придбанням, обліком, охороною, перевезенням і використанням зброї та боєприпасів буде допущена особа, яка не має на те відповідного дозволу органів внутрішніх справ або його термін закінчився.

Вважаємо за необхідне додати у ст. 195 КУпАП відповідальність за порушення працівниками підприємств, установ, організацій правил зберігання, перевезення, використання спеціальних засобів самооборони.

Також в ст. 195-1 треба встановити відповідальність за порушення порядку перевезення спеціальних засобів самооборони нарівні із зазначеними неправомірними діями при розробці, виготовленні, реалізації цих виробів.

Пропонуємо додати у статтю 195-2 ще «пристрої вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів». Адже газовими пістолетами та патронами до них не обмежується перелік спеціальних засобів.

У свою чергу нормативні акти, які регулюють обіг зброї, повинні встановлювати та чітко визначати правила поводження зі зброєю, відповідальність за порушення яких встановлена статтями 195-1 та 193.

17. Специфіка розвитку сучасних суспільних відносин зумовлює потребу у вдосконаленні засобів правового регулювання. Саме тому застосування заохочення при регулюванні певних правовідносин нині набуває дедалі більшої актуальності.

Правове заохочення має міститися у статтях, що встановлюють відповідальність за порушення режимних правил обігу зброї. Ці норми повинні звільняти від покарання за адміністративні проступки за умов добровільного припинення протиправної поведінки. Пропонуємо у статтях 190, 195-2 та 195-4 КУпАП передбачити заохочення особи у вигляді звільнення від адміністративної відповідальності.

Більш поширене використання заходів заохочення при забезпеченні адміністративно-правового режиму обігу зброї в Україні дозволить значно поліпшити правове регулювання цієї сфери, адже мотивацією правомірної поведінки для особи стануть не тільки певні приписи та страх перед відповідальністю, а насамперед, її особиста зацікавленість.

ДОДАТКИ

Додаток А.1

Таблиця за видами зброї (бази даних "Арсенал")

Вид зброї	всього	З них із датою надання (продовження) дозволу на зброю:				
		2004	2005	2006	2007	2008
Мисливська рушниця	789981	33806	40462	64782	48690	44984
Мисливська комбінована	3577	389	408	413	492	416
Газовий пістолет	129181	10497	9442	11551	9594	7840
Газовий револьвер	39200	1906	1551	2891	2040	1546
Пневматична гвинтівка	302	8	6	63	5	13
Пневматичний пістолет	42	1	-	13	-	-
Карабін	59961	4147	5136	6920	7626	7646
Пристрій для стрільби гумовими кулями (піс- толет)	106007	13233	15897	17665	17936	16444
Пристрій для стрільби гумовими кулями (рево- львер)	17849	2570	2193	2071	1851	1472
гвинтівка	4037	132	789	558	188	90
Гвинтівка МК	19307	1208	1799	2743	3031	2084
Пістолет МК	2589	230	202	241	132	250
Автомат	10713	302	143	271	181	231
Пістолет	41960	2421	2025	2582	2507	1906
Револьвер	8235	1130	1075	819	755	493
Сигнальний пістолет	151	1	3	19	3	4

Додаток А.2

Порівняльна таблиця поповнення бази даних "Арсенал" (статистичні дані за 1991-2008 р.р.)

Дата надання (продовження) дозволу на зброю	1991р.	1992р.	1993р.	1994р.	1995р.	1996р.
Всього в Україні	33103	149937	218825	67953	50944	55662
Дата надання (продовження) дозволу на зброю	1997р.	1998р.	1999р.	2000р.	2001р.	2002р.
Всього в Україні	61856	40883	43034	65345	47870	52844
Дата надання (продовження) дозволу на зброю	2003р.	2004р.	2005р.	2006р.	2007р.	2008р.
Всього в Україні	68210	73730	83268	115229	95717	84372

Додаток Б.1

Кількість зареєстрованих злочинів у сфері обігу зброї на території України в період 2004-2008 рр.

Роки	2004	2005	2006	2007	2008	Усього
Кількість зареєстрованих злочинів	11458	11041	10998	11684	11829	57010

Додаток Б.2

Кількість осіб, які вчинили адміністративні правопорушення у сфері обігу зброї на території України в період 2004-2008 рр.

Роки	2004	2005	2006	2007	2008	Усього
Виявлено осіб, які вчинили адміністративні правопорушення	40391	40181	47573	46450	46024	220619

Додаток В

Відомості про окремі види адміністративних правопорушень у сфері обігу зброї, що вчинені на території України в період з 2004-2008 р.р.

Види правопорушень	Стаття КУпАП	Кількість виявлених осіб, що вчинили адміністративні правопорушення				
		2004	2005	2006	2007	2008
стрільба з вогнепальної, холодної, металеві чи пневматичної зброї в населених пунктах і в не відведених для цього місцях або з порушенням встановленого порядку	174	323	364	413	448	483
порушення громадянами порядку придбання, зберігання, передачі іншим особам або продажу вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї	190	1964	1951	1902	2254	1881
порушення громадянами правил зберігання, носіння або перевезення вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і бойових припасів	191	2584	2832	2208	2573	2773
порушення громадянами строків реєстрації (перереєстрації) вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і правил взяття її на облік	192	3188 6	3125 0	3936 6	3617 6	3570 3
ухилення від реалізації вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і бойових припасів	193	27	7	10	15	11
порушення працівниками торгівельних підприємств (організацій) порядку продажу вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і боєприпасів	194	16	16	77	13	13
порушення працівниками підприємств, установ, організацій правил зберігання або перевезення вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і бойових припасів	195	453	603	543	534	364

Додаток Г

Відомості про окремі види адміністративних правопорушень у сфері обігу спеціальних засобів, що вчинені на території України в період 2005-2008 рр.

Види правопорушень	Стаття КУпАП	Кількість виявлених осіб, що вчинили адміністративні правопорушення			
		2005	2006	2007	2008
порушення порядку розробки, виготовлення, реалізації спеціальних засобів самооборони	195-1	72	90	123	112
порушення порядку придбання, зберігання, реєстрації та обліку газових пістолетів і револьверів та патронів до них	195-2	3158	3054	4437	4796
порушення правил застосування спеціальних засобів самооборони	195-3	31	37	42	32
порушення порядку виробництва, придбання, зберігання чи продажу електрошокових пристроїв і спеціальних засобів, що забезпечуються правоохоронними органами	195-4	71	182	157	249

Додаток Д

Кількість зброї, поставленої до бази «Арсенал» (по даті надання (продовження) дозволу на зброю):

Власник зброї	всього	З них із датою видавання (продовження) дозволу на зброю:				
		2004	2005	2006	2007	2008
Фізична особа	1180506	61563	66875	92608	76164	73159
Юридична особа	192068	8804	10581	10269	13497	7448

Кількість зброї, поставленої до бази «Арсенал» (за датою надання (продовження) дозволу на зброю) за період 1991-2008 рр.:

дата видавання (продовження) дозволу на зброю	Всього	Фізична особа	Юридична особа
1991	54191	45720	8471
1992	24702	22613	2089
1993	35888	31973	3915
1994	121043	112584	8459
1995	86269	70533	15736
1996	168664	75841	16982
1997	269025	82966	17395
1998	62836	54806	8030
1999	62182	49865	12317
2000	89260	68572	20688
2001	66056	56478	9578
2002	70676	61472	9204
2003	85319	76714	8605
2004	70367	61563	8804
2005	77456	66875	10581
2006	102877	92608	10269
2007	89661	76164	13497
2008	80607	73159	7448
Всього за 1991-2008р.р.	1372574	1180506	192068

Додаток Е

Соціологічна анкета: «Проблеми удосконалення адміністративно-правового режиму обігу зброї»

Шановний опитуваний, Кримський юридичний інститут Одеського державного університету внутрішніх справ проводить дослідження адміністративно-правового режиму обігу зброї в Україні, метою якого є удосконалення правового регулювання даної сфери. Нас цікавить думка як працівників ОВС, так і пересічних громадян, які мають дозвіл на володіння зброєю. Необхідно відзначити правильний, на Ваш погляд, варіант відповіді на кожне запитання будь якою відміткою, у випадку помилкової відповіді закреслить її та виділить іншу.

Заздалегідь дуже Вам вдячні.

1. – *Прізвище, ім'я та по батькові:*

2. – *вік:*

3. – *освіта:*

4. – *місце роботи (служби):*

5. – *Чи вважаєте Ви зброю специфічним об'єктом власності, і що на її обіг держава повинна встановлювати особливий (жорсткий) порядок регулювання?*

Так _____ Ні _____

6. – *На Вашу думку, існуючий на сьогодні в Україні порядок регулювання сфери обігу зброї є задовільним?*

Так _____ Ні _____

7. – *Чи вважаєте Ви, що для вдосконалення правового регулювання в сфері обігу зброї в Україні необхідно прийняття Закону «Про зброю»?*

Так _____ Ні _____

8. – *Чи вважаєте Ви, що окремі питання щодо обігу зброї при відсутності Закону України «Про зброю» можуть вирішуватися на відомчому рівні?*

Так _____ Ні _____

9. – На Вашу думку, чи можливе визначення такого поняття як «несмертельна» зброя?

Так _____ Ні _____

10. – Чи вважаєте Ви, що основу озброєння правоохоронних органів має становити «несмертельна зброя» та у зв'язку з чим можна виокремити такий вид зброї як «міліцейська (поліцейська) зброя»?

Так _____ Ні _____

11. – Чи вважаєте Ви, що поширене застосування заходів заохочення (звільнення від відповідальності за умов добровільної відмови від протиправної поведінки) дозволить значно поліпити правове регулювання в сфері обігу зброї?

Так _____ Ні _____

12. – На Вашу думку, для забезпечення проголошених конституцією України прав, громадянам повинно бути дозволено володіння (оберіть відповідний варіант відповіді):

А) зброєю несмертельної дії, зокрема травматичною

_____ Б) короткоствольною вогнепальною зброєю невійськових зразків

_____ В) треба залишити існуючий порядок надання дозволів на зброю для громадян _____

Додаток Ж
Результати соціологічного опитування

№	Питання	Категорія опитаних							
		Працівники ОВС (407 осіб)				Громадяни, що мають дозвіл на зброю (1018 осіб)			
		Так		Ні		Так		Ні	
		кількість	%	кількість	%	кількість	%	кількість	%
1	Чи вважаєте Ви зброєю специфічним об'єктом власності, і що на її обіг держава повинна встановлювати особливий (жорсткий) порядок регулювання?	346	85	61	15	784	77	234	23
2	На Вашу думку, існуючий на сьогодні в Україні порядок регулювання сфери обігу зброї є задовільним?	90	22	317	78	315	31	703	69
3	Чи вважаєте Ви, що для вдосконалення правового регулювання в сфері обігу зброї в Україні необхідно прийняття Закону «Про зброю»?	297	73	110	27	601	59	417	41
4	Чи вважаєте Ви, що окремі питання щодо обігу зброї при відсутності Закону України «Про зброю» можуть вирішуватися на відносному рівні?	216	53	191	47	326	32	692	68
5	На Вашу думку, чи можливе визначення такого поняття як «несмертельна» зброя?	240	59	167	41	651	64	367	36
6	Чи вважаєте Ви, що основу озброєння правоохоронних органів має становити «несмертельна зброя» та у зв'язку з чим можна встановити такий вид зброї як «міліцейська (поліцейська) зброя»?	248	61	159	39	835	82	183	18
7	Чи вважаєте Ви, що поширене застосування заходів захоплення (звільнення від відповідальності за умов добровільної відмови від протиправної поведінки) дозволить значно поліпшити правове регулювання в сфері обігу зброї?	232	57	175	43	804	79	214	21
8	На Вашу думку, для забезпечення проголошених конституцією України прав, громадянам повинно бути дозволено володіння (оберіть відповідний варіант відповіді):								
	А) зброєю несмертельної дії у тому числі травматичною	126	31	-	-	478	47	-	-
	Б) короткоствольною вогнепальною зброєю невійськових зразків	53	13	-	-	183	18	-	-
	В) необхідно залишити існуючий порядок надання дозволів на зброю для громадян	228	56	-	-	357	35	-	-

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про зброю

Цей Закон регулює правовідносини, що виникають при обігу на території України ручної стрілецької зброї, несмертельної зброї, боеприпасів до них, а також холодної зброї.

Закон спрямований на забезпечення захисту життя та здоров'я громадян, охорону прав і свобод, гарантованих Конституцією України, забезпечення громадської безпеки, охорону природи та природних ресурсів, зміцнення міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинністю і незаконним розповсюдженням зброї.

Розділ I. Загальні положення

Стаття 1. Визначення термінів

зброя – пристрої, прилади і предмети, спеціально виготовлені, конструктивно призначені і технічно придатні для ураження живої чи іншої цілі (нанесення тілесних пошкоджень, знищення супротивника, тимчасове позбавлення можливості чинити опір, вивід з ладу техніки, руйнування споруд);

боеприпаси – пристрої, конструктивно призначені й технічно придатні для пострілу зі зброї відповідного виду з метою ураження живої чи іншої цілі снарядом (кулею, шротом тощо);

військова зброя – види зброї, що перебувають на озброєнні Збройних Сил України та інших військових формувань, правоохоронних та митних органів і призначені для вирішення бойових та оперативно-службових завдань з метою забезпечення виконання покладених на них функцій;

службово-штатна зброя – зброя, що надається у користування особовому складові охорони, працівникам та посадовим особам підприємств з особливими статутними завданнями за наявності особистого дозволу на зброю виключно для виконання службових повноважень відповідно до статутних завдань та виду ліцензійної діяльності;

міліцейська (поліцейська) зброя – зброя, що стоїть на озброєнні правоохоронних органів, та забезпечує виконання специфічних для них завдань.

цивільна зброя – зброя, призначена для використання громадянами з метою самооборони, полювання, заняття спортом, колекціонування, або знаходиться у власника в якості нагородної зброї.

вогнепальна зброя – пристрої та прилади, конструктивно призначені і технічно придатні для механічного ураження цілі металевим снарядом, який приводиться в рух миттєвим вивільненням хімічної або інших видів енергії заряду (пороху, іншої горючої суміші);

мисливська зброя – гладкоствольні, нарізні та комбіновані рушниці, призначені для промислового, любительського і спортивного полювання;

гладкоствольна зброя – вид вогнепальної зброї, призначеної для стрільби, з гладкими, без нарізів, стволами;

нарізна зброя – вид вогнепальної зброї, яка має спіральні нарізи у направляючій частині ствола;

комбінована зброя – вид вогнепальної зброї, що одночасно поєднує нарізні та гладкі стволи;

несмертельна зброя – вироби, що призначені для тимчасового виводу супротивника з ладу, пошкодження його механізмів і споруд, і дія яких при правильному застосуванні не призводить до незворотних змін в організмі людини;

газова зброя – вид несмертельної зброї, призначеної для тимчасового ураження живої цілі на обмеженій відстані або площі речовинами сльозоточивої та подразнюючої дії.

травматична зброя – вид несмертельної зброї, призначеної для тимчасового ураження живої цілі гумовими чи аналогічними за своїми властивостями кулями.

пневматична зброя – зброя, призначена для ураження цілі на віддалі металевим снарядом (кулею), що приводиться в рух енергією стиснутих газів або повітря;

холодна зброя – предмети, спеціально виготовлені і призначені виключно для ураження живої чи іншої цілі шляхом використання лише м'язової сили людини або механічної енергії, які не мають прямого виробничого або господарсько-побутового призначення.

антикварна (історична) зброя – зброя попередніх епох або зброя, знята з виробництва та озброєння Збройних Сил України та інших військових формувань до якої не виготовляються бойові припаси, її сучасні репліки (ново робі), які використовуються для колекціонування та експонування.

почесна іменна зброя (нагородна зброя) – зброя (вогнепальна та холодна), що передається громадянам за особисті заслуги перед Збройними Силами України і Державою в порядку заохочення;

колекційна зброя – це будь-яка зброя (сучасна, несучасна), яка на законних підставах знаходиться у власності суб'єкта, і кількість якої перевищує 5 одиниць;

несанкціонована зброя – зброя, повністю, або частково виготовлена в кустарних умовах без відповідних ліцензій і дозволів уповноважених органів, а також в яку внесені конструктивні зміни, що змінюють її первісні технічні і балістичні характеристики;

кустарне виробництво зброї – виготовлення зброї майстрами – зброярами в умовах законного промислу в кустарних майстернях, яка за своїми характеристиками близька до промислової зброї, але за конструкцією, розмірами і зовнішнім оформленням не відповідає жорстким стандартам;

основні частини зброї – такі частини зброї, що визначають її функціональне призначення, підлягають клеймуванню та нумеруванню;

обіг зброї – сукупність, виключно усіх видів правовідносин, що виникають в сфері обігу зброї і врегульовані відповідним законодавством. (дане поняття включає в себе: виробництво зброї, її ремонт, торгівля зброєю, передача, придбання, колекціонування, експонування, облік, зберігання, носіння, перевезення (перенесення), використання, вилучення, утилізація, ввезення та вивезення з території України).

стан, що виключає можливість миттєвого застосування зброї – зброя у розрядженому або розібраному стані;

підприємства, що мають особливі статутні завдання – підприємства, установи та організації незалежно від форм власності, яким чинним законодавством України дозволено володіння чи користування зброєю для виконання виробничих, охоронних або інших, пов'язаних з обігом зброї, функцій;

застосування зброї – здійснення прицільного пострілу або інший спосіб використання бойових властивостей зброї з метою ураження живої чи іншої цілі.

сертифікація зброї і бойових припасів – підтвердження уповноваженими державними органами відповідності тактико-технічних даних конкретних видів і типів зброї, бойових припасів до неї обов'язковим вимогам нормативно-правових актів із стандартизації.

Державний Кадастр службово-штатної та цивільної зброї – систематизований перелік відомостей про зброю та боєприпаси до неї, що дозволені до обігу на території України.

Стаття 2. Класифікація зброї

Залежно від способу виготовлення, тактико-технічних даних, характеру нанесених ушкоджень та призначення вся зброя поділяється на такі види:

I За способом виготовлення:

1. промислова;
2. кустарна;
3. несанкціонована.

II За тактично-технічними даними:

1. вогнепальна;
2. газова;
3. холодна;
4. пневматична;
5. електрично-шокуючої дії.

III За характером нанесених ушкоджень:

1. смертельна;
2. не смертельна.

IV За призначенням:

1. військова;
2. службово-штатна;
3. міліцейська (поліцейська);
4. цивільна:
 - А) мисливська;
 - Б) спортивна;
 - В) самооборонна;
 - Г) колекційна;

- Д) нагородна.
- 5. музейна.

Стаття 3. Військова зброя

Розробка, виготовлення та придбання військової зброї здійснюється за заявками державних військових формувань, згідно чинного законодавства України. Обіг військової зброї регулюється законодавством України та нормативними актами Кабінету Міністрів України.

Для військових цілей можливе використання усіх без винятку зразків бойової зброї, яка знаходиться на озброєнні ЗС України. Військова зброя та боєприпаси заборонені у цивільному, службово-штатному та міліцейському обігу, окрім випадків передбачених законодавством України. Дія цього закону не розповсюджується на обіг військової зброї та боєприпасів до неї.

Стаття 4. Міліцейська (поліцейська) зброя

Для виконання обов'язків правоохоронними органами використовуються:

- вогнепальна короткоствольна зброя (у тому числі військових зразків);
- вогнепальна зброя з можливістю ведення автоматичного вогню (армійських зразків);
- не смертельна зброя (спеціальні засоби для охорони громадського порядку; засоби забезпечення спеціальних операцій; засоби активної оборони).

Повний перелік зброї, що може використовуватися в якості міліцейської (поліцейської) визначає Кабінет Міністрів України.

Стаття 5. Службово-штатна зброя

Для виконання організаціями та підприємствами своїх службово-штатних функцій можливе використання зброї:

- 1) для озброєння особового складу охорони, посадових осіб, своїх працівників, тільки за наявності особистого дозволу виключно для виконання службових повноважень організаціями, підприємствами і установами, що виконують особливі статутні завдання на підставі ліцензії Кабінету Міністрів України та є об'єктами дозвільної системи:

- короткоствольна вогнепальна зброю (крім автоматичної) невійськових зразків, калібром до 9,3 мм включно і дульною енергією до 300 Дж;

- довгоствольна вогнепальна гладкоствольна зброя калібром від 410 до 12, у тому числі без плечового упору, з рухомим ців'єм та пістолетною рукояткою. Загальна довжина цієї зброї не повинна бути менше 800 мм, а довжина ствола з патронником менше 500 мм, з балістичними характеристиками відповідно вимогам до характеристик мисливської зброї;

- довгоствольна вогнепальна мисливська нарізна кал. до 9,3 мм

- не смертельної (травматичної) дії, у тому числі газова калібром до 11,45 мм включно, короткоствольна, вітчизняного виробництва, боеприпаси до якої споряджені гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії з граничними параметрами ураження до 0,5 Дж на 1 мм² площі поперечного січення кулі, калібром до 12 мм;

2) для оснащення табельного положення спортивних товариств та організацій, статuti яких передбачають розвиток стрілецьких видів спорту:

- пневматичну зброю, вогнепальну гладкоствольну зброю, вогнепальну нарізну зброю; холодну (метальну) зброю.

Види зброї, яку використовують для спортивних цілей, визначають у суворій відповідності до вимог Міжнародного Олімпійського комітету та Національними федераціями зі стрілецьких видів спорту.

3) зброя для оснащення мисливсько-промислових бригад, мисливських підприємств та організацій:

- вогнепальна гладкоствольна калібром від 410 до 12, комбінована, нарізна, калібром до 9,3 мм включно та холодна.

Стаття 6. Цивільна зброя

Цивільна зброя поділяється на:

1) мисливську, яка використовується для полювання та занять мисливським спортом:

- вогнепальна гладкоствольна калібром від 410 до 12, комбінована, нарізна, калібром до 9,3 мм включно і холодна.

2) зброю для заняття спортом, без права полювання:

пневматичну калібром до 4,5 мм, дульною енергією до 7,5 Дж включно і швидкістю польоту кулі менш як 200 м/с, у тому числі короткоствольна;

- вогнепальну нарізну довгоствольну калібром до 5,6 мм (22 LR) включно;

- холодну, у тому числі холодну-метальну з натягом тятиви менш як 20 кг;

3) зброю, придбану громадянами з метою захисту життя, здоров'я і житла, без права полювання:

- гладкоствольну довгоствольну калібром від 410 до 12, у тому числі без плечового упору, з рухомим ців'єм та пістолетною рукояткою. Загальна довжина цієї зброї не повинна бути меншою за 800 мм, а довжина ствола з патронником менше 500 мм, з балістичними характеристиками, відповідно вимогам до характеристик мисливської зброї;

- нарізну мисливську довгоствольну калібром від 4,5 мм до 8 мм;

- газову калібром до 11,45 мм включно, механічні розпилювачі, аерозольні пристрої, споряджені речовинами сльозоточивої та дратівної дії за погодженням з Держстандартом України;

- короткоствольна вогнепальна зброя, не смертельна зброя (для окремих категорій громадян та посадових осіб згідно до законодавства України)

4) зброю, придбану громадянами з метою колекціонування:

- несучасна холодна та вогнепальна зброя, яка остаточно втратила свої бойові функції (згідно висновків експертизи) на яку не розповсюджується дозвільна система;

- несучасна холодна та вогнепальна зброя, яка має певні бойові властивості і яка потребує оформлення дозволу;

- сучасна вогнепальна зброя, приведена у стан неможливості здійснення пострілу;

- будь-якої зброю, що дозволена у цивільному обігу та зберігає свої властивості, за умови дотримання правил зберігання цих виробів відповідно до чинного законодавства;

5) зброя, якою громадянин був нагороджений:

- за особисті заслуги перед Збройними Силами України і Державою, громадянин може бути заохочений почесною іменною зброєю,

модель якої визначається відповідно до чинного законодавства України.

Стаття 7. Музейна зброя

В якості музейних експонатів може використовуватись:

- зброя, яка має художнє, історичне, наукове, культурне значення і належить до державної частини Музейного фонду України.

Стаття 8. Види боєприпасів

Боєприпаси, за своїм призначенням та конструктивними особливостями, розподіляються на:

1) боєприпаси до військової зброї виготовляються і розповсюджуються на території країни згідно чинного законодавства України та нормативних актів Кабінету Міністрів України.

2) боєприпаси до службово-штатної зброї:

- патрони для довгоствольної гладкоствольної зброї калібром від 410 до 12, загальною довжиною до 70 мм включно, споряджені шротом, картечню номерів з 1 по 4, а також гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії;

- для нарізної зброї калібром від 4,5 до 9,3 мм включно, в тому числі для короткоствольної зброї до 9,3 мм включно;

- патрони для газової зброї калібром до 11,45 мм включно.

3) боєприпаси до цивільної зброї:

- патрони для довгоствольної гладкоствольної зброї на полювання, калібром від 410 до 4, загальною довжиною до 90 мм включно;

- патрони для нарізної довгоствольної зброї, що придбана з метою самозахисту, калібром від 4,5 до 8 мм;

- патрони для мисливської нарізної та комбінованої зброї калібром від 4,5 до 9,3 мм включно, загальною довжиною до 74 мм;

- патрони для короткоствольної зброї калібром до 12 мм включно не смертельної (травмуючої) дії з метою самооборони, споряджені гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії;

- патрони для газової зброї до 11,45 мм включно.

Стаття 9. Холодна зброя

Залежно від призначення і способу використання, холодна і холодна метальна зброя поділяються на:

1) Військову зброю (призначається для озброєння військовослужбовців для виконання покладених на них обов'язків, а також як складова частина мундира військовослужбовця).

2) Міліцейську (поліцейську) зброю (призначається для озброєння співробітників правоохоронних органів для виконання специфічних завдань, пов'язаних з охороною правопорядку).

2) Мисливську зброю (призначається для використання на полюванні і в побуті і має багатофункціональне призначення).

До холодної мисливської зброї відносяться ножі, кинджали, стилети.

3) Спортивну зброю (призначається для оснащення табельного положення спортивних товариств та організацій за типами та технічними характеристиками, що визначаються Міжнародним олімпійським комітетом та Національними федераціями з видів спорту).

4) Національну зброю (призначається для носіння з національним костюмом України та формою Українського козацтва).

Порядок обігу холодної національної зброї (шаблі, шашки, кинджали) встановлюється Кабінетом Міністрів України або уповноваженим ним органом.

Стаття 10. Основні ознаки холодної зброї

Холодна зброя має наступні кваліфікаційні ознаки:

довжина клинка перебільшує 90 мм;

лезо зафіксовано або при відкриванні ножа стає на фіксатор;

товщина верхньої частини леза перебільшує 2,6 мм;

твердість сталі клинка /HRC/ перевищує 42 одиниці по Роквеллу;

натягнення тятиви арбалета, або лука, перевищує 20 кг (для холодної метальної зброї).

Зброя не вважається холодною, якщо хоч одна з її ознак не відповідає визначеним параметрам.

Дозвіл на право зберігання і носіння вогнепальної зброї дає право громадянам на користування мисливською та національною холодною зброєю.

Стаття 11. Державний збройовий кадастр

Державний збройовий кадастр видається і ведеться Державним комітетом України по стандартизації, метрології та сертифікації (Держстандартом України). Відомості про зброю заносяться до Державного збройового кадастру Держстандартом України на підставі позитивних результатів сертифікації протягом одного місяця з дня її завершення.

Кадастр перевидається один раз на п'ять років.

Держстандарт України двічі на рік публікує систематизовані відомості про внесення змін і доповнень до Державного збройового кадастру.

Стаття 12. Сертифікація зброї та боєприпасів

Обов'язковій сертифікації підлягає зброя та бойові припаси, які виробляються в Україні або ввозяться для реалізації на її територію з-за кордону. Несучасна колекційна зброя не підлягає сертифікації.

Сертифікація зброї та боєприпасів проводиться Держстандартом України та його органами в порядку та у відповідності з вимогами, встановленими чинним законодавством України, а також діючими на її території міжнародними нормами. Сертифікація зброї та боєприпасів здійснюється за заявками виробників чи осіб, що ввозять зброю та боєприпаси на територію України з метою її реалізації, протягом тридцяти днів після подання необхідних документів. За проведення сертифікації зброї сплачується державне мито.

Розділ II. Право на поводження зі зброєю

Стаття 13. Ліцензування обігу зброї та боєприпасів до неї

На території України обов'язковому ліцензуванню щодо обігу службово-штатної і цивільної зброї та боєприпасів до неї підлягають:

- наукові дослідження технологій щодо виробництва зброї та боєприпасів до неї;

- розробка, виробництво, випробування, реалізація зброї та боєприпасів до неї, а також її ремонт;

- колекціонування зброї;

- утримання стрілецьких тирів, стрільбищ, стрілецько-мисливських стендів;

утримання централізованих складів для зберігання зброї та боєприпасів до неї;

Окремому ліцензуванню підлягає діяльність підприємств з особливими статутними завданнями з:

проведення технічного огляду зброї при її перереєстрації;
сертифікації зброї та боєприпасів;

проведення навчання з користування зброєю та боєприпасів до неї;
фахової підготовки співробітників зброярських підприємств, зброярських майстрів, викладачів і інструкторів по навчанню користуванню зброєю та боєприпасів до неї з видачею відповідних сертифікатів.

Порядок видачі ліцензій, термін дії та умови ліцензування визначаються спеціально уповноваженим органом з питань ліцензування відповідно до Закону.

Стаття 14. Види дозволів, пов'язаних з обігом зброї та боєприпасів до неї, діючих на території України

Дозвільна система на території України здійснюється у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України і проводиться уповноваженим ним органом.

Дозволи щодо обігу службово-штатної і цивільної зброї за обсягом повноважень та метою її використання поділяється на такі види:

1) для придбання спеціальних засобів, зброї та боєприпасів, які використовуються підприємствами з особливими статутними завданнями;

2) для придбання цивільної зброї громадянами України;

3) для придбання цивільної зброї іноземними громадянами;

4) для носіння, використання й перевезення спеціальних засобів і зброї співробітниками підприємств з особливими статутними завданнями, у тому числі для спортивних товариств і організацій;

5) для зберігання, носіння і перевезення цивільної зброї громадянами України;

6) для транспортування зброї та боєприпасів до неї територією України підприємствами з особливими статутними завданнями;

7) для транзиту зброї територією України;

8) для ввезення територією України і вивозу з України цивільної зброї громадянами України;

9) для ввезення на територію України і вивозу з України службово-штатної і цивільної зброї та боєприпасів до неї підприємствами з особливими статутними завданнями;

10) для проведення виставок спеціальних засобів, зброї та боєприпасів до неї;

Крім дозволів, уповноваженні органи видають направлення для:

11) комісійного продажу зброї юридичними і фізичними особами через мережу підприємств, яким надане це право;

12) знищення або вихолощення зброї, що належить юридичним і фізичним особам.

Стаття 15. Порядок здійснення оплати адміністративних послуг, пов'язаних з видючою ліцензій, дозволів і сертифікатів, а також за продовження строків їх дій.

За видачу ліцензій і сертифікатів, дозволів і направлень, а також за продовження строку їх дії з юридичних і фізичних осіб справляються одноразові збори.

Розмір зборів визначається, виходячи із витрат, пов'язаних з видачею зазначених документів і затверджується Кабінетом Міністрів України за поданням спеціально уповноваженого органу.

Розділ III. Обіг зброї та боєприпасів до неї.

Стаття 16. Порядок обігу зброї

Порядок обігу зброї встановлюється і регулюється цим Законом, іншими законодавчими актами, а також постановами Кабінету Міністрів України, іншими нормативно-правовими актами, прийнятими уповноваженими державними органами.

Встановлені правила обігу зброї поширюються також на її основні частини та бойові припаси.

Стаття 17. Виробництво зброї та боєприпасів до неї

Виробництво зброї, її вузлів, частин, їх складання, виробництво боєприпасів, їх компонентів, а також реалізація зброї, її вузлів і частин, боєприпасів та їх компонентів здійснюються підприємствами,

організаціями та громадянами на підставі ліцензій, що видаються Кабінетом Міністрів України або уповноваженим ним органом.

Виробництвом зброї можна вважати процес, що проходить етапи винаходження, розробки, виготовлення основних частин та (або) складання зброї, виготовлення або спорядження боєприпасів, піротехнічних сумішей до них.

Юридичні особи, які виробляють зброю та боєприпаси до неї, забезпечують повну безпеку виробництва, контроль за виробництвом, відповідну якість продукції, що виготовляється та її збереження, ведуть облік виготовленої зброї та боєприпасів.

Кожна одиниця виготовленої зброї повинна мати індивідуальні номери, які проставляють на її основних деталях (стволі, рамі, ствольній коробці та затворі) способом, який максимально виключає їх підробку та заміну.

Кожна одиниця вогнепальної та газової зброї повинна пройти сертифікаційні випробування на відповідність вимогам безпеки ПМК Брюссельської конвенції з обов'язковим нанесенням відповідних клейм і видачею сертифіката, який їх затверджує у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Клейма, які проставляють на боєприпасах для службово-штатної та цивільної зброї повинні давати інформацію щодо підприємства-виробника, року виготовлення та типу боєприпасів.

Спорядженням патронів до цивільної мисливської вогнепальної зброї можуть займатися власники такої зброї для особистого користування за наявності дозволу на право її зберігання, носіння і перевезення, з компонентів, придбаних у законному порядку.

фізичними особами (майстрами - зброярами) може виготовлятися вогнепальна зброя та холодна зброя невійськових зразків, яка за своїми характеристиками близька до промислової зброї, але за конструкцією, розмірами і зовнішнім оформленням не відповідає жорстким стандартам, або яка має авторську або художню цінність. Порядок здійснення вказаної діяльності визначається Кабінетом Міністрів України та уповноваженим ним органом.

Стаття 18. Ремонт зброї

Ремонт вогнепальної, холодної, газової а також травматичної зброї здійснюється в організаціях і підприємствах, які мають відповідні ліцензії спеціально уповноваженого органу на здійснення вказаного виду діяльності.

Співробітники зазначених підприємств і організацій повинні мати сертифікати про проходження необхідної фахової підготовки за програмою, розробленою Кабінетом Міністрів України, або уповноваженим ним органом.

У разі заміни при ремонті основних частин, на які нанесені номерні знаки, підприємство з ремонту зброї видає власнику документ для пред'явлення його в територіальний уповноважений орган, за місцем знаходження її на обліку, для внесення відповідних змін у дозвіл на право зберігання, носіння і перевезення зброї.

Проведення доукомплектування мисливських рушниць, нарізних карабінів і гвинтівок запасними стволами подібних систем проводиться без додаткового дозволу на умовах вже виданого дозволу на право зберігання, носіння і перевезення зброї. При цьому, підприємство, яке провело доукомплектування даної зброї, видає власнику документ для внесення змін і доповнень вищезазначеного дозволу.

Умови проведення ремонту зброї в Україні визначаються уповноваженим Кабінетом Міністрів України органом.

Стаття 19. Торгівля зброєю

Торгівля службово-штатною та цивільною зброєю і бойових припасів до неї здійснюють суб'єкти господарювання, які мають відповідну ліцензію. Порядок і умови реалізації цивільної та службово-штатної зброї визначаються чинним законодавством та іншими нормативно-правовими актами України.

Порядок і умови реалізації бойової ручної стрілецької зброї для Збройних Сил України, інших військових формувань, правоохоронних органів, та бойових припасів до неї визначається Кабінетом Міністрів України.

Стаття 20. Право на придбання зброї

Право на придбання відповідних видів зброї і бойових припасів на території України мають:

- державні органи;
- підприємства, установи та організації незалежно від форми власності для озброєння особового складу охорони, своїх працівників і посадових осіб, яким згідно з законодавством та видом діяльності дозволено користуватися зброєю (далі - підприємства, установи і організації, що мають особливі статутні завдання);

- суб'єкти, які згідно з чинним законодавством займаються виробництвом, ремонтом, реалізацією зброї та бойових припасів, утриманням стрілецьких тирів, стрільбищ, мисливських стендів, та інші, яким таке право надане чинним законодавством;

- спортивні та мисливські організації;
- (юридичні і фізичні особи) установи культури, що експонують колекції зброї, або використовують зброю під час кінозйомок чи проведення циркових вистав за участю хижих звірів;
- громадяни України;
- іноземні громадяни та іноземні юридичні особи у порядку, визначеному цим Законом.

Посадові особи, які підлягають державному захисту відповідно до законодавства України, мають право отримувати в тимчасове користування службово-штатну зброю, у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України або уповноваженим ним органом.

Порядок і умови придбання зазначеними у статті суб'єктами визначається Кабінетом Міністрів України та уповноваженим ним органом.

Стаття 21. Нагородження зброєю

За особисті заслуги перед Збройними Силами України і Державою, у порядку заохочення, громадяни України можуть нагороджуватись "Почесною іменною зброєю" - відзнакою Президента.

Порядок нагородження та конкретні моделі нагородної зброї (вогнепальної, холодної) визначається актами Президента України та нормативними документами уповноважених органів.

Порядок зберігання та носіння нагородної зброї здійснюється відповідно до законодавства України.

Стаття 22. Успадкування цивільної зброї громадянами. Дарування зброї

Успадкування цивільної зброї проводиться у порядку, встановленому законодавством України.

У разі смерті громадянина, який був власником цивільної вогнепальної зброї та боєприпасів до неї на законних підставах, його спадкоємці за законом у місячний термін здають зброю та боєприпаси до неї у відповідний територіальний орган, де ця зброя знаходиться на обліку, до остаточного вирішення спадкоємцями питання про спадщину зброї.

У випадку порушення цього строку, спеціально уповноважений орган письмово попереджує спадкоємців про необхідність негайної передачі зброї. У разі невиконання цього положення зброя вилучається, до вирішення спірних питань.

На підставі свідоцтва про право на спадщину зброї і подання відповідної заяви та інших необхідних документів до уповноваженого органу, спадкоємець отримує дозвіл на право спадкоємства даного виду зброї та боєприпасів до неї, а також право на зберігання та носіння даної зброї.

Уповноважені органи зберігають, передану їм зброю, тільки протягом строку прийняття спадщини. Продовження строку прийняття зброї у спадщину здійснюється у випадках, визначених законодавством України за письмовою заявою спадкоємця та довідки нотаріуса про продовження строку прийняття спадщини.

По закінченню встановлених строків, уповноважений орган знімає зброю з відповідального зберігання, приймаючи рішення щодо її подальшого використання.

Дана зброя підлягає комісійному продажу через уповноважену на подібний вид діяльності установу з відшкодуванням коштів за неї спадкоємцям, чи її знищенню відповідно до статті 30 цього Закону.

Власники цивільної зброї мають право реалізації власної зброї тільки тим особам, які мають дозвіл на придбання зброї.

Продаж зброї громадянами здійснюється тільки через підприємство, яке має ліцензію на право реалізації зброї та боєприпасів.

Дарування зброї провадиться за наявності у обдарованого дозволу на придбання даного виду зброї.

Дарування зброї здійснюється тільки через підприємство, яке має ліцензію на право реалізації зброї, або через уповноважений орган, за місцем реєстрації та обліку зброї.

Стаття 23. Придбання зброї іноземцями та іноземними юридичними особами

Іноземці та іноземні юридичні особи мають право на придбання цивільної зброї та боєприпасів до неї на території України за дозволами, що видаються уповноваженим Кабінетом Міністрів України органом на підставі клопотань відповідних дипломатичних і консульських представництв іноземних держав в Україні, громадянами або суб'єктами господарювання яких вони є. Клопотання мають бути нотаріально завірени за місцем видачі, перекладені українською мовою і легалізовані (завірені) в Міністерстві Закордонних Справ України.

Іноземці, які отримали посвідки на постійне проживання в Україні, мають право на придбання зброї в порядку, встановленому для громадян України.

Іноземні юридичні особи, які займаються виробництвом, ремонтом та реалізацією цивільної зброї та боєприпасів до неї, мають право на придбання зброї та боєприпасів до неї в порядку, встановленому цим Законом.

Стаття 24. Зберігання зброї

Право на зберігання зброї надається фізичним і юридичним особам, які отримали у встановленому порядку ліцензії на здійснення діяльності, пов'язаної з обігом зброї або дозвіл на зброю чи придбання, ввезення або вивезення зброї і бойових припасів.

Зброя повинна зберігатись в умовах, що забезпечують її збереження та виключають доступ до неї сторонніх осіб. Цивільна зброя під час зберігання повинна знаходитись у стані, що виключає можливість її миттєвого застосування, за винятком зброї індивідуального захисту.

Для зберігання відомчої зброї і бойових припасів, що належать різним організаціям, дозволяється створення пунктів централізованого зберігання зброї на базі підприємств, що мають особливі статутні завдання.

До оформлення прийняття спадщини, у разі тривалого (більше трьох місяців) відрядження, проходження військових зборів чи строкової служби в Збройних Силах України, а також за наявності інших поважних причин, з дозволу органу внутрішніх справ дозволяється тимчасове зберігання зброї без права користування у дорослого члена сім'ї або у близького родича власника зброї при дотриманні правил її зберігання.

Стаття 25. Колекціонування та експонування зброї

Право на колекціонування зброї надається музейним закладам державної та комунальної форм власності для формування культурно-історичних колекцій, вивчення, експонування, проведення наукової реставрації. Установам культури для організації теле-, кінозйомок, юридичним та фізичним особам, які раніше отримали в установленому порядку ліцензію на виробництво, ремонт чи реалізацію зброї, дозвіл на відкриття та функціонування стрілецьких тирів, стрільбищ, мисливських стендів або дозвіл на зброю.

Види зброї, якої фізичні особи можуть володіти в якості предмета колекції, при дотриманні вимог чинного законодавства, визначаються відповідно до п.4. статті 6 даного Закону.

Експонування зброї здійснюється на підставі дозволу, що видається уповноваженим органом, та за умов, які повністю виключають можливість незаконного заволодіння зброєю.

Стаття 26. Носіння, перевезення, перенесення зброї

Право на винесення зброї і бойових припасів за межі місця їх зберігання (службового приміщення, квартири, будинку чи іншого приміщення) мають власники або користувачі зброї, які отримали дозвіл органів внутрішніх справ на її зберігання і носіння.

Право на носіння зброї (знаходження зброї при особі з можливістю її миттєвого застосування) мають:

- співробітники підприємств, що мають особливі статутні завдання, тільки у випадках виконання ними службових функцій;
- громадяни, у випадку носіння зброї, що призначена для самозахисту (п.3. статті 6 даного Закону);

- громадяни, які використовують зброю в спортивних або мисливських цілях в спеціально відведених для цього місцях (стрілецьких стендах, мисливських угідь тощо).

Перевезення або перенесення особами інших видів зброї, або при інших обставинах можливе тільки в розібраному стані, який виключає можливість миттєвого застосування.

Централізоване перевезення зброї та бойових припасів здійснюється тільки в супроводі озброєної охорони.

Правила перевезення зброї, бойових припасів визначаються Кабінетом Міністрів України або уповноваженим ним органом.

Правила перевезення і носіння бойової ручної стрілецької зброї військовослужбовцями і працівниками органів внутрішніх справ визначаються законодавством України, нормативними актами Кабінету Міністрів України, Збройних Сил України, інших військових формувань і Міністерства внутрішніх справ України.

Стаття 27. Користування зброєю та її застосування

Державні органи, підприємства, установи, організації, посадові особи та громадяни користуються зброєю відповідно до її цільового призначення на підставі дозволу на зброю.

Громадяни мають право застосовувати зброю для необхідної оборони від злочинних та інших протиправних посягань, затримання злочинців та в разі крайньої необхідності у випадках, передбачених статтями 36 і 39 Кримінального кодексу України.

Зброя застосовується громадянами як крайній захід для:

захисту від злочинних посягань на життя і здоров'я, житло та майно - своє власне чи інших громадян;

захисту від збройового нападу на приміщення організації, установи чи суб'єкта господарювання, де вони працюють;

затримання особи, яка скоїла злочин і намагається втекти або вчинити опір, з наступною передачею її працівникам органів внутрішніх справ;

знешкодження тварин, що загрожують життю чи здоров'ю людей;

для попередження про намір застосувати зброю (постріл вгору), а також для подачі сигналу тривоги та виклику допомоги.

Забороняється застосовувати зброю щодо жінок з явними ознаками вагітності та неповнолітніх, крім випадків учинення ними збройного чи групового нападу, а також проти працівників правоохоронних органів під час виконання ними службових обов'язків.

Відповідальність за незаконне застосування зброї встановлюється законодавством України.

При ураженні нападаючого внаслідок застосування вогнепальної зброї особа повинна негайно викликати швидку медичну допомогу для пораненого, вжити заходів щодо забезпечення охорони місця події, сповістити органи прокуратури та міліції про застосування зброї.

Стаття 28. Ввіз на територію України та вивіз з території України службово-штатної та цивільної зброї

Спортивна зброя ввозиться іноземними спортивними делегаціями і окремими спортсменами за наявності запрошення юридичної особи і відповідного дозволу уповноваженого Кабінетом Міністрів України органу. При цьому організація, яка проводить змагання, письмово гарантує безпеку зберігання зброї та боєприпасів до неї. Вказана зброя повинна бути вивезена з території України в термін, який визначений в запрошенні.

Мисливська зброя може бути ввезена на територію України іноземними громадянами за наявності запрошення юридичної особи, яка має угоду про полювання, укладеної з мисливськими господарствами, за погодженням з Міністерством лісового господарства України і відповідного дозволу спеціально уповноваженого Кабінетом Міністрів України органу.

Юридичні особи, що запрошують іноземців для участі у полюванні, гарантують надійне зберігання зброї та боєприпасів до неї. Вказана зброя повинна бути вивезена з території України в термін, який визначений в запрошенні.

Порушення терміну вивезення іноземцями зброї з України тягне за собою відповідальність, передбачену законодавством України.

Забороняється ввезення на територію України та використання усіх видів, типів і моделей зброї іноземцями для забезпечення особистої безпеки, якщо це не передбачено міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Охоронці, що супроводжують вантаж, мають право ввозу і вивозу належної їм службово-штатної зброї на підставі відповідним чином оформлених документів. Після прибуття до пункту призначення, такі особи здають зброю на тимчасове зберігання до місцевого органу внутрішніх справ або до спеціально обладнаного приміщення організації, що прийняла вантаж, якщо в неї є це право. Після передачі вантажів вищезгадана зброя у п'ятиденний термін повинна бути вивезена з України.

Стаття 29. Вилучення зброї та боєприпасів

Зброя та бойові припаси вилучаються за рішенням державних органів, що видали ліцензію на здійснення підприємницької діяльності, пов'язаної з обігом зброї, або дозвіл на зброю чи інших уповноважених органів у разі:

- відсутності ліцензії на виробництво, ремонт, реалізацію зброї і бойових припасів, здійснення інших видів діяльності, пов'язаних з обігом зброї або дозволу на зброю;
- притягнення до адміністративної чи кримінальної відповідальності за правопорушення, вчинені з застосуванням зброї або за порушення правил її обігу до прийняття рішення у встановленому порядку;
- прийняття рішення про оплатне вилучення, конфіскацію чи звернення стягнення на майно у порядку, встановленому чинним законодавством;
- притягнення власника зброї до кримінальної відповідальності, винесення вироку суду про умовне засудження до позбавлення волі з відстрочкою виконання вироку або виправних робіт;
- порушення порядку ввезення, термінів вивезення зброї та боєприпасів іноземними юридичними та фізичними особами.
- оголошення надзвичайного стану, відповідно до законодавства України.

Вилучення зброї та боєприпасів здійснюється з дотриманням вимог, встановлених Кримінально-процесуальним, Цивільно-процесуальним кодексами України, а також Кодексом України про адміністративні правопорушення.

Порядок реалізації вилученої зброї встановлюється Міністерством внутрішніх справ України.

Стаття 30. Утилізація зброї та боєприпасів

Службово-штатна і цивільна зброя, яка виробила свій технічний ресурс, непридатна до подальшого користування і не підлягає реалізації, а також боєприпаси до зброї, строк давності яких закінчився, підлягають утилізації і знищенню.

Ступінь зношення цієї зброї та порядок її утилізації визначається уповноваженим Кабінетом Міністрів України органом на підставі відповідності вимогам технічних умов виготовлення зброї і сертифікату встановленого зразка.

В окремих випадках, які містять поважні обґрунтування, технічно непридатна зброя може бути придбана для колекціонування, ремонту та як комплектуючі частини суб'єктами підприємницької діяльності, що займаються виробництвом, ремонтом та реалізацією службово-штатної і цивільної зброї та боєприпасів до неї, утримання стрілецьких тирів, стрільбищ, стрілецько-мисливських стендів, в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України або уповноваженим ним органом.

Стаття 31. Облік зброї

Вся виготовлена на території України зброя та боєприпаси до неї, а також зброя та боєприпаси, ввезені в Україну з інших країн підлягають облікові.

Обліку підлягає зброя та боєприпаси до неї, які пройшли державну сертифікацію і стандартизацію, занесені до Державного Кадастру службово-штатної і цивільної зброї та зареєстровані в територіальних уповноважених органах.

Облік зброї на території України здійснюють спеціально уповноважені органи дозвільної системи, відповідно до цього Закону.

Порядок ведення обліку зброї та боєприпасів до неї, встановлюється Кабінетом Міністрів України, або уповноваженим ним органом.

Стаття 32. Контроль за обігом зброї

Державний контроль за обігом зброї та боєприпасів (за винятком військової зброї та боєприпасів до неї) здійснюється державними органами, уповноваженими на те чинним законодавством України.

Вказівки цих органів та їх посадових осіб у межах їх повноважень із питань дозвільної системи щодо зброї є обов'язковими до виконання всіма державними органами, підприємствами, установами, організаціями і громадянами.

Стаття 33. Обмеження обігу зброї

На території України в сфері обігу службово-штатної та цивільної зброї заборонено:

1) обіг зброї, не внесеної до Державного Кадастру службово-штатної і цивільної зброї та яка не відповідає криміналістичним вимогам МВС України, погоджених з Державним комітетом по метрології, сертифікації та стандартизації України (надалі - Держстандарт України);

2) несанкціоновані виробы, з яких можливо здійснити постріл;

3) обіг вогнепальної довгоствольної гладкоствольної зброї загальною довжиною менш як 800 мм і довжиною ствола зі ствольною коробкою менш як 500 мм, а також такої, що має конструкцію, яка дає можливість складати, або розбирати її, при цьому не втрачається можливість здійснення пострілу;

4) обіг зброї, що своєю формою імітує безпечні (звичайні) предмети;

5) обіг зброї, та інших пристроїв, вражаючи дія яких ґрунтується на використанні радіоактивних випромінювань, біологічних і хімічних факторів;

6) обіг зброї з глушником звуку;

7) обіг зброї, яка може стріляти чергами;

8) обіг зброї, яка обладнана приладом для освітлення мішені лазерним чи нічним прицілом, або іншим пеленгатором;

9) полювання з використанням не мисливської вогнепальної зброї, нарізних вкладників, напівавтоматичної зброї з магазином більш ніж на два патрони;

10) полювання на пернату дичину і хутрових звірів з арбалетом, луком, пневматичною зброєю;

11) пересилання зброї;

12) носіння зброї громадянами під час проведення мітингів, вуличних походів, демонстрацій, пікетування та інших масових публічних заходах;

13) зберігання і використання громадянами службово-штатної зброї спортивного призначення за межами спортивних об'єктів;

14) заміна окремих номерних частин та вузлів зброї, доукомплектування її запасними стволами без повідомлення в територіальний орган, де зареєстрована зброя;

15) конструктивна переробка власником службово-штатної або цивільної зброї та боєприпасів до неї, після якої змінюються їхні балістичні та інші технічні характеристики;

16) обіг короткоствольної нарізної зброї з дульною енергією більш як 300 Дж;

17) обіг газової зброї та аерозольних упаковок з речовинами сльозоточивою та подразнювальною дії, які не мають сертифіката відповідності Держстандарту України;

18) обіг зброї несмертельної (травмуючої дію), технічні характеристики якої не відповідають нормативам Держстандарту України;

Забороняється також без необхідності діставати зброю та публічно її демонструвати, передавати особам, які не є її власниками та не мають права на придбання, зберігання, носіння та використання зброї.

Обмеження обігу зброї, яка використовується Збройними Силами України, а також іншими військовими формуваннями визначаються на підставі міжнародних договорів та актів, що ратифіковані у встановленому законодавством України порядку.

Стаття 34. Обмеження обігу боєприпасів

На території України забороняється обіг боєприпасів до службово-штатної та цивільної вогнепальної зброї:

боєприпасів до військової зброї;

з кулями бронебійної дії;

з кулями запалювальної дії;

з кулями розривної дії;

з трасуючими кулями;

з кулями із сталевим осердям;

патрони типу "магнум" (для службово-штатної зброї);

з кулями експансивної дії (для короткоствольної нарізної);
споряджених шротом та патронів нервово-паралітичної дії, або з отруйними й іншими сильнодіючими речовинами (для газової зброї);
здатних заподіяти з відстані ближче 1 м тілесні ушкодження середньої тяжкості і які не відповідають нормативам Держстандарту України (для зброї травматичної дії).

Обмеження обігу боєприпасів, які використовується Збройними Силами України, а також іншими військовими формуваннями визначаються на підставі міжнародних договорів та актів, що ратифіковані у встановленому законодавством України порядку.

Розділ IV. Набуття та припинення прав, пов'язаних з володінням зброєю та боєприпасами, а також здійснення діяльності, пов'язаної з обігом зброї

Стаття 35. Права і обов'язки власників зброї

Юридичні та фізичні особи, що придбали зброю та бойові припаси у власність або набули її в повне господарське відання, мають право:

- володіти, користуватися та розпоряджатися ними з дотриманням положень цього Закону;
- передавати зброю на тимчасове зберігання та користування іншим особам у порядку, встановленому цим Законом та іншими нормативно-правовими актами;
- на компенсацію вартості зброї і боєприпасів у разі їх оплатного вилучення або добровільної здачі;
- застосовувати зброю в порядку, передбаченому чинним законодавством.

Власники зброї зобов'язані дотримуватися правил, встановлених чинним законодавством щодо обігу зброї, зокрема:

- реєструвати та перереєструвати належну їм на законних підставах зброю;
- своєчасно вносити плату за видачу дозволу на зброю та перереєстрацію зброї, сплачувати щорічний податок на зброю;
- своєчасно повідомляти органи внутрішніх справ про реалізацію зброї та знімати реалізовану зброю з обліку в порядку, встановленому Міністерством внутрішніх справ України;

- забезпечувати збереження зброї і бойових припасів;
- користуватися зброєю відповідно до її цільового призначення;
- вести облік придбаної відомчої зброї та бойових припасів;
- юридичні особи - забезпечувати безперешкодний прохід і допуск до зброї працівників, що здійснюють державний контроль за обігом зброї, на територію підконтрольних об'єктів і місць зберігання зброї, а також надавати їм необхідну документацію;
- фізичні особи - своєчасно доставляти вогнепальну зброю до органу внутрішніх справ за місцем реєстрації для перевірки її наявності та огляду технічного стану;
- на вимогу органів внутрішніх справ пред'являти зброю, дозвіл на зброю та інші документи для контролю;
- негайно повідомляти органи внутрішніх справ про втрату або викрадення зброї, боєприпасів та дозволу на зброю, а також про зміну місця проживання, прізвища;
- мати при собі дозвіл на зброю у разі її носіння чи транспортування;
- кожні п'ять років проводити відстріл і передавати до державної кулегільзотеки кулі та гільзи, відстріляні з вогнепальної нарізної зброї, у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, або уповноваженим ним органом.

Стаття 36. Особливості укладення цивільно-правових угод щодо зброї

Власники зброї та бойових припасів можуть укладати щодо них цивільно-правові угоди тільки з особами, які мають дозволи на зброю чи на придбання зброї та боєприпасів або ліцензію на виробництво, ремонт та реалізацію цивільної, службово-штатної зброї і бойових припасів, дозвіл на відкриття та функціонування стрілецьких тирів, стрільбищ, мисливських стендів, виставок сучасної та антикварної (історичної) зброї.

Стаття 37. Права та обов'язки виробників зброї та бойових припасів

Виробники зброї та бойових припасів мають право:

- власності або повного господарського відання на виготовлену зброю та бойові припаси, а також на прибутки від їх реалізації;
- виготовляти зброю і бойові припаси відповідно до виданої ліцензії та реалізовувати їх замовникам;
- здійснювати конструктивні розробки і випробовувати виготовлену зброю і бойові припаси в порядку, встановленому чинним законодавством.

Виробники зброї і бойових припасів зобов'язані:

- додержуватися правил, встановлених чинним законодавством щодо виготовлення зброї та бойових припасів;
- забезпечувати відповідність виготовленої зброї та бойових припасів державним стандартам;
- засвідчувати виготовлену зброю маркірувальними позначками і обліковими номерами, а бойові припаси - маркірувальними позначками;
- вести облік виготовленої зброї та бойових припасів;
- забезпечувати збереження виготовленої зброї, запасних частин, деталей до неї, бойових припасів та їх компонентів;
- своєчасно проводити сертифікацію вироблюваної зброї та бойових припасів.
- проводити відстріл і передавати до державної кулегільзотеки кулі та гільзи, відстріляні з виготовленої вогнепальної нарізної зброї, у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, або уповноваженим ним органом;
- продавати в установленому порядку виготовлену зброю та бойові припаси.

Стаття 38. Права і обов'язки суб'єктів, які здійснюють торгівлю зброєю та боєприпасами

Торгівля антикварною (історичною) зброєю проводиться на підставі державної експертизи, проведеної закладами культури в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України або уповноваженим ним органом.

Суб'єкти господарювання, які здійснюють реалізацію зброї та бойових припасів згідно з отриманими ліцензіями, мають право:

- здійснювати всі види оптової, роздрібною та комісійної торгівлі зброєю та бойовими припасами;

- укладати в установленому порядку цивільно-правові угоди з виробниками та власниками зброї і бойових припасів;

- здійснювати експортно-імпортні операції відповідно до вимог чинного законодавства;

Суб'єкти господарської діяльності, які відповідно до ліцензій здійснюють реалізацію зброї та бойових припасів, зобов'язані:

- дотримуватися правил, встановлених чинним законодавством щодо реалізації зброї та бойових припасів;

- реалізовувати тільки сертифіковані види вогнепальної зброї та бойових припасів;

- реалізовувати зброю та бойові припаси особам, що мають відповідний дозвіл на зброю;

- вести облік придбаної для реалізації та реалізованої зброї та бойових припасів і подавати органам внутрішніх справ відомості про реалізовану зброю і осіб, що її придбали, у порядку та за формою, встановленими Кабінетом Міністрів України або уповноваженим ним органом;

- забезпечувати зберігання зброї та боєприпасів у порядку встановленому Законом.

- проводити відстріл і передавати до державної кулегільзотеки кулі та гільзи, відстріляні з вогнепальної нарізної зброї, що продається ними, в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, або уповноваженим ним органом.

Забороняється продаж зброї юридичним і фізичним особам, які не пред'явили дозволу на придбання відповідного виду зброї, а також бойових припасів без наявності дозволу на придбання зброї чи її зберігання і носіння, не відстріляної в установленому порядку зброї та за відсутності сертифіката відповідності на кожний вид зброї.

Стаття 39. Основні умови отримання ліцензії на здійснення діяльності, пов'язаної з обігом зброї та боєприпасів

Ліцензії на виробництво, ремонт і реалізацію зброї, її вузлів, частин, бойових припасів до зброї, крім бойової ручної стрілецької зброї та бойових припасів до неї, здійснення іншої діяльності, пов'язаної з

обігом зброї, видаються Кабінетом Міністрів України або уповноваженими ним органом за заявою суб'єкта господарювання. Заявники зобов'язані подати установчі документи, а також інші документи, передбачені чинним законодавством України.

Рішення про видачу ліцензії або про відмову в її видачі приймається в термін не більш як 30 днів з дня одержання заяви та необхідних документів. Ліцензія на здійснення певного виду діяльності, пов'язаного з обігом зброї, видається на строк не менше ніж три роки. У разі закінчення строку дії ліцензії, суб'єкт господарювання повинен отримати нову ліцензію в порядку, встановленому чинним законодавством України.

Стаття 40. Підстави для відмови у видачі ліцензії

Підставами для відмови у видачі ліцензії, а також продовження терміну її дії можуть бути:

- а) неподання заявником усіх необхідних документів або подання ним відомостей, що не відповідають дійсності;
- б) відсутність необхідних умов для забезпечення виробництва, ремонту, реалізації, зберігання та обліку зброї і бойових припасів або незабезпечення цих умов.

Стаття 42. Зупинення дії ліцензії

Зупинення дії ліцензії на виробництво, ремонт і реалізацію зброї, її вузлів, частин, бойових припасів до зброї, крім бойової ручної стрілецької зброї та бойових припасів до неї, здійснюється органами, що їх видали, у разі виявлення порушень, що виключають можливість здійснення відповідного виду діяльності, на період до їх усунення.

У випадку, якщо виявлені порушення є підставою до анулювання ліцензії, дія останньої призупиняється до остаточного вирішення питання про анулювання ліцензії.

У разі зупинення дії ліцензії і до прийняття остаточного рішення про анулювання чи продовження дії ліцензії особа, щодо якої воно було прийняте, у десятиденний термін з дня зупинення дії ліцензії повинна передати наявну в неї зброю та боєприпаси на зберігання чи реалізацію іншій особі, що має на це право, або до органу внутрішніх справ.

Рішення про призупинення дії ліцензії може бути прийняте не пізніше ніж через 10 днів з моменту виявлення порушення.

Зупинення дії ліцензії може бути оскаржене до суду в установленому законом порядку.

Стаття 43. Анулювання ліцензії

Анулювання ліцензії на виробництво, ремонт і реалізацію зброї, її вузлів та частин, бойових припасів до зброї, крім бойової ручної стрілецької зброї та бойових припасів до неї можливо за умови:

- а) добровільної відмови від ліцензії або дозволу;
- б) ліквідації відповідного підприємства, установи або організації;
- в) систематичного (більше двох разів протягом року) невиконання у встановлений термін письмового попередження про усунення порушень законодавства, зробленого органом, яким видана ліцензія, або одноразового грубого порушення, яке призвело або створило реальну загрозу втрати зброї чи порушення її обліку;

г) виникнення обставин, передбачених статтею 41 цього Закону.

Рішення про анулювання ліцензії має бути прийняте в тридцятиденний термін з моменту виявлення порушення.

Рішення про анулювання ліцензії може бути оскаржене до суду в установленому законом порядку.

Розділ V. Захист прав, вирішення спорів та відповідальність за порушення законодавства про зброю

Стаття 44. Недопустимість обмеження прав виробників, власників і користувачів зброї

Право власності виробників, користувачів і власників зброї може бути обмежене в разі невиконання ними своїх обов'язків у випадках, передбачених чинним законодавством України.

Рішення про вилучення зброї та боєприпасів, припинення, продовження, анулювання чи призупинення дії дозволу на зброю, ліцензії на здійснення діяльності, пов'язаної з обігом зброї, відмову в їх видачі, а також інше рішення, що обмежує права, передбачені цим Законом, повинно бути письмово оформлене уповноваженим на це органом чи посадовою особою з викладенням мотивів та підстав його прийняття і

повідомлено особі, щодо якої воно прийняте, протягом 10 днів з моменту його прийняття. Дане рішення може бути оскаржено в суді.

Стаття 45. Відповідальність за порушення законодавства про зброю

Особи, винні в порушенні порядку обігу зброї та бойових припасів, а також у її розкраданні, несуть відповідальність згідно з чинним законодавством України.

Порушення порядку ввезення, термінів вивезення зброї та бойових припасів іноземними юридичними та фізичними особами, встановлених статтею 28 цього Закону, а також порушення ними правил їх обігу на території України тягне за собою адміністративну відповідальність порушника і вилучення зброї та бойових припасів у порядку, встановленому чинним законодавством України.

Розділ VI. Дія міжнародних договорів

Стаття 46. Дія міжнародних договорів

Якщо міжнародним договором України, ратифікованим у встановленому порядку, визначені інші правила обігу зброї, ніж ті, що передбачені цим Законом, застосовуються норми міжнародного договору України.

Розділ VII. Заключні положення

I. Закон набирає чинності з моменту його опублікування.

II. Кабінетові Міністрів України у шестимісячний строк:

подати до Верховної Ради України пропозиції щодо внесення змін і доповнень до чинного законодавства України для приведення його у відповідність до цього Закону;

привести у відповідність до цього Закону раніше прийняті рішення Кабінету Міністрів України, які не відповідають його вимогам, та прийняти необхідні рішення на його виконання;

забезпечити перегляд і скасування міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади нормативно-правових актів, що не

відповідають цьому Законові, а також прийняття ними відомих нормативних актів щодо його реалізації.

III. Установити, що раніше видані дозволи на придбання, зберігання та носіння вогнепальної зброї, ліцензії на виробництво, ремонт та реалізацію зброї зберігають чинність до закінчення терміну їх дії.

Додаток И

Запропоновані зміни до статей КУпАП, які встановлюють відповідальність за порушення правил обігу зброї та спеціальних засобів

Діюча стаття КУпАП	Стаття із запропонованими змінами.
<i>Стаття 190. Порушення громадянами порядку придбання, зберігання, передачі іншим особам або продажу вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї</i> Придбання, зберігання, передача іншим особам або продаж громадянами вогнепальної мисливської чи холодної зброї, а також пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду без дозволу органів внутрішніх справ тягнуть за собою накладення штрафу від трьох до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією зброї або без такої. Ті самі дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за одне з порушень, передбачених частиною першою цієї статті, – тягнуть за собою накладення штрафу від чотирьох до семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією зброї.	<i>Стаття 190. Порушення громадянами порядку придбання, зберігання, використання, передачі іншим особам або продажу вогнепальної зброї та боєприпасів до неї, холодної чи пневматичної зброї</i> Придбання, зберігання, використання, передача іншим особам або продаж громадянами вогнепальної мисливської зброї та боєприпасів до неї, холодної зброї, а також пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду без дозволу органів внутрішніх справ тягнуть за собою накладення штрафу від трьох до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією зброї або без такої. Ті самі дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за одне з порушень, передбачених частиною першою цієї статті, – тягнуть за собою накладення штрафу від чотирьох до семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією

	зброї. Особа, що добровільно здала вказану зброю, звільняється від адміністративної відповідальності за дії, передбачені цією статтею.
-	<i>Стаття 194¹. Порушення керівниками підприємств правил укладення трудових договорів з громадянами на виконання робіт, пов'язаних з обігом зброї</i> Допуск керівником підприємства до робіт, пов'язаних з виготовленням, ремонтом, придбанням, продажем, обліком, охороною, перевезенням і використанням зброї та боєприпасів, осіб, що не мають на те відповідного дозволу органів внутрішніх справ або його термін закінчився тягнуть за собою накладення штрафу від чотирьох до семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Ті самі дії, вчинені посадовою особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за порушення, передбачене частиною першою цієї статті, - тягнуть за собою накладення штрафу від п'яти до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.
Стаття 195. Порушення працівниками підприємств, установ, організацій правил зберігання або перевезення вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і бойо-	Стаття 195. Порушення працівниками підприємств, установ, організацій правил зберігання або перевезення вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї,

<i>вих припасів</i> Порушення правил зберігання або перевезення вогнепальної чи холодної зброї, а також пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду і бойових припасів працівниками підприємств, установ, організацій, відповідальними за їх охорону, а так само використання ними зазначеної зброї і бойових припасів не за призначенням – тягнуть за собою накладення штрафу від чотирьох до семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Ті самі дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за одне з порушень, передбачених частиною першою цієї статті, - тягнуть за собою накладення штрафу від п'яти до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.	<i>бойових припасів та спеціальних засобів самооборони</i> Порушення правил зберігання або перевезення вогнепальної чи холодної зброї, а також пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду, бойових припасів та спеціальних засобів самооборони працівниками підприємств, установ, організацій, відповідальними за їх охорону, а так само використання ними зазначеної зброї і бойових припасів не за призначенням – тягнуть за собою накладення штрафу від чотирьох до семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Ті самі дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за одне з порушень, передбачених частиною першою цієї статті, - тягнуть за собою накладення штрафу від п'яти до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.
<i>Стаття 195¹. Порушення порядку розробки, виготовлення, реалізації спеціальних засобів самооборони</i> Порушення порядку розробки, виготовлення, реалізації спеціальних засобів самооборони – тягне за собою накладення штрафу від трьох до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією спеціальних	<i>Стаття 195¹. Порушення порядку розробки, виготовлення, перевезення, реалізації спеціальних засобів самооборони</i> Порушення порядку розробки, виготовлення, перевезення, реалізації спеціальних засобів самооборони – тягне за собою накладення штрафу від трьох до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією

засобів самооборони або без такої. Ті самі дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за порушення, передбачене частиною першою цієї статті, – тягнуть за собою накладення штрафу від чотирьох до семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією спеціальних засобів самооборони.	спеціальних засобів самооборони або без такої. Ті самі дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за порушення, передбачене частиною першою цієї статті, – тягнуть за собою накладення штрафу від чотирьох до семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією спеціальних засобів самооборони.
<i>Стаття 195². Порушення порядку придбання, зберігання, реєстрації або обліку газових пістолетів і револьверів та патронів до них</i> Порушення порядку придбання, зберігання, реєстрації або обліку газових пістолетів і револьверів та патронів до них – тягне за собою накладення штрафу на громадян від одного до трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією газових пістолетів і револьверів та патронів до них або без такої, а на посадових осіб – від двох до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією газових пістолетів і револьверів та патронів до них або без такої. Ті самі дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за порушення, передбачене частиною першою цієї статті, – тягнуть за собою накладення штрафу на громадян від двох до п'яти не-	<i>Стаття 195². Порушення порядку придбання, зберігання, реєстрації або обліку газових пістолетів і револьверів, патронів до них а також пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії та патронів до них.</i> Порушення порядку придбання, зберігання, реєстрації або обліку газових пістолетів і револьверів, патронів до них а також пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії та патронів до них – тягне за собою накладення штрафу на громадян від одного до трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією газових пістолетів і револьверів та пат-

оподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією газових пістолетів і револьверів та патронів до них, а на посадових осіб – від п'яти до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією газових пістолетів і револьверів та патронів до них.	ронів до них або без такої, а на посадових осіб – від двох до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією газових пістолетів і револьверів та патронів до них або без такої. Ті самі дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за порушення, передбачене частиною першою цієї статті, – тягнуть за собою накладення штрафу на громадян від двох до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією газових пістолетів і револьверів та патронів до них, а на посадових осіб – від п'яти до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією газових пістолетів і револьверів та патронів до них. Особа, що добровільно здала вказані пристрої, звільняється від адміністративної відповідальності за дії, передбачені цією статтею.
<i>Стаття 195⁴. Порушення порядку виробництва, придбання, зберігання чи продажу електрошоккових пристроїв і спеціальних засобів, що застосовуються правоохоронними органами</i> Порушення порядку виробництва, придбання, зберігання чи продажу електрошоккових пристроїв і спеціальних засобів, що застосовуються правоохоронними органами, – тягне за собою	<i>Стаття 195⁴. Порушення порядку виробництва, придбання, зберігання чи продажу електрошоккових пристроїв і спеціальних засобів, що застосовуються правоохоронними органами</i> Порушення порядку виробництва, придбання, зберігання чи продажу електрошоккових пристроїв і спеціальних засобів, що застосовуються правоохоронними органами, – тягне за собою накла-

накладення штрафу від чотирьох до семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією електрошоккових пристроїв і спеціальних засобів. Ті самі дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за одне з порушень, передбачених частиною першою цієї статті, – тягнуть за собою накладення штрафу від п'яти до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією електрошоккових пристроїв і спеціальних засобів.	дення штрафу від чотирьох до семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією електрошоккових пристроїв і спеціальних засобів. Ті самі дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за одне з порушень, передбачених частиною першою цієї статті, – тягнуть за собою накладення штрафу від п'яти до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією електрошоккових пристроїв і спеціальних засобів. Особа, що добровільно здала вказані пристрої, звільняється від адміністративної відповідальності за дії, передбачені цією статтею.
---	---

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ : навч. посіб. / [Сущенко В. Д., Олефір В. І., Константинов С. Ф. та ін.] ; за заг. ред. Є. М. Моїсєєва. – К. : КНТ, 2008. – 264 с.
2. Административное право Украины : учебн. / [Кивалов С. В., Аверьянов В. Б., Додин Е. В. и др.] ; под общ. ред. С. В. Кивалова – Х. : «Одиссей», 2004. – 880 с.
3. Административное право Украины : учебн. для студ. высш. учеб. завед. юрид. спец. / [Битяк Ю. П., Богуцький В. В., Гаращук В. Н. и др.] ; под ред. проф. Ю. П. Битяка. – [2-е изд., перераб. и доп.] – Х. : Право, 2003. – 576 с.
4. Адміністративне право України : підруч. / [Битяк Ю. П., Гаращук В. М., Дьяченко О. В. та ін.] ; за ред. Ю. П. Битяка. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 544 с.
5. Адміністративне право України : підруч. для юрид. вузів і фак. / [Битяк Ю. П., Богуцький В. В., Гаращук В. М. та ін.] ; за ред. Ю. П. Битяка. – Харків : Право, 2000. – 520 с.
6. Адміністративне право України. Академічний курс : Загальна частина : підруч. : у 2 т. : Т. 1. / [ред. колегія : В. Б. Авер'янов (голова)]. – К. : Юридика думка, 2004. – 584 с.
7. Адміністративний процес : навч. посіб. / [Голосніченко І. П., Стахурський М. Ф.] ; за заг. ред. І. П. Голосніченка. – К. : ГАН, 2003. – 256 с.
8. Алексеев С. В. Правовое регулирование предпринимательской деятельности : учеб. пособ. для вуз. / Алексеев С. В. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2004. – 502 с.
9. Алексеев С. С. Общие дозволения и общие запреты в советском праве / Алексеев С. С. – М. : Юрид. лит., 1989. – 288 с.
10. Алексеев С. С. Структура советского права / Алексеев С. С. – М. : Юрид. лит., 1975. – 264с.
11. Алексеев С. С. Теория права / Алексеев С. С. – М. : БЕК, 1995. – 320 с.
12. Алехин А. П. Административное право Российской Федерации : учебн. / Алехин А. П. – М. : Зерцало-М, 2003. – 608 с.

13. Анджієвський В. С. Нове законодавство про адміністративні правопорушення / В. С. Анджієвський, І. А. Тимченко. – К. : Політвидат України, 1987. – 107 с.

14. Андрійко О. Ф. Організаційно-правові проблеми державного контролю у сфері виконавчої влади : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07 / Андрійко Ольга Федорівна – К., 1999. – 390 с.

15. Бандурка А. М. Административный процесс : учебн. / А. М. Бандурка, Н. М. Тищенко. – Х. : Изд-во НУВД, 2001. – 352 с.

16. Бандурка О. М. Заходи адміністративного припинення в діяльності міліції : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Бандурка Олександр Маркович – Х., 1994. – 158 с.

17. Барихин А. Б. Большой юридический энциклопедический словарь / Барихин А. Б. – М. : Книжный мир, 2003. – 720 с.

18. Басов А. В. Адміністративно-правовий режим надзвичайного стану : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.07 / Басов Андрій Віталійович. – Х., 2006. – 200 с.

19. Басова Ю. Ю. Контрольна-наглядова діяльність міліції громадської безпеки : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.07 / Басова Юлія Юріївна. – Х., 2006. – 202 с.

20. Бахрах Д. Н. Административное право : учебн. для вузов / Бахрах Д. Н. – М. : Изд-во ВЕК, 1999. – 368 с.

21. Бахрах Д. Н. Административное право : учебн. / Бахрах Д. Н. – М. : Изд-во ВЕК, – 1993. – 301 с.

22. Бахрах Д. Н. Административно-процессуальное принуждение / Бахрах Д. Н. // Изв. вузов. Правоведение. – 1989. – № 4. – С. 59–64.

23. Бахрах Д. Н. Производство по делам об административных правонарушениях : пособ. для слуш. народн. ун-тов / Д. Н. Бахрах, Э. Н. Ренов. – М. : Знание, 1989. – 96 с.

24. Белкин Р. С. Криминалистическая энциклопедия / Белкин Р. С. – [2-е изд. доп.] – М. : Мегатрон XXI, 2000. – 334 с.

25. Белов В. А. Гражданское право : общая и особенная части : учебн. / Белов В. А. – М. : АО «Центр ЮрИнфоР», 2003. – 960 с.

26. Беляков А. Л. Оружиеведение: Ч. 3. Судебная баллистика : учебн. пособ. / Беляков А. Л., Матюшенков А. Н., Попова Т. В. – Челябинск : Челябинский юрид. ин-т МВД России, 2004. – 200 с.

27. Битяк Ю. П. Переконання і примус у державному управлінні.

Адміністративна відповідальність : консп. лекц. / Битяк Ю. П., Зуй В. В., Комзюк А. Т. – Х. : Укр. Юрид. Академія, 1994. – 34 с.

28. Битяк Ю. П. Административное право Украины : Общая часть : учебн. пособ. / Ю. П. Битяк, В. В. Зуй. – Х. : ООО «Одиссей», 1999. – 224 с.

29. Біленчук П. Д. Балістика : криміналістичне вогнестрільне зброезнавство : підр. для вузів / Біленчук П. Д., Кофанов А. В., Сулява О. Ф. – К. : Міжнародна агенція «BeeZone», 2003. – 384 с.

30. Біленчук П. Д., Зброезнавство : правові основи обігу вогнестрільної зброї. Порівняльний аналіз вітчизняного та зарубіжного законодавства : Україна. Європа. Світ : моногр. / Біленчук П. Д., Кофанов А. В., Сулява О. Ф. – К. : Міжнародна агенція «BeeZone», 2004. – 464 с.

31. Благоев А. Д. Административно-правовой режим оборота оружия в Российской Федерации : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.14. / Благоев Александр Дмитриевич. – М., 2007. – 209 с.

32. Боброва Н. А. Гарантии реализации государственно-правовых норм / Боброва Н. А. – Воронеж : Изд-во Воронежского ун-та, 1984. – 163 с.

33. Боброва Н. А. Ответственность в системе конституционных норм / Н. А. Боброва, Т. Д. Зражевская. – Воронеж : Изд-во Воронежского ун-та, 1985. – 154 с.

34. Бокій О. М. Визначення поняття «несмертельна зброя» в українському законодавстві / О. М. Бокій // Ученые записки Таврического нац. ун-та им. В.И. Вернадского. Серия «Юридические науки». Т. 21 (60). – Симферополь, 2008. – №1. – С. 256–263.

35. Бокій О. М. Поняття «зброя» в українському законодавстві та її юридична класифікація / О. М. Бокій // Наше право. – 2008. – № 1. ч. 2. – С. 42–47.

36. Бокій О. М. Правові основи регулювання обігу зброї та вибухових речовин / О. М. Бокій // Кримський юридичний вісник «Адміністративна реформа та проблеми вдосконалення діяльності правоохоронних органів». – Симферополь, 2008. – № 1(2). – С. 197–204.

37. Бокій О. М. Проблеми обігу холодної зброї в Україні [Електронний ресурс] / О. М. Бокій // Форум права. – 2008. – № 3. – С. 53-58

– Режим доступу до журн. : <http://www.nbuu.gov.ua/e-journals/FP/2008-3/08banzvu.pdf>

38. Бокій О. М. Проблеми правового регулювання обігу сучасної та несучасної колекційної зброї / О. М. Бокій // Вісник Харківського нац. ун-ту внутр. справ. – Харків, 2008. – Вип. 41. – С. 161–169.

39. Большая Советская Энциклопедия : в 30 т. / [гл. ред. А. М. Прохоров]. – изд-во 3-е. – М. : Советская Энциклопедия, 1974. – Т.18 : Никко – Отолиты. – 1974. – 635 с.

40. Большой юридический словарь / [под. ред. А. Я. Сухарева, В. Д. Зорькина, В. Е. Крутских]. – М. : ИНФА-М, 1999. – 790 с.

41. Бондаренко Г. П. Административная ответственность в СССР / Бондаренко Г. П. – Львов : Вища школа, 1975. – 175 с.

42. Буткевич Д. Нет антикварным пистолетам. В ближайшие годы легально торговать старинным оружием не получится [Электронный ресурс] / Д. Буткевич // Независимая газета – 2003. – Вип. № 85 (2918) від 25.04.2003. – Режим доступу : http://www.ng.ru/antiquare/2003-04-25/22_guns.html

43. Венгеров А. Б. Теория государства и права : учебн. для юрид. вузов / Венгеров А. Б. – [3-е изд.] – М. : Юриспруденция, 2000. – 528 с.

44. Владимиров В. Ю. Криминалистическое оружиеведение и проблемы Российской государственности / В. Ю. Владимиров, А. И. Александров // Материалы науч-практ. конф : Новый Закон «Об оружии». – СПб., 1997. – С. 52–61.

45. Волинка К. Г. Теорія держави і права : навч. посіб. / Волинка К. Г. – К. : МАУП, 2003. – 240 с.

46. Галаган И. А. Административная ответственность в СССР. (Государственное и материально-правовое исследование) / Галаган И. А. – Воронеж : Изд-во Воронежского ун-та, 1970. – 252 с.

47. Галлиган Д. Административное право : история развития и основные современные концепции / Галлиган Д., Полянский В. В., Старилов. Ю. Н. – М. : Юрист, 2002. – 410 с.

48. Гаращук В. М. Контроль та нагляд в державному управлінні / Гаращук В. М. – Х. : Фоліо, 2002. – 176 с.

49. Гегель Г. В. Ф. Философия права / Георг Вильгельм Фридрих Гегель ; [пер. с нем. : Д. А. Керимов и В. С. Нерсисянц]. – М. : Мысль, 1990. – 526 с.

50. Гонтарь С. А. Гражданское холодное оружие миф или реальность? / С. А. Гонтарь. // Закон и право. – 2003. – № 7. – С. 42–44.

51. Господарське право : навч. посіб. / [Жук Л. А., Жук І. Л., Неживець О. М. та ін.] ; під заг. ред. Л. А. Жука. – К. : Кондор, 2003. – 400 с.

52. Господарське право України : підруч. / [Гайворонський В. М., Жушман В. П., Білоусов В. П. та ін.] ; за ред. В. М. Гайворонського і В. П. Жушмана. – Х. : «Право», 2005 – 383 с.

53. Господарський Кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18. – Ст. 144.

54. Гражданское право : в 2-х т. : Т. 1 : учебн. / [Суханов Е. А., Белякова А. М., Бессонова А. П. и др.] ; отв. ред. Е. А. Суханов. – М. : Изд-во БЕК, 1998. – 816 с.

55. Гражданское право Украины : учебн. для вузов системы МВД Украины : в 2-х ч. : Ч. 1 / [Пушкин А. А., Самойленко В. М., Шишка Р. Б. и др.]; под ред. проф. А. А. Пушкина, доц. В. М. Самойленко. – Х. : Ун-т внут. дел, «Основа», 1996. – 440 с.

56. Гришина Н. В. Соціально-правовий аспект адміністративної відповідальності : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Гришина Наталія Вікторівна. – Х., 2007. – 192 с.

57. Грушицький І. М. Державна реєстрація суб'єктів підприємницької діяльності : наук.-практ. посіб. / Грушицький І. М., Кравчук В. М., Пограничний Є. П. – Львів : Престиж-Інформ, 2000. – 268 с

58. Гуменюк В. А. Адміністративно-правове регулювання органами внутрішніх справ дозвільної системи : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Гуменюк Володимир Анатолійович. – Х., 1999. – 212 с.

59. Гуменюк В. А. Адміністративно-правове регулювання здійснення органами внутрішніх справ дозвільної системи : автореф. дис. канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове і банкове право» / В. А. Гуменюк. – Х., 1999. – 17 с.

60. Державне управління : навч. посіб. / [Мельник А. Ф., Оболенський О. Ю., Васіна А. Ю., Гордієнко Л. Ю.] ; за ред. А. Ф. Мельник. – К. : Знання-Прес, 2003. – 343 с.

61. Державне управління : проблеми адміністративно-правової теорії та практики / [за заг. ред. В.Б. Авер'янова]. – К. : Факт, 2003. – 384 с.

62. Державне управління в Україні : теорія і практика [Авер'янов В. Б., В. В. Цветков, В. М. Шаповал та ін.] ; за заг. ред. В. Б. Авер'янова. – К. : Юрінком Інтер, 1998. – 432 с.

63. Деякі питання застосування спеціальних засобів та вогнепальної зброї посадовими особами митної служби : Постанова Кабінету Міністрів України від 25 груд. 2002 р. № 1953 // Офіційний Вісник України. – 2002. – № 52. – Ст. 2374.

64. Долгополов А. А. Теоретические основы административно-правовых режимов оборота оружия и взрывчатых веществ в Российской Федерации : моногр. / Долгополов А. А. – М. : ВНИИ МВД России, 2006. – 64 с.

65. Дубко Ю. В. Деякі питання бойового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ в особливих умовах / Ю. В. Дубко // Вісник Луганського інституту внутр. справ. – 2001. – Вип. 1. – С. 189–194.

66. Дымченко В. И. Административная ответственность предприятий и организаций : учеб. пособ. / Дымченко В. И. – Владивосток, 1985. – 83 с.

67. Дьяконов П. А. Холодное оружие ударно-раздробляющего действия / П. А. Дьяконов // Черные дыры в российском законодательстве. – 2002. – № 2. – С. 24–26.

68. Ершова И. В. Предпринимательское право : учебн. пособ. / И. В. Ершова, Т. М. Иванова. – [2-е изд. испр. и доп.] – М. : Юриспруденция, 2000. – 416 с.

69. Жильцов О. Л. Адміністративна відповідальність юридичних осіб : процесуально-правовий аспект : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.07 / Жильцов Олександр Леонідович. – Запоріжжя, 2006. – 216 с.

70. Загальна теорія держави і права : навч. посіб. / [Колодій А. М., Копейчиков В. В., Лисенков С. Л. та ін.] ; за ред. В. В. Копейчикова. – [стер. вид.]. – К. : Юрінком Інтер, 2000. – 320 с.

71. Інструкція із заходів безпеки при поводженні з табельною вогнепальною зброєю : Наказ МВС України від 25 лист. 2003 р. № 1444 / Практичний посібник з професійної підготовки працівника органів внутрішніх справ / [уклад. В. А. Петухов, С. В. Попов, В. В. Посметний]. – Сімферополь : ДОЛЯ, 2004. – 136 с.

72. Інструкція про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і хо-

лодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів : Наказ МВС України від 21 серп. 1998 р. № 622 // Офіційний вісн. України. – 1998. – № 42. – Ст. 1574.

73. Інструкція про порядок забезпечення озброєнням і боєприпасами, їх перевезення, зберігання, обліку, приймання, видачі та використання в митних органах України : Наказ Державної митної служби України від 18 липня 2000 р. №370 [Електронний ресурс] – Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0432-00>

74. Інструкція із забезпечення контролю за обліком, зберіганням, видачею й прийманням вогнепальної зброї, боєприпасів до неї та спеціальних засобів у чергових частинах органів та підрозділів внутрішніх справ України : Наказ МВС України від 27 бер. 2008 р. № 141 // Вогнева підготовка : практ. посіб. / [уклад. В. В. Посметний, Я. Й. Радзівідло, А. Ю. Дулець, С. С. Савченко]. – Сімферополь : ДІАЙТП, 2009. – 136 с.

75. Інструкція про порядок придбання, зберігання, обліку, перевезення, використання та застосування вогнепальної зброї, бойових припасів до зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів, а також спеціальних засобів державними інспекторами з охорони навколишнього природного середовища органів, що входять до сфери управління Міністерства охорони навколишнього природного середовища України : Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 12 жовт. 2004р. №386 // Офіційний вісн. України. – 2004. – № 44. – Ст. 2937.

76. Інструкція про порядок придбання, зберігання, обліку, перевезення, носіння і використання вогнепальної зброї, боєприпасів та спеціальних засобів державними інспекторами органів рибохорони Головрибвуду Державного комітету рибного господарства України : Наказ Державного комітету рибного господарства України від 15 черв. 1998 р. №86 // Офіційний вісн. України. – 1998. – № 31. – Ст. 193.

77. Інструкція про порядок приймання, зберігання, обліку, знищення чи реалізації вилученої, добровільно зданої, знайденої зброї та боєприпасів до неї : Наказ МВС України від 12 серпня 1993 р. № 314 [Електронний ресурс] – Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0106-93>

78. Інструкція про створення єдиної автоматизованої системи номерного обліку вогнепальної (стрілецької) зброї, яка зберігається й використовується в МВС, на об'єктах дозвільної системи та перебуває в особистому користуванні громадян : Наказ МВС України від 02 вер. 1998 р. № 659 // Офіційний вісн. України. – 1999. – № 9. – Ст. 210.

79. Кибовский А. История в законе : Взгляд не постороннего / А. Кибовский // Оружие. – 2003. – № 1. – С. 58–61.

80. Кириченко И. Г. Административно-правовой порядок обеспечения разрешительной системы / Кириченко И. Г. – К. : РИО МВД СССР, 1989. – 184 с.

81. Ключниченко А. П. Меры административного принуждения, применяемые милицией (Особенности. Классификация. Системовыражение) : учеб. пособ. / Ключниченко А. П. – К. : КВШ МВД СССР, 1979. – 87 с.

82. Коваль Л. В. Административно-деликтное отношение / Коваль Л. В. – Киев : Вища школа, 1979. – 230 с.

83. Кодекс адміністративного судочинства України // Офіційний вісн. України. – 2005. – № 32. – Ст. 1918.

84. Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс] – Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=80731-10>

85. Козлов Ю. М. Адміністративне право / Козлов Ю. М. – М. : Юристь, 2001. – 554 с.

86. Колпаков В. К. Адміністративне право України : підруч. / Колпаков В. К. – К. : Юрінком Інтер, 1999. – 736 с.

87. Колпаков В. К. Адміністративне право України : підруч. / В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 544 с.

88. Колпаков В. К. Деліктний феномен в адміністративному праві України : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07 // Колпаков Валерій Костянтинович. – К., 2005. – 455 с.

89. Колюка М. М. Адміністративно-правові проблеми відповідальності працівників органів внутрішніх справ : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.07 / Колюка Микола Миколайович. – Х., 2003. – 174 с.

90. Комзюк А. Т. Заходи адміністративного примусу в правоохоронній діяльності міліції : поняття, види та організаційно-правові питання реалізації : моногр. / Комзюк А. Т. – Х. : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. – 336 с.

91. Конопльов В. В. Організаційно-правовий механізм підготовки та прийняття управлінських рішень в адміністративній діяльності органів внутрішніх справ : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07 / Конопльов В'ячеслав В'ячеславович. – Х., 2006. – 424 с.

92. Конопльов В. В. Проблеми визначення поняття адміністративно-правового режиму в юридичній науці / В. В. Конопльов // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ : Збірник наукових праць. – 2007. – № 3 (34). – С. 131–138.

93. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

94. Копан О. В. Забезпечення внутрішньої безпеки України : теоретико-управлінські засади. Введення в поліцейську стратегію : моногр. / Копан О. В. – К. : НАВСУ. – 2001. – 424 с.

95. Корецкий Д. А. Правовая и экспертная оценка холодного оружия / Д. А. Корецкий // Закон и право. – 2001. – № 12 – С. 36–41.

96. Корецкий Д. А. Правовой режим пневматического оружия / Д. А. Корецкий // Закон и право – 2003. – № 1 – С. 35–38.

97. Корнієць А. В. Організація соціальних систем обігу зброї : моногр. / А. В. Корнієць, О. С. Фролов. – К. : КНТ, 2008. – 182 с.

98. Коровкин Д. С. Основы криминалистического учения о метательном неогнестрельном оружии : автореф. дис. ... кандидата юрид. наук : спец. 12.00.09 / Д. С. Коровкин. – Саратов, 1999. – 26 с.

99. Кофанов А. В. Криміналістичне дослідження вогнепальної зброї : моногр. / Кофанов А. В. – К. : КИЙ, 2005. – 192 с.

100. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.

101. Кримінологія : навч.-метод. посіб. / [Джуза О. М., Моїсєєв Є. М., Василевич В. В. та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джузи. – К. : Атіка, 2003. – 400 с.

102. Кузнецова И. А. Проблемы понятия «оружие». Гражданско-правовой аспект / И. А. Кузнецова // Вестник Челябинского университета. Серия 9 «Право». – 2001. – № 2 (2). – С. 79–91.

103. Кузнiченко С. О. Управлiння органами внутрiшнiх справ в особливих умовах, викликаних аномальними явищами техногенного i природного характеру (органiзацiйно-правовi питання) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Кузнiченко Сергiй Олександрович. – Х., 2001. – 225 с.

104. Кузнiченко С. О. Заходи процесуального примусу передбаченi Кодексом адмiнiстративного судочинства України / С. О. Кузнiченко, О. О. Кашкаров // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «юридические науки». – Т. 21 (60). – 2008. – №1. – С. 75–81.

105. Кузнiченко С. О. Суб'єкти забезпечення адмiнiстративно-правового режиму обiгу зброї / С. О. Кузнiченко, О. М. Бокiй // Кримський юридичний вiсник. – Сiмферополь, 2008. – № 3 (4) – С. 27–38.

106. Кузьменко О. В. Теоретичнi засади адмiнiстративного процесу : моногр. / Кузьменко О. В. – К. : Атiка, 2005. – 352 с.

107. Лазарев В. В. Новое законодательство об административных правонарушениях и его применение / В. В. Лазарев, Л. Л. Попов // Советское государство и право. – 1986. – № 3. – С. 51–59.

108. Лейст О. Э. Санкции и ответственность по советскому праву (теоретические проблемы) / Лейст О. Э. – М. : Изд-во МГУ, 1981. – 240 с.

109. Лiцензiйнi умови провадження господарськiй дiяльностi з виробництва, ремонту вогнепальної зброї та боеприпасiв до неї, холодної зброї, пневматичної зброї калiбру понад 4,5 ммiметра i швидкiстю польоту кулi понад 100 метрiв на секунду, торгiвлi вогнепальною зброєю та боеприпасами до неї, холодною зброєю, пневматичною зброєю калiбру понад 4,5 ммiметра i швидкiстю польоту кулi понад 100 метрiв на секунду : Наказ Державного комiтету України з питань регуляторної полiтики та пiдприємництва та МВС України вiд 4 квіт. 2001 р. № 53/213 // Офiцiйний вiсн. України. – 2001. – № 14. – Ст. 637.

110. Логика : учебн. для студ. юрид. вузов и фак. / Иванов Е. А. – [изд. 3-е, перераб. и доп.] – М. : Волтерс Клувер, 2007. – 416с.

111. Лопатин В. Пневматики в Лас-Вегасе, пневматики в Москве / В. Лопатин // Оружие. – 1997. – № 3. – С 26–29.

112. Лук'янець Д. М. Розвиток інституту адміністративної відповідальності: концептуальні засади та проблеми право реалізації; дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07 / Лук'янець Дмитро Миколайович. – К., 2007. – 410 с.

113. Лунев А. Е. Административная ответственность за правонарушения / Лунев А. Е. – М. : Госюриздат, 1961. – 187 с.

114. Маилян С. С. Административно-правовые режимы в теории административного права и практике государственного управления правоохранительной деятельностью : моногр. / Маилян С. С. – М. : ЮНИТИ-ДАНА; Закон и право, 2002. – 214 с.

115. Малько А. В. Поощрение как правовое средство / А. В. Малько // Правоведение. – 1996. – № 3. – С. 17–19.

116. Мартыанов И. В. Административная ответственность по советскому законодательству / Мартыанов И. В. – К. : Вища школа, 1985. – 56 с.

117. Матузов Н. И. Правовые режимы : вопросы теории и практики / Н. И. Матузов, А. В. Малько // Правоведение. – 1996. – № 1. – С. 16–29.

118. Матузов Н. И. Еще раз о принципе: «Не запрещенное законом дозволено» / Н. И. Матузов // Правоведение. – № 3. – 1999. – С. 45–48.

119. Мельник Р. С. Забезпечення законності застосування заходів адміністративного примусу, не пов'язаних з відповідальністю : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Мельник Роман Сергійович – Х., 2002. – 211 с.

120. Месхи Г. Г. Организация и тактика осуществления разрешительной системы органами внутренних дел / Месхи Г. Г. – М., МВШ МВД СССР, 1982. – 16 с.

121. Миколенко А. И. Административный процесс и административная ответственность в Украине : учебн. пособ. / Миколенко А. И. – [изд. 3-е, перер. и доп.]. – Х. : Одиссей, 2007. – 360 с.

122. Новий тлумачний словник української мови: в 3 т. : Т 1 / [уклад. В. Яременко, О. Сліпущко]. – Вид. друге, випр. – К. : Вид-во «АКОНІТ», 2008. – 927 с.

123. Новоселов В. Административная ответственность юридических лиц / В. Новоселов // Сов. юстиция. – 1981. – № 23. – С. 10–11.

124. О внесении изменений и дополнений в приказ МВД России от 17 февр. 2001 г. № 173 : Приказ МВД РФ от 9 июля 2002 г. [Електр. ресурс] – Портал правовой поддержки предпринимательской деятельности. – Режим доступа : http://www.businesspravo.ru/DocumID_29239.html

125. Об оружии : Закон Российской Федерации от 13 дек. 1996 г. // Собрание законодательства РФ. – 1996. – № 51. – Ст. 5681.

126. Общая теория государства и права. Академический курс : в 3 т.: Т.3 / [Борисов В. В., Витрук Н. В., Гранат Н. Л. и др.] ; отв. ред .проф. М. Н. Марченко. – [2-е изд. пер. и доп.] – М. : ИКД «Зерцало-М», 2001. – 528 с.

127. Ожегов С. И. Словарь русского языка / Ожегов С. И. ; [под ред. Н. Ю. Шведовой]. – 14-е изд. стереотип. – М. : Русский язык, 1983. – 816 с.

128. Параниця С. П. Адміністративно-правові засади обігу зброї та пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими снарядами : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / С. П. Параниця. – Ірпінь, 2009. – 22 с.

129. Перелік продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації в Україні : Наказ Державного комітету стандартизації, метрології та сертифікації України від 25 верес. 2002 р. № 498 // Офіційний вісн. України. – 2002. – № 40. – Ст. 1892.

130. Петров Г. И. Советское административное право / Петров Г. И. – Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1960. – 344 с.

131. Піджаренко О. М. Зброя і ми. Законодавче, нормативне і відомче регулювання відносин, пов'язаних з вогнепальною мисливською зброєю, службово-штатною і іншою зброєю та спец засобами індивідуального захисту / Піджаренко О. М. – К. : Наукова думка, 1998. – 224 с.

132. Підпригора І. С. Класифікація адміністративно-правових підстав вилучення зброї у населення / І. С. Підпригора // Актуальні проблеми державотворення в умовах адміністративної реформи : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 11–12 квіт. 2003 р. – Запоріжжя : Юридичний інс-т МВС України, 2003. – С. 132–134.

133. Плескачевский В. М. Оружие в криминалистике. Понятие и классификация / Плескачевский В. М. – М. : Спарк, 2001. – 343 с.

134. Подшибякин А. С. Холодное оружие. / Подшибякин А. С. – 2-е изд. – М. : АО «Центр ЮрИнфоР», 2002. – 242 с.

135. Положення про взаємодію в контрольованій зоні аеропортів та авіапідприємств щодо забезпечення авіаційної безпеки : Наказ Мініс-

терства транспорту України від 16 квіт. 1997 р. № 140 // Офіційний вісник України. – 1997. – № 23. – Ст. 155.

136. Положення про державну службу охорони при МВС : Постанова Кабінету Міністрів України від 10 серп. 1993 р. № 615 // ЗП України. – 1994. – №2. – Ст. 31.

137. Про затвердження Положення про дозвільну систему : Постанова Кабінету Міністрів України від 25 жовт. 1992 р. № 576 [Електронний ресурс] – Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg>

138. Положення про Міністерство внутрішніх справ України : Указ Президента України від 17 жовт. 2000 р. // Офіційний вісник України. – 2000. – № 42. – Ст. 1774.

139. Положення про порядок видачі народним депутатам України та окремим посадовим особам апарату Верховної Ради України у тимчасове користування вогнепальної зброї, її обліку і зберігання : Наказ МВС України від 24 лип. 1996 р. № 524 [Електронний ресурс] – Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0543-96>

140. Положення про порядок застосування вогнепальної зброї : Постанова Кабінету Міністрів України від 12 жовт. 1992 р. № 575 // Урядовий кур'єр. – 1992. – № 96-97.

141. Положення про порядок застосування зброї, бойової техніки та спеціальних засобів під час охорони державного кордону і виключної (морської) економічної зони України : Постанова Кабінету Міністрів України від 2 черв. 1998 р. № 789 // Офіційний вісн. України. – 1998. – 18 червня. – № 22. – Ст. 808.

142. Положення про порядок обліку, зберігання та реалізації вилученої у порушників природоохоронного законодавства вогнепальної зброї та боєприпасів : Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України від 5 лют. 1996 р. № 10 [Електронний ресурс] – Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?n>

143. Положення про порядок придбання, видачі, обліку, зберігання та застосування вогнепальної зброї, боєприпасів до неї, спеціальних засобів індивідуального захисту працівниками судів і правоохоронних органів, а також особами, які беруть участь у кримінальному судочин-

стві : Наказ МВС України від 24 лип. 1996 р. № 523 [Електронний ресурс] – Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z05556-96>

144. Положення про порядок продажу, придбання, реєстрації, обліку і застосування спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивою та дратівною дії : Постанова Кабінету Міністрів України від 7 вер. 1993 р. № 706 // ЗП України. – 1994. – № 1. – Ст. 17.

145. Понікаров В. Д. Господарське законодавство : навч. посіб. / В. Д. Понікаров, Ж. О. Андрійченко. – Х. : ВД «ШЖЕК», 2004. – 232 с.

146. Посметный В. В. О новом «Наставлении о мероприятиях органов, подразделений органов внутренних дел, частей внутренних войск МВД Украины по розыску и задержанию вооруженных и других преступников, представляющих повышенную опасность» / В. В. Посметный // Вісник Національного університету внутрішніх справ. – Х., 1999. – спец. вип. № 1. – С. 181–184.

147. Посметный В. В. Пресечение массовых беспорядков / В. В. Посметный // Бюлетень з обміну досвідом роботи. – Х., 2000. – № 126. – С. 56–70.

148. Правові засоби здійснення дозвільної системи органами внутрішніх справ України : практ. посіб у 2-х ч. : Ч. 1 / Л. В. Карабут, В. І. Ткаченко. – Луганск : РВВ ЛДУВС, 2007. – 384 с.

149. Предпринимательское право в вопросах и ответах : учебн. пособ. / [Саниахметова Н. А., Вишняков А. К., Багрий-Шахматова Т. М. та ін.] ; под ред. Н. А. Саниахметовой – Х. : Одиссей, 2000. – 560 с.

150. Про Державну програму боротьби із злочинністю : Постанова Верховної Ради України від 25 черв. 1993 р. № 3325-ХІІ // Голос України – 1993. – 30 лип. – № 07. – Ст. 143.

151. Про виключну (морську) економічну зону України : Закон України від 16 трав. 1995 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 21 – Ст. 152.

152. Про власність : Закон України від 13 бер. 1991р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991 р. – № 20. – Ст. 249.

153. Про внесення змін до Правил застосування спеціальних засобів при охороні громадського порядку в Україні : Постанова Кабінету Міністрів України від 4 серп. 1997 р. № 829 // Офіційний вісник. України – 1997 р. – № 32. – Ст. 4.

154. Про внутрішні війська Міністерства внутрішніх справ України : Закон України від 26 бер. 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 29. – Ст. 397.

155. Про державне оборонне замовлення : Закон України від 03 бер. 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 17. – Ст. 111.

156. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23 груд. 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 11. – Ст. 50.

157. Про державний кордон України : Закон України від 4 лист. 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 2. – Ст. 5.

158. Про державний нагляд за дотриманням стандартів, норм і правил та відповідальність за їх порушення : Декрет Кабінету міністрів України від 08 квіт. 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 9. – Ст. 79.

159. Про державну реєстрацію юридичних та фізичних осіб – підприємців : Закон України від 15 трав. 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 31–32. – Ст. 263.

160. Про додаткові заходи щодо зміцнення законності та правопорядку в Україні : Указ Президента України від 5 серп. 1996 р. // Урядовий кур'єр. – 1996. – № 8. – С. 5–6.

161. Про забезпечення безпеки народних депутатів України та окремих посадових осіб апарату Верховної Ради : Постанова Президії Верховної Ради України від 10 лист. 1994 р № 203/94 [Електронний ресурс] – К.: ИАЦ «ЛПГА» Бізнес Інформ, 2007. – (ЛПГА Закон. Версія 7.8.1)

162. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві : Закон України від 23 груд. 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 11. – Ст. 51.

163. Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон : Закон України від 13 жовт. 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 50. – Ст. 676.

164. Про запровадження дозвільної системи у сфері підприємництва : Указ Президента України від 20 трав. 1999 р. № 539/99 // Офіційний вісник України – 1999. – № 20. – Ст. 148.

165. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності : Закон України від 11 верес. 2003 р. // Відомості Верховної Ради. – 2004. – № 9. – Ст. 79.

166. Про заснування відзнаки Президента України «Іменна вогнепальна зброя» : Указ Президента України від 29 квіт. 1995 р. № 341 // Урядовий кур'єр. – 1995. – № 67. – Ст. 5.

167. Про затвердження Інструкції про порядок придбання, перевезення, зберігання, обліку та використання вогнепальної зброї і боеприпасів до неї, спеціальних засобів самооборони, а також пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів підрозділами відомчої воєнізованої та сторожової охорони, що здійснюють охорону об'єктів електроенергетики : Наказ Міністерства палива та енергетики України від 12 трав. 2004 р. № 250 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 26. – Ст. 1723.

168. Про затвердження переліку органів ліцензування : Постанова Кабінету Міністрів України від 14 лист. 2000 р. № 1698 // Офіційний вісник України. – 2000. – № 46. – Ст. 2001.

169. Про затвердження Переліку продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації в Україні : Наказ Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 1 лют. 2005 р. № 28 // Офіційний вісник. України. – 2005. – № 19. – Ст. 1006.

170. Про затвердження плану робіт з розроблення національних стандартів, гармонізованих з міжнародними та європейськими стандартами, у сфері підтвердження відповідності (сертифікації) промислової продукції на 2004-2011 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 4 берез. 2004 р. № 123-р [Електронний ресурс] – Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=123-2004-%F0>

171. Про затвердження Положення про порядок збирання та утилізації спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії (в тому числі газових балончиків), непридатних для подальшого користування : Наказ МВС України від 8 лют. 1994 року № 64 [Електронний ресурс] – Офіційний сайт Верховної

Ради України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0076-94>

172. Про затвердження Порядку ввозу з-за кордону та вивозу з України спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами слезоточивою та дратівною дії : Наказ Міністерства внутрішніх справ та Державного митного комітету України від 19 жовт. 1993 р. № 650/272 [Електронний ресурс] –Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0165-93>

173. Про затвердження правил застосування спеціальних засобів при охороні громадського порядку : Постанова Ради міністрів Української РСР від 27 лют. 1991 р. № 49 // Зібрання постанов Уряду УРСР. – 1991. – № 3. – Ст. 18.

174. Про затвердження правил перевезень пасажирів, багажу, вантажобагажу та пошти залізничним транспортом України : Наказ Міністерства транспорту та зв'язку України від 27 груд. 2006 р. № 1196 // Офіційний вісник. України. – 2007. – № 26. – Ст. 1065.

175. Про затвердження Статуту патрульно-постової служби міліції України : Наказ МВС України від 28 лип. 1994 р. № 404 [Електронний ресурс] – Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0213-94>

176. Про зброю : Проект Закону України № 1032-Д від 05 бер. 2002 р. [Електронний ресурс] – К. : ІАЦ «ЛІГА» Бізнес Інформ, 2007. – (ЛІГА Закон. Версія 7.8.1). – 1 електрон.опт.диск (DVD-ROM) : кольор.; 12 см. – Систем. вимоги: Pentium; 32 Mb RAM ; DVD-ROM; Windows 98, ME, 2000, XP. – Назва з контейнера.

177. Про зброю : Проект Закону України № 1171 від 21 лист. 2002 р. [Електронний ресурс] – К. : ІАЦ «ЛІГА» Бізнес Інформ, 2007. – (ЛІГА Закон. Версія 7.8.1). – 1 електрон.опт.диск (DVD-ROM) : кольор. ; 12 см. – Систем. вимоги : Pentium ; 32 Mb RAM ; DVD-ROM ; Windows 98, ME, 2000, XP. – Назва з контейнера.

178. Про зброю : Проект Закону України №1171-2 від 02 жовт. 2003 р. [Електронний ресурс] – К. : ІАЦ «ЛІГА» Бізнес Інформ, 2007. – (ЛІГА Закон. Версія 7.8.1). – 1 електрон.опт.диск (DVD-ROM) : кольор. ; 12 см. – Систем. вимоги : Pentium ; 32 Mb RAM ; DVD-ROM ; Windows 98, ME, 2000, XP. – Назва з контейнера.

179. Про зброю : Проект Закону України №1171-Д від 29 жовт. 2003 р. [Електронний ресурс] – К. : ІАЦ «ЛІГА» Бізнес Інформ, 2007. – (ЛІГА Закон. Версія 7.8.1). – 1 електрон.опт.диск (DVD-ROM) : кольор. ; 12 см. – Систем. вимоги : Pentium ; 32 Mb RAM ; DVD-ROM ; Windows 98, ME, 2000, XP. – Назва з контейнера.

180. Про звернення громадян : Закон України від 2 жовт. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 47. – Ст. 256.

181. Про контроль за придбанням та зберіганням вогнепальної зброї приватною особою» : Європейська Конвенція № ETS№ 101 від 28.06.1978 [Електронний ресурс] – Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_320

182. Про ліцензування певних видів господарської діяльності : Закон України від 01 черв. 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 36. – Ст. 299.

183. Про мисливське господарство та полювання : Закон України від 22 лют. 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 18. – Ст. 132.

184. Про міліцію : Закон України від 20 груд. 1990 р. // Відомості Верховної Ради. – 1991. – № 4. – Ст. 20.

185. Про Національну програму відродження та розвитку Українського козацтва на 2002-2005 роки : Указ Президента України від 15 лист. 2001 р. № 1092 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 47. – Ст. 2055.

186. Про невідкладні заходи щодо боротьби з організованою злочинністю і корупцією : Постанова Верховної Ради України від 7 трав. 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 27. – Ст. 285.

187. Про підприємництво : Закон України від 07 лют. 1991 р. // Відомості Верховної Ради. – 1991. – № 14. – Ст. 168.

188. Про право власності на окремі види майна : Постанова Верховної Ради України від 17 черв. 1992 р. № 2471-XII. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 35. – Ст. 517.

189. Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 16 бер. 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 23. – Ст. 176.

190. Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи : Закон України від 27 лют. 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 16. – Ст. 198.

191. Про прикордонний режим : Постанова Кабінету Міністрів України від 27 лип. 1998 р. // Офіційний вісник України. – 1998. – № 30. – Ст. 33.

192. Про стан боротьби із злочинністю та забезпечення законності в державі : Постанова Верховної Ради України від 18 лист. 1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 6–7. – Ст. 25.

193. Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності : Закон України від 01 груд. 2005 р. // Офіційний вісник України – 2005р. – № 52. – Ст. 3246.

194. Продаєвич В. О. Місце адміністративної відповідальності в системі заходів адміністративного примусу : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Продаєвич Валентин Олександрович. – Одеса, 2007. – 200 с.

195. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави : навч. посіб. / Рабінович П. М. – [вид. 5-те, зі змінами]. – К. : Атіка. – 2001. – 176 с.

196. Рибачук В. І. Кримінально-правові та кримінологічні аспекти боротьби з незаконними діями при поводженні зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Рибачук Василь Іванович. – Одеса. 2001. – 182 с.

197. Россинская Е. Р. Криминалистика. Вопросы и ответы : учеб. пособ. для вуз. / Россинская Е. Р. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2000. – 351 с.

198. Ручкин В. А. Оружие и следы его применения. Криминалистическое учение / Ручкин В.А. – М. : «Юрлитинформ», 2003. – 352 с.

199. Рушайло В. Б. Адміністративно-правові режими : моногр. / Рушайло В. Б. – М. : Изд-во «Щит-М», 2000. – 264 с.

200. Скакун О. Ф. Теория государства и права : учебн. / Скакун О. Ф. – Х. : Консум, Ун-т внут.дел, 2000. – 704 с.

201. Словарь иностранных слов. / [зав. ред. В.В. Пчелкина] – 15-е изд., испр. – М. : Русский язык., 1988. – 608 с.

202. Советский энциклопедический словарь / [гл. ред. А. М. Прохоров]. – 3-е изд. – М. : Сов. энциклопедия, 1985. – 1600 с.

203. Современный толковый словарь русского языка / [гл. ред. С.А. Кузнецов] – СПб. : Норинт, 2002. – 960 с.

204. Сотников В. Н. Электрошокер IP-4 : досвід застосування / В. Н. Сотников // Міліція України. – 2002. – № 7 – С. 21.

205. Спаський А. С. Правовідносини за участю органів внутрішніх справ у надзвичайних ситуаціях: теоретико-правовий аспект : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Спаський Андрій Сергійович. – Х., 2007. – 287 с.

206. Стандарт МВС України СОУ 78-19-001:2007. Пістолети, револьвери та інші короткоствольні пристрої не смертної дії. Загальні технічні умови : Наказ МВС України від 29. серп. 2007 р. № 325 [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://mvsinfo.gov.ua/official/law/dod1710.doc>

207. Строгович М. С. Сущность юридической ответственности / М. С. Строгович // Советское государство и право. – 1979. – №5. – С. 72–78.

208. Теория права и государства : учебн. / [под ред. проф. В.В. Лазарева]. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Право и закон. – 2001. – 576 с.

209. Теория управления в сфере правоохранной деятельности / [Веселий В. З., Воскресенский Г. М. и др.] ; под ред. В. Д. Малкова. – М. : Академия МВД СССР, 1990. – 324 с.

210. Теорія держави і права : підручник / [Лисенков С. Л., Колодій А. М., Тихомиров О. Д., Ковальський В. С.] ; за ред. С. Л. Лисенкова. – К. : Юрінком Інтер, 2005 – 448 с.

211. Тихомиров Ю. А. Административное право и процесс : Полный курс / Тихомиров Ю. А. – М. : Юринформцентр, 2001. – 652 с.

212. Тихомиров Ю. А. Административное усмотрение и право / Ю. А. Тихомиров // Журнал российского права. – 2000 – № 4 – С. 70–79.

213. Тихомиров Ю. А. Публичное право : учебн. / Тихомиров Ю. А. – М. : Издательство БЕК, 1995. – 496 с.

214. Ткаченко В. Т. Проблеми класифікації зброї / В. Т. Ткаченко // Вісник НУВС. – 2003. – № 2. – С. 53–59.

215. Травматическое оружие пока доступно не всем // С места происшествия – 2009. – № 7 (555). – С. 8–9.

216. У киевлянина изъяли арсенал антикварного оружия : [Електронний ресурс] – Портал новостей : Киев 2000. – Режим доступу : <http://www.kiev2000.com/news/view.asp?Id=234381&Part=11>

217. Федоров М. П. Адміністративно-правове регулювання відно-

син, пов'язаних з реалізацією права громадян на зброю та спеціальні засоби індивідуального захисту : дис. ... кандидата юрид. наук. 12.00.07 / Федоров Микола Петрович. – К. : НАВС, 2000. – 203 с.

218. Фролов О. С. Визначення понять «зброя як річ матеріального світу» та «зброя як соціальне явище» / О. С. Фролов // Вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2006. – № 4. – С. 122–127.

219. Фролов О. С. Детермінація соціальних інтересів при організації обігу цивільної зброї / О. С. Фролов // Вісник Запорізького юридичного інституту. – 2005. – № 4. – С. 35–40.

220. Фролов О. С. Особливості визначення поняття «зброя» в різних галузях права / О. С. Фролов // Форум вчених-адміністративістів Південно-східних регіонів України : Тези доповідей. м. Запоріжжя, 26-27 жовтня 2006 р. – Запоріжжя, 2006. – С. 141–145.

221. Фролов О. С. Принципи застосування сили і вогнепальної зброї / О. С. Фролов // Вісник Запорізького юридичного інституту. – 1997. – № 1. – С. 93–100.

222. Фролов О. С. Проблеми правового регулювання та практики застосування вогнепальної зброї, спеціальних засобів та заходів фізичного впливу працівниками органів внутрішніх справ : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.07 / Фролов Олександр Семенович. – Харків, 2000. – 235 с.

223. Фролов О. С. Процесуальний алгоритм застосування вогнепальної зброї, спеціальних заходів та заходів фізичного впливу працівниками органів внутрішніх справ / О. С. Фролов // Вісник Запорізького юридичного інституту. – 1998. – № 1. – С. 85–95.

224. Фролов О. С. Термінологізація поняття «суспільні відносини, побудовані на засадах необхідності отримання спеціальних попередніх дозволів щодо здійснення певних дій» / О. С. Фролов // Вісник Запорізького юридичного інституту. – 2005. – № 1. – С. 95–103.

225. Харитонов О. В. Дозвільна система в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Харитонов Олексій Вікторович. – Х., 2004. – 197 с.

226. Цвігун Д. П. Адміністративний нагляд органів внутрішніх справ у сфері забезпечення громадського порядку і громадської безпе-

ки : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.07 / Цвігун Дмитро Петрович. – К., 2002. – 169 с.

227. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356.

228. Четвериков В. С. Административное право. Серия «Высшее образование» / Четвериков. В. С. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2004. – 512 с.

229. Чирков А. П. Ответственность в системе права : учеб. пособ. / Чирков А. П. – Калининград : КГУ, 1996. – 75 с.

230. Шалумов М. С. Прокурорский надзор и государственный контроль за исполнением законов : разграничение компетенции и ответственность / М. С. Шалумов // Государство и право. – 1999. – № 1. – С. 79–85.

231. Шамсумова Э. Ф. Правовые режимы (теоретический аспект) : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.01 / Шамсумова Эмма Файсаловна. – Екатеринбург, 2001. – 213 с.

232. Шевчук О. М. Засоби державного примусу у правовій системі України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Шевчук Олег Миколайович – Одеса, 2003. – 187 с.

233. Шелковникова Е. Д. Орудие как составная часть культурного наследия государства и проблемы его правового статуса / Е. Д. Шелковникова // Право и политика. – 2000. – № 3. – С. 14–18.

234. Шкарупа В. К. Доказування та докази в адміністративно-примусовій діяльності органів внутрішніх справ (міліції) : моногр. / Шкарупа В. К. – К. : УАВС, 1995. – 163 с.

235. Щодо класифікації «газової» зброї : Лист Державної митної служби України від 6 трав. 1998 р. № 21/1-938-ЕП // Митна газета. – 1998. – № 11. – С. 9.

Наукове видання

Бокій Олександр Миколайович

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ОБІГУ ЗБРОЇ В УКРАЇНІ

Монографія

Підписано до друку 30.08.2012. Формат 60х90/16. Папір офсетний.
Гарнітура «Times New Roman» Друк цифровий. Ум. друк .арк. 13,66.

Наклад 200 прим.

Видавництво ОДУВС

м. Одеса, вул. Успенська, 1

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3507 від 25.06.2009 р.

тел. 0487024884; 0949547884 email – ndrvv1@gmail.com